

Düşünce Dünyasında
Türkiz
ULUSAL HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

TÜRK AKADEMİSİ

Türk Akademisi Siyasal Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (TASAV)

www.tasav.org

DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ

Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

Yıl/Year: 10 ▪ Sayı/No: 50 ▪ Şubat/February 2019
ISSN: 1309-601X

TASAV Adına Sahibi / Owner on behalf of TASAV
İsmail Faruk AKSU

Editör / Editor
Doç. Dr. Mehmet GÜNAL

Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor
Konur Alp KOÇAK

Yayın Kurulu / Editorial Board
Doç. Dr. Yalçın SARIKAYA
Doç. Dr. Celal TAŞDOĞAN
Doç. Dr. Kürşad TURAN
Dr. Kubilay KAVAK

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Yonca ANZERLİOĞLU	Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA
Prof. Dr. Nevzat AYPEK	Doç. Dr. Ali GÜRSEL
Prof. Dr. Hilmi DEMİR	Doç. Dr. Yasin ŞEHİTOĞLU
Prof. Dr. Timuçin KODAMAN	Doç. Dr. M. Halit YILDIRIM
Prof. Dr. M. Hanifi MACİT	Doç. Dr. Ruhtan YALÇINER
Prof. Dr. Mahir NAKİP	Doç. Dr. Erol TURAN
Prof. Dr. A. Bedri ÖZER	Dr. Atilla BEDİR
Prof. Dr. Eyyüp YARAŞ	Dr. Mahmut ÇİTİL
Prof. Dr. Celalettin YAVUZ	Dr. Hasan EŞİCİ
Prof. Dr. A. Burçin YERELİ	Dr. Ali GÜLER
Prof. Dr. Yusuf SARINAY	Dr. Alpay GÜNAL
Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU	Dr. Cemil Doğaç İPEK
Doç. Dr. Alparslan BAŞARAN	Dr. Tuğrul KORKMAZ
Doç. Dr. Savaş ÇEVİK	Dr. Hatice MUMYAKMAZ
Doç. Dr. Mehmet EKİZ	Dr. Hasan Sencer PEKER
Doç. Dr. Ruhi ERSOY	Dr. Turan ŞENER

DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ

Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

Düşünce Dünyasında Türkiz, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (TASAV) tarafından hazırlanıp Şubat, Mayıs, Ağustos ve Kasım aylarında olmak üzere yılda dört kez yayınlanan ve ulusal hakemli bir dergidir.

Düşünce Dünyasında Türkiz, bilimsel danışman kurulunda ve yayın kurulunda bulundurduğu farklı disiplinlere mensup akademisyenler ile bilimsel nitelik ve yenilikten ödün vermeyen saygın bir akademik dergi olarak İngilizce ve Türkçe makalelere ve kitap tahlillerine yer vermektedir.

Düşünce Dünyasında Türkiz; siyasî, sosyal ve ekonomik politikaların belirlenmesine, mevcut politikaların bilimsel veriler ışığında tahlil edilerek geliştirilmesine ve önemli sorunların çözümüne yönelik politika önerilerinin ortaya konmasına öncelik atfetmekte, bu çerçevede disiplinler-arası araştırmaları teşvik etmektedir.

Sosyal bilimlerin birçok alanında hazırlanacak araştırmalara yer veren *Düşünce Dünyasında Türkiz*, bilimselliğin ilk şartı olan nesnelliği temel yayın ilkelerinden biri olarak kabul eder. Dolayısıyla dergimize yayınlanmak üzere gönderilen tüm yazılar, tarafsız hakemler tarafından en hızlı şekilde gözden geçirilir ve uygun görülmesi hâlinde telif ücretleri yazarına ödenmek kaydıyla basılı ve elektronik ortamda yayınlanır.

About the Journal

Düşünce Dünyasında TÜRKİZ is a peer-reviewed journal on social sciences published quarterly by TASAV, a non-profit think-tank based in Ankara, Turkey. The editorial board has the authority to decide which papers comply with the rules and principles of academic writing and qualified for publication in the journal. Each paper submitted for publication is subject to review of at least two undisclosed referees. Having a paper published in this journal does not require any payment to TASAV.

İletişim / Contact

29 Ekim Caddesi 2654. Sokak No: 1 Gölbaşı-Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 460 1779 ▪ Faks: +90 312 460 1789
www.tasav.org ▪ iletisim@tasav.org ▪ turkiz.dergi@tasav.org

Tasarım, Dizgi ve Baskı / Design and Printing

Net Ofset ve Dijital Matbaacılık Ltd. Şti. ▪ Sertifika No: 18566
Korkutreis Mahallesi Lale Caddesi No: 21/A Ankara/Türkiye
Tel:+90 312 230 0723

Baskı tarihi / Published in: Şubat/February 2019

İÇİNDEKİLER

Mehmet GÜNAL <i>Editörün Notu</i>	7
Yalçın SARIKAYA <i>Yarım Asırlık Dik Duruş ya da MHP'nin Dış Politika Tutumu</i>	11
M. Hanifi MACİT <i>Millet, Miliyetçilik, Türk Milliyetçiliği ve MHP</i>	105
Hüseyin KALEMLİ <i>Türk Milliyetçiliği Bağlamında Milliyetçi Hareket Partisi</i>	119
Yasin ŞEHİTOĞLU <i>MHP Üzerine Odaklanan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri</i>	139
Gökberk YÜCEL & Tuğrul KORKMAZ <i>Türk Milliyetçiliğinin Cihanşumul Kodları, Ülkücü Hareket ve MHP</i>	157
Hasan Bozkurt ÇELİK <i>Bir Milliyetçilik Kuramı Olarak Etno-Sembolizm ve Modern Türk Milletinin Tarihi Arka Planı Üzerine Notlar</i>	171

EDİTÖRÜN NOTU

Değerli okurlar,

Bir önceki sayıda olduğu gibi, MHP'yi bütün yönleriyle ele aldığımız bu sayımızda da birçok çok değerli siyaset ve bilim insanı, MHP, Türk milliyetçiliği ve Türkiye'nin son elli yıllık siyasi tarihine ışık tutan bilgileri bizlerin istifadesine sunmaktadır.

Doç. Dr. Yalçın Sarıkaya, "Yarım Asırlık Dik Duruş ya da MHP'nin Dış Politika Tutumu" başlıklı yazısında MHP'nin elli yıllık dış politika anlayışını ve bu konulardaki görüş ve önerilerini ele almakta ve MHP'nin; küreselleşmeden Avrupa Birliği'ne, Kıbrıs sorunundan Batı Trakya meselesine, Kafkasya ve Türkistan'dan Irak ve Suriye'ye, enerjinin dış politikadaki yerinden, dünyadaki iktisadi ve sosyal adaletsizliklere dek pek çok konuda pozisyonunu net biçimde ortaya koyduğu tespitini yapmaktadır. Yazısına MHP Liderliğinin Genel Dış Politika Perspektifi ve Başbuğ Alparslan Türkeş'in dış politika mirasını anlatarak başlayan Sarıkaya, milliyetçilikle dış politika arasında güçlü bir ilişki olduğuna ve uluslararası ilişkilerin özünde milletlerin birbirleriyle süregelen çıkar ve güç mücadelelerinin yer aldığına değinmektedir. Daha sonra MHP'de Devlet Bahçeli dönemini inceleyen yazar, MHP'nin 57. Hükümette "AB cenderesi"ne sokulduğunu ancak AB tam üyeliğinin MHP'nin öncelikli gündem maddesi ve/veya vazgeçilmezi olmadığını ve muhalefetteki MHP'nin AB gündemini yakından takip ederek bu dik duruşunu sürdürdüğünü ifade etmektedir. AB konusunun ardından MHP'nin Türk dünyasına ilişkin görüşlerini ele alan Sarıkaya, hükümet dışında hatta TBMM dışında olduğu dönemlerde bile MHP'nin özellikle Türk Dünyasının muhtelif devlet ve toplulukları için bir temel istinatgâh, zor günlerde müracaat edilen bir son kale olarak telakki edildiğini belirtmektedir. MHP'nin Kıbrıs davasında haktan ve haklıdan yana olduğunu ve Kıbrıs'ta var olan iki toplumlu, iki devletli yapıyı inkâr edip, bir tarafı tek muhatap olarak kabullenmenin barışa ve istikrara hizmet etmeyeceği görüşünde olduğunu söylemektedir. Makalede MHP'nin genel olarak Ortadoğu'ya özel olarak da Arap-İsrail uyuşmazlığı ve Filistin meselesindeki görüşünün ardından, yurtiçinde ve yurtdışında terörle mücadele konusunda MHP'nin duruşuna ve devlete desteğine yer verilmektedir. Türkiye-ABD ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrası dönemde

daha karmaşık hale geldiğini belirten Sarıkaya, ABD'nin Irak'a müdahale sürecini ve 1 Mart Tezkeresi öncesi ve sonrasında yaşananlar ile MHP'nin bu konulardaki görüşlerini değerlendirmektedir. Yazar ayrıca 15 Temmuz hain darbe teşebbüsü ve FETÖ örgütünün arkasındaki ABD desteğine değinmekte, MHP'nin FETÖ ve PKK terörü ile mücadelede ve ülkemizin güney sınırlarına yakın bölgede kurulmaya çalışılan terör koridorunun kırılmasında hükümete verdiği desteğin önemini vurgulamaktadır.

“Millet, Milliyetçilik, Türk Milliyetçiliği ve MHP” başlıklı bir makale kaleme alan Prof. Dr. M. Hanifi Macit, Türklerin ilk Türk devletlerinden bu güne kadar millet ve devlet anlayışına sahip olduğunu ve buna uygun bir milliyetçilik düşüncesi geliştirdiklerini, bu milliyetçilik düşüncesinin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne kadar içinde bulunulan çağın gereklerine göre değişerek geldiğini, günümüzde de aynı anlayışla devam ettiğini belirtmektedir. Macit Türkiye'de milliyetçi düşüncenin bir taşıyıcısı olan MHP'nin siyasi doktrininin kurucusu Alparslan Türkeş tarafından Dokuz Işık ilkesi çerçevesinde belirlendiğini söylemektedir. Türkeş'ten sonra MHP'nin genel başkanlık görevini yürüten Devlet Bahçeli'nin söylediği “Önce ülkem ve milletim, sonra partim ve sonra ben.” ilkesinin geçmişten günümüze gelen milliyetçi düşüncenin reel politikadaki yansıması niteliğinde olduğu tespitini yapan Macit, bu ifadenin alelaide günü birlik siyasi söylemlerin ötesinde Türk devlet geleneğinin derinliklerinden gelen millet ve devleti önceleyen, millet ve devletin her daim yaşatılması gerektiğini ortaya koyan düşüncenin iz düşümü olduğunu söylemektedir.

Doç. Dr. Hüseyin Kalemlı, tarihi süreç içinde Türk milliyetçiliği kavramının gelişimini ve siyasi olarak MHP'de temsilini ele almaktadır. “Türk Milliyetçiliği Bağlamında Milliyetçi Hareket Partisi” başlıklı yazısında Kalemlı Osmanlı İmparatorluğunun dağılma sürecinde bazı aydınların milliyetçi bir düşünce olarak Türkçülük akımına yöneldiğini, bu akımın 20. yüzyılın başında siyasi bir ideoloji haline alarak Pantürkizim/Turancılık idealine dönüştüğünü belirtmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi ile Turancılık idealinin de geçerliliğini kaybettiğini ve Milli Mücadele döneminde geniş manada bir Türkçülük akımı yerine Anadolu sınırları içerisinde Türk milliyetçiliği düşüncesinin etkili olduğunu söyleyen yazar, sonraki dönemlerde milliyetçilik anlayışının farklı süreçlerden geçerek günümüze geldiğini ifade etmektedir. Türklük ve İslâmlığın Türk

milliyetçiliğinin hâkim kodları haline geldiğini belirten yazar, bu kodların ilk kez siyasal düzlemde temsilinin Milliyetçi Hareket Partisi ile gerçekleştiğini ve bunun MHP'nin elli yıllık geçmişinde takip ettiği temel siyasal referansları olduğunu ileri sürmektedir. Kalemli sonuç olarak, Partinin doktrin ve ideolojisinin kurucu lideri Alparslan Türkeş tarafından ortaya konulduğunu, bugün de Devlet Bahçeli aynı doktrin ve ideoloji çerçevesinde genel başkanlığını yürüttüğünü söylemektedir.

Doç. Dr. Yasin Şehitoğlu ise farklı bir çalışmaya imza atarak, bu özel sayımızın konusu olan MHP'nin 50 yılına ilişkin çok farklı bakış açısı ve değerlendirmeler içeren yüksek lisans ve doktora tezlerini incelemektedir. "Milliyetçi Hareket Partisi Üzerine Odaklanan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri" başlıklı makalesinde, tespit ettiği 46 tez ile ilgili bazı temel sayısal verileri ortaya koymakta ve sonrasında bu tezleri ayrı ayrı inceleyerek temel olarak ele aldıkları konular ve amaçları değerlendirmiştir. MHP üzerine odaklanan toplam 46 tezin ilgili olduğu temel disiplinlerin siyaset ve iletişim bilimleri olduğunu ve siyaset bilimi çerçevesinde yapılan araştırmalarda uluslararası ilişkiler ve tarih disiplinlerinin de etkisinin görüldüğünü tespit eden Şehitoğlu, yeni araştırmacılara öncelikli olarak yönelmeleri veya yüksek lisans/doktora öğrencilerini yönlendirmeleri gereken disiplinlerle ilgili de tavsiyede bulunmaktadır.

Gökberk Yücel ve Tuğrul Korkmaz'ın birlikte kaleme aldıkları "Türk Milliyetçiliğinin Cihanşumul Kodları, Ülkücü Hareket ve MHP" başlıklı çalışma ise MHP'nin gerek düşünce olarak gerekse de siyaset etme şekli bağlamında şu iki unsurun ön plana çıktığını ortaya koymaktadır: "Devlet-i ebed müddet davası" ve "Cihanşumul devlet tasavvuru". Yazarlara göre, bu iki unsur, Türklüğün dünya siyasetinde yeniden yönlendirici, belirleyici ve tayin edici bir konuma erişmesinin de zeminini teşkil etmektedir.

Araştırma Görevlisi Hasan Bozkurt Çelik, "Bir Milliyetçilik Kuramı Olarak Etno-Sembolizm ve Modern Türk Milletinin Tarihi Arka Planı Üzerine Notlar" başlıklı makalesinde, farklı kuramlar arasında bir karşılaştırma yapmakta ve modern milletlerin oluşumunda etnik geçmiş ve sembollerin önemine vurgu yapmaktadır. Milletleri tarihin ilk çağlarından beri varlığını sürdürdüğünü savunan ilkçi görüş, milletlerin modern dönemde inşa ya da icat edilerek ortaya çıktığını savunan modernist kuram ve milletlerin ve milliyetçiliğin modern gerçeklikler

olduğunu kabul etmekle birlikte toplulukların mit, sembol ve anıların modern milletlerin oluşumunda baş etmenler olduğunu savunan etno-sembolist görüşü irdeleyen yazar, kadim Türk milletini ve Türk milliyetçiliğini anlamak için etno-sembolizmin en uygun altyapıyı sağladığını savunmaktadır.

Bütün bu çalışmaların genelde Türk siyasi hayatının ve özelden Milliyetçi Hareket Partisinin yarım asırlık geçmişini anlama ve anlamlandırma açısından çok faydalı olacağını düşünüyoruz. Nitekim, 50. yılına ulaşan ve Türk siyasetinin en köklü kurumlarından olan MHP'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesini oluşturan Türk Milliyetçiliği'nin günümüze nasıl ulaştığının bilinmesinin mevcut şartların ve siyasal ortamın idrak edilebilmesi açısından çok önemli olduğuna inanıyoruz.

Böylesine özel bir konuda ve anlamlı bir tarihte bu dergiyi okurlara ulaştırmamızı sağlayan başta dergimizin sahibi ve TASAV Başkanı Sayın İsmail Faruk Aksu olmak üzere, yazıları ile bizleri bilgilendiren tüm yazarlarımıza, Yazı İşleri Müdürümüz Sayın Konur Alp Koçak'a, Yayın Kurulu ve Danışma Kurulu üyelerimize, dergimizin tasarım ve basım işlerini gerçekleştiren Net Ofset'in çalışanlarına şükranlarımı sunuyor, bir sonraki sayıda buluşmak üzere, iyi okumalar diliyorum.

Doç. Dr. Mehmet GÜNAL
Editör

YARIM ASIRLIK DİK DURUŞ YA DA MHP'NİN DİŞ POLİTİKA TUTUMU

Doç. Dr. Yalçın SARIKAYA
Giresun Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada, MHP'nin elli yıllık dış politika anlayışını ve bu konulardaki görüş ve önerilerini ele almaktadır. Bu çerçevede MHP'nin; küreselleşmeden Avrupa Birliği'ne, Kıbrıs sorunundan Batı Trakya meselesine, Kafkasya ve Türkistan'dan Irak ve Suriye'ye, enerjinin dış politikadaki yerinden, dünyadaki iktisadi ve sosyal adaletsizliklere dek pek çok konuda pozisyonunu net biçimde ortaya koyduğuna işaret edilmektedir. Makalede öncelikle MHP Liderliğinin Genel Dış Politika Perspektifi ve Başbuğ Alparslan Türkeş'in dış politika miras ele alınmaktadır. Ardından MHP'de Devlet Bahçeli dönemini inceleyen çalışmada, AB tam üyeliği, Türk Dünyası, Kıbrıs meselesi, gibi konulardaki gelişmeler karşısında Devlet Bahçeli liderliğindeki MHP'nin nasıl bir tutum sergilediği çeşitli örnekler üzerinden incelenmektedir. Ayrıca, 15 Temmuz hain darbe teşebbüsü ve FETÖ örgütünün arkasındaki ABD desteğine değinen bu makalede, MHP'nin FETÖ ve PKK terörü ile mücadelede ve ülkemizin güney sınırlarına yakın bölgede kurulmaya çalışılan terör koridorunun kırılmasında hükümete verdiği desteğin önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: MHP, Türk Dış Politikası, Ulusal Çıkar,

Hareket noktamız Çift Başlı Selçuklu Kartalı sembolüyle ruh ve anlam kazanacaktır. Bir ayağı batıda, diğeri ayağı doğuda; bir başı batıya dönük, diğeri doğuya çevrik Çift Başlı Kartal ecdadımızın güç ve kudretinin simgesi, bizim de stratejik irademizdir. Batıdan kopmayalım, doğuya sırt dönmeyelim. Milliyetçi Hareket Partisi, Türkiye merkezli yeni bir medeniyet ve yeni bir dünya tesisini kendisine siyasi misyon belirlemiştir. Bu misyonumuzun kökleri, Türk milletinin tarihi ve kültürel gerçeklerine dayanan ve geleceği kucaklayan bir anlayışın tezahürüdür. İçe kapanmak yerine dışa açılmak, kültür ve medeniyet havzalarımıza tutunmak Türk milletinin geleceği açısından mecburiyettir. Anadolu'nun merkez olduğu bir Türk medeniyeti huzurun adresi, kardeşlik ve dostluğun güvencesi, bölge ve dünya istikrarının yegâne seçeneğidir. İşte bunun için Türk Birliği, bundan dolayı tüm Türklerin birleşmesi gayemiz, muradımız ve Türkiye için tarihi bir tercihtir.
(MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli)¹

Giriş Yerine: MHP Liderliğinin Genel Dış Politika Perspektifi ve Bağbuğ Mirası

Milliyetçi Hareket Partisi, en öz tanımıyla, Türk milletinin milliyetçilerinin siyasal organizasyonudur. Milliyetçilikle dış politika arasında güçlü bir ilişki vardır zira, uluslararası ilişkilerin de özünde milletlerin birbirleriyle süregelen çıkar ve güç mücadeleleri yer almaktadır. Bu bakımdan milliyetçilerin bütün toplumlarda ve siyasal sistemlerde, devletlerinin dış politikalarını takip etmek, risklere işaret etmek, tavizlerin önünü almak, gerektiğinde fedakârlıkta bulunmak gibi bir mecburiyetleri olduğu kolayca çıkarılabilir.

Milliyetçilik konusundaki eserleri ile tanınan Anthony Smith, milliyetçilik ifadesinin şu anlamlara gelecek şekilde birkaç biçimde kullanılmakta olduğunu belirtir:

1. Bütün olarak millet ve millî devletlerin bütün bir kurulma ve kendini idame ettirme süreci,
2. Bir millete ait olma bilinci ve milletin güvenliği ve refahıyla ilgili özlem ve hissiyata sahip olmak,
3. "Millet" ve rolüne ilişkin bir dil ve sembolizm,

¹ "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 29 Kasım 2016 tarihli TBMM Grup Konuşması"

http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4158/index.html

4. Milletler ve millî irade hakkında bir kültürel doktrin ile millî emellerin ve millî iradenin gerçekleşmesine dair reçeteleri de içeren bir ideoloji,

5. Milletlerin amaçlarına ulaşacak ve millî iradeyi gerçekleştirecek bir toplumsal ve siyasî hareket.²

Habermas, küreselleşmenin millî devletlerin geleceğine nasıl bir etkileri olacağını inceleyen çalışmasında, “bugün, her ne kadar bazı devletler eski imparatorlukları (Çin), şehir devletlerini (Singapur), teokrasiyi (İran), kabile örgütünü (Kenya) andırsa veya daha ziyade aile hanedanlığına (El Salvador) ya da çok uluslu şirketlere benziyor olsa da Birleşmiş Milletler (BM) örgütü bir millî devletler kulübüdür” demektedir. Zira modern devleti millî devlet haline getiren, bir “milletin” sembolik şekilde inşa edilmesidir. Millî şuur, modern hukuk biçimleri içinde inşa edilmiş olan teritoryal devlete vatandaşlar arası dayanışmayı tesis edebilecek zemini temin etmektedir.³

Milliyetçiliği hangi bağlamı ve anlamıyla ele alırsanız alın, modern dünyada, uluslararası sistemin ana unsurları ve uluslararası ilişkilerin herkesçe kabul edilen öncelikli aktörleri olan devletlerin gerek ortaya çıkış gerekse varlığını sürdürme süreçlerinde belirleyici bir yeri olduğu ortadadır. MHP'nin de gerek Başbuğu ve kurucu Genel Başkanı olan Alparslan Türkeş tarafından benimsenmiş olan gerekse mevcut Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin izlediği siyasette yansımaları bulan; milletler çağının (dolayısıyla ulus-devletler çağının) yaşanmakta olduğuna ve bunda görünür gelecekte esaslı bir değişiklik olmayacağına ilişkin rasyonel bir bakış açısına sahip olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.

MHP ve genel manâda ülkücü hareket idealist temellere dayanan bir fikir ve siyaset hareketidir. Bununla birlikte, uluslararası ilişkilerdeki belirleyiciliği noktasında pek az kuşku bulunan “güç yaklaşımlarını”, güç ile hedef arasında mütenasip bir durum olması gerekliliğini hiçbir zaman dışlamamıştır. Bu bakımdan daha ileri hedefler için iç bütünlüğü, büyümeyi, kalkınmayı, yakın çevre ve millî kültürel coğrafyaya güç projeksiyonunu gerçekçi temellerde anlamlandırmaya gayret eder.

MHP'nin 50 yıllık geçmişinde, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın önemli mevkilerinde yer almış bazı isimler parti içinde siyaset yapmış ve

² Anthony D. Smith, *Millî Kimlik*, İletişim Yay., İstanbul, 2004, s.119.

³ Jürgen Habermas, *Küreselleşme ve Millî Devletlerin Akıbeti*, Barış Yay., İstanbul, 2001, ss.78-81.

partinin genel dış politika yaklaşımına ciddi katkıda bulunmuşlardır. Bunlardan hemen akla gelen ilk iki isim merhum Ahmet Deniz Bölükbaşı ve merhum Gündüz Suphi Aktan olmuştur. Ancak MHP 50 yıllık siyasi ömründe az sayılabilecek süre hükümet etmiş, bu hükümetlerde ise hiçbir zaman Dışişleri Bakanlığı yetki ve sorumluluğu olmamıştır. Bununla birlikte, Türk dış politikasının temel sorunları olan Kıbrıs, Yunanistan'la ilişkiler, azınlıklar, Batı Trakya, Kafkasya, Türkistan, Arap-İsrail uyuşmazlığı, sınır güvenliği, terör, AB, ABD'yle ilişkiler, Türkiye dışındaki Türk ve akraba toplumlar gibi konular MHP'nin tabiatı gereği hep gündeminde olmuş konulardır.

MHP, hükümet dışında hatta TBMM dışında olduğu dönemlerde bile özellikle Türk Dünyasının muhtelif devlet ve toplulukları için bir temel istinatgâh, zor günlerde müracaat edilen bir son kale olarak telakki edilmiştir. Bilhassa 1990 sonrasında Türk devletinin MHP'nin Avrasya sahasına ilişkin birikim ve tecrübesinden yararlandığı bilinmektedir. Merhum Alparslan Türkeş, merhum Süleyman Demirel'in 1992 Mayısındaki Türk devletleri seyahatine davetle katılmış ve burada "bölge devletlerinin cumhurbaşkanı, başbakan ve dışişleri bakanları düzeyinde yıl içinde bir araya gelecek dönüşümlü başkanlı bir "Türk Devletleri Yüksek Konseyi" Kurulmasını önermiştir.⁴

Alparslan Türkeş'in siyasî bir doktrin olarak ortaya koyduğu görüşler Dokuz Işık olarak bilinen ve genişçe izah ettiği ilkeler sisteminde vücut bulmuştur. Millî Doktrin olarak tavsif ettiği bu ilkeler; Milliyetçilik, Ülkücülük, Ahlâkçılık, İlimcilik, Toplumculuk, Köycülük, Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik, Gelişmecilik ve Halkçılık ile Endüstricilik ve Teknikçiliktir. Bunlardan ilki olan Milliyetçilik ilkesi, içeriğinde hem millet kavramının tüm boyutlarını hem de milletlerarası mücadelede "millet" olarak var olmanın ve başarılı olmanın yollarına dair işaretleri içerir. Türkeş, milliyetçiliği izah ederken şu ifadeleri kullanmaktadır. "Milliyetçilik duygusundan yoksun olan bir toplumun millet manzarası göstermesi mümkün değildir. Milliyetçilik duygusuna sahip olmayan, millî şuura sahip olmayan bir topluluğun bir arada yaşaması mümkün değildir. Böyle bir duygudan ve şurdan mahrum toplulukların dış olayların en ufak bir tesirine karşı kendilerini koruyamadıklarını, hatta dış tesirler olmasa dâhi kendi kendilerine dağıldıklarını ve belirli vasıfları olan, belirli hedefleri olan bir topluluk hüviyetinden çıktıklarını görmekteyiz."⁵ Burada dış olayların en ufak bir tesirine

⁴ *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar*, Cilt II 1980-2001, Baskın Oran (Der.), İletişim Yay. İstanbul 2001, s.388.

⁵ Alparslan Türkeş, *9 Işık*, Ül-Kor Yayınları, İstanbul, 1987, s.88-95.

karşı kendini koruyamamak”, “hedefleri olan bir topluluk olmak” ifadeleri kritik önemdedir.

Bir milliyetçi siyasetçi olarak Türkeş'in; Hobbes'çu, Makyavelci temellere dayanan bir klasik realist bakış açısından çok, akla ve gerçeklere duyarlı bir idealizme daha yakın bir noktada olduğu görülebilir. Bunu anlayabilmek için onun millet, milliyetçilik ve milletler âleminde ilerleyebilmenin yolları bağlamındaki tespitlerine bakmak gerekir. Türkeş, “Düşman milletlerin kültür ve ideoloji saldırıları ve manevî istilaları, bizleri sözde “gerçekçilik” veya “akılcılık” perdesi arkasında kendimizi hor görmek ve küçüklüğü kabullenmek, küçük düşünmeyi bir hüner saymak bataklığına yuvarlamıştır. Büyük düşünmek, millet olarak büyümeyi istemek ve yüceliğe ulaşmayı dilemek tehlikeli ve zararlı görülür olmuştur. İşte yeni sömürgeciliğin ‘neo-kolonyalizm’ gizli metodu budur.”⁶ demektedir. Yine, milletlerin yükselişinde manevî boyuta işaret ederek “Bir milletin yükselişi, her şeyden önce insan sevgisi ve insanlara yararlı olma, insan varlığına saygı gösterme esasına dayanan manevî yüksek inanç sahibi bulunmasına ihtiyaç gösterir. Büyüklüğü düşünmek, yüceliği istemek kişileri ve toplumları mutluluğa götürecektir. Şerefli bir yoldur. Büyüklük ve yüceliğin başı manevî büyüklük, inanç ve sevgi yüceliği ve gerçeklere karşı saygı ile bilgilidir.”⁷ uyarılarında bulunmaktadır.

Türkeş'e göre milletler mücadelesi olmakla birlikte, günün uluslararası düzeninde her bir milletin kendi tarihî tecrübeleri ve bu tecrübeler ışığında takınacakları millî tutumları olmalıdır. Türkeş, Milliyetçilik anlayışında “Türk milletinin birliğine ve bütünlüğüne karşı çıkan komünizme, bölgeciliğe, mezhepçiliğe ve diğer her çeşit bölücülüğe karşı amansız bir savaş”⁸ bulunduğunu ortaya koymuş onun işaretiyle ülkücüler “Ne ABD Ne Rusya Ne Çin, Her Şey Türk tarafından Türk için” sloganını benimsemiştir.

Uluslararası ilişkilerde, devletlerin dış politika tercihleri bağlamında “ittifak kurma” veya “ittifaklarda yer alma” bahislerinde ittifakların işleyişini etkileyen faktörler bağlamında üzerinde durulan konular, merhum Türkeş'in 1970'li yıllardaki eserlerinde NATO ile ilgili alt bölümlerde adeta ders niteliğinde anlatılır. Alparslan Türkeş, iki kutuplu dönem şartlarında, Türkiye'nin NATO içinde yer almasını

⁶ Alparslan Türkeş, *Temel Görüşler*, Dergâh Yay., (Çağdaş Türk Siyasi Düşüncesi Serisi), İstanbul, 1975, s.10.

⁷ Türkeş, *Temel Görüşler*, s.9.

⁸ Türkeş, *Temel Görüşler*, s.27.

gerekli görmekte ve buna ilişkin kara propagandaya sıkça karşı çıkmaktadır. Ancak bunu yaparken ittifakların genel karakteristiği ve dikkat edilmesi gereken hususlara da işaret etmektedir. Ona göre, “bütün ittifaklarda önemli olan baş mesele, üye devletlerin karşılıklı menfaatlerinin birbiri ile uyuşturulması ve iyi bir koordinasyon ile samimi bir işbirliğinin sağlanabilmesidir. İttifaklar içinde yer almış bulunan kuvvetli devletler, daima diğer zayıf müttefiklerini kendi bildikleri yönde sürüklemeye çalışırlar. İttifaklarda üye memleketlerin birbirlerine karşılıklı olarak güven duymaları ve bu güveni devam ettirmeleri çok önemlidir. Bunu sağlayabilmek için ittifakların yönetilmesinde, sorumlulukların üyelerin imkân ve kabiliyetlerine göre, siyasî yetkilerinin ise eşitlik esasına göre bölüşülmesi gereklidir. Askerî alanda yetkiler ise coğrafya bölgelerine göre tayin edilmelidir. NATO ittifakının kurulduğu ilk günlerden itibaren sorumluluklar nisbetsiz olarak verilmiş, buna karşılık siyasî yetkiler büyük devlet, küçük devlet görüşüne göre tayin olunmuştur.”⁹

Türkiye'nin NATO ile ilişkilerine dair oldukça soğukkanlı ve teknik bir yaklaşımı mevcuttur diyebiliriz. NATO ile ilişkilerin Türk ordusunun modernizasyonu ve bir takım teknolojik bilgilere erişim imkânı sağlamakla birlikte, NATO'ya girdiğimiz ilk günden itibaren Türkiye'yi yönetenlerin NATO ittifakını anlamakta ve ondan yararlanmakta yetersiz kaldıklarına işaret etmiştir. Bu kapsamda şu ifadeleri kullanır: “...bütün Türk Silahlı Kuvvetlerini NATO emrine vermeyi, Amerika'dan ve diğer Batılı memleketlerden azamî yardım alabilmek için iyi bir yol zannetmişlerdir... Türk Silahlı Kuvvetlerini tümüyle NATO kuvveti yapmak için çırpınmışlardır.”¹⁰ Alparslan Türkeş, ABD'yi ve ABD'nin dış politika, güvenlik, istihbarat konusundaki anlayış ve çalışmalarını bilen bir lider olarak 1990'lardan sonra dünya konjonktüründeki değişimleri, ABD'nin Türkiye ve Ortadoğu politikalarındaki muhtemel değişimleri sezmiş ve özellikle Irak/Kuzey Irak bağlamında tehditleri öngörmüştü.

1990'larda Türkiye'de terörün tırmanmasını bir diğer tabirle “azmasını”, dış politika ve iç politikanın birbirinden ayıramayacağı istikâmetindeki açık gerçeğin bir yansıması olarak görmüş ve değerlendirmiştir. 1992 yılında Şırnak'ta meydana gelen olaylar sonrasında TBMM'de yaptığı 28.08.1992 tarihli konuşmada, “Devlet arasında devamlı mücadeleler vardır. Bu mücadelede devletler birbirinden istedikleri menfaatlerini sağlayabilmek için, birbirlerinin

⁹ Türkeş, *Temel Görüşler*, s.285-286.

¹⁰ Türkeş, *Temel Görüşler*, s.285-289.

vatandaşlarını çalmaya çalışırlar ve çalabilenler çalar. Onun için devleti yönetenler, kendi devletlerinin vatandaşlarının hasım devletler tarafından işgal edilip, aldatılıp, kandırılıp çalınmasına engel olacak tedbirler almaya mecburdur. Biz tarihimizde bu olayla çok karşılaştık; Osmanlı döneminde de karşılaştık, Cumhuriyet döneminde de karşılaştık ve karşılaşıyoruz... Güneydoğu, doğu bölgesinde de artık bölücü terör olayları, dünün bugünün olayları değildir; bir hayli eskiye dayanmaktadır... Şimdi bölücü terör iyice azmış, silahlanmış, teşkilatlanmış ve hedefine varmak için kısıyıcı şekilde hareket etmektedir... Bunu sadece bir iç mesele olarak görmemek icap etmektedir. Karşı karşıya bulunduğumuz bu terör olayları, Kıbrıs meselesiyle, Ege meselesiyle, Balkanlar meselesiyle, Kafkasya meselesiyle, dış meselelerle sıkı sıkıya ilgilidir. Arkasında dış güçler vardır ve sebep siyasidir. Türk milletine karşı adı konulmamış, ilan edilmemiş bir savaş açılmıştır öyle ki, Türkiye iç boğuşmalara sürüklensin, anarşi ve terör her tarafa yayılsın, Türk milleti, Türk devleti başını kaşıyamaz duruma gelsin... Bundan yedi sekiz yıl önce Yunan Generallerinin 'Siz Türkiye'yi, Türk milletini çok güçlü sanmayın, çok kuvvetli sanmayın, Türkiye tek bir milletten ibaret değildir; bunlar bölünmüşlerdir, aralarında ayrılıklar vardır' şeklinde yabancı gazetelerde yazılmış yazıları vardır.¹¹ 90'lı yılların Türkiye'nin Kafkasya-Türkistan ve genel anlamda Avrasya sahasına yansıtmasının önünde bir engel oluşturmak üzere terörizmin vasıtalı bir savaş unsuru olarak kullanıldığı bugün çok sayıda uzmanın mutabakatıyla ifade edilmektedir.

Devletlerin dış politika planlamalarında ve bu planların hayata geçirilmesinde gerek zamanın doğru ve yerinde kullanılması gerekse kaynakların hedefe yöneltmesi bakımından öncelikler sıralamasının esas olması gerekir. Türkeş, *Temel Görüşler* kitabında bu hususa şu biçimde temas eder: "Millî hedeflerin başında birinci olarak o memleketin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunması gelir... Bundan sonra daha büyük siyasî, askerî, iktisadî menfaatler temini için gerekli faaliyetlerin ayarlanması, düzenlenmesi gelir.¹² Millî menfaatlere göre bir devletin siyaseti iki ayrı faaliyet hâlinde yürütülür. Bunlardan birisi ana siyasetidir. Diğeri ise günlük siyasettir. Ana siyaset millî hedeflerini gösteren, uzun vadeli bir plândır. Uzun vadeli. Üç günlük, iki haftalık, üç aylık, altı aylık, beş yıllık değil; en az 50 yıl, 100 yıl, 200 yıl uzun vadeli... Deveküşu gibi başını kuma

¹¹ Rasim Koç, *Meclisteki Türkeş*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2007, s.301-303.

¹² Türkeş, *Temel Görüşler*, s.270.

sokup yarısını hiç hesaplamadan bir siyaset yürütmeye kalkan devletler birdenbire çok sürprizlerle karşı karşıya gelirler ve çok şeyler kaybederler. Demek ki ana siyaset millî hedefleri gösteren uzun vadeli bir plândır ve o açığa vurulmaz. Ana siyasetin gizli tutulması, açığa vurulmaması ve nesillere devredilerek yürütülmesi gerekir. Günlük siyaset ise; ana siyasetin gerçekleştirilmesi için, içinde bulunulan şartlara göre plânlı bir şekilde yürütülen faaliyetlerdir.”¹³ Türkeş, ana siyasetin hedeflerinin gizli tutulmasına örnek olarak Balkan Savaşları’nda Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ’ın Osmanlı’ya karşı mücadele için birbirlerine karşı husumetlerini bir süreliğine ikinci planda tutmuş olmalarını vermektedir. Buradan hareketle; ana siyaset-günlük siyaset tasnifinin dış politika teşekkülünde bir tür öncelikler sıralaması olduğu çıkarımını yapmak da mümkündür. Türkeş, bu tasnifini, ülkücü gençlere hitabında da dile getirmiş ve bir dış politika ilkesi olarak tespit etmiştir.¹⁴

Merhum Alparslan Türkeş, 1965, 1967 ve 1969 yıllarında TBMM’de milletvekili olarak yaptığı konuşmalarda, Türk dış politikasının temel sorunlarından olan ancak Türkiye’de yeterince ilgi görmeyen Kıbrıs olaylarına çok geniş kapsamlı açıklamalar getirmiştir. Dönemin iki kutupluluk özelliğinden kaynaklanan çekingenliğin yersizliğine işaret ederek Makarios’un Londra ve Zürih Antlaşmaları’ndan doğan hakları ve statüyü defaâtle ihlâl etmesinin Türkiye’nin müdahalesine meşrû bir gerekçe oluşturduğuna işaret etmiştir. Onun bu konuşmaları sırasında meclisten kendisine yönelik sataşmaların olması ve onlara da sabırla cevap vermesi son derece ilginçtir.¹⁵ Dikkat edilirse 5-6 yıl sonra Türkiye’nin adaya müdahale dışında seçeneği kalmayacak ve o noktada bir mutabakat oluşacaktır.

1991 Genel Seçimleri’nde Refah Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi ile ittifak yaparak TBMM’ye 19. Dönem Yozgat milletvekili olarak girdiğinde, Sovyetler Birliği’nin dağılma süreci devam ediyor, eski Sovyet coğrafyasında, bilhassa Kafkasya ve Balkanlar’da savaşların, müdahalelerin ve insanî felaketlerin olduğu bir devir tecrübe ediliyordu. Alparslan Türkeş, 19. Dönem Milletvekilliği

¹³ Türkeş, *Temel Görüşler*, s.272-273.

¹⁴ “Günlük Politika Ana Politikayı Unutturamaz”, 18 Mayıs 1974, Ankara’da düzenlenen Gençlik Konferansında yaptığı konuşma, Metin Turhan, *Başbuğ Türkeş: Türklük-İslâmiyet-Bölücülük ve Diğer Konular Hakkında Konuşma, Mülâkat ve Sözleri*, Kripto Yay., Ankara, 2017, s.219.

¹⁵ Bkz. 29.12.1965 tarihli 30. Birleşim, 4.12.1967 tarihli 12. Birleşim, 23.1.1969 tarihli 35. Birleşim için: Koç, *Meclisteki Türkeş*, s.51-123.

boyunca Meclis Genel Kurulu'na her hitabında dönemin dış politika olaylarına yakın ilgi göstermiş, Türk dış politikası karar alıcılarını, milletvekillerini, Türk kamuoyunu ve dünya kamuoyunu her vesile ile uyarmıştır. Bu kapsamda, 12.12.1991 tarihinde 15. Birleşimde, bizzat, "Türkiye Cumhuriyeti devletinin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ndeki Türk Cumhuriyetleri ve muhtar bölgeleri ile ilişkileri konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin tavrı arz etmiş ve konuyla ilgili söz aldığı anda, "Sovyetler'deki Türk Cumhuriyetleri ve muhtar bölgelerdeki Türk yönetimleri konusu bugüne kadar Türkiye'nin dış politikasında hiç yer almamıştır." ifadeleriyle konuşmasına başlamıştır. Bu konuşma tarihî bir konuşmadır. Türkeş burada bir yakın dönem Türk dış politikası tahlili yapmakta ve bölgeye yönelik politikanın o vakte kadar Sovyetler Birliği'ne göre ayarlanmış olduğunu ancak gelişmelerin Türkiye'nin önüne burada yeni ortaya çıkmakta olan devletleri tanımak veya tanımamak, burada olan bitene münasebet göstermek gibi bir sorumluluk getirdiğini beyan etmektedir. Türkiye dışındaki Türklere ilişkin Türkiye'de korkulu ve zararlı bir konu olarak görüldüğünü eleştirmiştir. Konuşmasında karar alıcıları gerçek durumla yüzleştirme yanında birikime dayalı durum tespiti ve özgüven/motivasyon artırma unsuru bulunmaktadır. Türkeş, BM'nin istatistiklerinde Türkçe'nin en çok konuşulan diller içinde beşinci sırada yer almakta olduğunu, Türk milletinin yeryüzündeki en kalabalık milletlerden olduğunu ve 200 milyon Türk bulunduğunu özellikle dikkate sunmaktadır. Sovyetlerle ve onların elçilik mensuplarıyla yaptığı görüşmelerden yola çıkarak Sovyetler Birliği'nde Türk Cumhuriyetlerinin haklarını ve bağımsızlıklarını tanımaya yönelik bir eğilim gözlemlediğini beyan eder.¹⁶ Tarih 12 Aralık'tır ve bundan sadece iki hafta sonra Sovyetler Birliği resmî olarak dağılacaktır.

Türk Dünyasının Bilge Başbuğu ve Türk siyasal hayatının 20 yüzyıldaki en önemli liderlerinden biri olan Alparslan Türkeş, 4 Nisan 1997 tarihinde ebediyete intikal etmiştir. MHP liderliğine ise çeşitli zamanlarda Genel Sekreterlik, Genel Başkan Yardımcılığı, Merkez Yürütme Kurulu Üyeliği, Merkez Karar Kurulu Üyeliği, Genel Başkan Baş-Danışmanlığı görevlerinde bulunan Devlet Bahçeli, 6 Temmuz 1997 tarihli 5'nci Olağanüstü Kongre sonrasında gelmiştir.

Devlet Bahçeli'nin siyaset anlayışında dış politika hayatı bir önemi haiz olmuştur. Kendisiyle neredeyse özdeşleşen "Önce ülkem ve milletim sonra partim ve ben" sözü düşünüldüğünde Türkiye'nin

¹⁶ Koç, *Meclisteki Türkeş*, s.242.

dünya devletler ailesindeki, Türk milletinin dünya milletler âlemindeki yeri ve durumunun her şeyin önünde tutulduğunun kastedildiği açıktır. 1997'den beri Türk siyasal hayatında çok kritik dönemlerde aldığı cesur kararları Türk dış politikasından ayrı görmek eksik bir yaklaşım olacaktır.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Genel Başkanlık makamına gelişinden sonra dış politikayı ilgilendiren iki çok önemli ve tamamen kendisine özgü sembol hedef tanımlaması mevcuttur. Birbiriyle bağlantılı bu iki sembolden biri 2023, diğeri ise "Lider Ülke Türkiye" Hedefi'dir. "Lider ülke" kamuoyunun geniş kesimlerine yönelik olarak, merhum Alparslan Türkeş'in vefatının ikinci yıldönümünde Devlet Bahçeli tarafından telaffuz edilmiştir.¹⁷ 1 Mayıs 1999 tarihli bir açıklamasında ise Devlet Bahçeli, MHP'nin değişip değişmediğine ilişkin yorumlara yönelik açıklamasında "dünyada etkin ve saygın bir ülke olma hedefimiz değişmemiştir." demek suretiyle yine, MHP açısından Türk Dış Politikasının önemine ve "Lider Türkiye" idealine işaret etmiştir.¹⁸

Devlet Bahçeli'nin dış politika anlayışı, medya ve kamuoyunun önemli kesiminin MHP ve ülkücü hareketi büründürdüğü öncelikli karakter olan "hamaset" ve "heyecan"dan ziyade rasyonel, soğukkanlı ve şüpheli bir nitelik taşır. Devlet Bahçeli'ye göre, uluslararası ilişkiler, duyarsız çevrelerin kamuoyuna pompala-dıkları havanın aksine, aşırı iyimserlik veya kötümserliklerin alanı değildir. Bir müzakere sürecinde olumlu ya da olumsuz görüşlerin abartılı bir şekilde ele alınması ve dile getirilmesi, zaftan başka hiçbir sonuç doğurmayacaktır. Hem Türk Milleti'nin ve bütün insanlığın yaşadığı deneyimleri, hem de çağın dinamiklerini ve uluslararası strateji koordinatlarını birlikte göz önüne almayan her tür projecilik bir "hayalcilik" olmaktan öteye gidemeyecektir. Dolayısıyla, Türkiye'nin gelişme dinamizmine destek değil, köstek olacaktır.¹⁹

18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel seçimler sonrasında kurulan 57. Hükümetin kuruluşunu değerlendirirken de Bahçeli'nin, MHP'nin üç önemli temel bakış açısının ilki olarak dış politikayı, ikincisi olarak

¹⁷ "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 4 Nisan 1999 tarihli Başbuğ Alparslan Türkeş'i Anma Konuşması," http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/971/index.html

¹⁸ "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 1 Mayıs 1999 tarihindeki MKK, MYK ve Milletvekilleri Toplantısı Konuşması," http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/962/index.html

¹⁹ "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 5 Mart 2002 tarihli basın açıklaması," http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/223/index.html

ekonomiyi üçüncüsü olarak da siyasal tercihler ve toplumsal beklentileri sıraladığını görmekteyiz. Genel Başkan düzeyinde ifade edilen ve birinci sırada takdim edilen dış politika hususunda, “Avrasya jeo-politiğinin artan önemi ve özellikle Türkiye'nin etrafında yaşanan sıcak gelişmeler” ortaya konmuştur.²⁰

2002 tarihinde ABD Kongresi için hazırlanmış ve Carol Migdalovitz imzasını taşıyan bir raporda, Türkiye'deki 57. Hükümet için şu ifadeler kullanılmaktaydı: “Hükümetin zorlu iş yükü, ideolojik olarak uyumsuz olan koalisyon ortakları arasındaki keskin farkları açığa çıkarmıştır. DSP geleneksel olarak devletçi ama -artık büyük ihtimalle öyle olmayacak- fakat milliyetçi. MHP is sağda bir parti ve cansiperane milliyetçi, ANAP merkezci, piyasacı ve yolsuzlukla ünlenmiş. Bahçeli ve Yılmaz AB'ye katılıma ilişkin değişiklikler konusunda taban tabana zıtlar. Bahçeli sürecin milli egemenliğe etkileri konusunda şüphelere sahipken Yılmaz hızlı adımlar atılmasını istiyor.” Yöneticilere dönük bir bilgilendirme notu niteliğinde olan bu Amerikan raporunda gerçekler oldukça kısa ve öz anlatılmaya çalışılmış olsa gerek.

Devlet Bahçeli'ye göre dış politikanın bazı temel değişmezleri vardır. Yalnızca “kendi eksikleri üzerine kaygılanmaya”, sürekli “savunma” halinde olmaya dayalı bir dış politika anlayışı olamaz. Yine dış politika, sürekli olarak başka dış politika aktörlerine etkinlik sağlayacak bir zemin üzerinde gerçekleştirilemez. Devlet ciddiyeti ve millî çıkarların korunması dış politikanın temel önceliklerinden biridir. Herkesin anlaması gereken ilk husus, yalnızca “hesap verme” ve “savunma” pozisyonuyla dış politika yapılamayacağıdır; bunun önüne geçmenin temel yolu da millî ilgi ve etki alanlarına herhangi bir sınır koymamaktır. Bu alanların sınırlarını daraltmak orta ve uzun vadeli dış politika stratejileri ve hedefleri belirlemeyi kolaylaştırmaz, tam aksine zorlaştırır, Türkiye'nin önüne gelen fırsatları, etkili stratejik kozları gereği gibi değerlendirmesini imkânsız hale getirir.²¹

MHP, Devlet Bahçeli liderliğinde; 21. yüzyılın yeni bir barbarlık çağı değil, bir insanlık çağı olması gerektiğine defaâtle işaret ederken bu barbarlık çağı riskini de, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, fırsat eşitsizlikleri, terör olayları, küresel nitelik arz eden çevre ve sağlık

²⁰ “MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 8 Haziran 1999 tarihli TBMM Grup Konuşması” http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/972/index.html

²¹ “MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 16 Nisan 2002 tarihli TBMM Grup Konuşması,” http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/233/index.html

sorunları gibi hususlarla izah etmektedir.²² Bahçeli'ye göre hiçbir siyasi iktidar, görevde bulunma süresi ne olursa olsun dış politika alanında, özellikle de milli hassasiyetlerimiz ve milli davalarımız konusunda yanlış yapma lüksüne sahip değildir. Yine, hiç kimsenin, dış politikanın iç siyasette parti çıkarları için kullanılması ya da siyasi kan davalarına kurban edilmesi hakkı ve imtiyazı yoktur.²³

Son yıllarda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Dünya Beşten Büyüktür" sözü ile sorguladığı ve sorgulanmasını arzu ettiği, kurulu BM düzenindeki mevcut adaletsizlikler de Devlet Bahçeli tarafından yıllar önce ifade edilmiş bir hususa işaret eder. Zira Birleşmiş Milletler'in ruhunda, yapısında ve işleyişinde değişiklik arzusu Devlet Bahçeli tarafından 2006 yılında izhar edilmiştir. MHP Ankara İl Kongresi'nde yaptığı konuşmada "Birleşmiş Milletler bir küresel kurum niteliğini kaybetmiş, barış ve güvenlik konusunda yetersiz kalmış, Amerika'nın güdümünde bir güvenlik konseyiyle sözde dünyaya barış kararları çıkartmaktadır. Birleşmiş Milletler küresel kurum olma niteliğini kaybetmiştir. Barışa ve güvenliğe yetememektedir. Ya Birleşmiş Milletler bu özelliklerine sahip olmalıdır, ya da yerini, konumunu silip, 21. Yüzyılın gerçekleri doğrultusunda dünya milletleri, yeni bir kurum liderliğinde oluşmalıdır. Başka bir milletin güdümünde, dünya barışının geleceğini düşünmemelidir." diyen Bahçeli küresel politik duruma ilişkin önemli bir tespit ve eleştiri yapmaktadır.²⁴

Kurulu BM düzeni için getirdiği eleştirilerinin 2003 yılında da Irak Savaşı tartışmaları vesilesiyle ifade edildiğini görüyoruz. Irak'a 2003'teki ikinci müdahale, hatırlanacağı üzere, uluslararası hukuk, kitle imha silahları, meşruiyet gibi kritik başlıkların tartışıldığı bir evre olmuştu. Hatta, gerek ABD içinde gerekse ABD'nin müttefikleri, bilhassa Fransa-Almanya ikilisi ile bazı diğer AB devletleri arasında ciddi bir fikir ayrılığına neden olmuştu. İşte bu ortam içerisinde ABD'nin Irak müdahalesi sürerken ve henüz işgal suç ve fiilinin bütün iltihabı ortaya dökülmemişken, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, dünyaya şu sözlerle çok açık bir mesaj vermiştir. "Unutmamak gerekir

²² "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 19 Mayıs 2002 tarihinde Avusturya Türk Federasyonu'nun düzenlediği Kurultayda Yaptığı Konuşma," http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/239/index.html

²³ "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin MYK Toplantısında Yaptığı Konuşma," 4 Ocak 2003, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/175/index.html

²⁴ "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin MHP Ankara İl Kongresinde Yapmış Oldukları Konuşma 16 Temmuz 2006", http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/83/index.html

ki, gelişmiş ülkelerin ve büyük devletlerin kuralları belirlediği, diğer devlet ve milletlerin söz hakkının bulunmadığı bir “küreselleşme modeli”nin başarı şansı yoktur. Taktik zaferlerin ve izafi zenginleşme teşebbüslerinin cazibesi, insanlığın ortak değer ve çıkarlarını göz ardı ettirmemelidir. Bugün, “savaş koalisyonu”nu oluşturan ülkeler başta olmak üzere, bütün insanlığın öncelikli görevi, bir yandan Irak halkının yaralarının süratle sarılması, diğer yandan da Ortadoğu'nun yeni çatışma ve kamplaşmalara sahne olmamasıdır. Bu çerçevede, Irak'ta yaşanan kargaşa ve kaos ortamına bir an önce son verilmelidir.”²⁵

Küreselleşme Tartışmaları ve MHP Liderliğinin Duruşu

Genel Başkan seçilmesinin üzerinden kısa bir süre geçmişken koalisyon hükümetinde Başbakan Yardımcılığı görevine gelen Devlet Bahçeli, kronikleşmiş ekonomik ve sosyal sorunların çözümü sorumluluğunu paylaşmıştır. İlgili dönem 20. Yüzyılın son yılıyla başlar ve bu, Türkiye'yi 21. Yüzyıla sokan hükümetin sorumluluğunu paylaşmak anlamına gelir. 1990'ların sonu ve 2000'li yılların başı dünyanın neresine giderseniz gidin sosyal bilimler sahasının herhangi bir bilim dalındaki makalenin “küreselleşme” sözcük ya da paragrafıyla başlatıldığı yıllardır. Hakim paradigma, küreselleşmeyi bir mukadder sonuç, siyaseti de onun -mevcut olduğu farzedilen- kurallar dizisiyle yürüme zorunda olan bir iş gibi algılamaktadır. Bu anlayış, sınırların buharlaştığını iddia etmiş, ulus devletlerin tezyifini hatta tasfiyesini bile kendince ilan etmiş, bölgesel ekonomik entegrasyonlar ve çok uluslu şirketlerin politik hâkimiyetinin kabulünün sadece faydalı değil zorunlu olduğu tezini temel almıştır.

İşte böyle bir iç ve dış siyasal atmosferde, MHP lideri Devlet Bahçeli bir taraftan ülke yönetimi sorumluluğunu icra ederken bir taraftan da küreselleşmeye ilişkin tartışmaları daha soğukkanlı ele almaya ve anlatmaya gayret etmiştir. Onun şu sözlerinin, bu konuda yeterince açık olduğu görülecektir: “Objektif olmayı bir türlü başaramayan bazı kalem sahiplerinin, son dönemde yaşanan ekonomik sıkıntıları bahane ederek, MHP'nin bu süreçteki konumunun üzerine eleştiriler geliştirdiklerini üzülenek görmekteyiz. Küreselleşmeyi doğru okuyamayan, küreselleşme ile birlikte millî ve yerli olan ne varsa terk edileceğini zanneden bu kişiler, ne yazık ki bu ülkenin ve dünyanın gerçeklerini anlamamakta direnmektedirler. Şu gerçek unutulmamalıdır ki, küre-

²⁵ “MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 12 Nisan 2003 tarihinde Avrupa Türk Federasyonu Kurultayında Yaptığı Konuşma”, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/190/index.html

Yine, daha sonra yaygınlaşacak küreselleşme sorgulamasının ilk işaret fişeklerinden birini çıkararak şu sözleri henüz 2001 yılında ifade etmiştir: “Küresel kutuplaşma ihtimalinin en bariz göstergesi, geçtiğimiz günlerde Davos'ta yapılan geleneksel “Dünya Ekonomik Forumu” ile aynı tarihlerde Brezilya'nın Porto Alegre şehrinde düzenlenen “Dünya Sosyal Forumu” olmuştur. Çok ciddi boyutlarda toplumsal ve siyasi karşılıkları olmasa da bu iki platformun sembolik önemi büyüktür. Sonuçta ortaya, küreselleşmenin kaçınılmaz bir süreç olduğu, ancak etkileri giderek gözle görülür hale gelen yeni eşitsizliklere ve adaletsizliklere yol açtığı şeklinde müşterek bir kanaat çıkmıştır. Bizim Türkiye olarak buradan çıkarmamız gereken genel sonuç ise, küreselleşme sürecinin labirentlerinde kaybolmamak için yeni çağın temel dinamiklerini iyi kavramak ve sosyal yıkımlara yol açmasını engellemektir. Bunun için de, yeni bir uluslararası sorumluluk bilincinin ve çabasının gelişmesine katkı sağlamak elzem olmaktadır.³⁰

Bahçeli, Hollanda'da yaptığı bir konuşmada ise küresel adaletsizlik üzerine şu ifadeleri kullanmıştır: “Dünya gelir dağılımındaki ürkütücü dengesizlik, yeryüzünün önemli bir bölümünde gelişmiş ülkelere karşı antipati ve hatta bazen nefret beslenmesine sebep olmaktadır. En başta, dünyanın kalkınmış ülkelerinin elele verip küresel adaletsizliği giderici çareler bulması, insanlığın geleceği açısından elzem gözükmektedir. Çünkü, insanlığın; daha çok bilgiye daha çabuk eriştiği ve tükettiği, teknolojik imkânlardan daha çok yararlandığı ve eski zamanlara nispetle daha rahat bir hayat sürdüğü bu süreçte, yeterince mutlu ve huzurlu olduğunu söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Bugün insanlığın geldiği noktada, gelişmiş batı ülkeleri başta olmak

arasında imzalanan özel bir anlaşma sonrasında iki taraf arasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların giderilmesi amacıyla oluşturulacak bir uluslararası hakemlik müessesesi olduğunu, tahkimin kabulüyle iç hukukumuzun tamamen dışlanacağı yönündeki görüş yanlıştır. Uluslararası tahkim bugün, birkaç istisna hariç, Birleşmiş Milletlere üye bütün ülkelerde bir yöntem olarak kabul edilmiş olduğunu” beyan etmiştir. “MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 3 Ağustos 1999 tarihli TBMM Grup konuşması,” http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/966/index.html

³⁰ “MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 13 Şubat 2001 tarihli TBMM Grup konuşması,” http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/270/index.html

üzere, küresel sorunlara ve açmazlara yeni bir anlayış ve yaklaşımla eğilme mecburiyeti vardır.³¹

Avrupa Türk Federasyonu'nda yaptığı bir konuşmasında; Batı medeniyetinin bugün ulaştığı gelişme çizgisinin, beşerî dayanışmaya ve ahlâkî normlara duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmamış, bilâkis arttırmış olduğunu, 2003 Irak Savaşı karşısında ortaya konan ikiyüzlü tavırların bunu açıkça göstermiş olduğunu belirtip insanlığın ortak değerleri ve geleceğinin, yeni paylaşım kavgalarına kurban edilmemesi gerektiğini beyan etmiştir.³²

MHP, 21. yüzyıla girerken küresel siyasette hâkim söylemler olan demokrasi, insan hakları ve karşılıklı bağımlılık olgularının cihanşümûl birer ilke veya büyük güçlerin samimiyetle uyguladıkları/uygulanmasını arzu ettikleri ilkeler bütünü olduğu, dolayısıyla yakın gelecekte bu akışın aksine olan çatışmaların ortadan kalkacağı kanaatinde olmamıştır. Bunun yerine, bir taraftan bu olguların önemine ve geçerliliğine işaret etmiş ancak diğer taraftan da, uluslararası ilişkilerin temel dinamiğini oluşturan çıkar çatışmaları ve ittifaklarının da önemini korumakta olduğunu, bu yapının ortadan kalkacağına dair ciddi bir veri bulunmadığını tespit etmiştir.³³

57. Hükümette MHP ve Avrupa Birliği Cenderesi

Avrupa Birliği ile ilgili hususları sadece dış politikası konuları olarak görmek, Birliğin yapısı ve Türkiye-AB ilişkilerinin gerek kurumsal gerekse siyasal boyutları nedeniyle eksik olur. Zira AB ile ilgili konular Türkiye'de ekonomiden kültüre muhtelif alanları ilgilendiren konular olmuştur. Bu itibarla siyasal partilerin de bu konulara ilişkin kendilerini konumlandırmaları ve bakış açılarını milletle paylaşmaları beklenmiştir. MHP temelinde Türk milletinin birliği ve beraberliği, Türk Dünyasının birliği ve beraberliği, Türk milletinin bu istikamette yücelmesi fikirleri olan bir siyasi hareketin hülâsa milliyetçi-ülkücü hareketin partisidir. Bu itibarla AB tam üyeliği MHP'nin öncelikli gündem maddesi ve/veya vazgeçilmezi olmamıştır. Bununla birlikte, AB tam üyeliği perspektifinin devletin dış politika, güvenlik ve

³¹ "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Hollanda Türk Federasyonu 4. Büyük Kurultayında Yaptığı Konuşma," 5 Ocak 2002, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/214/index.html

³² "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 12 Nisan 2003 tarihinde Avrupa Türk Federasyonu Kurultayında Yaptığı Konuşma," http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/190/index.html

³³ "MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 23 Kasım 1999 tarihli TBMM Grup konuşması," http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/977/index.html

ekonomi kurumlarının genel sayılabilecek bir konsensüsü ile adeta bir “devlet politikası”na dönüştürülmesi, tüm siyasal partileri ve tüm toplum kesimlerini etkileyen bir olgudur. MHP, tam üyelik süreci ve perspektifinin içeriden ve dışarıdan yönlendirilmesine, Türkiye’ye zarar verici gelişmelerin bu anaför içinde kabul ettirilmesi ve uygulanmasına ilişkin endişelerle, özellikle hükümet sorumluluğu taşıdığı dönemde AB politikasında “temkinli bir pozitif tutum” içinde görülebilir.

Ancak özellikle 2003 yılından itibaren AB’nin Türkiye’ye ilişkin yaklaşımında bilhassa Kıbrıs Sorunu, azınlıklar, yerel diller, yerel yönetimler gibi hususların Türkiye’nin bir tür “siyasal dönüştürülme” vasıtasına çevrilmesi MHP’nin millet adına haklı refleksi ortaya koymasını, konuyu bir gölge kabine gibi takip etmesini beraberinde getirmiştir. Geriye dönüp bakıldığında bu açıdan MHP’nin bilhassa 2004-2010 arasındaki dönemde siyasal sahada neredeyse tek eleştirel ses olduğunu hatta konuyu ciddiyetle izleyen tek merkez olduğunu belirtebiliriz. 2004-2010 arası dönem Avrupa açısından da Türkiye-AB ilişkileri açısından da çok çalkantılı ve bir takım adımların gelişigüzel atıldığı bir dönemdir. Bu gelişmeler olurken ve bu adımlar atılırken bir yandan da Türkiye’de olmayan kimlik tartışmaları, “Türkiyelilik” gibi garip tanımlama gayretleri, Avrupa’da İslam ve Türklüğe karşı yoğunlaşan bir hakaret ve saldırı furyası, Türk devletinin kurumlarına yönelik kapsamlı kumpas davaları siyaset sahnesine eşlik etmiştir. MHP bu tartışmalara ve konulara ilişkin konumunu ve duruşunu en ufak bir sapma olmaksızın sürdürmüş, gerekli her noktada tepkisini ortaya koymuştur.³⁴

Her ne kadar kurumsal ilişkiler 1963 Ankara Antlaşması’na gitse de, Türk siyasal hayatında ve Türk dış politikasında AB üyeliği meselesinin esaslı bir konu başlığı olması 1996 yılındaki Gümrük Birliği kararıyla olmuştur. Bunun ardından 1997 Lüksemburg Zirvesi’nde Türkiye’nin üye adaylığının reddedilmesi ve dönemin Türk hükümetinin buna sert tepki göstermesi önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ancak 1999

³⁴ Sayısız örneklerden olarak Bkz. Şemdinli olayları bahane edilerek kurumlara ve devlet organlarına yönelik başlatılan kara propaganda ve kampanyaya ilişkin hususlar içeren MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin, Ülkemizdeki Son Siyasi Ve Sosyal Gelişmeleri Değerlendirdiği Yazılı Basın Açıklaması, 19 Mart 2006, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/99/index.html; 2006 Nevruzundaki tahrik ve kalkışma provaları ile ilgili hususlar yanında “Türkiyelilik” tartışması için Devlet Bahçeli’nin Ülkemizde Son Günlerde Hız Kazanan Tahrikler ve Kitlesele Eylemler Hakkında Yapmış Oldukları Yazılı Basın Açıklaması http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/97/index.html

yılındaki Helsinki Zirvesi ile tam üye adaylığı tescil edilen Türkiye’de neredeyse artık her konu AB bağlamında değerlendirilir hale gelmiş, tam üyelik yakın zamanda gerçekleşmesi mukadder bir olguymuş gibi takdim edilmiştir. Böylelikle, 2000’li yıllara girerken siyaset, akademi ve medya dünyasında; AB veya AB’ye tam üyelik süreci aleyhine olabilecek hatta aleyhte olmasa dahi soru işareti oluşturabilecek her söze ve yoruma karşı büyük bir hücum olduğu görülmüştür.

MHP, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine özellikle 1990’lı yıllardan itibaren daha ılımlı bir perspektifle bakmaya başlamıştır. Ancak, hem tam üyelik sürecindeki yükümlülükler ve beklentiler, hem de nihai olarak AB üyesi olunması durumunda oluşabilecek sakıncalar konusunda uyanık ve dikkatli bir tutumu hep sürdürmüştür.

MHP hükümet ortağı olduğu dönemde, AB konusunu sık sık çeşitli kurullarında, birimlerinde ele almış, konu partinin çok sayıda metnine, Genel Başkan’ın pek çok konuşmasına da başlık olarak dâhil olmuştur. MHP’nin bu dönemde AB’ye yaklaşımında şu hususlar dikkat çekmektedir:

Türkiye’nin AB’ye üyeliğini prensip olarak reddetmemektedir.

Türkiye’de AB tam üyeliğinin giderek bir devlet politikası haline geldiğine dikkat çekmektedir.

AB’ye üyeliğin son tahlilde AB’nin elinde ve yetkisinde olan bir husus olduğunu dolayısıyla her şeyi buna endekslemenin önemli riskleri barındırdığını değerlendirmektedir.

Tam üyelik sürecinde Türkiye’den beklenen uyum asaları vb. düzenlemelere temkinli yaklaşmıştır.

AB’nin terör örgütleri ve faaliyetleriyle ilgili yaklaşımını ve Türkiye’nin terörle mücadelesine ilişkin yaklaşımını açıkça reddetmiş ve AB tarafının bu konuda empati yapmasını sağlamaya çalışmıştır.

AB ile ilişkilerde, Türkiye’nin AB’den bir takım kazanılmış hak ve imkânları bulunduğunu ve bunların ülke menfaati yönünde takipçisi olunması gerektiğini ortaya koymuştur. Türkiye’nin AB üyeliğinin her hangi bir başka devletin AB üyeliği gibi olmadığını/olamayacağını ve bu gerçeği AB tarafının da iyi bildiğini vurgulamıştır.³⁵

³⁵ Bu konuda Bkz. Dr. Devlet Bahçeli, “Türkiye-AB İlişkilerinde Hayal ve Gerçek”, Türkiye ve Siyaset Dergisi S.9-10, Temmuz-Ekim 2002, s.5-12. Dr. Esat Öz, “Türkiye’nin AB Üyeliği, Perspektif Zaafı ve Tartışma Ahlakı”, Türkiye ve Siyaset Dergisi S.9-10, Temmuz-Ekim 2002, s.13-18. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin 5 Kasım 2000 tarihli 6. Olağan Büyük Kongre Konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/322/index.html, Dr. Devlet Bahçeli, “Türkiye-AB

Avrupa Birliği'nin 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesini prensipte olumlu bir adım olarak gören ve yorumlayan MHP, bununla birlikte, tam üyelik sürecinin Türkiye'nin egemenliğini gölgeleyecek ve bütünlüğünü olumsuz etkileyecek taleplerin habercisi olacağını görmüş ve kararın hemen ardından şu tarihi uyarıları Genel Başkan düzeyinde yapmıştır: “Bu noktada, bir hususun altını daha çizmek istiyorum. Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul edilmişimiz, bir lütuf değildir. Adaylık statüsü, her şeyden önce başlangıçta imzalanan anlaşmalardan kaynaklanan bir hakka dayanmaktadır. İkinci olarak, Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminin hemen ardından küçümsenen jeopolitik ve jeoekonomik önemini yeniden keşfedilmeye başlanmasıdır. Ülkemizin Avrasya coğrafyasında anahtar bir konuma sahip olması; Kafkaslarda, Balkanlarda ve Ortadoğu'da arzulanan istikrar için Türkiye'ye ihtiyaç duyulması, Avrupa Birliği'nin yeni yaklaşımında belirleyici olmuştur.”³⁶

MHP, Bazı Avrupa Birliği yöneticilerinin Türkiye'ye yaklaşımlarında ve demokratikleşme meselesini takdim edişlerinde, dostluk ve işbirliği havasının yerine, ikircikli ve önyargılı bir anlayışın görüldüğünü tespit etmiş ve bunun Türkiye'de milletin meseleye bakışını etkilediğine dikkat çekmiştir. Bizzat Genel Başkan Devlet Bahçeli, demokratikleşmenin etnik kimliklerin tanınması sorunuyla özdeşleştirilmesinin AB'ye hâkim bu önyargının çarpık bir örneği olduğunu MHP'nin, mezhep ve etnik farklılıkları siyasi ve toplumsal rekabetin, bir sonraki aşamada ayrışmanın konusu haline getirecek siyaset yaklaşımlarını ve projelerini reddettiğini” ifade etmiştir.³⁷

Türk insanının ortak düşüncesi ve beklentisinin de tıpkı Bahçeli'nin belirttiği gibi, kendisine tarihi ön yargılarla ya da fiili ön şartlar öne sürülerek yaklaşılmaması olduğu yakın tarihimizde çeşitli örneklerle ve kamuoyu araştırma verileriyle sabittir. Ayrıca Türkiye'nin, uzun yıllardır ayrılıkçı hedefleri olan ve terörü bir yöntem olarak benimsemiş bulunan unsurlarla mücadele etmekte olduğu ortadadır. Devlet Bahçeli tarafından Başbakan Yardımcısı sıfatıyla da; bu mücadelenin kararlılıkla sürdürüleceği ve AB ile ilişkilerin

İlişkilerinde Kırılma Noktaları”, Türkiye ve Siyaset Dergisi S.7, Mart-Nisan 2002, s.5-12 Doç. Dr. Kürşat Eser (MHP Aksaray MV. Türkiye-AB KPK Eş Başkanı) “Kıbrıs Meselesi ve Türkiye-AB İlişkileri”, Türkiye ve Siyaset Dergisi S.7, Mart-Nisan 2002, s.19-23.

³⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 14 Aralık 1999 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/974/index.html

³⁷ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 21 Mart 2000 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/347/index.html

etnik/azınlık hakları basamağında terörün siyasallaştırılmasına doğru sıçratılmasına imkân verilmeyeceği açıklanmıştır.³⁸

MHP, AB ile ilişkiler konusunda Türkiye'nin kazanılmış hakları ve ısrarla engellenen avantajlarına dikkat çekmiş, hatta AB ile ilişkilerde Türkiye'nin dezavantajlı olduğu alanları ve çıktıları da kamuoyu ile paylaşmayı ihmal etmemiştir. Meselâ Genel Başkan Devlet Bahçeli, Hükümet ortağı olduğu dönemde, Gümrük Birliği'nin AB lehine Türkiye aleyhine sonuçları üzerinde durmuş ve şunları beyan etmiştir: "Türkiye'nin yarım asır boyunca şekillenen ilişkilerinin sonucunda bir devlet politikası haline gelen Avrupa Birliği'ne tam üyelik meselesi, inişli çıkışlı bir sürecin ardından yeni bir aşamaya girmiş bulunmaktadır. Bu yeni aşamada, Türkiye 'Ulusal Programını' hazırlamış ve bu doğrultuda ekonomik krizin ağırlığına rağmen önemli adımlar atmaya başlamıştır. Bunun karşılığında Avrupa Birliği yönetimi, her fırsatta yeni engeller ve söylemler geliştirmek için özel bir gayret sarf etmiştir. Türkiye'nin hakkı olan malî yardımların sürekli askıda tutulması bunun en bariz örneklerinden birini oluşturmaktadır. Gayri adil Gümrük Birliği politikası, Türkiye'nin dış ticaret açığının artmasına yol açarken, Avrupa Birliği'nin ise 1995'ten itibaren gözlenen dış ticaret fazlasının önemli bir bölümünü oluşturmaya başlamıştır."³⁹

8 Kasım 2000 tarihinde açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi ile 15 Kasım 2000 tarihinde AB Parlamentosu'nun Türkiye ile ilgili oturumda görüşüp onayladığı rapor nedeniyle de MHP sert eleştiriler getirmiş ve uyarılarda bulunmuştur. MHP bu her iki belgeyi de etnik ayrımcılığı meşrulaştırıcı, önyargılı, ufuksuz ve anlamsız olarak tavsif etmiştir.⁴⁰

MHP, AB'nin 1999 yılında Türkiye ile ilişkilerde estirdiği bahar havasının 2000 yılına gelindiğinde bilinçli biçimde olumsuz yönde getirilmeye başlandığını değerlendirmiştir. 21 Kasım 2000 tarihinde Genel Başkan Devlet Bahçeli'nin MHP'nin yeni Divanının teşekkülü sonrasında yaptığı basın açıklamasında bu hususlar şu sözlerle ifadesini bulacaktır: "Çok değil, bir yıl önce Avrupa Parlamentosu'nun bölücü-yıkıcı örgütün talep ve beklentilerine uygun değişiklik

³⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 2 Haziran 2001 tarihinde Almanya Gezisi'nde yaptığı konuşma http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/289/index.html

³⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 13 Kasım 2001 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/311/index.html

⁴⁰ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 18 Kasım 2000 tarihli MYK Toplantısı Konuşması http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/319/index.html

önergelerini reddettiği bilinmektedir. Son kararlarında ise, bölücü ayrımcı temalar içeren ifadeler Türkiye Raporu'na eklenmiştir. Yine, "Türkiye'nin Avrupa'ya, Avrupa'nın da Türkiye'ye ihtiyacı var" diyen Birlik yöneticilerinin yerine, ülkemize tek taraflı ve kabul edilemez dayatmalarda bulunmaya çalışan bir anlayış hâkim olmaya başlamıştır. Gene, daha dün sözde Ermeni soykırım iddialarını reddeden bir Avrupa Parlamentosu, aniden fikir değiştirerek Türk Milleti'nden ve devletinden hesap sormaya kalkışmıştır. Çok ilginç bir "tesadüf" olarak da, Avrupa Parlamentosu'nun bu yaklaşımı, Birliğe üye ülkelerin parlamentolarında da kabul görür olmuştur. İşte hiçbir şekilde mantıklı bir izahı olmayan sorumsuz ve ön yargılı yaklaşımlardan biri budur. Tabii ki, bu ani ve dikkat çekici değişikliklerin bile altını çizmekten özenle imtina edenlerin varlığı bizim açımızdan daha düşündürücüdür."⁴¹

2000'li yılların başında dış politika gündem maddelerinde birisi de, AB'nin NATO imkân ve kabiliyetinden yararlandırılması çabalarıdır. Temelinde Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının inşası ile 1992'ye tarihlenen Petersberg görevlerini icra edecek Acil Müdahale Gücü projesi olan bu mesele, 1999 Helsinki Zirvesi ile yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu tarihten sonra, AB-NATO temasları artmış ve aynı zamanda NATO müttefiki olan 11 AB üyesi devlet, Acil Müdahale Gücü'nün gerçekleştireceği operasyonlarda NATO imkânlarının kullanılmasını talep etmişlerdir. Bu da, Türkiye gibi NATO üyesi olup AB üyesi olmayan ülkelerin aleyhine bir durumdur. Sorun, Türkiye'nin karar mekanizmasında yer almadığı bir kuvvete katkıda bulundurulmasıyla ilişkilidir.⁴² Teknik boyutları da olan ve Türk dış politikası açısından kritik önemdeki bu konu MHP'nin dikkatinden kaçmamış ve 2001 Haziran ayında gündeme getirilmiştir. Açıklama şu şekildedir:

"Bir süredir AB yeni bir savunma politikası geliştirmek ve uygulamak istemektedir. Birlik yönetimi, Batı Dünyasının temel güvenlik şemsiyesi ve gücü olan NATO'dan özerk bir Avrupa ordusu oluşturmaya çalışmaktadır. AB'nin siyasi gücünü takviye etmek ve uluslararası etkinliğini arttırmak amacıyla bir "Güvenlik ve Savunma Kimliği" şekillendirilmiş bulunmaktadır. NATO'dan

⁴¹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Yeni Divanın Teşkili sonrası Yaptığı Basın Açıklaması 21 Kasım 2000, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/317/index.html

⁴² Burak Tangör, *Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikasının Gelişimi*, Seçkin Yay, Ankara 2009, s.140-149.

farklı bir hareket kabiliyetine ve vurucu güce kavuşmak isteyen AB yönetimi belirli bir süredir bu yapının karar mekanizmalarını ve uygulama araçlarını geliştirmeye uğraşmaktadır. Tartışmaların temelinde ise, NATO'nun sahip olduğu imkânların bu yeni savunma ve güvenlik kimliği içinde kullanılmak istenmesi yatmaktadır. Bilindiği gibi, Türkiye NATO'nun aktif bir üyesidir, ancak AB'nin halen bir üyesi değildir. Ülkemiz, Birlik üyesi olmadığı için Güvenlik ve Savunma Kimliği bünyesinde de yeri olmadığı görüşü hayata geçirilmek, bunun karşılığında NATO üyesi olarak Avrupa Ordusu'na fiilen destek olmak gerçeğiyle yüz yüze bırakılmak istenmektedir. Avrupa Birliği yönetiminin bu konuda, maalesef yeterince açık, dostane ve adil bir yaklaşım içinde olmadığı görülmektedir. Bu durum da, ülkemize karşı ön yargılı ve çifte standartlı bir politika izlendiği kanaatini pekiştirmektedir. Böyle bir süreçte, Türk toplumunun Birlik yönetiminden duyduğu şüphelerin artacağını gözden uzak tutmamak lazımdır. Son bir-birbuçuk yıldır nispeten istikrarlı ve sağlıklı bir sürece kavuşan Türkiye-AB ilişkilerinin bu şekilde zedelenmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Bunun için de Birlik yönetiminin gerekli özeni göstermesi, hem NATO bünyesinde, hem de Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği çerçevesinde doğabilecek rahatsızlıkların önüne geçmesi önem taşımaktadır. Türkiye'nin tutumunu Avrupa Ordusunun kuruluşunu engelleme çabası olarak takdim etmek ise çok büyük bir yanlış ve haksızlığı ifade etmektedir. Huzurlarınızda bu yönde açıklama yapan Birlik üyesi ülkelerin yöneticilerini daha dikkatli ve gerçekçi olmaya davet ediyorum.”⁴³

28 Şubat 2002'de AB Parlamentosunun kabul ettiği Güney Kafkasya Raporunda “sözde Ermeni soykırımı”nı tanıyan ve Türkiye'nin de tanımamasını isteyen 1987 tarihli kararın hatırlatılması ve Türkiye'ye Ermenistan ile “uzlaşma temeli oluşturma” çağrısı yapılması karşısında, Türkiye'den tek kapsamlı karşı çıkış MHP'den gelmiştir. Genel Başkan, 2 Mart 2002 tarihli grup toplantısında “Avrupa Parlamentosu'nun aldığı bu karar, her şeyden önce ülkemize karşı sahip olunan ön yargılı ve ırkçı yaklaşımın yeni bir tezahürüdür. Bu açıdan da şiddetle kınıyor ve reddediyoruz. Soykırım saplantısı, sadece tarih bilgisi ve bilinci olmayanların bir milletin tarihini nasıl tahrif

⁴³ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 9 Haziran 2001 tarihinde Kayseri'de MHP 6. Bölge İstişare Toplantısında Yaptığı Konuşma http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/290/index.html

ettiğine dair çarpıcı bir örnek değildir. Aynı zamanda, Türk Milletine karşı gerçek bakış açılarını yansıtan, Türkiye'nin Avrupa Birliği yoluna sürekli ve çeşit çeşit mayınlar döşendiğini gösteren bir yaklaşımdır." ifadelerini kullanmıştır.⁴⁴

Avrupa'da yükselen yabancı düşmanlığı ve ırkçılık karşısında MHP net bir tutum takınmış, konuyu hem ırkçılığa karşı fikrî pozisyonu hem de Türkiye ve Türk düşmanlığına karşı uyarı zaviyelerinden ele almıştır. İrkçilik ve yabancı düşmanlığının işaretlerini veren görüşler, bu meyanda 2000'li yılların başlarında Samuel Huntington'ın meşhur makalesi sonrasında dalga dalga yayılan medeniyetler arası çatışma tezleri karşısında medeniyetler arasında uzlaşma ve işbirliği arayışlarını sıkça dile getirmekten çekinmemiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında Batı dünyasında özgürlükleri kısıtlayıcı bir takım adımlara da, uluslararası terörle mücadelenin ilkelerine dair çeşitli çevrelerdeki ikircikli tutuma da, İslam'ın şiddet ve terörle anılmasına da karşı çıkan bir MHP vardır.

2002 yılında Fransa'da yapılan parlamento seçimlerinde Le Pen liderliğindeki ırkçı Ulusal Cephe'nin (Front National) yaklaşık %17 civarında oy alıp ikinci parti olmasına ilişkin olarak MHP Genel Başkanı "Fransa'da vukuu bulan yeni siyasi gelişme ve tartışmaların ülkemizde de büyük yankı yapmasının başka bazı sebeplerinden de bahsetmek mümkündür. Birincisi, cumhuriyetin beşiği kabul edilen ve güçlü bir demokrasi geleneği bulunan Fransa'da Avrupa değerleri ile ters düşen bir siyasi partinin başkanlık seçimlerinde ikinci tura kalmış olmasıdır. Bir diğeri, demokrasi ve temel insanî değerlerle barışık olmayan bir siyasi partinin elde ettiği başarının diğer Avrupa ülkelerindeki benzer oluşumları tetikleyici bir işlev görme ihtimalinin bulunmasıdır. Böyle bir durumda, zaten Türkiye karşısında ön yargılı yaklaşımların baskın olduğu Avrupa Birliği nezdinde, üyeliğimizi daha da zorlaştıran bir sonucun doğması kaçınılmaz olacaktır. Üçüncü olarak, demokrasilerin kendilerini koruma refleksiyle birlikte demokratik siyasetin sınırlarının nerede başlayıp bittiği meselesinin gündeme gelmesidir. Avrupa Birliği yönetiminin ve Birliğe üye ülkelerin dünyaya sürekli demokratikleşme öğütleri verdiği ve hatta demokrasi ihraç etme politikaları geliştirdiği bir zamanda kendi iç çelişkilerinin ortaya çıkması dikkat çekici olmuştur." demiş ve kamuoyunda MHP'yi

⁴⁴ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 2 Mart 2002 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/222/index.html

Avrupa'da yaygınlaşan yabancı düşmanı karakterli ağırı sağ hareketlerle özdeş görme alışkanlığını sarsmıştır.⁴⁵

Hülâsa edecek olursak; MHP'nin hükümet ortağı olduğu 1999-2002 döneminde Avrupa Birliği konusu en önemli dış politika gündemini oluşturmuştur diyebiliriz. Bunda, 1999 Helsinki Zirvesi'nde verilen adaylık statüsü ile AB'nin Türkiye'den beklentileri etkili olmuştur. Bu beklentiler Türk siyasal hayatında ondan önce de zaman zaman gündeme gelen bazı tartışma başlıklarını içermekte ancak bu kez MHP çoğu kez tek başına Türkiye'nin milli önceliklerini savunmak ve karşılığında etkili bir negatif propagandaya maruz bırakılmak durumunda kalmaktaydı. Hal böyle olunca, hükümetin birlikliğini yitirip ömrünü tamamlaması da AB süreci ile ilişkili oldu. Bunun en bariz delili, MHP Genel Başkanı'nın 7 Haziran 2002 tarihinde yapılan liderler zirvesinde yaptığı basın açıklamasıdır. Tarihi bir belge olan bu açıklamanın AB ile ilgili kısmının aşağıda bütünüyle verilmesinin daha anlamlı olacağını düşünmekteyim. Zira bu açıklamada Devlet Bahçeli şu hususları tüm Türkiye ile açık yüreklilikle paylaşmaktadır:

“Zirve toplantısında Avrupa Birliği ile ilişkilerimiz, milli hassasiyetlerimiz ve üyelik sürecimiz hakkında Milliyetçi Hareket Partisinin baştan beri sergilediği tutarlı ve kararlı tutum bütün açıklığıyla bir kez daha dile getirilmiştir. Helsinki zirvesinde adaylık statümüzün kabulü, MHP'nin ortağı olduğu 57. Hükümet döneminde gerçekleştirilmiştir.

Helsinki sonrası dönemde Avrupa Birliğine uyum yönünde çok önemli adımlar atılmıştır. Bu konuda önemli açılımlar içeren Ulusal Program hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Aradan geçen dönem zarfında bu programda yer alan başlıca hedeflere de büyük ölçüde ulaşılmıştır.

MHP, gerek Ulusal Programın hazırlanmasında, gerekse de köklü reformların T.B.M.M'de kabul edilmesinde çok önemli siyasi bir destek sağlamıştır. Bu konularda gönül rahatlığı içindeyiz.

Ulusal Programda Türkiye'nin üyelik sürecinde atacağı adımların ve bu konuda üstlendiği yükümlülüklerinin çerçevesi çok açık olarak çizilmiştir. Milliyetçi Hareket Partisinin Ulusal Programda belirlenen bu esaslara ve çerçeveye bağlılığı sürmektedir.

Bugün Avrupa Birliği ile ilişkilerimizde çok hassas bir dönemden geçilmektedir. 2002 Aralık'ta yapılacak Kopenhag Zirvesinde

⁴⁵ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 30 Nisan 2002 tarihli TBMM Grup konuşması http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/237/index.html

Türkiye ile üyelik müzakerelerine başlanması için bir karar çıkması, bu konuda bir tarih verilmesi önümüzdeki en kritik konudur.

Geldiğimiz bu noktada, 10 ila 12 yıl sürecek bir müzakere sürecinin başlatılması için bir tarih verilmesinin bile, Ulusal Programın çerçevesinin dışında kalan bazı konularda ilave adımlar atılması şartına bağlandığı görülmektedir. Önşart olarak dayatılan bu talepler, idam cezasının bu safhada terör suçlarını da kapsayacak şekilde kaldırılması ve anadilde eğitim-öğrenim ile televizyon yayını yapılmasına imkân verilmesidir. Ancak, üyelik sürecimizin ilerletilmesi için bunlar da yeterli olmayacaktır. Bu üç önşartın yanısıra Kıbrıs sorunu da Türkiye'nin önüne getirilecektir.

Avrupa Birliği'nin niyeti, bu ay sonuna kadar Rum tarafıyla teknik üyelik müzakerelerini tamamlamak ve Aralık 2002'de Kıbrıs'ı üye almaktır. Bu artık anlaşılmıştır. Bu durumda Türkiye bir ikileme karşı karşıya bırakılacaktır. Türkiye'ye bir tarih verilmesi karşılığında şunlar talep edilecektir: Ya Kıbrıs sorununun Yunan/Rum beklentileri doğrultusunda çözümüne razı olarak Sayın Denktaş'ı buna ikna edin, ya da en azından siyasi çözüm öncesi Kıbrıs'ın üyeliğine rıza gösterin ve daha önce böyle bir durumda alacağınızı açıkladığımız tedbirleri uygulamaya koymayın. MHP, Avrupa Birliği üyelik sürecimizin Devletin temel nitelikleri ve üniter yapısı ile milli birlik ve beraberliğimiz korunarak sonuçlandırılmasını arzulamaktadır. Türkiye'nin sosyal dokusunun zedelenmesine, iç huzur ve istikrar ortamının tehlikeye düşmesine yol açmayacak bir dönüşüm süreci ile Avrupa Birliği üyesi olmasını samimiyetle istemektedir.

MHP, bugün ön şart olarak karşımıza getirilen bu üç konunun geçmişten kopuk olarak değerlendirilemeyeceğine, Türkiye'de yaşanan terör olgusundan ve sürmekte olan terör tehdidi potansiyelinden bağımsız olarak ele alınamayacağına inanmaktadır. Terör örgütü'nün yeni siyasallaşma sürecinin ve Avrupa Birliği üyeliğini kullanarak bu amaçlarına ulaşma stratejisinin göz ardı edilemeyeceğini ve Avrupa Birliği'nin taleplerinin PKK/KADEK'in bu siyasi platformu ile örtüştüğü gerçeğinin doğru değerlendirilmesinin kaçınılmaz olduğunu düşünüyoruz. Bunlar bizim samimi görüşlerimiz ve inançlarımızdır. Bu nedenle bugün dayatılmak istenilen üç konu ile Kıbrıs

konusunda karşımıza çıkartılan denklemi, MHP'nin bugünkü konjonktürde kabul etmesi hiçbir şart altında mümkün değildir.”⁴⁶

Muhalefetteki MHP'nin AB Gündemini Takibi

Tarihini hükümet ortağı bir siyasi parti genel başkanı olarak bizzat Devlet Bahçeli'nin belirlediği 3 Kasım 2002 seçimleri yapılmış ve bu seçimler sonunda Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) %34,4 oyla birinci, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) %19,4 oyla ikinci çıkmıştır. 57. Hükümetin üç partisinden ikisinde (DSP ve ANAP) büyük bir yıkım yaşanmış MHP ise %8,5 oyla TBMM dışında kalmıştır.

Bir takım yapay siyasi hareketlerin kısa süre önce siyaset arenasına sürülmesi, sonradan yurt dışına kaçan bir işadama olan Cem Uzan'ın Genç Parti'sinin adeta bu seçimlerde MHP oylarını aşağıya çekmesi için kampanya yapılması, gibi pek çok gözle görünür nedene rağmen MHP, milletin kendisine muhalefet görevi vermesini büyük bir olgunlukla karşılamış ve TBMM dışında da olsa muhalefet görevini çok boyutlu icra etmeye gayret etmiştir. Öte yandan iki partinin %10 barajını geçmiş olması, AKP'ye, oyu ile mütenasip olmayan büyüklükte bir gücü; “tek başına iktidar” gücünü vermiştir.

Refah-MSP-Fazilet geleneğinden kopan ve liberal çevrelerle bütünleşen, çıkış noktasında adları “yenilikçi kanat” olarak kamuoyuna yansıyan bir siyasi grupça hayata geçirilen AKP, gerek parti programı gerek seçim beyannamesi ve gerekse hükümet programı itibarıyla dış politikada AB perspektifini benimsemiş, Batı ile ilişkiler konusunda Millî Görüş çizgisinden anlamlı ölçüde ayrılmış bir siyasî anlayışa sahipti. Nitekim AB konusu AKP hükümetleri için başından itibaren temel bir dış politika önceliği olarak savunuldu. AKP hükümeti göreve gelir gelmez AB ile uyumun temini maksadıyla 6. Uyum Paketini hazırlayarak TBMM'ye sundu. Paketin içinde RTÜK Kanununda değişiklikle farklı dil ve lehçelerde yayın yasağının kalkışı, Terörle Mücadele Yasasının devlet bölünmezliği aleyhine propagandayı yasaklayan 8. maddesinin kaldırılması, yeniden yargılama yolunun açılması gibi hususlar bulunmaktaydı.⁴⁷

MHP, AKP hükümetinin kurulmasından sonra hazırlanan 6. Uyum Paketi ile ilgili olarak kapsamlı bir inceleme ve konuya ilişkin etraflı bir

⁴⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Liderler Zirvesinin Ardından Yaptığı Basın Açıklaması, 7 Haziran 2002, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/241/index.html

⁴⁷ 6. Uyum Paketi TBMM'de, 12 Haziran 2003, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/6-uyum-paketi-tbmmde-152784>

basın açıklaması yapmış, bu açıklamada, “AB’ye uyum paketinin, aslında Türkiye’yi yıkım paketinden farksız olduğunu, bu yasal düzenlemelerin ne AB kriterleri, ne de demokratikleşme ile bir ilgisi olmadığını” beyan etmiştir. Bu kapsamda, “İkiz Sözleşmelerin Meclis’te doğru dürüst tartışılıp gerekli çekinceler konmadan geçmesi için ısrarcı olunmasını eleştirerek, her iki sözleşmede de yer alan “halkların kendi kaderini tayin hakkı” Türkiye üzerinde emelleri olan ülke ve çevrelerin elinde millî devlet yapımıza ve birliğimize yöneltilecek çok güçlü bir silah olduğunu, çekince konmayan birçok maddesi ile birbirini tamamlayan ikiz sözleşmelerin, Türk Milleti’nden ve Türk insanından çok bölücü-ayrılıkçı emellere hizmet edecek düzenlemeler olduğunu ortaya koymuştur.⁴⁸

16-17 Aralık 2004’te Brüksel’de yapılan AB Konseyi Zirvesi Sonuç Bildirgesi’nde Türkiye ile müzakerelerin 3 Ekim 2005’te başlamasına ilişkin ifadenin yer alması üzerine, Türkiye’de büyük bir zafer ve bayram havası estirilmiştir. Ancak MHP bu tarihin boş bir tarih olduğunu, müzakere başlangıç tarihinin Türkiye’den bazı yeni gayri âdil taleplerin önünü açmak için bir araç olarak kullanıldığını, gerçekte ciddi bir olumlu gelişmenin söz konusu olmadığını beyan etmiştir.⁴⁹

2005, 2006, 2007 yıllarında Türkiye-AB ilişkilerinde bir temel belirleyen olarak Kıbrıs başlığı öne plana çıkmış zira 2004 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) Kıbrıs adıyla ve AB hukukunun hilâfına AB’ye tam üye yapılmıştır. Bu itibarla AB konularına ilişkin MHP tutumu da ağırlıklı olarak Kıbrıs meselesine odaklanmıştır. Ancak AB’nin baskı ve talepleri doğrultusunda 2008 yılında yoğun ve bilinçli biçimde tartışılmaya açılan Türk Ceza Kanunu’nun Türklük değerlerine hakareti tecziye eden 301. maddesi bağlamında⁵⁰, Türk-Yunan ilişkileri Patrikhane ve Ruhban Okulu konuları bağlamında, cemaat vakıflarının yasal denetim dışında bırakılmaları hususunda ve bunlar gibi pek çok başlıkta onlarca grup konuşmasında ayrıntılı açıklamalarla hükümeti

⁴⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin 6. Uyum Paketi ve Global Gelişmeleri Değerlendirdiği Basın Toplantısı, 19 Haziran 2003 http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/201/index.html

⁴⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin AB Brüksel Zirve Sonuçları Üzerine Yapmış Oldukları Basın Toplantısı, 21 Aralık 2004, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/172/index.html

⁵⁰ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 8 Ocak 2008 http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/421/index.html

ya uyarılmış ya da tenkit etmiştir.⁵¹ Unutulmamalıdır ki, bütün bu uyarılar sadece hükümet tarafından değil medyanın da önemli bir kesimi tarafından yersiz kuruntular gibi görülmeye ve ele alınmaya devam edilmiştir.

MHP, muhalefet mevkiinde iken, Avrupa kaynaklı eleştirileri, haklı ve haksız yönleri ile değerlendirmeye gayret etmiş ama hiçbir zaman Avrupa devletleri veya kurumsal olarak AB karşısında kendi hükümetinin köşeye sıkışmasından memnun olmamış, imkânı ölçüsünde buna karşı devletin yanında pozisyon alacağını peşinen ortaya koymuştur. Bunun pek çok örneği vardır ancak yakın zamanda ortaya çıkmış en çarpıcı örneklerinden birisi de 2017 yılında Hollanda ve bazı diğer AB üyesi devletlerde Türk siyaset ve devlet adamlarına karşı girişilen hasmâne tutum noktasında görülmüştür. 2017 yılında Hollanda'nın Türk Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya'ya karşı tutumu ve Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun ziyaretini iptali üzerine, MHP, hükümetle millî bir dayanışma tavrı sergilemiş, Milliyetçi-ülkücü Avrupa Türklerinin çatı organizasyonu olan Avrupa Türk Federasyonu Genel Başkanı Cemal Çetin'le görüşerek, Avrupa'daki mensuplarının desteğini temin etmiş, hatta oturma eylemi kararı aldıklarını basın açıklamasıyla duyurmuştur. Konuyu 12 Mart tarihli ve "Hollanda'nın Mütecaviz Tutum ve Politikalarına Yönelik" başlığı taşıyan bir diğer basın açıklamasında da ele almış ve Hollanda'yı ağır sözlerle eleştirmiştir.⁵²

Türk Dünyası

*Kim ne derse desin, ne düşünürse düşünsün Türk Milliyetçileri ve MHP; Türk Dünyası davasına ve Türk insanının haklarına sahip çıkmaya devam edecek, bundan da daima şeref duyacaktır.*⁵³

Elbette MHP denilince akla Turan ideali ve Türk Dünyası gelir. Partinin kurucusu olan merhum Alparslan Türkeş; Türkiye'de "Türk Dünyası",

⁵¹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 29 Ocak 2018, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/426/index.html, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 19 Şubat 2018, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/431/index.html

⁵² MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Hollanda'nın Mütecaviz Tutum ve Politikalarına Yönelik Basın Açıklaması, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4230/index.html

⁵³ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 3 Mayıs Milliyetçiler Günü Münasebetiyle Teşkilatlara Gönderdiği Mesaj, 3 Mayıs 2003, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/194/index.html

“Yurtdışındaki Türkler” gibi, bugün bazı devlet kurumlarının isimlerinde yer alan kavramların, neredeyse akıldışılığın, ham hayâlin ve maceracılığın birer tezahürü gibi takdim edildiği yıllarda, hem zorlu hem de açık/şeffaf bir Türk dünyası savunucusu olmuştur. Dahası, bu kavramları Türk siyasetine sokan lider de Türkeş'tir. Bununla birlikte, 1970'li ve 1980'li yıllar Türk Dünyasının önemli bir kısmının Sovyetler Birliği içinde yer aldığı, sadece Türkiye'nin değil dünyanın neredeyse geriye kalan bütününün tesir ve erişimi dışında bulunduğu yıllardı. Öte yandan, Türkiye'nin içine sürüklendiği anarşi ve terör ortamı da siyasetin ana gündeminin Dış Türkler veya Türk Dünyası olmasına imkân vermeyecek kadar yoğun ve karmaşıktı. Alparslan Türkeş'in o yıllarda dâhi başta Kıbrıs meselesi olmak üzere Türkiye dışındaki Türk varlığının geleceği ile ilgili pek çok açıklamaları bulunduğunu görmekteyiz.

1965, 1967 ve 1969 yıllarında TBMM'de milletvekili olarak yaptığı konuşmalarda, Türkeş, Türk dış politikasının temel sorunlarından olan ancak Türkiye'de yeterince ilgi görmeyen Kıbrıs olaylarına çok geniş kapsamlı açıklamalar getirmiştir. Dönemin iki kutupluluk özelliğinden kaynaklanan çekingenliğin yersizliğine işaret ederek Makarios'un Londra ve Zürih Antlaşmaları'ndan doğan hakları ve statüyü defaâtle ihlâl etmesinin Türkiye'nin müdahalesine meşrû bir gerekçe oluşturduğuna işaret etmiştir. Onun bu konuşmaları sırasında meclisten kendisine yönelik sataşmaların olması ve onlara da sabırla cevap vermesi son derece ilginçtir.⁵⁴ Dikkat edilirse 5-6 yıl sonra Türkiye'nin adaya müdahale dışında seçeneği kalmayacak ve o noktada bir mutabakat oluşacaktır.

Alparslan Türkeş, 1991 Genel Seçimleri'nde Refah Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi ile ittifak yaparak TBMM'ye 19. Dönem Yozgat milletvekili olarak girdiğinde, Sovyetler Birliği'nin dağılma süreci devam ediyor, eski Sovyet coğrafyasında, bilhassa Kafkasya ve Balkanlar'da savaşların, müdahalelerin ve insani felaketlerin olduğu bir devir tecrübe ediliyordu. Alparslan Türkeş, 19. Dönem Milletvekilliği boyunca Meclis Genel Kurulu'na her hitabında dönemin dış politika olaylarına yakın ilgi göstermiş, Türk dış politikası karar alıcılarını, milletvekillerini, Türk kamuoyunu ve dünya kamuoyunu her vesile ile uyarmıştır. Bu kapsamda, 12.12.1991 tarihinde 15. Birleşimde, bizzat, “Türkiye Cumhuriyeti devletinin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ndeki Türk Cumhuriyetleri ve muhtar bölgeleri

⁵⁴ Bkz. 29.12.1965 tarihli 30. Birleşim, 4.12.1967 tarihli 12. Birleşim, 23.1.1969 tarihli 35. Birleşim için: Koç, *Meclisteki Türkeş*, s.51-123.

ile ilişkileri konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin taktir arz etmiş ve konuyla ilgili söz aldığıında, “Sovyetler’deki Türk Cumhuriyetleri ve muhtar bölgelerdeki Türk yönetimleri konusu bugüne kadar Türkiye’nin dış politikasında hiç yer almamıştır.” ifadeleriyle konuşmasına başlamıştır. Bu konuşma tarihî bir konuşmadır. Türkeş burada bir yakın dönem Türk dış politikası tahlili yapmakta ve bölgeye yönelik politikanın o vakte kadar Sovyetler Birliği’ne göre ayarlanmış olduğunu ancak gelişmelerin Türkiye’nin önüne burada yeni ortaya çıkmakta olan devletleri tanımak veya tanımamak, burada olan bitene münasebet göstermek gibi bir sorumluluk getirdiğini beyan etmektedir.

Türkiye dışındaki Türklerle ilgilenmenin Türkiye’de korkulu ve zararlı bir konu olarak görüldüğünü eleştirmiştir. Konuşmasında karar alıcıları gerçek durumla yüzleştirme yanında birikime dayalı durum tespiti ve özgüven/motivasyon artırma unsuru bulunmaktadır. Türkeş, BM’nin istatistiklerinde Türkçe’nin en çok konuşulan diller içinde beşinci sırada yer almakta olduğunu, Türk milletinin yeryüzündeki en kalabalık milletlerden olduğunu ve 200 milyon Türk bulunduğunu özellikle dikkate sunmaktadır. Sovyetlerle ve onların elçilik mensuplarıyla yaptığı görüşmelerden yola çıkarak Sovyetler Birliği’nde Türk Cumhuriyetlerinin haklarını ve bağımsızlıklarını tanımaya yönelik bir eğilim gözlemediğini beyan eder.⁵⁵ Tarih 12 Aralık’tır ve bundan sadece iki hafta sonra Sovyetler Birliği resmî olarak dağılacaktır.

20 Ocak 1990’da Bakü’ye Kızılordu’nun girmesi ve meşhur Kanlı Yanvar olaylarının yaşanması, peşinden Karabağ’da işgal ve çatışmanın başlaması, sadece Kafkasya’nın değil tüm dünyanın ilgisinin Azerbaycan’a yönelmesine neden olmuştu. Bu şartlar altında Alparslan Türkeş, konuya en yakın ilgiyi gösteren, kendi ifadesiyle ömrünün 55 yılını bu konularla ilgili çalışarak geçiren bir siyasî lider olarak her konuşmasında Azerbaycan’a ve Karabağ’da olup bitenlere geniş yer vermiştir. 15. Birleşimdeki konuşmasında, Turgut Özal’ın Azerbaycanlılar için “Bunlar Şiidir, bunlar bizden çok İran’a yakındır” ifadelerini “çok üzücü, ayaküstü, rastgele ve hazırlıksız” olarak nitelendirmektedir. “Türkmenistan’ı tanıdığımızı göre Ermenistan’ı da tanıyabiliriz” şeklindeki bir haber yayınına atıfla, Ermenistan’ın hem Azerbaycan’a hem Türkiye’ye karşı düşman politikası izlediğine işaret etmiştir. “Ermeniler ‘evvelâ ticaret yapalım, sonra da siyaseti ayarlarız’ diyorlar. Evvelâ siyaseti ayarlayalım da sonra ticaret yapalım. Evvelâ Türkiyemizin ve kardeş ülke olan Azerbaycan’ın menfaatlerini

⁵⁵ Koç, *Meclisteki Türkeş*, s.242.

gözetelim, diğer cumhuriyetlerin menfaatlerini düşünelim, ona göre politikamızı ayarlayalım” sözleri, aslında bugüne de ışık tutmaktadır. Nitekim Karabağ'da 27. yılı aşan Ermeni işgaline rağmen Erivan'ın sözlerinde de, Ermenistan'a müzahir bir takım siyaset ve ticaret adamlarının sözlerinde de bir değişiklik olmadığı görülmektedir.⁵⁶

Merhum Alparslan Türkeş, 15. Birleşimdeki talebin, Genel Kurul'da kabulünün ardından açılan 16. Oturumda 17.12.1991'de daha geniş bir bilgilendirme ve siyasî tavsiyelerde, uyarılarda bulunmuştur. Bu cumhuriyetlerin, nüfusları, etno-demografileri, tarihî ve coğrafi gerçeklikleri üzerine bir girişten sonra, Sovyet tehdidinin ortadan kalkmış olmasının Batı Avrupa'da meydana getirdiği stratejik değişiklikler üzerinde durmuş ve henüz kurulmamış ve fakat düşünce aşamasında Dışişleri çevrelerinde konuşulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği modeline işaret etmiştir. Almanya, ABD gibi Batı devletleri yanında Suudi Arabistan ve İran'ın da bu cumhuriyetlere ilgi gösterdiğine dikkat çekmiş, Batı ülkelerinin maddi kaynaklar üzerindeki beklentilerine, Suudi Arabistan ve İran'ın ise kendi itikat, mezhep ve ideolojilerini yerleştirme gayretlerine dair açıklamalar yapmıştır. Bütün bu çabaların Türkiye'nin bölgedeki potansiyelini zayıflatmak ve etkisini önlemek maksadı taşıdığını beyan etmiştir. Türkiye için sadece Türk cumhuriyetleriyle ilgilenme önerisinde bulunmakta, geleneksel barışçı ve işbirliğine dayalı politik çizgi ile uyumlu biçimde, eski Sovyet coğrafyasının yeni Slav devletleri ile de dostane ilişkiler geliştirilmesini tavsiye etmektedir. Alparslan Türkeş bu konuşmasında Azerbaycan'a yönelik Ermenistan tecavüzünü bir kez daha dile getirmekte, ayrıca, bugün hâlâ devam etmekte olan Türkistan'daki çevre sorunlarını da TBMM gündemine getirmektedir. Bu kapsamda özellikle Aral Gölü felâketi ile Kazakistan'daki nükleer denemelere ve Seyhun-Ceyhun nehirleri havzasındaki kirlenme ve yanlış su kullanımı faaliyetlerine dair örnekleri genişçe anlatmaktadır.⁵⁷

Türkeş, Türk dünyası vizyonunun Türk siyaseti tarafından anlaşılması için adeta çırpınmıştır. Bir konuşmasında: “Beş Türk cumhuriyeti bağımsızlık ilan etti. Bunlar yarın Türkiye ile birleşir mi? Yarın Türkiye ile münasebetleri ne şekil alacak? Balkanlar'daki Türk toplulukları, Müslüman toplulukları ne şekil alacak? Bosna Hersek bağımsızlık ilan etti, Makedonya bağımsızlık ilan etti; Arnavutluk var, eskiden beri çok tarihî münasebetlerimiz olan ve dostluğumuz yakınlığımız olan, kardeşimiz olan bir ülke Kosova bölgesi var, Sancak

⁵⁶ Koç, *Meclisteki Türkeş*, s.243-244.

⁵⁷ Koç, *Meclisteki Türkeş*, s.252-256.

bölgesi var; bunlar her devletin takip ettiği ilgilendiği meselelerdir.⁵⁸ demek suretiyle hem akıllara bir entegrasyon projesini sokmaya hem de tehdit oluşturabilecek bölgesel çatışma risklerine karşı hazırlıklı olunmasını temine çalışmıştır.

Alparslan Türkeş, 25.3.1992 tarihli 61. Birleşimde, 23.4.1992 tarihli 68. Birleşimde, 25.8.1992 tarihli 98. Birleşimde yaptığı konuşmaların 8.4.1993 tarihli 89. Birleşimde, 23.4.1993 tarihli 94. Birleşimde Azerbaycan'daki durumla, Karabağ'daki Ermeni işgaliyle ilgili açıklamalarda bulunmuştur. 25.8.1992 tarihli 98. Birleşimde yaptığı konuşma daha çok Kıbrıs ve Bosna Hersek'teki kanlı savaş üzerine olmuştur. Bu konuşmasında Bosna'da yaşanan dramın bir benzerinin Kosova'da yaşanabileceğine dair işaretler bulunduğu dikkat çekmiştir. Ayrıca, Kıbrıs adasının Yunanistan'a mesafesinin Türkiye kıyılarına mesafeyle kıyaslandığında ne kadar uzak olduğuna işaret ederek, Kıbrıs meselesinin Türkiye'nin lehine hallinin Türkiye'nin gücünün testi anlamına geleceğini beyan etmiştir.⁵⁹

Alparslan Türkeş, Karabağ meselesinin Türkiye ve Türk Dünyası arasında kalıcı bir hançer, coğrafi bütünlüğü ortadan kaldırmak üzere sınıca uygulanmış bir plan, baş ile gövde arasındaki bağı koparmak üzere bir operasyon olduğunu düşünmüş ve Karabağ sorununun Azerbaycan ve Türkiye'nin millî menfaatleri doğrultusunda Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü içinde halli için özel gayret sarf etmiştir. Karabağ'da gönüllü olarak vatan Azerbaycan'ın müdafaasına katılan ülkücü Türk gençleri hâlâ Ermeni çevrelerinde konu edilmektedir.⁶⁰ Alparslan Türkeş'in Azerbaycan'ın harpte galip gelmesi için de, yerlerinden yurtlarından olmuş yüzbinlerce Azerbaycan Türkü'nün ibate ve iâşesi için yardım temin edilmesi için de çalışması elbetteki doğal olan ve beklenendir. Ancak bunların dışında Türk siyasetinde uzun yıllar muhtelif maksatlarla konuşulmuş bir diplomatik görüşmesi olduğu da bilinmektedir. Bu, 1993 tarihinde Paris'te Ermenistan Devlet Başkanı Levon Ter Petrosyan'la yaptığı görüşmedir. Bu görüşmenin içeriği yıllar sonra, AKP hükümetleri döneminde Ermenistan'la yakınlaşma adına yapılan görüşmeler, sınır kapılarının açılmasına ilişkin protokolün imzalanması ve Türkiye Başbakanı'nın 24 Nisan 2014'teki taziye mesajı sonrasında, hükümete

⁵⁸ Koç, Meclisteki Türkeş, s.305.

⁵⁹ Koç, Meclisteki Türkeş, s.269-334.

⁶⁰ Arpine Hovsepyan, "Karabakh Four-Day War and Turkish Calculations" <http://armedia.am/eng/news/32516/karabakh-four-day-war-and-turkish-calculations.html>

yakın bazı yazarlarca MHP'nin muhalif tutumunu eleştirmek amacıyla istismar eidmeye de çalışılmış, ancak MHP'den bu konuda ayrıntılı bir açıklama yapılarak görüşmenin mahiyeti hakkında doğru bilgi verilmiştir. Bu açıklamada; "Türkeş'in Paris görüşmesinde sadece Türkiye adına değil, bütün Türk dünyası adına "Türk dünyasının lideri" kimliğiyle bulunduğu, üstelik Petrosyan görüşmesinin Samson Özararat'ın teklifi üzerine gerçekleştirilmiş olup Alparslan Türkeş'in ve Türkiye'nin herhangi bir görüşme talebinin olmadığı beyan edilmiştir. Yine bu açıklamada, görüşmede; Azerbaycan'ın işgal edilen topraklarının geri alınması, Karabağ meselesinin çözümü, Orta Asya petrolünün en kısa yoldan Akdeniz'e ulaştırılması ve iki ülke arasındaki problemlerin uzlaşma yoluyla halledilmesi gibi hususların ele alınmış olduğu ortaya konmuştur.⁶¹

Alparslan Türkeş'in en önemli mirası olan MHP'nin kendisinden sonraki Genel Başkanı olarak Devlet Bahçeli de Türk Dünyası birliği idealine, Türk devletleri arasında işbirliği, Türk topluluklarının sosyal, siyasal ve ekonomik durumlarına, kardeş ve akraba toplulukların maruz kaldıkları insan hakları ihlallerine ve hürriyetleri meselesine aynı bakış açısı ve duyarlılıkla ilgi ve kaynak tahsis etmiştir. Soğuk Savaş dönemine kıyasla oldukça değişmiş olan uluslararası şartların gereklerine uygun bir çerçevede ve Türkiye'nin dış politika öncelikleri içinde bu Türk Dünyası meselelerinin hak ettiği yeri alması arzusuyla faaliyet göstermiştir. 1990'ların sonunda yeniden alevlenen Kuzey Kafkasya ve Balkanlar'daki gelişmeleri, henüz iktidar ortağı olmadığı dönemde takip ederek kamuoyu açıklamaları ile gündemde yer almasını temin etmeye gayret göstermiştir.

MHP'nin 1999'dan itibaren tüm seçim beyannamelerinde de Türk Dünyası münhasıran bir başlık olarak yerini almıştır.⁶² Beyannamelerin hepsinde Türk Dünyası Bilim ve Teknoloji Veri Tabanı, Türk

⁶¹ "Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı - Gaziantep Milletvekili Sayın Semih Yalçın'ın "AKP yanlısı kalemlerin MHP aleyhinde yürüttükleri kampanya" ile ilgili yaptığı yazılı basın açıklaması", 4 Mayıs 2014, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/3334/mhp/Milliyetci_Hareket_Partisi_Genel_Baskan_Yardimci_si_Gaziantep_Milletvekili_Sayin_Prof_Dr_E_Semih_YALCIN_in_AKP_yanlisi.html

⁶² Bkz. Milliyetçi Hareket Partisi, Seçim Beyannamesi: Lider Türkiye'ye Doğru, Ankara, 1999. Milliyetçi Hareket Partisi, Seçim Beyannamesi: Türkiye'nin Onurlu Geleceği, Ankara, 2002, MHP 22 Temmuz 2007 Seçim Beyannamesi, Milliyetçi Hareket Partisi, Seçim Beyannamesi: 2023'e Doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi, Ankara, 2011, Milliyetçi Hareket Partisi, Seçim Beyannamesi: Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek, Ankara, Haziran 2015, Milliyetçi Hareket Partisi, Seçim Beyannamesi: Huzurlu ve Güvenli Gelecek, Ankara, Kasım 2015.

Dünyası Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Merkezi, Türk Dünyası Genel Konseyi adındaki organizasyonların kurulması taahhüdü yer almıştır. Keza Türk Dünyası Bakanlığı da MHP'nin öncelikli taahhüt ve hedefleri arasında var olmuştur. Bunlar, MHP'nin Türk Dünyası konusunda mümkün olduğunca kurumsallaşma temin etmek arzusunda olduğunu bunu diğer Türk devlet ve hatta bağımsız olmayan topluluklarında da görmek istediğini ortaya koymaktadırlar.

MHP, Osmanlı Devleti'nin; Anadolu'nun önemli bir bölümünden önce hakimiyeti altına aldığı Balkan topraklarındaki gelişmelere de son derece duyarlıdır. Bulgaristan ve Yunanistan'daki Türk varlığına ilişkin konular, Bosna ve Kosova mücadeleleri 1990'lı yıllarda MHP gündeminin ana maddeleri olmuştur. Alparslan Türkeş'in Meclis içinde ve dışında Balkanlardaki Türk-Müslüman varlığı ile ilgili faaliyetine sayısız örnek vermek mümkündür.⁶³ Şubat 1998'den Haziran 1999'a kadar süren Kosova Savaşı da bu bağlamda Devlet Bahçeli'nin gündemindeki önemli meselelerden olmuştur. Devlet Bahçeli henüz 18 Nisan seçimleri olmamışken ve MHP 57. Hükümette yer almamışken Kosova sorununun giderek gerginleşen boyutuna şu sözlerle işaret etmiştir: "Dış politika alanında son zamanların bir başka önemli gündem maddesini Kosova sorunu oluşturmaktadır. Aslında uzun bir geçmişe sahip olan bu konu, Bosna Hersek sorununun belirli ölçülerde de olsa çözümlenmesinden sonra ön plana çıkmaya başlamıştır. Sırp güçleri, yakaladıkları her fırsatta çirkin yüzlerini sergilemeye devam etmektedirler. Batılı ülkelerin bu korun karşısındaki tavrı, yeterince samimi ve ahlâki⁶⁴ olmamıştır. Kosova'nın Müslüman halkına uygulanan vahşete seyirci kalmışlardır. Bosna'dan sonra Kosova'daki gelişmeler de Batı'nın uluslararası insan hakları politikasının demokratik ve ahlâki endişelerden çok, siyasi ve ekonomik çıkarlara dayandığını kanıtlamaktadır."⁶⁵

MHP Hazar Havzası enerji kaynaklarının dünyaya çıkışında Türkiye'nin bir güzergâh olarak yer almasını, Türk devlet ve özel sektör şirketlerinin bu bölge devletlerindeki enerji, inşaat gibi öncelikli sektörlerde girişimleri olmasını desteklemiş, bu çerçevede enerji nakil hatları yarışında Türkiye'nin daha aktif bir siyaset izlemesini desteklemiştir. Farklı olan boyut, MHP'nin bu meseleyi sadece

⁶³ Koç, *Meclisteki Türkeş*, s.305.

⁶⁴ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 8 Şubat 1999 tarihli basın açıklaması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/971/index.html

⁶⁵ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 8 Şubat 1999 tarihli basın açıklaması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/971/index.html

ekonomik kazanımlar perspektifinden değil, bu devletlerin Moskova'ya ve/veya diğer merkezlere bağımlılıklarının azaltılması ve egemenliklerinin güçlendirilmesi çerçevesinde okumasıdır. Kafkasya ve Türkistan'ın Türkiye ile yakınlaşma ve bütünleşmesi için de bu gerekli görülmüştür. 1993'te Ebülfez Elçibey döneminde gündeme gelen, 1994'te Haydar Aliyev döneminde imza edilen "Asrın Antlaşması" ile somutlaşan Bakü-Ceyhan Petrol Boru hattı, uzun yıllar kağıt üzerinde kaldıktan sonra, Kasım 1999'da İstanbul'daki AGİT Zirvesi'nde ABD Başkanı Bill Clinton'un da desteğiyle Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı adını alarak hayata geçmeye başlamıştır.⁶⁶ Hattın temeli ise 17 Eylül 2002'de Azerbaycan'ın Sengeçal bölgesinde dönemin Devlet Başkanları olan Ahmet Necdet Sezer, Eduard Şevardnadze ve Haydar Aliyev tarafından atılmıştır. Açılış ise 2005 Mayıs'ında olmuştur.⁶⁷

MHP Enerji politikasında Türkiye'nin Azerbaycan'a ve TANAP'a özel yer vermesi gerektiği bilinciyle, Hazar enerji kaynaklarının üretim ve transferinde önemli işlev yüklediği "Türk Enerji Ticaret Birliği" projesine 2015 Genel Seçimlerindeki beyannamesinde yer vermiştir.⁶⁸

MHP, Türk devlet ve toplulukları arasındaki işbirliğinde kurumsal bütünleşme taraftarıdır ve bunun temelleri partinin fikrî temellerine dayanmaktadır. Türk devletleri ve topluluklarının bütünleşmeleri fikrinin hamasi, gerçek dışı, akıl dışı, veya çok zor olarak değerlendirilmesine ise şiddetle karşıdır. Bu gibi yaklaşımları Devlet Bahçeli şu sözlerle eleştirmiştir: "*Bizler, çok farklı kültürel ve toplumsal şartların varlığına, aralarında ciddi tarihi sorunların yaşanmış olmasına rağmen Avrupa'nın her açıdan büyük entegrasyonu gerçekleştirmeye çalışmasını onaylayıp, Türk Dünyası'nın işbirliği ve dayanışma çabalarını küçümseyenleri anlamakta güçlük çekiyoruz.*"⁶⁹

MHP'nin bakış açısına göre, Türkiye'yi Balkanlar'dan başlayıp Çin Seddi'ne kadar uzanan kocaman bir dünya ile bütünleştirecek büyük bir etkileşim ağına ihtiyaç vardır. Petrol, doğalgaz boru hatlarından, demiryolu şebekelerine kadar gerçekleştirilecek entegre işbirliği

⁶⁶ Shahana Sariyeva, *Azerbaijan-Turkish Relations (1992-2012): Common Interests and Solidarity*, Yayınlanmamış Master Tezi, International Hellenic University, 2012, s.10

⁶⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/sezer-inaugurates-btc-pipeline-38733072>

⁶⁸ 7 Haziran 2015 Seçim Beyanname: Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek, https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/MHP_Secim_Beyanname_2015_tam.pdf

⁶⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 28 Mart 2000 tarihli TBMM Grup konuşması http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/346/index.html

politikaları sadece Türkiye'nin ekonomik kaynaklarını harekete geçirmeyecek, bütünüyle bu coğrafyanın ekonomik kalkınma ve istikrarını temin edecektir. Bu çerçevede, ülkenin başta Türk dünyası olmak üzere Avrasya ülkeleri ile ilişkilerini gözden geçirerek, daha gerçekçi, kararlı ve istikrarlı politikalar üretilmesi zorunludur. Avrasya coğrafyasına, yayılmacı politikalarla, Sovyetler Birliği'ni fiilen canlandırma anlamına gelecek yaklaşımlarla barış ve işbirliği ikliminin hâkim olmasını mümkün görmeyen MHP, Türkiye'nin hiçbir ülke ile anlamsız bir rekabetin içine girme gibi bir düşüncesi ve projesi olmaması gerektiğini, ama Kafkasya'nın ve Orta Asya'nın çeşitli hesaplarla istikrarsızlaştırılması çabalarına da izin verilmemesi gerektiğini savunur. Aynı hassas coğrafyada birlikte yaşamak zorunda olan ülkelerin ilişkilerini, karşılıklı anlayış, yardımlaşma ve işbirliği üzerine bina etmesini sadece bölgenin değil, bütün dünyanın yararına görür.⁷⁰

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 18-22 Mart 2002 tarihlerinde Başbakan Yardımcısı sıfatıyla yaptığı Kazakistan ziyareti ardından buradaki temas ve gözlemlerine ilişkin bazı hususları partisinin TBMM Grubunda da paylaşmıştır. Bu minvalde şu sözlerle Kazakistan'ın Türkiye için önemine işaret etmiştir: *"Gerek Türkiye ve gerekse Kazakistan'ın jeopolitik ve jeostratejik avantajlarının da dikkate alınması, aslında bizler için ne kadar geniş bir ufuk bulunduğunu göstermektedir. Doğu ile batı arasında tabii ve tarihi bir köprü durumundaki Türkiye ile, Asya'nın en önemli ülkelerinden biri olan Kazakistan'ın yatırım, üretim ve pazarlama süreçlerinde entegre bir işbirliği sistemi geliştirmesi, elbette ki, hem ülkelerimizin ve hem de Avrasya'nın refahı ve istikrarı açısından büyük bir önem ve değer taşımaktadır. Bütün bunlardan dolayıdır ki, gerek ikili görüşmelerde ve gerekse işadamlarımızın ve sektör temsilcilerinin de bulunduğu ortamlarda üzerinde durduğum bir önemli husus, bu gerçeklere ve gelişmelere rağmen, ülkemizin Kazakistan'la ilişkilerinde almış olduğu mesafeyi olumlu bulmakla birlikte yetersiz olarak değerlendirdiğimizdir. Nitekim, Kazakistan'ın değerli devlet başkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'le yapmış olduğumuz görüşmede, bu konu üzerinde de hassasiyetle durulmuştur. Sayın Nazarbayev, iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin daha da geliştirebileceği üzerinde bizimle hemfikir olmuştur."*⁷¹ Nitekim,

⁷⁰ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 23 Mayıs 2000 tarihli TBMM Grup konuşması http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/338/index.html

⁷¹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 26 Mart 2002 tarihli TBMM Grup konuşması http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/228/index.html

tecrübeli ve gerçekçi bir Türkistan lideri olan Nazarbayev'in ülkesini önemli uluslararası krizlerin / sorunların çözümünün ev sahibi yapma konusundaki başarısı (Türkiye-Rusya Krizi, Suriye sorununda Astana süreci, Hazar Statü sorununun çözümü vb.), Türk Konseyi'ndeki ve buna bağlı kuruluşlardaki aktivitesi Devlet Bahçeli'nin Kazakistan'la ilgili tespitleri ile örtüşmüştür.

MHP için Azerbaycan'ın önemli ve ayrıcalıklı bir yeri olduğunu herhalde belirtmek gerekir. Sovyet sonrası bağımsız olan Türk Dünyasında en yakın ilişkilerin devlet ve toplum düzeyinde geliştirilebildiği bu ülke ve coğrafyada yaşayanlar için de MHP ve ülkücü hareketin apayrı yeri olmuştur. Bunda Ziya Gökalp'in Oğuz Birliği fikrinden tutnuz da Ahmed Ağaoğlu, Ali Bey Hüseyinzade gibi isimlerin Türk milliyetçiliğinin gelişimindeki tarihi katkılarının payını bilmek gerekir. Ayrıca, Azerbaycan'ın Türkiye ve Türk Dünyası arasındaki jeopolitik değeri yüksek pozisyonu da etkenler arasındadır. Bu itibarla Azerbaycan konusunda Türkes'ten alınan fikir ve ülkü mirası Bahçeli tarafından da sürdürülmüştür. Genel olarak Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin de bir devlet politikasına dönmüş olması 2009 yılındaki büyük krize kadar her sahada sorunsuz ve ivmesi yüksek ilişkiler ortaya koymuştur. Ancak AB ve ABD'nin plan, baskı ve talepleri ile Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleştirilmesi ve sınırların açılması politikasına yaklaşıldıkça, Ermeni diasporası ve Daşnaksütyun partisinin 100 yıl uğraşsa veremeyeceği zarar iki kardeş devlet arasında yaratılmaya başlanmıştır. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 2009 yılında imzalanan ve Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik temsilciliklerin açılması ve sınır kapılarının açılmasını hükme bağlayan Zürih protokollerinden 5 sene önce 2004 yılında, dönemin hükümetinin işgal altındaki Azerbaycan topraklarının kurtulması yönünde gayret göstermek bir yana, sınır kapılarının açılması provaları yaptığına dikkat çekmiştir.⁷²

2009 yılı Eylül ayında adına futbol diplomasisi denilen tuhaf bir süreçle Ankara ve Erivan'ın yakınlaştırılması girişimlerinin bir parçası olarak dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Ermenistan'a gitme hazırlığı konusunda değerlendirmelerde bulundu ve "Cumhurbaşkanı'nın milli maç bahanesiyle Erivan'a gitme hazırlıklarının ileri bir aşamaya geldiğinin anlaşıldığını ifade eden Bahçeli, Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesinin önündeki en büyük

⁷² MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Yapmış Oldukları Basın Toplantısı, 9 Haziran 2004, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/159/index.html

engelin Türkiye düşmanlığı üzerine kurulu Ermeni politikaları olduğunu” kaydetmiştir.⁷³

10 Ekim 2009’da Zürih protokolleri imzalandığında da en net tepkiyi MHP ortaya koymuş ve protokolleri uluslararası hukuk bağlamında Türkiye’nin menfaatleri çerçevesinde değerlendirmiştir. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, “protokollerin hukuk dışı Ermeni talepleri karşısında boyun eğildiğini tescil etmiş, AKP hükümetinin lekeli dış politika siciline bir utanç vesilesi olarak geçmiş olduğunu” belirterek şu hususlara dikkat çekmektedir: “İki ülke arasında diplomatik ilişki kurulması, başta sınırların ve toprak bütünlüğünün karşılıklı tanınması, ilişkilere yön verecek ilkelerin genel ve soyut planda değil somut yükümlülükler olarak belirlenmesine bağlıdır. Ermenistan iki ülke arasındaki sınırı belirleyen 1921 Kars Antlaşmasının ve bundan kaynaklanan yükümlülüklerinin geçerli olduğunu açıkça tanımaya yanaşmamaktadır. Paraflanan Protokol’de bu hayati konu genel ifadelerle geçiştirilmiş, 1921 Kars anlaşmasına açıkça atıfta bulunulmamıştır. Protokol’ü geçersiz kılan birinci temel sakatlık budur. Ermenistan Türkiye’nin toprak bütünlüğünü sorgulamakta ve Doğu Anadolu topraklarına Batı Ermenistan olarak atıfta bulunmaktadır. Ağrı dağına da resmi devlet amblemi olarak kabul etmiştir. Bu toprak talepleri Anayasa hükmü haline getirilmiştir. Ermenistan’ın dost ve kardeş Azerbaycan topraklarının yaklaşık beşte biri üzerindeki askeri işgali hala sürmektedir. Süreç, bu sakatlıklar nedeniyle Türkiye’nin milli çıkarlarına aykırıdır, hukuki ve siyasi meşruiyetten yoksundur. MHP, Ermenistan’ın Türkiye’nin toprak bütünlüğünü sorgulayan hasmane politika ve uygulamaları değişmediği sürece diplomatik ilişki kurulamayacağını ve Azerbaycan topraklarının işgali sona ermeden de sınırın açılmayacağını sonuna kadar savunacaktır.”⁷⁴

Nitekim, Azerbaycan’dan gelen tepkiler, Türkiye kamuoyundan gelen tepkiler MHP’nin duruşu ile örtüşmüş ve Türk hükümeti, protokollerin uygulanmasının Ermenistan’ın Azerbaycan topraklarından çekilmesi şartına bağlanmıştır. Böylece, iki kardeş devlet arasında ortaya çıkan bunalım daha fazla büyümeden ortadan kalkmış ve Türkiye’nin Kafkasya ve Türk Dünyası politikasının birikiminin bir

⁷³ <https://www.haberler.com/bahceli-den-gul-un-ermenistan-ziyaretine-tepki-haberi/>

⁷⁴ MHP Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli’nin Ermenistan’la ilişkiler konusunda yaptıkları yazılı basın açıklaması, 3 Eylül 2009, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/719/index.html

anda berhava olması tehlikesi imha edilmiştir. MHP neredeyse her Şubat ayında 1992 Hocalı Katliamı vesilesiyle Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü, Karabağ'daki işgalin sona ermesi, Azerbaycan Türklerine karşı işlenen insanlık suçlarının faillerinin cezalarını bulması hususlarını gündemine almıştır. Nisan 2016'da Ermenistan ve Azerbaycan arasında Karabağ Savaşı'nda sözde ateşkes getiren 1994 tarihli Bişkek protokolünden sonra yaşanan en büyük cephe çatışmaları yaşanmış ve bu çatışmalarda Azerbaycan Terter bölgesindeki bazı yükseklikleri düşman unsurlardan geri almayı başarmıştı. Karşılıklı olarak çok sayıda askerin hayatını kaybettiği bu çatışmalar üzerine 5 Nisan 2016 tarihli grup konuşmasının önemli bir bölümünü Azerbaycan'a ayıran Devlet Bahçeli, "Sonu nereye varırsa varsın, MHP'nin Azerbaycanlı soydaşlarının güçlü bir şekilde yanında olduğunu" belirtip, " Karabağ Kars kadar Türk'tür ve Türk'ün öz yurdudur!" şeklinde haykırmıştır.⁷⁵ 28 Şubat 2017'de yaptığı Grup Toplantısı konuşmasında, Devlet Bahçeli, bölgedeki gerilim ve 2016 Nisan'ında yaşanan çatışmaları yeniden değerlendirerek Ermenistan'a hiçbir şart ileri sürmeksizin Azerbaycan topraklarından çıkma çağrısında bulunmuştur.⁷⁶

Türk dünyasının bugün en önemli bir parçasını da Ortadoğu Türkleri oluşturmaktadır. İran'da 30 milyona ulaşan Türk varlığının yanında Suriye, Irak ve Lübnan Türkmenleri Türkiye açısından yakın zamanda göçler, kırgınlar, haksızlıklar, katliamlarla gündeme gelmişler; özellikle 2000'li yıllarda bölge devletlerine dışarıdan müdahaleler, sözde "bahar" gerçekte "kara kış" olan süreçler neticesinde en büyük mağduriyetleri Irak ve Suriye Türkmenleri yaşamışlardır. Ortadoğu Türkleri, Türkiye açısından ayrıca, sınırların güvenliği ve kuşatma projelerinin kırılması bakımından da hassasiyetle gözetilmesi gereken bir kitledir. Şu unutulmamalıdır ki, MHP iktidar ortağı olduğu 57. Hükümetin sona ermesi ve 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra ağır bir dış politika gündemini bir muhalefet partisi sorumluluğuyla ancak bir devlet idarecisi gayretiyle takip etmiştir. Irak, Kıbrıs ve Avrupa Birliği konusunda dönemin hükümetinin ortaya koyduğu politikayı basiretsiz ve ciddiyetsiz olarak tanımlayan MHP, "Misak-ı Milli sınırlarımız içerisinde bulunan ve üç milyona yakın Türkmen soydaşımızın yaşadığı Musul, Kerkük ve Erbil gibi kentlerde bir avuç kendini bilmez eşkiyanın, tarihî ve kültürel varlığımızın bütün izlerini silmeye

⁷⁵ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 5 Nisan 2016 tarihli TBMM Grup konuşması http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4052/index.html

⁷⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 28 Şubat 2017 tarihli TBMM Grup konuşması, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4219/index.html

yönelik pervasız ve haddi aşan davranışlarına seyirci kalındığını, ancak mevcut iktidarın tutumu ne olursa olsun Türkmen kardeşlerimize yönelik müteceviz tutumların asla kabul edilmeyeceğini ve affedilmeyeceğini” ihtar etmiştir.⁷⁷

MHP, Irak'ta işgal sürecinde Türkmen varlığına, Türkmen şehir ve kasabalarının güvenlik ve huzuruna, demografik etnik değişim uygulamalarına, Türkmen ileri gelenlerine yönelik saldırı ve suikastlara ilk dikkat çeken siyasal partidir. Irak işgali sonrasında 2003 yılında işgal güçlerince oluşturulan 25 kişilik Irak Geçici Hükümet Konseyi'nde sadece bir Türkmen'e yer verilmesini (ki bu kişinin de Kürt partileri ile irtibatlı hatta onlar adına orada olduğu bilinmektedir) eleştirerek bu konseyde Türkmenlerin nüfusuna mukabil en az 4 üyenin bulunması gerektiğinin altını çizmiş ve dönemin hükümetine, konuyla ilgili “ne yaptıklarını?” sormuştur.⁷⁸

Mayıs 2004'teki değerlendirmelerinde MHP, Irak'ın müstakbel siyasi yapısının kabul edilen Irak Geçici İdari Yasası'nda, yönetimin sivillere devrinden sonra hazırlanacak yeni anayasanın dayanacağı temel ilkelerin belirlendiğini, bu yasa ile Irak'ta etnik temele dayalı gevşek bir federasyon kurulmasının kararlaştırıldığını üç bölgeden oluşacak federasyonun coğrafi taksimatının ise, etnik dağılım göz önünde bulundurularak yapıldığını, burada, Kürt Federe Bölgesi'nin sınırlarının Türkmenleri de içine alacak şekilde çizildiğini, yapılan bu düzenlemeyle ilerde bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının siyasî ve hukukî alt yapısının tamamlanmış olduğunu, Türkmenlerin ise marjinal bir azınlık durumuna indirildiğini ihtar etmiştir.⁷⁹

Eylül 2004 başında ABD ordusunun Telafer'e yönelik operasyonlarıyla bombalanan Türkmen şehri Telafer, ilk defa MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli tarafından gündeme getirilmiştir. Bahçeli, Barzani'nin “Kerkük'ün Kürt kimliğini korumak için savaşmaya hazırız” açıklamasına da dikkat çekerek hükümeti uyarmıştır.⁸⁰

⁷⁷ Devlet Bahçeli'nin TBMM'nin Kuruluşunun 83. Yıldönümü Münasebetiyle Yayınladıkları Kutlama Mesajı 23 Nisan 2003, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/192/index.html

⁷⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 12. Keles-Kocayayla Türkmen Kurultayında Yapmış Oldukları Konuşma, 20 Temmuz 2003, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/205/index.html

⁷⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin MYK Toplantısı Konuşma Metni, 8 Mayıs 2004, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/156/index.html

⁸⁰ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Merkez Yönetim Kurulu Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni 11 Eylül 2004, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/165/index.html Kerkük konusunda Türkiye'nin

MHP'nin konuya dikkat çekmesi üzerine dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün, Colin Powell'la bir görüşme yaparak "sivil halkın zarar görmesinden Türkiye'nin duyduğu endişeleri aktardığı" haber ajanslarına yansımıştır.⁸¹ Elbette bir takım girişimlerle azaltılmaya çalışılsa da, anılan dönemde izlenen yanlış politikalar Arap Baharı sürecinden sonra da devam edecek, Türkmen nüfus varlığı, can güvenliği, refah ve huzuru bütünüyle zarara uğrattırılacaktır.

2005 Ocak'ında Irak'ta yapılan seçimlerle ilgili olarak yapılan kapsamlı basın açıklamasında da Kerkük'e dışarıdan nüfus taşınması, peşmerge unsurlarının Türkmen yerleşim birimlerinde fiili kontrol yaratmaları, PKK'nın Barzani ve Talabani ile ittifak içinde hareket etmesi ve ABD'nin de bunların hepsini himaye etmesi gibi hususlara dikkat çekilmiş ve hükümetin bu konuları jendi akışına bıraktığı tespiti yapılmıştır. Bunun yanında Anadolu Türklüğü'nün Irak Türkmenlerinin tok edilmesine asla izin vermeyeceği de beyan edilmiştir.⁸²

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 2004 yılında gazetecilerle yaptığı kahvaltılı basın toplantısında dış politikayla ilgili pek çok konuya açıklık getirdikten sonra Türk Dünyasını ilgilendiren önemli bir konuya da işaret etmiştir. O günlerde popüler olan Avrasya tartışmaları bağlamında, "ABD'nin nasıl Yeni Avrasya anlayışı varsa, milliyetçilerin de bir Avrasya anlayışı vardır, ancak bunu Avrasya'ya çevirmemek gerekir" ifadelerini kullanmıştır.⁸³ Bununla birlikte Rusya ile Türkiye arasında eşit ve karşılıklı saygı ve işbirliğine dayanan ilişkilerin geliştirilmesi noktasında MHP'nin itirazı olmadığı gibi

müdahale imkânını azaltmak üzere Türkiye içindeki Kürt vatandaşlara dönük cüretkâr açıklamalar ileriki yıllarda da devam etmiş, 2007 yılında "Kerkük'e müdahaleyi Diyarbakıra Sayarız" biçimindeki sözler kamuoyuna yansımış ve Devlet Bahçeli'nin hem bu sözlerin sahiplerine hem de hükümete sert tepkisiyle karşılık bulmuştur. Bkz. 3 Mart 2007 tarihli Ankara Bölge İstişare Toplantısı konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/44/index.html

⁸¹ Türkmen Uyarısı, *Sabah*, 11 Eylül 2004, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/09/11/gnd101.html>

⁸² Devlet Bahçeli'nin Irak'taki Seçimler Hakkında Yapmış Oldukları Basın Açıklaması 28 Ocak 2005, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/144/index.html

⁸³ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli gazete ve televizyonların Ankara temsilcileri ve yöneticileri ile kahvaltılı sohbet toplantısında gündemdeki gelişmelerle ilgili görüşlerini açıkladı. 9 Aralık 2004, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/170/index.html

Ortadoğu'daki, özellikle Suriye'deki gelişmelerin etkisiyle 2016 yılından itibaren gelişen ivmeye de katkısı sürmektedir.⁸⁴

Kıbrıs Davasında Haktan ve Haklıdan Yana Olmak

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda iktidarda olan ve bu harekâtın kararını almak ve uygulamasını yapmakla tarihî bir görev yerine getirmiş olan dönemin CHP ve MSP'si ile onların merhum Genel Başkanları Bülent Ecevit ve Necmettin Erbakan'ın Kıbrıs konusundaki haklarının teslim edilmesi icap eder. Bununla birlikte, Türkiye'de Kıbrıs meselesiyle ilgili olarak siyasi parti sorumluluğunu yerine getirmekte en önde gelen parti MHP'dir dense yeridir. Zira kendisi Kıbrıs doğumlu bir Türk olarak Alparslan Türkeş, askerlik döneminden itibaren Kıbrıs davasıyla ilgili tüm gelişmeleri yakından takip etmiştir. 25 Haziran 1960'ta İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliği tarafından hazırlanan bir raporda dahi, "Başbakan Müsteşarı Türkeş'in Kıbrıs'tan gözünü ayırmadığı ve gelişmeleri dikkatle takip ettiği"nin not edildiği görülür. Bu ilgi onun CKMP Genel Başkanlığı döneminde de daha aktif olarak devam etmiştir.⁸⁵ Gerek 1963'teki olaylar ve akabinde gerekse 1974 müdahalesi ve akabinde Kıbrıs'la ilgili raporlar hazırlamış, TBMM önermeleri vermiş, Meclis'te ve basında konuşma ve görüşmeler yapmıştır. Tmel olarak Türkiye'nin adanın tamamına hakim olacağı bir harekâtı arzu etmiş, adanın stratejik konumunun Türkiye'nin güvenliği açısından önemi üzerinde durmuş, Türklere yönelik katliamların faillerinin hesap vermesi konusunu gündeminde tutmuş ve KKTC'li yıllarda ise tanınma seçeneği üzerinde yoğunlaşmıştır.

Kıbrıs konusunun MHP açısından Alparslan Türkeş'in bu siyasi mirasının sürdürülmesi bakımından da bir "mesuliyet" yönü olduğu açıktır. Bu nedenle Kıbrıs konusunun MHP'nin tüm seçim beyannamelerinde bir ayrı alt başlık olarak yer aldığı, MHP'nin TBMM grubunda her fırsatta gündeme getirildiği gözden kaçmamaktadır.

⁸⁴ Bahçeli, Putin ile Erdoğan'ın 2017 yılında 8 defa görüştiklerini, Suriye'deki ortak çözüm arayışlarındaki uyumun memnuniyet verici olduğunu beyan etmiştir. Bkz. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında yapmış oldukları konuşma metni. 28 Kasım 2017, http://mhp.org.tr/htmldocs/mhp/4335/mhp/Milliyetci_Hareket_Partisi_Genel_Baskani_Sayin_Devlet_BAHCELLI_nin_TBMM_Grup_Toplantisinda_yapmis_ olduklari_konusma_metni_28.html

⁸⁵ Rasim Ekşi, *Amerikan, İngiliz ve Fransız Belgelerinde Alparslan Türkeş*, İstanbul 2007'den aktaran; Selçuk Duman, "Alparslan Türkeş'in Kıbrıs Konusundaki Görüş ve Önerileri", *Doğumunun 100. Yıl Dönümünde Lider Türkiye İçin Alparslan Türkeş Vizyonu*, Yalçın Sarıkaya ve İsmail Faruk Aksu (Der.), TASAV Yay, Ankara 2017, s.130.

Devlet Bahçeli'nin Genel Başkanlığı döneminde bu hassasiyet titizlikle sürdürülmüştür. Bunda, 1997 ve 1999 AB Zirvelerinde Türkiye'nin adaylığı ile ilgili hususlar gündeme geldiğinde konu başlıklarından birinin de her zaman Kıbrıs olması etkili olmuştur. Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak 1999 yılında hükümet ortağıyken ve merhum Denктаş New York'ta dolaylı görüşmelerdeyken MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, son derece kritik bir tespit yapmış ve "dünyanın bazı bölgelerinde zoraki bir ayrıştırma ve parçalanma politikasının, bazı bölgelerde ise ısrarla birleştirme politikalarının takip edildiğini, Batı Dünyasının tam çeyrek asırdır Kuzey Kıbrıs'ı tanımama politikasında ısrar etmekte olduğunu, Denктаş'ın tavrının onurlu ve doğru, tezlerinin büyük Türk milletinin tezi" olduğunu haykırmıştır.⁸⁶

MHP'ye göre; Kıbrıs'ta var olan iki toplumlu, iki devletli yapıyı inkâr edip, bir tarafı tek muhatap olarak kabullenmenin barışa ve istikrara hizmet etmeyeceği açıktır. Bu zamana kadar yapılan dolaylı Kıbrıs görüşmelerinde iyi niyet ortaya koyan, soruna adil ve kalıcı çözüm bulunmasını arzulayan tarafın Kıbrıs Türk Halkı'nın temsilcileri olduğuna şüphe yoktur. Ancak buna rağmen, anlaşmazlıkla suçlanan ve köşeye sıkıştırılmaya çalışılan taraf, sürekli Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olmuştur.

Genel Başkan Devlet Bahçeli 8 Kasım 2000 tarihinde açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki Kıbrıs yaklaşımını tek yanlı ve gayri adil bularak şunları ifade etmiştir: "Geçtiğimiz yıl toplanan Helsinki Zirvesi'nde alınan kararları bile hiçe sayan yeni yaklaşımın çözüme değil, çözümsüzlüğe hizmet edeceği unutulmamalıdır. Huzurlarınızda bu yaklaşımı hiçbir şekilde kabul edilemez buluyor ve kınıyorum. Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği bakımından ifade ettiği mânâ da, ne yazık ki tatminkâr olmaktan uzaktır. Bunun temel sebebi, Belgenin, AB Komisyonu'nun iyi niyetinden şüphe etmemize yol açan bir mahiyet arz ediyor olmasıdır. Her şeyden önce, Katılım Ortaklığı Belgesi, hem sistematığı, hem de muhtevası bakımından Helsinki Zirvesi kararlarından daha geri bir belgedir. Bazı Avrupa Birliği sözcülerinin belge metnini yumuşatmaya yönelik yorumları bu gerçeği değiştirmeye yetmemektedir. En başta, Helsinki'de kurulan Türkiye-Yunanistan dengesi bozulmuş, Kıbrıs meselesi bir ön şart olarak takdim edilmiştir. 8 Kasım tarihine kadar "Helsinki mantığı"nın korunmasını zorunlu gören birlik yönetimi, kendi kurguları olan bu mantığı delik deşik etmekte bir beis

⁸⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 6 Aralık 1999 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/970/index.html

görmemişlerdir. Tabii, bu farklılaşmayı ve Yunanistan gölgesini izah etmeleri kolay olmayacaktır. Kıbrıs meselesinin çözümünün bir ön şart olarak takdim edilmesinin yanında, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tam üyelik yolunun açılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Burada bir art niyet aramamak mümkün değildir.⁸⁷

Aynı yıl bir başka grup toplantısında da “Kıbrıs sorununun, Yunanistan ile onun gözü kapalı destekçilerinin öncülüğünde, Türkiye'nin Birlik ile ilişkilerinin kilit taşlarından biri haline getirilmekte olduğuna” dikkat çekip, “Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB'ye bir an önce üye yapılmak istenmesine” işaret etmiştir.⁸⁸ 2001 yılında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından, Kıbrıs Rum Kesiminin yaptığı başvuruya dayanarak Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda insan haklarını ihlal ettiği kararı alınması sonrası ise “Ne yazık ki, bu dava ile birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kurum ve kuruluşların ne kadar ideal çerçevelerde yapılmış olursa olsun siyasi saiklerle karar verebileceklerini, hukukun üstünlüğünü bir tarafa bırakıp, tarfsızlıklarını yitirebileceklerini göstermiştir. Oysa ki, sadece bizler değil, bütün dünya 1974 Kıbrıs Barış Harekâtına giden süreci çok iyi bilmektedir. Kıbrıs'ta Enosis düşüncesinin, EOKA'nın kundaktaki bebeğe kadar uzanan katliamlarının belge ve fotoğrafları bütün çıplaklığıyla ortada durmaktadır. Eli kanlı katiller yerine, garantörlük hakkını kullanarak, adaya kalıcı bir barış ve istikrar getiren ülkemizin böyle bir zorlama karar ile suçlanmasını anlamak mümkün değildir. Bu karar, hiç şüphesiz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ileride utançla hatırlayacağı bir karar olacaktır.” demiştir.⁸⁹

MHP, Kıbrıs'ta kalıcı barış ve istikrarın yolunun, adil ve onurlu bir anlaşmadan geçtiğini, iki toplumlu ve iki devletli yapıyı yok sayan bir anlayışın, gerçekte kalıcı ve adil bir çözüm istemeyen yaklaşımla aynı anlama gelmekte olduğunu savunagelmıştır. AB yönetiminin, yüceltilen Avrupa değerlerinin de zorunlu kıldığı gibi, iki toplumun rızasına dayalı ve kalıcı bir barışı öngörmesi gerektiğini sıklıkla dile getiren ve Kıbrıs Türk halkını 1974 öncesinin acılı ve karanlık dönemine tekrar

⁸⁷ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 14 Kasım 2000 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/320/index.html

⁸⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 28 Aralık 2000 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/315/index.html

⁸⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 13 Mayıs 2001 tarihinde Samsun'da MHP 5. Bölge İstişare Toplantısında Yaptığı Konuşma, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/287/index.html

döndürebilecek politika ve yaklaşımlara seyirci kalınması mümkün olmadığını ihtar eden de yine MHP olmuştur.⁹⁰

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli 57. Hükümetin ortağı olduğu dönemde çoğu kez Kıbrıs konusunda içerideki ve dışarıdaki çevreler karşısında yalnız da kalmıştır.⁹¹ Buna rağmen Kıbrıs konusundaki hitaplarında doğrudan AB'yi hedef almak ve konuyu iç siyasetin kısır çekişmeler içine sokmamak dikkatini göstermiştir. AB cephesine; bir taraftan, KKTC yöneticilerini görüşme masasına davet ederken, diğer taraftan Kıbrıs Rum Yönetimi'ne Birlik üyeliği konusunda garanti vermenin, hiçbir hukukî, ahlâkî ve dostane izahı olmadığını, uluslararası terörizmin lojistik merkezlerinden biri durumuna gelen, siyasi ve hukukî yapısı tartışmalı olan Kıbrıs Rum Yönetiminin "Kopenhag Kriterleri"ne nasıl uyduğunun da merak konusu olduğunu sormuştur.⁹²

MHP Genel Başkanı, 29 Kasım 2001 tarihindeki Grup konuşmasının neredeyse tamamını AB ve Kıbrıs konularına ayırmıştır. Bu çerçevede, "MHP'nin Türk Milleti ve devleti için doğru bildiğini ve inandığını söylemeye devam edecektir. Çünkü, Kıbrıs sorununun çözümüne Türkiye'nin haklı çekince ve endişelerini yok farz ederek yaklaşmak, teslimiyetçi mantığın ta kendisidir. Böyle bir mantığı, hangi gerekçelerle olursa olsun savunanlar yanıldıklarını er geç anlayacaklardır. Unutulmamalıdır ki, Kıbrıs sorununu gerçekçi bir bakış açısıyla değerlendirmeden, Türk Milleti'nin hissiyatını dikkate almadan yapılan değerlendirmeler, Avrupa Birliği perspektifimizi berraklaştırmaz, bilakis bulanıklaştırır. Avrupa Birliği üyeliği ile Kıbrıs sorunu arasında, bu şekilde tek taraflı olarak ve Türk insanının kafasını karıştırarak ilişki kurmak, Birlik karşıtı tezlerin güçlenmesine hizmet eder." ifadelerini kullanmış ve ardından şu 12 kritik soruyu sormuştur:

1. Birlik yönetimi, Türkiye karşısında Avrupa Birliği bünyesinde var olan güçlü dirençleri aşmayı ve önyargıları yenmeyi gerçekten istemekte midir?

⁹⁰ Örnekler için Bkz. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 9 Haziran 2001 tarihinde Kayseri'de MHP 6. Bölge İstişare Toplantısında Yaptığı Konuşma http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/290/index.html, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 4 Ağustos 2001 tarihinde 12. Erciyes Zafer Kurultayında Yaptığı Konuşma, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/301/index.html

⁹¹ TBMM'deki bir örnek olarak Bkz. Meclis'in 21. Dönem 4. Yasama Yılı 124. Birleşimi, 1 Ağustos 2002, Genel Kurul Tutanağı, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_birlesim_baslangic?P4=8069&P5=H&PAGE1=1&PAGE2=58

⁹² MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 13 Kasım 2001 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/311/index.html

2. Batı Avrupa toplulukları, Müslüman Türk toplumunu aralarında görmeye ne kadar hazırdır?
 3. Birlik yönetiminin bu doğrultuda herhangi bir politikası var mıdır?
 4. Birlik yönetimi, özellikle Gümrük Birliği anlaşmasından bu yana yerine getirmediği malî yükümlülükleri, ne zaman yerine getirmeyi düşünmektedir?
 5. Tarihî müttefikleri olan Türkiye'yi sürekli rahatsız eden terörist örgütlerin Batı Avrupa'daki uzantılarıyla etkin bir mücadele ne zaman verilecektir?
 6. Böyle bir kararlılığın, hem AB üyeliğine aday olan Türkiye için, hem de uluslararası dayanışma ve işbirliğinin gereklerini yerine getirmek için zaman geçirilmeden sergilenmesi gerektiği ne zaman idrak edilecektir?
 7. NATO'nun imkânlarını da kullanmayı öngören Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nda ülkemizin ısrarla karar mekanizmalarının dışında bırakılmak istenmesi AB'nin gerçek niyetleri bakımından ne anlama gelmektedir?
 8. Böylesine dışlayıcı bir politikayı, Birlik yönetiminin Türkiye'ye karşı iyi niyetli yaklaşımı olarak değerlendirmek mümkün müdür?
 9. Türkiye için, diğer aday ülkelerden farklı olarak, mevzuat karşılaştırması gibi teknik nitelikte rutin bir süreç olan tarama sürecinin başlatılmamış olması, ayrımcı bir uygulama değil midir?
 10. Tarama sürecini başlatmak için Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi şart olmadığı halde bundan ısrarla kaçınılması Türkiye'nin üyelik perspektifinin Avrupa Birliği tarafından nasıl anlaşıldığının bir göstergesi değil midir?
 11. Avrupa Birliği yönetiminin Kıbrıs politikası ne kadar objektif, gerçekçi ve adildir?
 12. Kıbrıs'ta kalıcı ve adil bir çözüme ulaşmanın yolu, Kıbrıs Türkleri'nin azınlık konumuna getirilerek Rum çoğunluğun insafına terk edilmesine amaçlayan geleneksel Rum-Yunan politikalarının benimsenmesinden mi geçmektedir?
- Devlet Bahçeli, Grup konuşmasını "Sayın Denktaş'a yönelen haksız iddia ve yakıştırmaları da çok çirkin buluyor ve şiddetle reddediyoruz. Çünkü, O, gerçek ve hakkaniyetli çözümden yana olan onurlu bir

mücadele adamıdır. Haklı ve millî bir davanın kararlı ve ilkeli bir savunucusudur. Yüce Allah Kıbrıs Türklüğü'nün koruyucusu ve yardımcısı olsun." sözleriyle tamamlamıştır.⁹³

MHP Kıbrıs konusunu millî bir mesuliyetle ve mücadele azmiyle ele almayı en zor günlerinde bile sürdürmüştür. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin %10 barajının altında ve TBMM dışında kaldığı 3 Kasım 2002 seçimlerinin hemen ardından dahi münhasıran Kıbrıs konusunda bir basın açıklaması yaptığı bilinmektedir. Bu açıklamada, Meclis dışında kalmış olsa da, Türkiye'nin çıkarlarını her şart altında savunma azmi ve kararlılığı hiçbir şekilde etkilenmeyen MHP'nin, bu sorumluluğunun gereğini bundan sonra da yerine getireceği belirtilip şunlar ifade edilmiştir:

"BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs konusunda 11 Kasım günü bir kapsamlı çözüm paketi sunmuştur. Bugün Kıbrıs sorununu bir zaman baskısı altında ve oldu-bitti şeklinde çözmek için çok yönlü bir seferberlik başlatılmıştır. Kıbrıs sorununu AB perspektifine ve takvimine uygun olarak çözebilmek ümidiyle bir zorlama süreci harekete geçirilmiştir. Bu çerçevede, Kıbrıs konusu Türkiye-AB ilişkilerinde bir pazarlık unsuru haline getirilmek istenmektedir. BM önerileri, Rumların silah zoruyla yıktığı 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığını bazı ayarlamalarla sürdürmesi temeline dayanmaktadır. BM planında yer alan toprak, göçmenler ve mülkiyet konularındaki düzenlemeler de Türk tarafı için çok ciddi riskler taşımakta olup, kabul edilemez niteliktedir. BM planı, KKTC topraklarının yaklaşık dörtte birinin feda edilmesini, Kıbrıs'ın en stratejik bölgelerinin ve en verimli topraklarının terk edilmesini ve 60-65 bin Kıbrıs Türkünün yerlerinden edilerek göçmen durumuna düşürülmesini öngörmektedir. Bunun karşılığında Türkiye'ye, sus payı olarak, AB adaylık sürecinin sanal bir zeminde ve zamana yayılarak sürdürülmesi anlamına gelecek boş bir perspektif verilmesi düşünülmektedir. Türkiye'nin önüne çıkarılmak istenilen denklem şudur: Ya Kıbrıs sorununun çözümünde temel tezlerinizden vazgeçerek böyle bir zeminde siyasi çözüme ve Kıbrıs'ın AB üyeliğine razı olun, ya da siyasi çözüm olmadan önce bölünmüş Kıbrıs'ın üye alınmasını kabullenin, bu konuda önceki hükümetler zamanında açıklanan tedbirleri uygulamaya koymayın. Kurulacak olan yeni Hükümet tarihî bir sorumluluk ve veballe karşı karşıyadır. Sorunları çözmek

⁹³ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 29 Kasım 2001 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/313/index.html

elbette hükümetlerin temel amacı olmalıdır. Kıbrıs Türk halkının ve aynı zamanda Türkiye'nin hayati çıkarlarını korumak için sayın Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın uzun yıllardır büyük bir sabır ve feragatle sürdürdüğü onurlu mücadelede bugün de yanında olduğumuzu belirtmek, sağlığına en kısa sürede tam olarak kavuşması için dua ettiğimizi ifade etmek istiyorum."

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 22 Ocak 2003 tarihinde ise bir KKTC ziyareti gerçekleştirmiş ve Merhum Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'la hem istişarelerde bulunmuş hem de onun ve KKTC halkının yanında olunacağı mesajını vermiştir.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın adıyla anılan Annan Planı, MHP'nin yetkili kurul ve organları tarafından incelenmiş, planın Rum tarafınca yıkılan 1960 statüsünü Türkleri azınlık toplumu durumuna düşürecek adaletsiz bir Birleştirilmiş Kıbrıs Cumhuriyeti öngördüğü ortaya konmuş ve Planın müzakere edilebilmesi için şu değişikliklerin yapılması gereği beyan edilmiştir: a) Plânın öngördüğü bütün öneri ve mekanizmaların iki eşit toplum ve siyasî egemenlik ilkeleri esasında gözden geçirilmesi, Karpaz yarımadasıyla ilgili hesaplara son verilmesi, Türkiye'nin haklı garantörlük ve güvenlik endişelerinin tam olarak karşılanması, b) Göçmen konusunun iki kesimliliği ve eşitliği zedelemeyecek şekilde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunlar gerçekleşmediği takdirde Plan'ın kabul edilmeyeceği açıkça ifade edilmelidir. Üçüncü olarak; AB ve BM yönetimlerine Kıbrıs Rum Yönetimi lehine izledikleri tek yanlı ve kabul edilemez tutumları altı çizilerek hatırlatılmalıdır.⁹⁴

MHP GKRY'nin Kıbrıs'ın tamamını temsilen AB'ye üye yapılması sürecinde bir taraftan dönemin hükümetini uyarmış, bir taraftan da, AB'yi kendi hukukunu çiğnemek pahasına yaptığı bu yanlış nedeniyle yerden yere vurmıştır. Henüz GKRY tam üyeliği gerçekleşmemiş ancak bu konuda son viraja girilmişken Genel Başkan düzeyinde yapılan şu açıklamalar dikkat çekicidir: "Bugün, AB tarihi açısından kara bir gündür. İnaniyoruz ki, bu gün AB tarihine kara leke olarak geçecektir. Çünkü, genişleme sürecini tamamlama aşamasına gelen AB yönetimi, yücelttiği her türlü değeri ve kurumu çiğneyerek Kıbrıs Rum Kesimi'nin tam üyelik antlaşmasını imzalamaktadır. Bu anlaşma ile, Türkiye'nin ve Türk milletinin hassasiyetleri kenara itilerek Rum kesimi Kıbrıs'ın bütününe temsilen üye yapılmaktadır. Uluslararası hukuka açıkça aykırı olan ve her türlü dostane ilişkiyi ve ilkeyi

⁹⁴ http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/181/index.html

çiğneyen bu ayıplı durumu Avrupa Birliği'nin örtmesi mümkün değildir. Kıbrıs Rum Kesimi'nin üyeliğinin tescili, aslında Birlik yönetiminin ikiyüzlülüğünün ve çifte standardının tescilidir.⁹⁵

2003 yılı sonunda artan ve Annan Planı'nın her iki kesimde oylanması sürecinde zirve yapan Denктаş aleyhtarı ve sözde çözüm taraftarı kampanya'nın Türkiye içindeki ve dışındaki tüm unsurlarına yönelik en ağır ifadeler parlamento dışı bırakılan MHP'den ve onun Genel Başkanı'ndan gelmiştir. 12 Ekim 2003 tarihinde yapılan 7. Olağan Büyük Kongre'de Genel Başkan, şu ifadeleri kullanmıştır: "Teslimiyetçi iktidar, aynı zamanda, Kıbrıs Türk toplumunu cephelere bölerek, içerden çökertilmesi için AB ve ABD'nin yürüttüğü nifak kampanyalarına da destek vermektedir. Rumların silah zoruyla yapamadığı, şimdi AB perspektifinde toplumsal bilinçlenme adı altında ve Kıbrıs Türkleri Rum devletine yamanarak yapılmaya çalışılmaktadır. Buna karşı çıkan ve onurlu bir çözümü savunan büyük dava ve devlet adamı Rauf Denктаş Bey, hedef tahtası haline getirilmek istenmektedir. Dışlanmaya, tasfiye edilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla kendisine karşı çok çirkin ve haksız bir karalama kampanyası sürdürülmektedir. Türkiye'deki ABD Büyükelçisi bile açıkça bu yönde çağrılarda bulunma cüretini gösterebilmektedir. Bütün bunlara karşı Hükümet sessizliğini korumakta, en ufak bir tepki dahi göstermeyerek dolaylı destek vermektedir. Sayın Cumhurbaşkanı Denктаş'a karşı yapılan bu saldırıları ve Hükümetin bu saldırgan ve küstah tavırlar karşısındaki sessizliğini şiddetle kınıyoruz. Türk milliyetçileri Sayın Cumhurbaşkanı Denктаş'la tam bir dayanışma içindedir. Bunu buradan bir kez daha ilan ediyorum ki Kıbrıs Türkleri yalnız değildir. Milli kahraman Sayın Denктаş yalnız değildir."

2004 yılına gelindiğinde, partisinin Belediye Başkanları ile Ankara Kızılcahamam'da yaptığı toplantıda MHP Genel Başkanı, Annan Planı'nın hükümetin onayıyla son şeklini aldığını, Kıbrıs Türklüğü aleyhine olan bu 9000 sayfalık planı okuyup incelemeyen çevrelerin 24 Nisan'da yapılacak referandum için Kıbrıs'tan önce Türkiye'de yoğun bir "Evet" propagandasına başladıklarını haykırmıştır. Dönemin Başbakanı Erdoğan Bürgenstock Zirvesi sonrasında katıldığı MGK Zirvesi'nin ardından yaptığı açıklamada Rauf Denктаş'ı kastederek

⁹⁵ Devlet Bahçeli'nin AB'nin Irak ve Kıbrıs Hakkında Çifte Standardı Hakkında Yaptığı Basın Toplantısı, 16 Nisan 2003, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/191/index.html Bu toplantıda AKP Hükümetine "12 Aralık 2002 Kopenhag Zirvesinde gösterilmesi gereken tavrın bari şimdi Atina'daki toplantıya katılmamak suretiyle gösterilmesi gerektiği" uyarısında da bulunulmuştur.

“...plana köstek olmanın tarihin affetmeyeceği bir durum” olacağını beyan etmişti. Bu nedenle MHP, planla Kuzeye göç edecek Rumların ve Güneye göç edecek Türklerin sayılarından, Karpaz bölgesinin geleceğine, iki kesimli ve iki toplumlu yapının ortadan kaldırılmasına, Türkiye'nin etkin garantörlüğünün ortadan kaldırılışına kadar pek çok hususu dile getirmiş ve Denktaş'a süreçte yapılan baskıyı “aba altından sopa gösterme pervasızlığı” olarak tanımlamıştır.⁹⁶

Nihayet, Kıbrıs'ta, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın sunduğu çözüm planı için yapılan referandumlarda, Kıbrıslı Türkler yaklaşık yüzde 65 oranında “evet” derken, Rumlar yaklaşık yüzde 76 oranında “hayır” dedi. Böylelikle Annan Planı uygulanamadı.⁹⁷ MHP bunun ardından Başbakan'a KKTC'ye giderek Kıbrıs Türklerine destek olması çağrısında bulunmuştu. Ancak Başbakan, 1 Mayıs 2004'te İrlanda'da Kıbrıs Rum Kesimi'nin Kıbrıs adıyla AB'ye üye oluşunun kutlandığı törenlere katılmış ve bu konuda da MHP'nin eleştirilerine muhatap olmuştur.⁹⁸

MHP'nin Kıbrıs sorununda Türkiye'nin ve Türk tarafının haklarının çiğnenmesinin önlenmesine dönük en önemli katkılarından birisi de İngiltere'nin AB Dönem Başkanlığı döneminde 29 Temmuz 2005 tarihinde Türkiye ile AB Komisyonu arasında imzalanan meşhur “ek protokol” sürecinde olmuştur. Özellikle GKRY'nin Türk limanlarından yararlandırılması imkânını sağlayan bu protokolün, Türkiye'nin GKRY'yi Kıbrıs'ın tamamını temsil eden devlet olarak tanınmasının önüne neredeyse MHP'nin uyarıları ve itirazları sayesinde geçilebilmiştir. Dışişleri Bakanlığı'nın bu ek protokolle birlikte yayınladığı bildirme metni, her ne kadar MHP açısından tatmin edici bulunmasa da bu konuda ileride atılacak adımların engellenmesi bakımından anlamlı olmuştur. Devlet Bahçeli konuyu 2005 ve 2006 yıllarında defalarca gündemde tutmuş ve millî endişeleri detaylı olarak kamuoyu ile paylaşmıştır. Örneğin, 2006 Aralık ayında yaptığı bir açıklamada dahi AB'nin Kıbrıs dayatması şu üç noktada toplanmış olduğunu, bunların Kıbrıs Rumları ile ilişkilerin normalleştirilmesi ve bunun ilk adımı olarak 1963 Ankara Antlaşmasını ve Gümrük Birliğini

⁹⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Kızılcahamam'da, Belediye Başkanları Toplantısında Yapmış Oldukları Basın Açıklaması, 3 Nisan 2004, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/150/index.html

⁹⁷ “Rumlar Hayır Türkler Evet Dedi”, Hürriyet, 24 Nisan 2004, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/rumlar-hayir-turkler-evet-dedi-38597068>

⁹⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin MYK Toplantısı Konuşma Metni, 8 Mayıs 2004, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/156/index.html

Rumlara teşmil etmek için Kıbrıs Ek Protokolünün imzalanması, Türk limanlarının ve havaalanlarının Rum gemi ve uçaklarına açılması ve Kıbrıs Rum yönetiminin uluslararası kuruluşlara üyeliği konusundaki Türk itirazlarının tedricen kaldırılması” olduğunu hatırlatmıştır. Açıklama konuya ilişkin bugüne kadarki en kapsamlı siyasal açıklamadır. İçeriği tam bir uluslararası hukuk dersi niteliğindedir. Konunun müzakere sürecinde fasılların açılmasını engellemek maksadıyla kullanılan ve Rum kesimine güç veren yönü üzerinde de durmuştur.⁹⁹

İçte ve Dışta Terörle Mücadele konusunda MHP

MHP, anarşi ve terörün hedefi olmuş bir siyasi hareketi temsil etmektedir. 1970'lerden 1980 darbesine kadar giderek artan bir eğilimle MHP ve ülkücü kuruluşlar terörün kurbanı olmuştur. Bu terörün görünen yüzünde genellikle Marksist, Leninist, Maoist vb. sol silahlı hareket ve örgütler yer almış, ancak perde gerisinde ise Soğuk Savaş'ın başat aktörleri olan Sovyet ve Amerikan gizli servisleri bulunmuştur. Sanatçıdan sade vatandaşa, Bakandan Belediye Başkanına, gazeteciden akademisyene, öğrenciden işçiye toplumun her sosyal tabakasından ve Türkiye'nin her bir vilayetinden binlerce milliyetçi ülkücü insan terörün acımasız ellerinde can vermiştir. Hatta, 1990'lı yıllarda da özellikle İstanbul'un muhtelif ilçelerinde MÇP ve MHP'li temsilciler hedef alınarak gerçekleştirilen terör saldırılarının ardı arkası kesilmemiştir.

Bu terör saldırılarıyla ilgili olarak Milliyetçi hareket bilhassa 1980 sonrasında devletin kolluk kuvvetleri ve adli organlarının vazife icrasını beklemiş ve itidalini korumuştur. 1984'ten itibaren ise Türkiye'nin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu illerinin büyük kısmını tesiri altına alacak büyük bir yeni terör dalgası başlatılmıştır. Amacının Türkiye topraklarını da içine alan Marksist düşünce sistemine dayalı bir Birleşik Kürdistan ideali kurmak olduğu bilinen PKK, 1990'lı yıllarda Türkiye'nin gündeminde ön sıralarda olmuş, binlerce sivilin yanı sıra polis, korucu, bekçi ve askerin de katledilmesinin faili olmuştur. MHP ve ülkücü hareket vatanın bölünmesi amacıyla neredeyse dünyanın 15 farklı devletinden güçlü destek alan bu örgüt karşısında devletin birliğinin yanında tavizsiz bir pozisyon almış, iç güvenlik harekâtlarında yer alan TSK ve Emniyet

⁹⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin AB Zirve Kararları Sonrası Türkiye-AB İlişkilerinde Gelinek Nokta Hakkında Yaptıkları Yazılı Basın Açıklaması, 15 Aralık 2006, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/58/index.html

kuvvetlerinde gönüllü olanların en ön saflarında yine Türk milliyetçileri bulunmuştur. 1990'ların ortasına kadar büyük zorluklarla sürdürülen bu mücadelede, terör örgütünün kırsalda ve şehirde bazı alanlarda fiilî hâkimiyet sağladığı kara günler yaşanmış ancak MHP'nin Türk milletiyle birlikte kararlı duruşu, Türk ordusu ve polisünün üstün fedakârlıklarıyla örgüt bilhassa 1990'ların ikinci yarısında süratli bir gerileme sürecine girmiştir. Bu çerçevede, Türkiye Irak toprakları içinde çok sayıda harekât icra etmiş, terörün sınır ötesinde takibi ve imhasında olağanüstü başarılar elde etmiştir.

Alparslan Türkeş, son nefesine kadar Türkiye'de terör yoluyla devletin yapı taşlarının oynatılmasına karşı dimdik durmuş bir liderdir. Bu konuda zaman zaman ortaya çıkan gevşemelere, muhatabı kim olursa olsun tahammül etmemiş ve cevapsız bırakmamıştır. 1990'larda Türkiye'de terörün tırmanmasını bir diğer tabirle "azmasını", dış politika ve iç politikanın birbirinden ayıramayacağı istikâmetindeki açık gerçeğin bir yansıması olarak görmüş ve değerlendirmiştir. 1992 yılında Şırnak'ta meydana gelen olaylar sonrasında TBMM'de yaptığı 28 Ağustos 1992 tarihli konuşmada, "Devletler arasında devamlı mücadeleler vardır. Bu mücadelede devletler birbirinden istedikleri menfaatlerini sağlayabilmek için, birbirlerinin vatandaşlarını çalmaya çalışırlar ve çalabilenler çalar. Onun için devleti yönetenler, kendi devletlerinin vatandaşlarının hasım devletler tarafından işgal edilip, aldatılıp, kandırılıp çalınmasına engel olacak tedbirler almaya mecburdur. Biz tarihimizde bu olayla çok karşılaştık; Osmanlı döneminde de karşılaştık, Cumhuriyet döneminde de karşılaştık ve karşılaşıyoruz... Güneydoğu, doğu bölgesinde de artık bölücü terör olayları, dünün bugünün olayları değildir; bir hayli eskiye dayanmaktadır... Şimdi bölücü terör iyice azmış, silahlanmış, teşkilatlanmış ve hedefine varmak için kıyıcı şekilde hareket etmektedir... Bunu sadece bir iç mesele olarak görmemek icap etmektedir. Karşı karşıya bulunduğumuz bu terör olayları, Kıbrıs meselesiyle, Ege meselesiyle, Balkanlar meselesiyle, Kafkasya meselesiyle, dış meselelerle sıkı sıkıya ilgilidir. Arkasında dış güçler vardır ve sebep siyasidir. Türk milletine karşı adı konulmamış, ilan edilmemiş bir savaş açılmıştır öyle ki, Türkiye iç boğuşmalara sürüklensin, anarşi ve terör her tarafa yayılsın, Türk milleti, Türk devleti başını kaşıyamaz duruma gelsin... Bundan yedi sekiz yıl önce Yunan Generallerinin 'Siz Türkiye'yi, Türk milletini çok güçlü sanmayın, çok kuvvetli sanmayın, Türkiye tek bir milletten ibaret değildir; bunlar bölünmüşlerdir, aralarında ayrılıklar vardır' şeklinde yabancı gazetelerde yazılmış yazıları vardır." diyerek herkesi

uyarmıştır.¹⁰⁰ 90'lı yılların Türkiye'nin Kafkasya-Türkistan ve genel anlamda Avrasya sahasına yansıtmasının önünde bir engel oluşturmak üzere terörizmin vasıtalı bir savaş unsuru olarak kullanıldığı bugün çok sayıda uzmanın mutabakatıyla ifade edilmektedir.

Türkiye'deki kanlı terörün ana kulvarını oluşturan PKK bölücü terörü, 1998 yılında tarihî bir dönemece gelmiştir. Hem PKK terörüne açık destek vermeyi hem de, Hatay'ı haritalarında ve eğitim sisteminde Suriye toprakları içinde göstermeyi 1980'lerden 1998 yılına kadar sürdürmüş olan Hafız Esad yönetimi her şeye rağmen kendisine karşı düşmanca davranmayan Türkiye'nin 1998 yılında askerî harekât seçeneğini de içeren kriz yönetimi ile adeta hizaya gelmiştir.¹⁰¹ Böylece Şam yönetimi, 1980'lerden beri barınma imkânı verdiği Abdullah Öcalan'ı ülkeden çıkarmak zorunda kalmış, iki ülke arasında Adana Mutabakatı denilen anlaşmaya varılmış ve ikili ilişkilerde iyileşme başlamıştır. ABD, Öcalan'ın Moskova'ya gittiğini Türkiye'ye istihbari bilgilerle ilettiler. Abdullah Öcalan Türkiye ve ABD'nin baskılarıyla 33 gün kaldığı Moskova'dan İtalya'nın başkenti Roma'ya geçti. Ocak 1999'da ise buradan da ayrılıp Yunanistan'a gitmek zorunda kaldı. Atina yönetimi de Türkiye ile bu nedenle bir kriz yaşamak istemiyordu ve Öcalan'ı Güney Afrika Cumhuriyeti'ne göndereceklerini bildirerek Kenya'ya gönderdiler. Öcalan'ın Kenya'daki Yunan Büyükelçiliğinde olduğu konusunda da yine ABD istihbarat vermişti. Nihayet, Öcalan Türk Özel Kuvvetlerine bağlı bir tim tarafından özel bir uçakla Kenya'dan alındı. Alındığında üzerinde Kıbrıs Rum Kesimi adına düzenlenmiş bir pasaport vardı.¹⁰²

18 Nisan 1999'da yapılan Genel Seçimlerde, Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye getirildiği sırada Başbakan olan Bülent Ecevit başkanlığındaki DSP %22, Devlet Bahçeli başkanlığındaki MHP ise %18 oy almıştır. Seçimlerde %13,2 oyla 4. çıkan ANAP'la birlikte 57. Hükümet kurulmuştur. Bu seçimlerden kısa süre önce ve Öcalan'ın yakalanmasından kısa süre önce, MHP Genel Başkanı şu sözlerle Öcalan üzerinden bir takım siyasallaştırma faaliyetlerinin planlandığına dair şu ifadelerle kamuoyu ve hükümete uyarıda bulunmuştur; "Hükümet, Kuzey Irak'ta gösterime giren senaryonun farkına varamamaktadır. Hükümet, PKK'nın siyasallaştırılması çabaları

¹⁰⁰ Rasim Koç, Meclisteki Türkes, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2007, s.301-303.

¹⁰¹ Bkz. Prof. Dr. Osman Metin Öztürk, Dış Politikada Kriz Yönetimi, Odak Yay., Ankara 2004, ss.156-171.

¹⁰² *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar, Cilt II 1980-2001*, Baskın Oran (Der.), İletişim Yay. İstanbul 2001, s.296.

karşısında daha duyarlı, daha sonuç alıcı bir strateji takip etmek zorundadır. İzini kaybettirerek yeni bir açılım siyaseti takip edeceği anlaşılan bölücü örgütün başının biran önce tesirsiz hale getirilmesi şarttır. Son günlerde, Ortadoğu'da Kuzey Irak'tan başlayarak yeni oluşumlara ima atacak gelişmeler için düğmeye basıldığına dair yorumlar yapılmaktadır. Bu oyunlarda PKK'nın ve onun başının bir figüran olarak kullanılacağına dair ciddi endişe duymaktayız. Türkiye, kendi altının oyulması anlamına da gelecek olan bu gelişmeler karşısında seyirci kalmaz. Giderek kaynayan bir kazanı andıran Ortadoğu'da Türkiye'nin çok yönlü politikalar izleyerek inisiyatif sahibi olması hayati önem taşımaktadır.¹⁰³

MHP terör örgütü PKK başı Abdullah Öcalan'ın 29 Haziran 1999'da idam cezasına mahkûm edilmesi ve cezanın Yargıtay tarafından 25 Kasım 1999'da onanması sonrasında içeriden ve dışarıdan cezanın infaz edilmemesi yönündeki görüş ve tazyiklere karşı tek başına ve kararlı bir direnç gösterdiğini biliyoruz. Bu konudaki ilk önemli değerlendirme 30 Kasım 1999 tarihli TBMM Grup konuşmasında MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli tarafından dile getirilmiştir. Bu konuşmada, içerideki bazı çevrelere "Avrupa ülkeleri adına ileri sürülen görüşlerin hiç tartışmadan kabul edilmesinin anlaşılmaz olduğu", AB tarafına ise "AB tam üyelik süreciyle terörist başının idamının ilişkilendirilmesinin mantıksız ve ahlaksız olduğu", "terörizmin insanlığa karşı işlenen suçlar içinde olduğu ve bunun Avrupa devletlerince de hukuken kabul edilmiş olduğu", "örgütün lider kadrosundan diğer bazı isimlere yönelik benzer cezaların infazı söz konusu olduğunda Avrupa'dan ses çıkmamasının Öcalan konusunda hukuki değil siyasi davranıldığına göstergesi olduğu" açıkça belirtilmiştir.¹⁰⁴

MHP, 2009 yılında başlatılan önce adına Kürt açılımı, sonra, çözüm süreci, sonra demokratik açılım, sonra da milli birlik ve kardeşlik projesi denilen sürecin işaretlerini neredeyse 10 yıl önceden görmüş ve uyarıda bulunmuştur. Henüz 2000 yılının başındayken MHP Genel Başkanı "Barış süreci ve demokratik çözüm sloganları arkasında gizlenen siyasallaşma taktiklerine prim verilmemesi, bu noktada

¹⁰³ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 8 Şubat 1999 tarihli basın açıklaması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/971/index.html

¹⁰⁴ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 30 Kasım 1999 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/981/index.html

herkesin çok dikkatli ve özenli davranması önem taşımaktadır.”¹⁰⁵ Tarihî uyarısıyla, Öcalan'ın idamının infazının engellenmesini fırsata dönüştürmeye çalışan örgüte ve onu bir şekilde destekleyen çeşitli siyasî çevrelere de işaret etmiştir.

MHP terör konusunda nesnellığe de önem vermiştir. “Senin teröristin kötü-benim teröristim iyi” anlayışını doğuracak siyasal yaklaşım ve açıklamalardan uzak durmuştur. 11 Eylül saldırıları akabinde bunu net olarak okumak mümkündür. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de gerçekleşen terör eylemleri sonrasında 17 Eylül 2001 tarihinde yaptığı TBMM Grup konuşmasında Genel Başkan Devlet Bahçeli, “Yaşanan bu olayla birlikte, terörizmin lanetli yüzünün çok iyi tanınması gereği bir kere daha ortaya çıkmıştır.” diyerek, şunlara işaret etmektedir: “Terör, hangi ülkede ortaya çıkarsa çıksın, hangi gerekçelerle kendisini haklı çıkarmaya çalışırsa çalışsın, insanlık dışı olduğu gerçeğini gizleyemez. Yine, utanç verici, aşağılık bir eylem olduğu gerçeğini değiştiremez. Amerikan halkına ve hedeflerine yönelik eylemler, büyük bir katliamdır, bir insanlık suçudur. Hiçbir gerekçe ve hedef, sivil ve masum insanların hunharca öldürülmesini hiçbir şekilde haklı ve meşru kılamaz. Öncelikle bu gerçeğin, bu şekilde anlaşılması ve kabul edilmesi lazımdır. Terörün mahiyeti, onun gerekçelerinde değil; tahrip ettiği, insan hayatına yönelttiği yıkıcı etkilerde, yani neticelerinde ortaya çıkar ve anlaşılabilir. Terör insanın varlığını ve yaşama hakkını, vahşice ortadan kaldırma eylemi olduğu için, dünyanın her tarafında kendilerini nasıl göstermeye çalışırlarsa çalışsınlar teröristler, aşağılık eylemleri gerçekleştirenlerden başkaları değildir. Bundan dolayıdır ki, terör bir insanlık ayıbıdır ve insanın kendi türüne karşı yönelttiği en ahlaksız, en acımasız eylem biçimidir. Eğer bir toplumda, hatta uluslararası camiada, terörün insan hayatına yönelen, insanı yok etmeyi amaçlayan aşağılık bir eylem biçimi olduğu konusunda bir bilinç yoksa, hatta teröristi ‘siyasi mücadele’ yürüten birisi olarak görme eğilimi varsa, bu durum hastalıklı, marazi tiplerin teröre yönelmelerini sağlar. Bu da, bir nevi terörü teşvik ederek ödüllendirmek anlamını taşır. Bugüne kadar değişik terör hareketleri karşısında takınılmış olunan tavır, genellikle teröristleri cesaretlendiren bir yönde cereyan etmiştir. Bunun için, terörizme karşı ortak bir anlayış ve tavır geliştirmek, günümüzde çok daha önemli hale gelmiş bulunmaktadır. ABD’de vuku bulan trajedi, bir taraftan terörizmle mücadele ederken, diğer taraftan batı ülkelerinin de bir

¹⁰⁵ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 24 Şubat 2000 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/350/index.html

özeleştirme yapması, çifte standartlardan şiddetle kaçınması bakımından da bir dönüm noktası olmalıdır.”¹⁰⁶

MHP, terörizmle uluslararası boyutta mücadeleyi son derece önemsemekte olduğundan, 11 Eylül saldırıları sonrasında dünya devletlerine de çeşitli çağrılarda bulunmuştur. “BM Terörizmle Mücadeleyi İzleme Komitesi” bunlardan biridir. Genel Başkan Bahçeli, bu konuyu şöyle izah etmiştir:

“11 Eylül tarihinden bu yana geçen zaman diliminde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde kabul edilen bir karar tasarısı ile, bütün ülkelere terörizmin uluslararası malî kaynaklarının kurutulması içinde daha aktif ve kararlı bir tutum takınması mecburiyeti getirilmiştir. Bunun yanında, AB yönetimi de terör örgütlerinin faaliyetlerine karşı aldığı bir dizi yeni tedbiri yürürlüğe koymak için çabalarını sürdürmektedir. Bütün bunlar, terörizm ile uluslararası alanda etkin mücadele amacıyla atılmış önemli ama geç kalmış adımlardır. Geline bu noktayı yeterli bulmak da mümkün değildir. Maalesef, birçok Avrupa ülkesi ile uluslararası kuruluşun, ayrılıkçı terör örgütlerini terörizm kapsamı içinde değerlendirme ve tedbir alma konusunda çok istekli olmadıkları görülmektedir. Bütün bu gelişmeler ve terörizmle ilgili tecrübeler, geniş ve samimi bir uluslararası işbirliği ve dayanışmanın zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun için, uygun bir ortamda geniş çaplı bir Uluslararası Konferansın toplanarak, kavramlar ve mücadele yöntemleri üzerinde güçlü bir konsensüsün oluşturulması gerekmektedir. Terörizmle mücadelede ve çifte standartları ortadan kaldırmakta bir dönüm noktası olacağına inandığımız bu teşebbüsün ardından, Birleşmiş Milletler bünyesinde “Terörizmle Mücadeleyi İzleme Komitesi” oluşturularak, kararlılığın ve dayanışmanın sürdürülmesini sağlamak şarttır. Böylelikle, zaten yeterince gelişmemiş olan terörizmle mücadelede gerekli uluslararası normların zenginleşmesi ve uygulanması daha çok mümkün olacaktır.”¹⁰⁷

Devlet Bahçeli, uluslararası terörizmle mücadele konusundaki önerilerini 5 Ocak 2002 tarihinde Hollanda’da bulunduğu Türk vatandaşlara hitaben konuşmasında da dile getirmiş ve burada,

¹⁰⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin 17 Eylül 2001 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/307/index.html

¹⁰⁷ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin 9 Ekim 2001 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/308/index.html

MHP'nin terörle mücadele ve teröre karşı ortak uluslararası tutum konusundaki samimiyetinin anlaşılması çağrısında bulunmuştur.¹⁰⁸

AB ile ilişkilerde AKP'nin ilk döneminde AB ile uyum sürecinde hazırlanan 6. Uyum Paketine yönelik eleştiriler içerisinde terörle mücadeleyi zaafa uğratacak hususlara MHP Genel Başkanı tarafından özellikle dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Terörle Mücadele Kanununun 8. Maddesinin kaldırılmasıyla ilgili düzenlemeyi TBMM'ye geri göndermesi ve geri göndermede gerekçe olarak devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü açısından sakınca yaratacağı hususunun belirtilmesine işaret edilmiştir. Müteakip günlerde teröristlere af getirilmesinin "toplumsal barış" gibi takdim edilmesinin de daha büyük yanıtlara zemin hazırladığını ortaya koymuş ve bu çabaların hiçbirine destek vermeyip olan gücüyle karşısında yer almıştır.¹⁰⁹

29 Temmuz 2003 tarihinde AKP Hükümeti tarafından TBMM'ye sunulan ve desteklenen Topluma Kazandırma Yasası'nın kabul edilmesi¹¹⁰ üzerine de MHP, bu yasanın dağdaki teröristleri topluma kazandırmadığını aksine hapisanedeki teröristleri örgüte kazandırdığını beyan etmiş, bunun PKK'nın genel af talebinin bir şekilde hayata geçirilmesi anlamına geldiğini, yasadan yararlanmak için başvuruların çoğunun tutuklu ve hükümlüler olduğunu resmi rakamlarla ortaya koymuştur.¹¹¹

MHP, AKP iktidarının 2003 yılından itibaren attığı adımların da, ABD'nin Irak'ta izlediği politikanın da terör örgütünün 2002 yılı itibarıyla bitme noktasına gelmiş olan faaliyetini yeniden canlandırdığını, yeniden hayat bulmasına imkân tanıdığını değişik vesilelerle ifade etmiş ve toplumun dikkatini artan terör olaylarına çekmeye çalışmıştır. 2004 yılı Haziranında, MHP Genel Başkanı "Tarihi Görev Çağrısı" başlıklı bir basın açıklaması yaparak, AB başta olmak üzere çeşitli dış merkezlerden PKK terör örgütüyle adına "barış süreci" denilen bir sürecin başlatılması hatta bunun içinde Öcalan'ın affına

¹⁰⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Hollanda Türk Federasyonu 4. Büyük Kurultayında Yaptığı Konuşma 5 Ocak 2002, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/214/index.html

¹⁰⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin AKP Poilitikalarını Değerlendirdiği Basın Açıklaması, 3 Temmuz 2003, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/203/index.html

¹¹⁰ <https://www.tgrthaber.com.tr/gundem/-134163.html>

¹¹¹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin AKP iktidarının 1 Yılına Değerlendirdiği Konuşma, 7 Aralık 2003, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/211/index.html

kadar çeşitli konuların yer almasına dikkat çekip Türk milletine müracaat etmiştir. Açıklamada artan terör eylemlerine de dikkat çekilmiştir.¹¹² Bu itibarla; birkaç yıl sonra Oslo pazarlıklarıyla gündeme gelen sürecin MHP tarafından çok önceden görüldüğü ve uyarıların yapıldığı aşikârdır.

2005 yılı 12 Mayıs'ında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Öcalan'ın yeniden yargılanması konusundaki kararının hemen ardından MHP sert bir açıklamayla, kararın bir hukuk trajedisi olduğunu, bunun Türkiye'de ciddi bir krizi provoke etmek maksadıyla yapıldığını ve terörün önünü açmak üzere gerçekleştirildiğini kamuoyu ile paylaşmıştır.¹¹³

ABD'nin Irak müdahalesi sonrasında Kuzey Irak'ın daha net biçimde PKK terörünün geri cephesi ve lojistik merkezi haline geldiğini 2004-2005 yılından itibaren defalarca dile getirmiştir. Bu konuda özellikle IKBY'nin sorumluluğuna ve hükümetin IKYB ile ilişkilerine dikkat çekmiş ve yetkilileri uyarmıştır.¹¹⁴ Yine 2006-2007 yılındaki değerlendirmelerinde Bahçeli, Irak'ta bir kaos ve dehşet ortamının bulunduğunu, Barzani ve Talabani'nin siyasi himayesi altında bölgede yuvalanan 3000 civarındaki militanın, Kürt peşmerge gruplarıyla iç içe yaşamakta, lojistik desteği bu gruplarca sağlanmakta ve Türk sınır bölgesinde gümrük denetimi yaparak haraç toplamakta olduğunu, Irak hükümetinin PKK'yı resmen terörist örgüt olarak kabul etmemekte olduğunu, siyasi faaliyette bulunmasına izin verilen PKK'nın, seçimlere iki parti çatısı altında katılmış ve Irak siyasi yaşamının legal unsuru haline gelmiş olduğunu dikkatlere sunmaktadır. PKK terör örgütü, lider kadroları, terör kampları, silah ve mühimmat depoları ve Amerikan menşeli silahlarla donatılmış militan kadrolarıyla, ABD'nin askeri kontrolü altındaki bölgede serbestçe faaliyet gösterebilmekte olduğu da Bahçeli'nin 2007 yılındaki uyarı ve tespitleri arasındadır.¹¹⁵

15 Temmuz sonrasında, FETÖ'ye karşı alınan tedbirler, çıkarılan KHK'lar yurt içi ve yurt dışında sürdürülen operasyonlar noktasında, MHP hükümete tam destek vermiştir. Bunun yanında Doğu ve

¹¹² MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'den "Tarihi Görev Çağrısı", 15 Haziran 2004, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/160/index.html

¹¹³ Devlet Bahçeli'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 12 Mayıs 2005 Tarihli Kararı Hakkında Yapmış Oldukları Basın Açıklaması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/136/index.html

¹¹⁴ Devlet Bahçeli'nin Yapmış Oldukları Basın Toplantısı Metni, 14 Şubat 2006, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/103/index.html

¹¹⁵ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 17 Ocak 2007 tarihli Basın Açıklaması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/53/index.html

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde uygulanmak üzere hazırladıkları “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkındırma Programı”nı kamuoyu ve hükümet yetkilileri ile de paylaşmıştır. Bu programın içeriğinde Terörle Mücadele Programı, Kırsal Kalkınma Merkezleri Programı, Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi Programı, Katılımcı ve Kapsayıcı Ekonomik Büyüme Programı olmak üzere 4 alt program bulunmaktadır. İlk alt program olan Terörle Mücadele Programı çerçevesinde devletin otoritesinin bölgede tam olarak tesis edilmesi hususu vardır.¹¹⁶

Tüm uyarılara rağmen ısrarla sürdürülen yanlış politikalar neticesinde Suriye'nin bir insanlık dramı sahnesine, Türkiye'nin sınırlarının da terör ve göç hattına dönüşmesi sonrasında, MHP, Fırat Kalkanı Harekâtı sürerken Halep'te yaşanacak bir el değişikliği sonrasında Türkiye'ye yönelebilecek insan akışına, Akçakale-Tel Abyad bölgesinde PYD-PKK unsurlarının yaptığı yığınaklara, geçici güvenli bölge oluşturulması gerekliliğine de işaret etmiş ve yetkilileri uyarmıştır.¹¹⁷

MHP açısından terör örgütleri arasında son tahlilde bir kategorik fark da bulunamaktadır. PKK, DHKPC, TKPML, MLKP, FETÖ veya IŞİD, devlet güvenliği açısından aynı tehdit potansiyelini havi değerlendirilmektedir. Bu istikamette, Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 11 Ekim 2016 tarihli Grup toplantısında “FETÖ ile mücadele edildiğini ve kendilerinin bunu desteklediklerini ancak FETÖ'yle yapılan mücadelenin, FETÖ'cülere yönelik cezri, cebri ve yıldırıcı tedbirlerin aynısının PKK'lılara da uygulanmasını tutarlılık gereği isteyip beklediklerini” beyan etmiştir.¹¹⁸

Türkiye, 15 Temmuz öncesinde başlayan, (12 Ocak Sultanahmet saldırısı, 17 Şubat Merasim Sokak saldırısı, 13 Mart Güvenpark saldırısı, 19 Mart Güvenpark saldırısı, 28 Nisan Bursa Ulu Camii saldırısı, 1 Mayıs Gaziantep saldırısı, 7 Haziran Vezneciler saldırısı, 28 Haziran Atatürk Havalimanı saldırısı, 20 Ağustos Gaziantep saldırısı) sonrasında artan ve Kasım 2016'da yoğunlaşan terör saldırılarına muhatap olmuştur. Aynı ayın içinde Beşiktaş, Kayseri bombalamaları ve

¹¹⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 29 Eylül 2016 tarihli Basın Açıklaması, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4133/index.html

¹¹⁷ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 4 Ekim 2016 tarihli Basın Açıklaması, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4134/index.html

¹¹⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 11 Ekim 2016 tarihli Grup Toplantısı Konuşması, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4136/index.html

Rusya'nın Ankara Büyükelçisinin katledildiği terör saldırıları birbirini takip etmiştir. İstanbul Beşiktaş'ta Vodafone Arena yakınlarında gerçekleşen bombalı terör eylemi sonrasında MHP Genel Başkanı, "terörün bir insanlık suçu olduğunu fail ve taraflarının ise insan canına kast eden, huzur ve barışa karşı gelen zulmün ve zilletin alçak taşeronları olduğunu" belirtmiş "Türkiye'nin sosyal ve siyasal uzlaşma kulvarına girmeye başladığı şu günlerde karanlık ellerin, kaos ve kriz tetikçilerinin anında devreye girmesinin tesadüfi görülemeyeceğinin" altını çizmiştir.¹¹⁹ Aynı şekilde Kayseri Zincidere Komando Tugayı'nda görevli olup çarşı iznine çıkan askerlere yönelik bombalı saldırı sonrasında da terörle mücadelede tereddüt gösterilmemesine dönük geniş bir basın açıklaması yapmıştır.¹²⁰

2016 Aralık'ında Rusya Büyükelçisi Karlov'un katledildiği silahlı saldırı ise gerçekten dünya çapında ses getiren ve çok özel olarak tasarlanmış bir eylemdir. Devlet Bahçeli bu saldırının mel'un bir saldırı olduğunu, Türkiye-Rusya ilişkilerini zedeleme ve gölgeleme ihtimalini doğurmakla kalmayıp Ortadoğu ekseninde sonuçları da olabileceğini hatırlatmış, ancak iki ülkeden gelen sağduyulu mesajların kendilerini de rahatlattığını ifade etmiştir.¹²¹ Türkiye'deki Rus Büyükelçisine yönelik saldırıya dünyanın değişik devletlerindeki Rus diplomatik personeline yönelik olarak gerçekleştirilen bir takım saldırılarla eş zamanlı oluşu yanında Rusya'nın Türkiye ile Ortadoğu ve ABD'yle ilişkiler konusunda vardığı anlaşılabilir anlayış ve işbirliğinin bu olayın suhuletle atlatılmasında ana etkenler olduğu açıktır.

Arap-İsrail Uyuşmazlığı ve Filistin Meselesinde MHP

MHP'nin dış politikada Türkiye'nin temel öncelikli konuları olan Kıbrıs, Batı Trakya, Balkanlar, Kafkasya ve Türkistan ile ilgisi bilinse ve bazen sadece bundan ibaretmiş gibi takdim edilse de, Ortadoğu'ya özel ilgi gösterdiği ve yakından takip ettiği, merhum Alparslan Türkeş'in konuşma ve yazılarında bu coğrafyaya dair kritik açıklamalar bulunduğu da bilinmektedir.

¹¹⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin İstanbul'da Yaşanan Terör Saldırısıyla" ilgili yaptıkları yazılı basın açıklaması, 11 Aralık 2016, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4181/index.html

¹²⁰ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Kayseri'de gerçekleşen terör saldırısıyla ilgili yaptıkları yazılı basın açıklaması, 11 Aralık 2016, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4185/index.html

¹²¹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov'a Düzenlenen Suikastla" ilgili yaptıkları yazılı basın açıklaması, 20 Aralık 2016, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4186/index.html

Alparslan Türkeş; “Temel Görüşler” eserinin “Dış Siyaset” bölümünde; Ortadoğu’ya ayrıca yer vermiştir. Burada, 93 Harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi’nde, Plevne’de, Filistin alayının bir tek askeri geri dönmek üzere şehit olduğunu, 1911 İtalyan tecavüzünde Mustafa Kemal, Enver Paşa ve Fethi Bey gibi subayların Libyalı aşiretler ve Şeyh Sunusi ile birlikte Trablus Garbı korumuş olduklarını ve hülâsa “devlette içtima etmiş milletler ve bölgelerin (sanayileşmiş devletlerin ve Rusya’nın emperyalist girişimlerine kadar) hiçbir ayrılık göstermemiş olduklarını” belirtir. Türkeş’e göre “Ortadoğu bölgesi ticarî, iktisadî, askerî ve manevî bir bütünlük teşkil eder. Üç kıt’a arasındaki deniz, kara ve hava yolları bu bölgelerden geçer ve eski dünyanın irtibatlandığı yerdir.”¹²² Türkeş, Ortadoğu’nun insanların hepsinin İslâm dininden oluşlarına ve 1300 senedir aynı kıbleye yönelmiş olmalarına dikkat çekerken, yine Osmanlı mirasına atıfla 400 sene aynı bayrağın başta taşındığını, 400 sene Kâbe’ye Türk bayrağı çekilmiş olduğunu belirtir. Türkeş’e göre Ortadoğu devletlerinin zengin kaynakları da vardır ve Türkiye’nin bu devletlerle hem tarihî hem de ekonomik sebeplerle işbirliği normal görülmelidir. Ancak Günümüzde, Sisi yönetiminin yeniden canlandırdığı Mısır-Yunanistan-Kıbrıs Rum yönetimi arasındaki menfaat birliği teşebbüslerine daha 1970’li yıllarda işaret etmeyi de unutmaz.¹²³

Alparslan Türkeş, 1977 yılındaki bir mülâkatta, “bugünkü Arap Ortadoğu’sunun kaderinin meşhur Sykes-Picot Antlaşması ile Birinci Dünya Savaşı başlangıcında tayin edilmiş olduğunu, bunu takiben Batılı devletlerin Arap devlet ve şeyhlikleri ile yaptıkları ikili gizli anlaşmalarla bunları birbirlerine düşürdükleri, son otuz yılda da Sovyetler ve Çin’in Ortadoğu’ya nüfuzlarının bölgeyi daha karmaşık hâle getirdiğini” belirtmektedir. Ortadoğu’daki problemlerin çözümünü; istikrarsızlık dışında kalmış, problemlere bulaşmamış, Ortadoğu’daki etnik çekişmelere sahne olmamış, problemlerin çözümünü sağlayacak arşiv belgelerine sahip olan Türkiye’de görmektedir. Süper güçlerin Türkiye’yi bu nedenle meşgul ettiğine işaret etmektedir.¹²⁴ Henüz 12 Eylül darbesi olmamışken, İsrail’in Kudüs’ü daimi başkent ilân etmesine karşı Ankara’da bir basın açıklaması yapmış ve burada şu ifadeleri kullanmıştır:

¹²² Alparslan Türkeş, Temel Görüşler, Dergâh Yay., (Çağdaş Türk Siyasi Düşüncesi Serisi), İstanbul, 1975, s.307-308.

¹²³ Alparslan Türkeş, Temel Görüşler, Dergâh Yay., (Çağdaş Türk Siyasi Düşüncesi Serisi), İstanbul, 1975, s.309-310.

¹²⁴ Metin Turhan, Başbuğ Türkeş: Türklük-İslâmiyet-Bölücülük ve Diğer Konular Hakkında Konuşma, Mülâkat ve Sözleri, Kripto Yay., Ankara 2017, s.230.

“İsrail’in tek yanlı bir karar alarak Kudüs’ü başşehir yapmaya kalkışması, Ortadoğu’da barışı ciddi bir şekilde tehlikeye sokmuştur. Kudüs’ün tarihî özelliği de dikkate alınacak olursa İsrail’in nasıl hatalı bir tutum içinde bulunduğu ve aldığı son kararlar Ortadoğu’da gerilimi ne kadar artırdığı daha iyi anlaşılacaktır. Bize göre İsrail derhal bu karardan vazgeçmeli ve Kudüs’ün statüsünde bir değişikliğe kesinlikle kalkışmamalıdır.”¹²⁵

Aşağıda da değinileceği üzere, 2018 yılında ABD Başkanı Trump’ın Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıdığını ilan etmesi ve ABD Büyükelçiliğini Tel Aviv’den Kudüs’e taşıma kararı karşısında da MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli tepki göstermiş ve şu sözleri sarf etmiştir. “Trump izah ve bahanesi olmayacak bir yanlış kararın fail ve figüranı olarak mazlumların ölümünde pay sahibi olmuş alnına ömür boyu çıkmayacak bir kara leke sürmüştür. İsrail ne yaparsa yapsın Kudüs’ü başkent yapamayacaktır!”¹²⁶

Alparslan Türkeş’in İsrail’in kurulması ve Arap-İsrail uyuşmazlığıyla ilgili temel yaklaşımını bu noktada hatırlamakta fayda vardır. Esasen Türkeş, İsrail’in kuruluşunun 2000 seneden fazladır Arap yurdu halinde kalmış Filistin’de ve genel olarak Ortadoğu’da barış ve huzuru dinamitlediğini belirtmiştir. Ancak İsrail’in kurulmasından sonra Araplar’ın müşterek bir komutanlığın koordineli sevk ve idaresinden mahrum oluşları, gerekli şekilde eğitim görmemiş oldukları ve modern silahlardan yoksun oluşları sebebiyle başarılı olmadıklarını tespit eder. Türkiye’nin, Arap-İsrail Savaşlarında Araplar’ın beklediği desteği vermemesinin en büyük nedeni olarak Birinci Dünya Savaşı içinde, Arapların din kardeşliğini hiçe sayarak Müslüman olmayan yabancılarla Türkler aleyhine işbirliği yapmış olmalarından kaynaklanan uzak kalma fikrini ve hissini ortaya koyar. İsrail’in bir realite olduğunu, dünya Yahudiliğinin destek ve himayesi altında bulunduğunu, Araplar’ın ilimde teknikte ileriye gitmek,

¹²⁵ O dönemde Türkiye’de sıkıyönetim mevcuttur ve hükümet de bu karara tepki göstermiştir. Türkeş açıklamasında hükümetin tepkisini ve teşebbüslerini doğru bulduklarını, İsrail’in bu kararının barışa indirilmiş bir darbe olduğu ve statünün değiştirilmesi girişimine karşı olduklarını Türk ve Dünya kamuoyuna açıklamaktadır. Bkz. “İsrail’in Kudüs’le ilgili kararı Ortadoğu’da barışı ciddi şekilde tehlikeye düşürdü”, 30 Temmuz 1980, Metin Turhan, Başbuğ Türkeş: Türklük-İslâmiyet-Bölücülük ve Diğer Konular Hakkında Konuşma, Mülâkat ve Sözleri, Kripto Yay., Ankara 2017, s.242.

¹²⁶ Devlet Bahçeli’den Kudüs Açıklaması, 15 Mayıs 2018, <https://www.cnnturk.com/son-dakika-devlet-bahceliden-kudus-aciklamasi>

sanayileşmek ve iktisadî kalkınma için zamana ve barış içinde plânlı çalışmaya ihtiyaçları bulunduğunu belirtir.¹²⁷

Yaser Arafat'ın Filistin liderliğinde olduğu yıllarda yapılan tüm çözüm girişimlerine rağmen İsrail saldırıları 2000'li yıllarda da sürmüştür. 2002 yılında, İsrail ordusunun Batı Şeria'daki Filistin kentlerine defalarca operasyonlar düzenlemesi ve Batı Şeria'nın tamamını fiilen işgal etmesi sonrasında, MHP konuyu en üst düzeyde ele almış ve birkaç defa Genel Başkan düzeyindeki açıklamalarla Filistin sorununa yaklaşım kamuoyu ile paylaşmıştır. Genel Başkan Devlet Bahçeli, 2002 işgali sırasında "Filistin'de yaşanan dram yalnızca Orta Doğu için değil, bütün insanlık için önemli bir barış sorunu haline gelmiş bulunmaktadır. Filistin'de yaşanan olayların insanlık onurunu hiçe sayan bir nitelik kazanması, küresel sürecin belki de en önemli sorununun barışı inşa edip koruyacak duyarlılık ve araçlara sahip bulunmadığına işaret etmektedir. En azından bunları harekete geçirecek motivasyon eksikliği olduğunu göstermiştir. Türkiye, sahip olduğu tarihi birikimle, doğu ve batı arasında medeniyetleri buluşturan ve uzlaştıran kimliği ile, Orta Doğu'da barışın inşa edilip korunmasına katkı yapacak bir konumda olmak zorundadır. Bu bakımdan Türkiye'nin güçlenmesi ve gelişmesi, sadece Türk milleti için değil, bölgesel barış ve insanlığın geleceği açısından da önemli bir husustur. Barışı kuracak adil bir çözüm için atılacak ilk adım, İsrail yönetiminin uluslararası hukuka uygun davranması ve Filistin halkının hukukunu ihlâl eden eylemlerinden şartsız vazgeçerek işgale son vermesidir.¹²⁸ ifadeleriyle İsrail'e çağrıda bulunmuştur.

Keza 9 Nisan 2002'deki Grup toplantısında da Filistin'in egemen bir devlet olduğuna ve egemen bir devletin topraklarındaki işgalin kabul edilemeyeceğine dikkat çekmiştir. Ayrıca, barış görüşmeleri için de şu sözlerle açık çağrıda bulunmuştur: "Bölgede, barış müzakereleri iyi değerlendirilememiş, barış beklentileri ve süreci yanlış hamlelerle tahrip edilmiştir. Bunun için, Ortadoğu'nun yeni bir yanlış hamleyle varlığını ve bir arada yaşama iradesini koruma şansı yoktur. Bu hayatî gerçeğin bölgenin tüm aktörlerince idrâk edilmesi gerekmektedir. Bu çağrı acıldır ve kulak verilmesi şarttır. Bu çağrı, Türkiye'nin bugüne dek izlediği tutarlı ve ilkeli politikanın bir yansıması olarak görülmelidir. Belli başlı bütün uluslararası aktörleri, bir kez daha

¹²⁷ Alparslan Türkeş, Temel Görüşler, Dergâh Yay., (Çağdaş Türk Siyasi Düşüncesi Serisi), İstanbul, 1975, s.312.

¹²⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 2 Nisan 2002 tarihli TBMM Grup konuşması http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/230/index.html

'sorumluluk bilinci'ne davet ediyor ve 'istikrar'ın sadece sözlüklerde geçen içi boş bir kelime olmadığını, milletleri var eden temel unsurlardan birini oluşturduğunu hatırlatmak istiyoruz. İstikrarın anahtarı 'barış süreci'dir. Barış müzakereleri sürecinin bugüne kadar anlamlı bir zemin yaratamamasının temel nedeni, bölge ve dünya ülkelerinin, Ortadoğu'nun siyasi, tarihî ve toplumsal yapısına uygun gerçekçi bir bakış açısı geliştirememiş olmalarıdır."¹²⁹

İsrail ordusunun Cenin mülteci kampına girmesi ve Uluslararası Af Örgütü raporlarına göre burada insanlık suçu işlemesi üzerine Devlet Bahçeli MHP MYK toplantısında *"Filistin topraklarında yürüttüğü operasyonların sivil halka büyük zararlar verdiği açıkça görülmektedir. Özellikle Cenin Mülteci Kampı'na dair görüntüler, bir insanlık dramının canlı kanıtları olarak hafızalarımızda derin izler bırakmıştır. Terörizmin alt yapısını çökertme amacıyla yapılan operasyonların, maalesef sivil insanlara da yöneldiği anlaşılmakta ve bu da bölgede yeni nefret tohumlarının ekilmesine yol açmaktadır. Huzurlarınızda bir kez daha vurgulamak isterim ki, hiçbir terör eylemi, hiçbir şekilde mazur ve meşru görülmez ve gösterilemez. İsrail topraklarında sivil halka yönelen eylemler nasıl kabul edilemez ise, Filistin halkına zarar veren operasyonları da kabul etmek ve meşru göstermek mümkün değildir. Üç haftayı aşan bu süreçte, sadece Batı Dünyası değil, Arap Dünyası da sınıfta kalmıştır. Çünkü gelişmeler karşısında yeterince duyarlı bir tavır takınılamamış ve çözüm üretilememiştir."* ifadelerini kullanmıştır.

İsrail'in 2004 Mayıs'ındaki saldırıları üzerine de, MHP Yeni Genel Merkezi Binasının açılış töreninde "İsrail yönetimi her türlü milletlerarası hukuk ve anlaşmayı yok sayarak, insanlık değerlerine açık bir ihlal ve saldırıya geçmiştir. Osmanlı yönetiminde 500 yıl barış içerisinde yaşamış Arap ve Yahudi halkları İsrail'in işgalci fanatik politikaları sonucu birbirlerine düşman haline gelmişlerdir." sözleriyle İsrail yönetimine dönük uyarılarda bulunmuştur. Konuşmasında *"Devlet terörüne dönüşen bu saldırılar terörün yaşamından ve gelişmesinden başka bir sonuç doğurmayacaktır. Bu bakımdan hemen 'şartsız ve şimdi barış' ilkesi ile İsrail'e karşı bütün ülkeleri yaptırım yapmaya çağırıyorum. Bu gün bunu yapmazsak yarın geç olacaktır."*

¹²⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 9 Nisan 2002 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/232/index.html

Yarın insanlık kaybedecektir." diyerek dünya devletlerine de çağrıda bulunmuştur.¹³⁰

MHP Genel Başkanı, 29 Ocak 2009'da Davos'ta yaşanan ve "One Minute" krizi¹³¹ olarak dış politika literatürümüze giren hadiseyle ilgili olarak "*Türkiye Cumhuriyeti'ni temsilen bulunan Sayın Başbakan'a hitaben oturum yöneticisi ile İsrail Cumhurbaşkanı'nın üslup ve yaklaşımı aziz milletimizin asla kabul edemeyeceği bir küstahlık örneği olmuştur.*" demiş ve "Başbakan Erdoğan'ın aziz milletimiz adına gösterdiğini düşündüğümüz tepkilerinin, -yöntemleri tartışılabilir, haklı, meşru ve yerinde" olduğunu beyan etmiştir. Bahçeli ayrıca, "Mazlum Filistinliler'in haklarının savunulmasında gösterdiği tutumun, dik durmaya devam edeceğine dair sözlerinin ve akabinde Atatürk'ün mücadelesine atıfta bulunmasının, Başbakanın şahsında olumlu bir değişim ve dönüşüm sürecini yaşadığına dair iyimser bir işaret olması" temennisini de kamuoyu ile paylaşmıştır.¹³²

2006 yılında İsrail Ordusunun Lübnan'a girmesinden sonra BM Güvenlik Konseyi'nin 11 Ağustos 2006 tarih ve 1701 sayılı kararıyla Lübnan'da barışın tesisi ve idamesi amacıyla uluslararası bir güvenlik gücü oluşturulmasına karar verilmiş; 14 Ağustos 2006'da taraflar arasında ateşkesin ilanı ile kararların uygulanmasına başlanmıştır. BM Lübnan Geçici Kuvveti (UN Interim Force in Lebanon-UNIFIL) adlı güce Türkiye, 15 Ekim 2006 tarihinden itibaren, UNIFIL Deniz Görev Kuvvetine, Deniz Kuvvetleri Komutanlığına ait bir fırkateyn görevlendirilerek katkı sağlamaya başlamıştır. 20 Ekim 2006 - 02 Eylül 2013 tarihleri arasında, Türk İstihkâm İnşaat Bölüğü, Sur şehri yakınlarındaki üs bölgesinde konuşlanarak UNIFIL kapsamında görev yapmıştır. Ayrıca, BM tarafından belirlenen esaslar dâhilinde UNIFIL Harekâtına katılan unsurların, Mersin Limanı'nı kullanmalarına müsaade edilmiştir.¹³³ İşte bu harekâta Türkiye'nin katılması sürecinde, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 22 Ağustos 2006 tarihinde kapsamlı bir basın açıklaması yaparak, BMGK kararının muğlak yönleri Türkiye'nin

¹³⁰ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin MHP Genel Merkezi Yeni Hizmet Binasının Açılış Töreninde Yapmış Oldukları Konuşma, 29 Mayıs 2004, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/158/index.html

¹³¹ Recep Erdogan storms out of Davos after clash with Israeli president over Gaza, *The Guardian*, 30 Ocak 2009, <https://www.theguardian.com/world/2009/jan/30/turkish-prime-minister-gaza-davos>

¹³² MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin "Davos'ta yaşanan tartışma ve Başbakan'ın tutumu" hakkında yaptıkları yazılı basın açıklaması, 31 Ocak 2009, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/563/index.html

¹³³ <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme>

muhtemel görev gücünden beklentilerin netleştirilmesi, Türk ordusunun muharip unsurlar içerip içermeyeceğine ilişkin hususlar, Hizbullah ve/veya İsrail ordusu ile karşı karşıya kalınmasının doğuracağı riskler üzerine uyarılarda bulunmuştur. Açıklama, Türkiye'nin güvenlik önceliklerini ve Kuzey Irak'taki kritik durumu gözler önüne seren bir nitelik arz etmektedir.¹³⁴

MHP'nin Filistin konusundaki duruşuna ilişkin son önemli örnek 6 Aralık 2017'de ABD Başkanı Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak ilan etmesi sonrasında olmuştur. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, haksız ve gayrimeşru bu kararı tanımayacağını beyan ederek 14 Aralık'ta konuya ilişkin kapsamlı bir açıklama yapmış ve hükümetin bu karar karşısındaki tutum ve faaliyetini desteklemiştir. Bunun yanında "Kudüs davasının tavsaması, ağırdan alınması, hatta zamana yayılarak İsrail'in denetim ve kontrolüne girmesi konusunda perde gerisinde Siyonizmle işbirliği yapan, küresel planlara kuryelikten nemalanan haramzadeler" biçiminde ifade ettiği bazı devletlere Türk-İslam dünyasının haddini bildireceğini beyan etmiş, İsrail'e gizli gizli el sallayan, avuç açan, çıkar uman; ABD'ye uysal görünüp uyduluğuna talip olan bir kısım ülkelerin meşruiyet ve inandırıcılığının kalmadığını açıklamıştır. Bu konuda şu somut tedbir önerilerini de kamuoyu ile paylaşmıştır. "Görev alanı Doğu Kudüs ile Filistin Ulusal Yönetimi'ne bağlı bulunan Batı Şeria ve Gazze'den oluşan Türkiye'nin Kudüs Başkonsolosluğu resmen Büyükelçilik seviyesine çıkarılmalıdır, bu çerçevede İslam İşbirliği Teşkilatı'nın kararına binaen diplomatik misyonumuz Doğu Kudüs'te Büyükelçilik olarak belirlenmeli, şekillenmeli ve temellendirilmelidir. Buna 57 İslam ülkesi aynısıyla iştirak etmelidir."¹³⁵

Soğuk Savaş Sonrasında Karmaşıklaşan Türkiye-ABD İlişkileri ve MHP

Dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın Türk milletinin hürriyet, birlik, huzur ve refahını önemseyen MHP, iki kutuplu dönemde SSCB bayrağı altında yaşayan Türk Cumhuriyetlerinin ve topluluklarının bağımsızlıklarını millî bir gaye bilinciyle arzu etmiştir. Hareketin banisi

¹³⁴ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Hükümetin Lübnan'a Asker Gönderme Hazırlığı Hakkında Yaptıkları Yazılı Basın Açıklaması 22 Ağustos 2006, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/80/index.html

¹³⁵ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin İslam İşbirliği Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi Sonunda Kudüs İle İlgili Alınmış Kararlar hakkında yaptıkları yazılı basın açıklaması, 14 Aralık 2017, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4343/index.html

Alparslan Türkeş'e göre "Slav Marksizmini kopya etmeye veya soğuk Anglo-Sakson kapitalizmine sarılmaya lüzum yoktur."¹³⁶ Bununla birlikte, Soğuk Savaş döneminin ana mücadele eksenini Doğu-Batı veyahut NATO-Varşova Paktı geriliminde üçüncü bir yol tutan bağlantısızlar grubuna dâhil olunması yönünde hiçbir ifadesi olmamıştır. Alparslan Türkeş Türkiye'nin NATO üyeliğinin o günün şartları içinde doğru olduğuna ise birkaç kez dikkat çekmiştir. Bununla birlikte NATO'ya üyeliğin dış politika yürütücülerince yanlış ve eksik değerlendirildiğine dair eleştirileri ise pek çok olmuştur.

Türkeş'in 1990'lı yıllarda, ABD'nin Irak'a birinci müdahalesi sonrasında oluşturulan Çekiç Güç'ün faaliyetlerine ilişkin keskin eleştiriler içeren açıklamaları bulunduğu da hatırlanmalıdır. Türkeş, İncirlik ve Silopi'de üslenmiş olan Çekiç Güç'ün, BM koruması altında Irak sınırları içinde imtiyazlı bir azınlık grubunun oluşmasına imkân sağladığını, bunun bölgedeki Araplar başta olmak üzere Türkmenler ve Hıristiyanların haklarının hilafına olduğunu tespit ederek bugünün İKBY referandum gündemini o dönemden görmekte ve uyarmaktadır.¹³⁷

1990 sonrasında Türkiye-ABD ilişkilerinde çeşitli sorular ve sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında, Kafkasya ve Türkistan bölgelerinin ABD menfaatleri çerçevesinde Batı ile eklenmesi ve bölge dışı bir güç olarak ABD'nin burada bir takım öncelikler görmesini, Ortadoğu'da hedefine koyduğu bazı rejim ve liderler üzerinden sahadaki askerî varlığını güçlendirmesini, Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkilerine dair yaklaşımını, genel olarak Kürt politikasını, İsrail ile ilişkilerini ve bunun İslâm dünyasındaki etkilerini saymak mümkündür. Bu hususlar, 1990 öncesine göre çok daha hareketli ve negatif bir karakterle vücuda gelmiştir. Herşeye rağmen Türkiye-ABD ilişkileri 2000'li yıllara, büyük şüpheler ve küçük krizler dışında esaslı bir kırılma olmaksızın taşınmıştır. MHP, izlediği siyaset itibarıyla hükümetlerin ve kamuoyunun ABD'nin adımlarından şüphe etmesinde yarar gören, ABD'nin Türkiye'nin öncelikleri konusunda ihtar edilmesinden memnun olan bir çizgide olduğunu belirtmek mümkündür. 2000'li yıllara gelindiğinde MHP iktidardadır ve ABD'ye bakış açısı da öz itibarıyla değişmemiştir. ABD'de yaşanan 11 Eylül terör saldırıları sonrasında ABD'nin Afganistan'a yönelik operasyonlarıyla ilgili olarak Genel Başkan Devlet Bahçeli, grup toplantısında yaptığı konuşmada, Afganistan'ın masum halkının

¹³⁶ Türkeş, *Temel Görüşler*, s.35-36.

¹³⁷ Turhan, *Başbuğ Türkeş: Türklük-İslâmiyet-Bölücülük ve Diğer Konular Hakkında Konuşma, Mülâkat ve Sözleri*, s.282-283.

yıllardır yaşadığı sıkıntıları göz önünde bulunduran, hedeflerin sınırlı tutulması ve sivil halkın zarar görmemesine dikkat edilmesini isteyen, ancak terörle mücadelede işbirliğinin de önemine vurgu yapan bir tutum ortaya koymuştur. ABD'nin Afganistan müdahalesinin Taliban rejimini hedef alıyor olması, Taliban rejiminin ise harekâttan kısa süre önce Afganistan'ın Türk bölgeleri olan kuzey kesimini ele geçirmiş olması kuşkusuz ki gerek Türkiye gerekse MHP açısından anlamlı gelişmelerdi. Bu itibarla, Türkiye'nin öncelikli olarak üç temel gerekçe ile harekâta destek verdiği söylenebilir. Bunlar; Türkiye'nin de üyesi olduğu NATO'nun kurucu antlaşmasınının 5. maddesinde belirtilen hususun, yani herhangi bir NATO üyesine saldırı olması durumunda bunun diğer NATO üyelerine de saldırıldığı anlamına geleceği hükmünün gerçekleştiğinin kabul edilmiş olmasıdır. İkincisi, uzun yıllar terörle mücadele eden Türkiye'nin ABD'nin terörle mücadelesine destek vermeyi bir ilke olarak benimsemiş olmasıdır. Üçüncüsü ise Taliban rejiminin Afganistan'ın kuzeyinde Mezar-ı Şerif dâhil önemli Türk şehirlerinin kontrolünü ele geçirmiş olması gerçeğidir. Ancak bu boyut MHP tarafından fazla dile getirilmemiş, konuya etnik-dinî bağlar temelinde değil de ilkesel düzeyde yaklaşıldığının görülmesi arzu edilmiştir diyebiliriz.¹³⁸

ABD'nin Irak Müdahalesi ve 1 Mart Tezkeresi

ABD ile Irak'a müdahalede Türkiye topraklarının kullanılması sürecinde sürdürülen müzakerelerde bir takım maddi kazanımların konuşulduğunun basına yansımaları üzerine "Türkiye'nin stratejik desteğinin parayla alınıp satılabileceğine dair yaratılan imajı, Türk milleti ve devletinin hiçbir şekilde hak etmediği belirtilmiştir. MHP Genel Başkanı, 1 Mart Tezkeresi öncesinde o gün gelinen noktada barışçı çözüm yollarının tamamen tüketilmiş, Irak'a sıcak müdahalenin uluslararası meşruluğu sağlanmış olmadığını vurgulayarak kamuoyuna şu soruları sormuştur:¹³⁹

1. Hükümet üyelerinin üzerinde mutabakata varamadığı ve Meclis'in muhtemel iradesinden emin olunamadığı bir konuda hangi saiklerle yetki istenmektedir?

¹³⁸ Bu konuda, hükümetin TBMM'den istediği yurtdışında asker bulundurma tezkeresi ile ilgili hususların da yer aldığı grup konuşması için Bkz. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 23 Ekim 2001 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/309/index.html

¹³⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Hükümet Tezkeresi Hakkındaki Basın Açıklaması, 27 Şubat 2003, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/179/index.html

2. Hükümet ile Meclis çoğunluğu farklı partilerden mi oluşmaktadır, yoksa Türk milleti oyalanıp kandırılmak mı istenmektedir?
3. AKP yönetimi ve iktidarı, daha önce Irak'a askeri müdahaleye destek için aradığı "uluslararası meşruiyet" kriterinden ne zaman ve ne için vazgeçmiştir?
4. Pazarlık ve müzakere sürecinin uzamasının temel sebebi, hükümet tezkeresi Meclis'ten geçerken bazı hususların milletten ve Meclis'ten gizlenmek istenmesi midir?
5. ABD ile varıldığı iddia edilen mutabakatta, Irak'ta yaşayan Türkmen kardeşlerimizin güvenliği ve muhtemel siyasi şekillenmedeki konumları hakkında gerçekçi ve tatminkâr bir neticeye varılmış mıdır?
6. Türkiye'nin milli varlığını, güvenliğini ve geleceğini doğrudan ilgilendiren Kuzey Irak'taki "kukla devlet girişimleri" konusunda hangi tedbirler alınmıştır? Yoksa oldubittiye razı mı olunmuştur?
7. Bu çerçevede, Türk kamuoyuna tatmin edici açıklamalar yapılmamasının ve Kuzey Irak'taki oluşumların tehditvari açıklamalarının sebebi nedir?
8. Irak'a askeri müdahaleyi kolaylaştırıp savaşa yol açabilecek Hükümet politikasına duyulan toplumsal tepkinin sebebi, yine Hükümetin ve AKP yönetiminin kendisi değil midir?
9. AKP yönetimi, uluslararası meşruluğu tartışmalı olan ve Türk milletinin vicdanında derin yaralar açan savaş-barış karışımı ilkesiz tutumu ile milli irade ve demokrasi propagandasını nasıl bağdaştırmaktadır?
10. AKP hükümeti, Irak krizinin geldiği nokta ile Kıbrıs'ta dayatılan adaletsiz çözüm önerileri takviminin örtüşmesi bir tesadüf müdür? Stratejik ortağımız olduğu söylenen ABD, Kıbrıs konusunda Türkiye'nin konumunu ve endişelerini paylaşmakta mıdır?

Müdahale başladıktan sonra ABD kuvvetlerinin Irak'ta sivillerin ölümüyle sonuçlanan çok sayıda saldırısı olmuş ve bu dünya medyası tarafından da görüntülenmiştir. Bunun üzerine MHP lideri Devlet Bahçeli, ABD yönetiminin Irak'ı silahsızlandırmak ve rejimini değiştirmek amacıyla geliştirdiği politikaların başarıya ulaşamaması üzerine başlattığı Irak Savaşı bütün sıcaklığı ve yıkıcılığı ile sürmekte olduğunu belirtip, şu ifadelerle acil ateşkes çağrısında bulunmuştur:

“Irak Krizi’nin bu noktaya gelmiş olması, çok talihsiz ve üzüntü verici bir gelişme olmuştur. Süreç uzayıp gerçekler gün yüzüne çıkmaya başladığında savaşın acımasız yüzü de bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır. En son olarak Bağdat’ta bir pazar yerine düşen bomba vicdanlarımızda derin bir yara açmış ve endişelerimizi arttırmıştır. Savaş, Irak halkı açısından bir ıstırap ve yıkım olmaktadır. Savaşın bir insanlık trajedisine dönüşmemesi için başta Amerikan ve İngiliz yönetimleri olmak üzere, her devlet ve uluslararası kuruluş duyarlı ve sorumlu hareket etmelidir. Çünkü, sivil halkın zarar görmemesi için gerekli özen gösterilmemektedir. Bu sebeple, sivil halkın daha fazla sıkıntı ve ıstırapa maruz kalmaması amacıyla, ateşkes de dâhil her türlü yol denenmelidir.”

İlginç biçimde, o dönemde ABD ve AB yetkilileri Türkiye’nin Irak’a müdahil olmaması gerektiği yönünde peş peşe açıklamalar yapmışlardır. Dönemin AB Genişlemeden Sorumlu Komisyoneri Gunter Verheugen, Türkiye’nin Kuzey Irak’a müdahalesinin onun AB yolundaki reform çabalarını zarara uğratacağını bunun da müzakereleri uzatacağını belirtmiş, daha sonraki yıllarda da, Avrupa Parlamentosu bu minvalde çokça açıklamalar yapmıştır.¹⁴⁰ Adeta Türkiye’yi Irak’taki gelişmelerin uzağında tutmak için tehdit de içeren bir üslupla strateji izlemişlerdir. MHP ise Türkiye’nin Irak’taki gelişmeler karşısında müdahale ihtimali de içeren bir teyakkuzda olması gerektiğini belirtmiştir.

10 Nisan 2003 tarihinde Kerkük’ün tapu dairesinin KYB Peşmergeleri tarafından basılıp yağmalanması ve yakılmasının ardından da ¹⁴¹ MHP en üst düzeyden “*Tarihî bir Türk şehri olan Kerkük’teki nüfus dağılımının belirlenmesinde dayanak oluşturabilecek belgeler yok edilmek suretiyle “kukla devlet senaryoları” için alt yapı mı hazırlanmak istenmektedir? Türkiye’nin, yanı başında bir oldu bittiye ve kaosa rıza göstermesi hiçbir şekilde mümkün değildir. Çünkü, Irak halkının doğal kaynakları gibi, can ve mal güvenliğinin de çapulcu unsurların insafına terk edilmesi kabul edilemez bir durumdur.*” açıklamalarında bulunmuştur.

¹⁴⁰ Nathalie Tocci, *Turkey’s European Future: Behind the Scenes of America’s Influence on EU-Turkey Relations*, New York University Yay., New York ve Londra, 2011, s.145.

¹⁴¹ <http://www.gazetevatan.com/ilk-isleri-tapulari-yagmalamak-oldu-7751-irak-krizi/>

Türkiye-ABD ilişkilerinde tarihi bir kırılma noktası ve Türk tarihinde kara bir leke olarak gerçekleşen 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'de görevli Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına yönelik baskın ve gözaltına alma hadisesi, askerlerin başına ABD'nin terör suçlarına yaptığı gibi çuval geçirilmesi ve ellerinin ters kelepçe ile bağlanması nedeniyle literatüre "Çuval Olayı" olarak geçmiştir. IKYB'ye bağlı peşmergelerin de içinde olduğu bu olay, Türkiye'nin Kerkük başta olmak üzere Kuzey Irak'a dair çeşitli girişimlerine dönük ön almak maksadının da ötesinde, 1 Mart tezkeresinin öcünü almak, Türkiye'nin içinde daha ileriki yıllarda başlatılacak TSK'yı hedef alan FETÖ kumpaslarının sosyo-politik zeminini hazırlamak için de kurgulanmıştır. Askerlerimiz Türkiye'nin basına yansıyan girişim ve taleplerine rağmen 60 gün boyunca gözaltında tutulmuş, Türkiye'den asla özür dilenmemiştir. MHP, hem ABD'yi hem de o günkü iktidarı bu konuda çok sert ifadelerle kınamış ve sorumluluklarını yerine getirmeye çağırmıştır. Konuya ilişkin 6 Temmuz 2003'te Genel Başkan Devlet Bahçeli'nin yaptığı basın açıklamasındaki şu ifadeler konuyu net biçimde ortaya koymaktadır:

"Milliyetçi Hareket olarak, bu olay karşısında sorumsuz ve duyarsız davranan Amerikan yönetimi gibi, AKP hükümetini de şiddetle ve nefretle kınıyoruz. İlk sözümüz Amerikan askerî güçlerine ve yönetimindedir. Tavrınız hiçbir şekilde kabul edilemez, hafife alınmaz ve geçiştirilemez. Tavrınız hiçbir şekilde dostane ve dürüstçe değildir. Terörle mücadele ve ülkenizin güvenliği gerekçesiyle binlerce kilometre uzaktaki Irak'a savaş açan bir anlayışın Türk milleti ve devletini çok daha iyi anlaması ve takdir etmesi gerekir. Türkiye'nin Kuzey Irak'taki varlığı, terör tehdidi devam ettiği müddetçe var olmaya devam edecektir. Türkiye'nin güvenlik endişeleriyle her türlü önlemi almaya Amerika'dan daha fazla hakkı olduğu açıktır. Dost ve müttefik bir ülkenin ve onun silahlı kuvvetlerinin buna ancak saygı duyması gerekir. Bunun için, Süleymaniye'deki çirkin ve düşündürücü gözaltı ve sorgulama eylemi Amerikan yönetiminin sorumluluğunu bir kat daha arttırmaktadır. Bu sebeple, Türk subayları derhal serbest bırakılmalı, Türk milleti ve devletinden özür dilenmelidir. Türk-Amerikan ilişkilerinin daha fazla zarar görmemesi buna bağlıdır. İkinci eleştirimiz ve uyarımız AKP yönetimi ve iktidarındadır. AKP Hükümeti'nin Kuzey Irak'ta yaşanan gelişme karşısında ortaya koyduğu tavır, en az Amerikan işgal kuvvetlerinin kadar çirkin ve düşündürücüdür. Millî dava ve hassasiyetlerimizin gündeme geldiği her zeminde inanılmaz vurdumduymazlık ve sorumsuzluk sergileyen AKP iktidarı, aynı teslimiyetçi ve gayri millî tavrını Irak'taki gelişmeler

karşısında da sergilemiştir. Bilmelidirler ki, Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri Amerikan veya Avrupa Birliği yönetimlerine değil, Türk milletine ve tarihine karşı sorumludur.”¹⁴²

“Çuval Olayı”ndan sonra hükümet çevrelerinde ve medyada gündeme gelen Türkiye’nin Irak’ın güneyinde görev yapmak üzere asker göndermesi konusunda da, MHP, bir başka devletin güdümünde hem de askerlerimizin başına çuval geçiren bir devletin komutasında asker bulundurmanın kabul edilemez olduğunu belirtmiş ve hükümetin net olmayan bu konuda her bir yetkilisinden farklı açıklamalar gelmesini de kabul edilemez olarak değerlendirmiştir.¹⁴³ Yine, 14. Erciyes Zafer Kurultayı’nda yaptığı konuşmada Bahçeli, ABD’nin eylemini “kallesçe ve küstahça” olarak nitelemiştir.¹⁴⁴

2003’ten 2008’e kadar Türkiye’ye ve Türkiye’nin Irak’taki çıkarlarına dönük ABD merkezli, PKK ve KDP-KYB imzalı adımlar nedeniyle MHP her fırsatta Irak’ta bir bayrak gösterme gerekliliği üzerinde, sınır ötesi operasyon seçeneği üzerinde durmuştur. Nitekim MHP, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin 21 Şubat 2008 tarihinde Irak topraklarında yaptığı Güneş Harekâtının ertesi günü bir basın açıklaması yaparak “Harekâtın Türk milleti için büyük bir gurur ve sevinç kaynağı olduğunu, PKK terör örgütünün Kuzey Irak’tan gerçek anlamıyla tasfiye edilebilmesinin; sözde yönetici kadrosu başta olmak üzere militan kadrolarının teslim olmalarının sağlanmasına ya da etkisiz hale getirilmelerine; terör eylemlerini sürdürme imkân, kabiliyet ve iradelerinin yok edilmesine ve lojistik altyapı imkânlarının çökertilmesine bağlı olduğunu” beyan etmiştir. Aynı açıklamada Kuzey Irak’taki Bölgesel Yönetimin terör örgütüne sağladığı himaye ve

¹⁴² MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin Irak’ta Türk Askerinin Gözaltına Alınması Üzerine Yapılan Basın Toplantısı 06 Temmuz 2003, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/204/index.html Devlet Bahçeli Türk askerlerine ve Türkiye’ye yönelik bu saldırıya ve hükümetin bu konudaki tutumuna yönelik sert eleştirilerini, MHP’nin 7. Olağan Genel Kurultayı, 12. Keles Kocayayla Türkmen Kurultayı, 9. Beyşehir Anadolu Kurultayı, 14. Erciyes Zafer Kurultayı, AKP İktidarının 1 Yılına Değerlendirme Basın Toplantısı, MHP İl ve İlçe Başkanları toplantısı ve 2004 yılı Yeni Yıl Kutlama Mesajında da yinelemiştir.

¹⁴³ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin 9. Beyşehir Anadolu Kurultayında Yapmış Oldukları Konuşma, 27 Temmuz 2003 http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/207/index.html

¹⁴⁴ Devlet Bahçeli’nin 14. Erciyes Zafer Kurultayı Konuşması, 03 Ağustos 2003 http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/208/index.html

desteğin de son bulması bu konuda büyük önem taşımakta olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁵

Güneş Harekâtının önemli ancak yeterli görülmeyen kazanımlar sonrasında 29 Şubat 2008 günü bitirilmesinin ardından 4 Mart 2008 tarihinde MHP Genel Başkanı parti grubu toplantısında yaptığı açıklamalarda, şu ifadelerle ABD'ye yönelik açıklamalarda bulunmuştur:

“ABD'nin harekâtın ilk günlerinden başlayarak ortaya koyduğu tutum, bu konudaki niyetlerini göstermek açısından esef ve endişe verici gelişmeler olmuştur. PKK'yı Türkiye ve ABD'nin ortak düşmanı ilan eden Başkan Bush, bunun kağıt üzerinde ve sözde kaldığını gösterecek şekilde, ortak düşmanın tasfiyesini ortak hedef olarak görmediğini ortaya koyan beyanlarda bulunmuş ve kara harekâtına biran önce son verilmesi için AKP hükümeti üzerinde aleni baskı uygulamıştır. İlk önce ABD Savunma Bakanı, 27 Şubat günü Türkiye ziyareti öncesinde Avustralya ve Hindistan'dan basın aracılığıyla Türkiye'ye harekâtın vadesi hakkında ikaz ve ihtarda bulunmuştur. Başkan Bush, ertesi gün çok kaba ifadelerle Türkiye'nin “Kürdistan” olarak atıfta bulunduğu bölgeden “mümkün olacak en kısa zamanda çıkıp gitmesi” gerektiğine dair ultimatoya vermiştir. Bu aşağılayıcı tebligatlar, ABD'nin kafasının gerisindeki düşünce ve niyetleri tereddüde mahal bırakmayacak biçimde ortaya koymuştur. ABD'nin Kuzey Irak'ın istikrarının etkilenmemesi bahanesiyle terörle mücadelede Türkiye'nin önünü kesecek kırmızı çizgileri çıkarması, bu konuda ‘tavşana kaç, taziye tut’ siyaseti izlediklerini bir kere daha göstermiştir.”¹⁴⁶

Nitekim, yıllar sonra, dönemin ABD Savunma Bakanı Robert Gates, anılarını yazdığı kitapta, Devlet Bahçeli'nin tespit ve uyarılarını doğrulayan itiraflarda bulunmuş, ABD'nin Türk Ordusunun harekâtını durdurmak için yoğun çaba sarfettiğini gözler önüne sermiştir.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Devlet Bahçeli'nin Kuzey Irak'a Kara Harekâtı Konusunda Yaptıkları Yazılı Basın Açıklaması, 22 Şubat 2008, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/432/index.html

¹⁴⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 4 Mart 2008, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/434/index.html

¹⁴⁷ “ABD’li Eski Bakanın Anılarında PKK Ayrıntısı”, 15 Ocak 2014, <https://www.haberler.com/abd-nin-eski-savunma-bakani-gates-in-yeni-5545674-haberi/>

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin oylandığı Anayasa Referandumu sürecinde yaptığı mitinglerde o günlerde ABD ile yaşanan sıkıntılara da değinmiş, “ABD’nin aralarında Türkiye’nin de bulunduğu sekiz ülkeden yapılacak direkt uçuşlara elektronik cihaz yasağı getirmesini Türkiye’nin itibar ve saygınlığına gölge düşürme teşebbüsü olarak yorumlamış ve “ABD, dökülmesinde bir numaralı sorumlu ve suçlu olduğu Müslüman kanlarını nasıl telafi edecektir? PKK’ya verilen silah ve mühimmatları nereye koyacağız, nasıl izah edecekler?” sorularını sormuştur.¹⁴⁸

2013 yılında ABD merkezli olarak bir takım medya organlarında MİT Müsteşarı Hakan Fidan’ı ve Türkiye’nin Suriye’deki bazı adımlarını hedef alan, buna İran’la ilgili de boyut katan bir kampanya başlamıştır. Esasen 7 Şubat kriziyle başlayan ve 15 Temmuz kalkışmasıyla nihayet bulan süreçte önemli olan bu kampanyaları doğrudan ABD ve İsrail merkezli bir tezgâh olarak niteleyen Devlet Bahçeli, hükümete sorumluluklarını hatırlatmakla birlikte, şu sözlerle bazı uyarılarda bulunmuş ve devlete sahip çıkma refleksi göstermiştir: “Şurasını açık yüreklilikle ve tam bir inanmışlıkla söylemek isterim ki, Türkiye Cumhuriyeti’nin herhangi bir milli kuruluşunu dış basında çıkan haberlere bakarak test etmeyiz, bunlara dayanarak eleştiri yağmuruna tutmayız. Bizim milliyetçilik anlayışımızda yabancıların, kendi ülkelerinde kapalı devre gibi çalışan, psikolojik hareket üssü gibi faaliyet gösteren gazetecilere ve ısmarlama kalemlere itibar etmek yoktur ve olmayacaktır. Bu itibarla ABD böyle diyor, ABD’li köşe yazarları bu şekilde bakıyor diyenlere de aldırış etmemiz söz konusu değildir. Türkiye Cumhuriyeti’nde devlet ya da siyaset sorumluluğu taşıyan hiç kimse zaten yabancıların çıkarını gözetmemelidir ki, aksi halde bunun ismi hainlik, yapan da hain olacaktır.”

15 Temmuz sonrasında ise, ABD’nin Gülen’in iadesi konusundaki isteksizliği, rahip Brunson olayı, PYD’ye verilen silah ve mühimmat konularında MHP’nin sesi Cumhurbaşkanı ve hükümetten dahi gür çıkmıştır. Elbette hükümet etme sorumluluğu diplomasi ve dış politika açısından sınırlayıcılıklara sahiptir. Ancak MHP, bu konuda hükümete tam ve beklentisiz destek vermiştir.

Yukarıdaki hususlardan anlaşılacağı üzere, MHP’nin ABD’ye bakış açısında 1990’larda başlayan ancak 2000’li yıllarda, bilhassa Irak’taki gelişmeler bağlamında netleşen ve ağırlaşan bir olumsuzluk vardır.

¹⁴⁸ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin Bursa Mitinginde Yapmış Oldukları Konuşma, 24 Mart 2017, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4233/index.html

Daha yakın zamanlarda MHP, konuyu İngiltere ile de ilişkilendirmeye ve ABD'nin İngiltere'nin 19. yüzyıldan tevarüs eden siyasetini farklı araçlarla sürdürdüğünü de işlemeye başlamıştır.

Arap Baharı'ndan Suriye Cehennemine: Tarihi İkazlar

Yukarıda, Filistin meselesi ve Arap-İsrail uyuşmazlığı bahsinde ele alındığı üzere, MHP Ortadoğu'ya oldukça duyarlı bir partidir. Gerek Türk milletinin İslâm âleminin bir parçası olması, gerek Ortadoğu'da tarihte yüzyıllarca sürmüş Türk devlet ve hanedanlarının hâkimiyeti, gerekse Ortadoğu'daki Türk varlığı bakımından Ortadoğu'daki gelişmeleri yakından ve samimiyetle takip etmiştir. Ortadoğu'da 1990'lara kadar konu odağı Arap-İsrail uyuşmazlığı merkezli iken, 1980'lerden itibaren İran-Irak Savaşı eksenli gelişmelerin ve 1991 Körfez Savaşı'nın etkisiyle Türkiye'ye daha yakından tesir eden ve bölgenin kuzeyinde odaklanan çatışma ve uyuşmazlıkların belirleyiciliği söz konusu olmaya başlamıştır. Bu durum hem Türkiye'nin hem de tabiatıyla MHP'nin ilgi temerküzünü beraberinde getirmiştir.

ABD'nin Irak müdahalesi sonrasında Irak'a uygulanan ambargo ve 32. Paralel güneyi ve 36. Paralel kuzeyindeki uçuş yasağı Saddam Hüseyin'i, dolayısıyla Irak devletini fiilen orta Irak'a hapsetti. Kendisi Tikritli Sünni Arap bir aileden gelen Saddam Hüseyin idaresi ağırlıklı olarak da Sünni Arap nüfusa dayanıyordu. Kuzeyde 1991'den itibaren Kürt siyasal partileri ve liderleri güçlendi. Bunlardan en önemlileri İran'da 1946 yılında Mahabad Kürt Cumhuriyeti girişiminin liderlerinden olan Mustafa Barzani'nin oğlu Mesut Barzani liderliğindeki Erbil merkezli Irak Kürdistan Demokratik Partisi (KDP), diğeri de daha sol bir çizgiden gelen Celal Talabani liderliğindeki ve Süleymaniye merkezli Kürdistan Yurtseverler Birliği'dir (KYB). 1994-1997 arasında bu iki parti kıyasıya bir atışma içine girdiler. Çatışmalara zaman zaman Türkiye ve İran da müdahil oldu. Bu çatışmalar, ABD arabuluculuğuyla 1998 Washington Anlaşması ile son buldu. Şunu da belirtmek gerekir ki, Kuzeyde uçuşa yasak bölge 36. Paralel'in kuzeyinde gerçekleşecek olsa da, paralelin güneyinde kalan Kürt bölgeleri de korunmadan yararlandı. Ancak paralelin kuzeyinde olmasına rağmen bazı Türkmen yerleşim birimleri bu korumadan yararlanamadı. Irak Türkmenleri Irak'ın üçüncü büyük etnik grubu olup kabaca nüfusun yarısı Sünni yarısı Şii Müslümandır. Musul yakınındaki Telafer'den Bağdat yakınındaki Mendeli şehrine kadar uzanan çizgi üzerinde bulunan Telafer, Musul, Erbil, Kerkük, Altunköprü, Beşir, Bey Hasan, Tuzhurmatı, Tazehurmatı, Tavuk, Emirli,

Kifri, Mendeli gibi il ve ilçelerle buraların etrafındaki köy ve kasabalarda yaşarlar. Irak Türkmenlerinin en büyük çatı kuruluşu olan Irak Türkmen Cephesi, 1994 yılında Erbil'de kurulmuştur. 1990'lı ve 2000'li yıllar Türkmenlerin Irak'taki konumunda Kürtler lehine bir gerilemeye sahne olmuştur.

2000 yılına gelindiğinde ise bu çalışmanın terörle ilgili bölümünde bahsedilen Adana Mutabakatı ardından PKK terör örgütü başının yakalanması ve Türkiye-Suriye ilişkilerindeki iyileşme süreci tecrübe edildi. Türkiye devleti adına dönemin Cumhurbaşkanı Sezer, Hafız Esad'ın ölümü üzerine cenazeye iştirak etmek üzere Şam'ı ziyaret etti. Şam rejiminden de Türkiye'nin adımlarına olumlu karşılıklar gelmeye başladı. MHP de prensip olarak ve Öcalan kartının bırakılmasından ve komşuluk ilişkilerinin gelişmesinden memnuniyet duymakla birlikte, konuyla ilgili bir yakın geçmişi hatırlatan bir açıklamayı şu minvalde Genel Başkan düzeyinde yaptı: "Devlet Başkanı Hafız Esad'ın vefatı dolayısıyla yakın komşumuz Suriye halkına başsağlığı dileklerimi iletmek istiyorum. Hepinizin bildiği gibi, Hafız Esad Suriye'nin son otuz senesine damga vurmuş ve dolayısıyla hem ülkelerimiz arasındaki ilişkilerde ve hem de Ortadoğu'nun yakın tarihinde en önemli aktörlerden birisi olmuştur. Hafız Esad sonrasına ilişkin en büyük temennilerimizden biri, Suriye'nin iç çalkantı ve bunalıma sürüklenmemesidir. Yine son bir yıldır, başta Türkiye olmak üzere bölge ülkeleri ile ilişkilerinde takip ettiği barışçı siyasetin kesintiye uğramamasıdır. Hafız Esad'ın dünya yüzünde yaptıkları bütün safhalarıyla artık tarih kayıtlarında mevcuttur. Gerek ölümün tazeliği ve gerekse kardeş Suriye halkının lideri olması hasebiyle kişisel değerlendirmeleri bir tarafa bırakmakta, buna karşılık genel çerçevede bir değerlendirme yapmakta ise fayda mülâhaza etmekteyiz. Hafız Esad yönetiminde Suriye, ne yazık ki, uzun yıllar boyunca adeta bütün dünyanın teröristlerini eğiten, destekleyen bir üs vazifesi görmüş, terörizmi dış politikasında bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. Ülkemizi ve insanlarımızı yıllar yılı üzen, yaralayan bölücü- yıkıcı terörist unsurlar da yine ne yazık ki, Suriye'nin destek ve teşvikleriyle faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Yüzyıllar boyu iç içe yaşadığımız ve aynı dine mensup olduğumuz Suriye halkını da derinden üzen bu siyaset, geçtiğimiz yıl Türkiye'nin kararlı tutumu ve girişimleri sonucunda Adana Deklarasyonu'nun imzalanması ile son bulmuştur. Ama, bu siyasetin faturası Türkiye için bir hayli ağır olmuştur. Hâlbuki en baştan itibaren teröre dayalı böyle bir siyaset yerine, son bir yıldır uygulanan ve sonuçları itibarıyla iki ülkenin de yararına olan barışçı siyaset ilişkilerimize egemen olsaydı şüphesiz ki, bundan her iki

ülkenin de büyük kazançları olacaktı. Nitekim, Suriye'nin bölücü terör örgütünün arkasında durmaktan vazgeçmesi ve elebaşını sınır dışı etmesi üzerine önce örgüt geriletilmiş, akabinde de iki ülke arasındaki ticari, siyasi ve kültürel ilişkilerde olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Yine, aynı çerçevede, uzun yıllardan beri Ortadoğu'ya egemen olan istikrarsızlık, savaş ve terörizm ortamı tüm bölgenin kaderini yakından etkilemiş, bu büyük coğrafya, bütün tabii zenginliklerine, tarihi ve kültürel varlıklarına rağmen gelişmemiştir. Bugün hâlâ, İslâm dünyasında birlik sağlanabilmiş, ülkeler arasında ciddi, samimi ve verimli bir işbirliği ortamı tesis edilebilmiş değildir. Yüzlerce yıl aynı devlet idaresinde, kardeşçe birlikte yaşayan milletler, şu anda kendi aralarında derin ihtilaflar içerisinde bulunmaktadır. Bizim dilek ve temennimiz, İslâm Âleminin yeni yüzyılda geçmişte yaşanan acı deneyimlerin ışığında birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmesi, Ortadoğu'ya kalıcı bir istikrar ve barış ikliminin hâkim olmasıdır.¹⁴⁹

Gerek hükümette olduğu yıllar gerekse muhalefette bulunduğu yıllarda, Arap Baharı sürecinde Suriye'de iç savaş başlayana dek MHP, Türkiye-Suriye ilişkilerinin gelişmesi, sınır ticaretindeki canlılık, karşılıklı olarak güvenlik konusundaki hassasiyetlerin kabulü perspektifinden her hangi bir eleştiri içinde olmamıştır. Bununla birlikte, Esad ailesi ile müşterek tatile ve ortak kabine toplantılarına varan yakınlaşmayı zaman zaman ileri bulmuş ve sorgulamıştır.¹⁵⁰

Arap Baharı sürecinde, olayların başladığı Tunus, erken karışan devletlerden Libya ve Mısır arasında 21 Mart 2011 günü mukayeseli bir değerlendirme yapan MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli; "Libya operasyonlarına karşı olduklarını, Türkiye'yi bölmek isteyen iç ve dış unsurların eline Libya örneğinin verilmemesi gerektiğini" belirterek basına şunları söylemiştir: "Tunus, 17 yıldır diktatör Binali tarafından yönetilmekte idi, o ülkeyi terk etti. Mısır 31 yıldan beri Hüsnü Mübarek tarafından yönetiliyordu, orada da 18 gün içinde bir yönetim değişimi oldu. 42 yıldan buyana da Libya'da Kaddafi yönetimi söz konusu idi. Yalnız Tunus ve Mısır'dan ziyade Libya'da bir iç çatışma ve toprak bütünlüğü ve parçalanmasına da sebep olabilecek gelişmeler oldu. Libya yönetimi de halkın üzerine elindeki devlet

¹⁴⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 13 Haziran 2000 tarihli TBMM Grup konuşması, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/330/index.html

¹⁵⁰ 9 Ağustos 2012, "Türkiye'de en önemli sorun Suriye ve terördür", <https://www.haberler.com/mhp-li-durmaz-turkiye-de-en-onemli-sorun-suriye-ve-3852419-haberi/>

güçlerini acımasızca kullanarak, bir saldırıya geçti. BM'nin 1973 sayılı karar almasıyla dün akşam 18.30'dan itibaren Fransa'nın önderliğinde 22 koalisyon kuvvetinin oluşumu ile Kaddafi yönetimine karşı uçak ve füzelerle saldırılar başladı. Biz bu müdahaleye karşıyız. Libya yönetimin değişimini ve Libya'da hayatın normalleşmesini ve yeni yönetim oluşması açısından da demokrasi kültürünün geliştirilmesini sağlayabilecek bir faaliyet bize göre daha doğru olurdu diye düşünmekteyiz. Çünkü sebebi ne olursa olsun bunları gerekçe göstererek bir ülkeye işgal gücü gönderebilecek bir konuma gelinmemelidir.”¹⁵¹

Devlet Bahçeli'nin Arap Baharı sürecinde kan gölüne çevrilen İslâm ülkeleri ve Türkiye'ye yönelik hesaplar üzerine çok sayıda açıklaması olmuştur. Ancak bunlarda, sloganik, fırsatçı ve taraf tutar olmaktan özellikle kaçınıldığı görülür. Mısır'da yaşanan devrim ve darbeye ilişkin olarak MHP başından itibaren net bir tutum ortaya koymuştur. Bu tutumun esaslarını şunlar oluşturmaktadır: Herşeyden önce Arap Baharı süreci dışarıdan manipüle edilen ve ne getireceği belli olmayan bir süreç olarak okunmuştur. İkincisi, Mısır'da halkın demokrasi talebi makul görülmüştür. Üçüncüsü, Mursi'nin seçimle yani demokratik olarak seçilmesi meşru ve olağan görülmüştür. Dördüncüsü, Mursi iktidarının görev süresi içinde Mısır'ın tansiyonunu düşürememiş, cepheleşmesini hafifletememiş, gerilimini azaltamamış ve biriken sorunlarını çözememiş olduğu değerlendirilmiştir. Beşincisi Sisi Darbesi demokrasiye müdahale olarak görülmüş ve kabul edilemez olarak tanımlanmıştır. Darbenin ardından yapılan açıklama ayrıntılı bir olay analizi içermektedir ve son cümleler oldukça düşündürücüdür: “Ancak bu askeri müdahalenin demokrasiye sığar hiçbir yanının olmadığı ve hiçbir şekilde de hoş görülemeyeceği ortadadır. Ne olursa olsun, demokratik mekanizmalardan süzülerek iktidara gelen, halkın iradesine riayet ederek sorumluluk alan siyasi bir yönetimin yine aynı güzergâhı takip ederek görevden ayrılması en doğru, en ahlaki ve en geçerli çıkar yoldur. Basiretsiz, dışlayıcı, dayatmacı, demokrasiyi sadece retorik düzeyinde kabullenmiş, yüzde hesaplarıyla milli iradeye ambargo koyan zihniyetlerin tasfiyesi gayri meşru yöntemler aracılığıyla olmamalıdır.”¹⁵²

¹⁵¹ “Libya'ya Müdahaleye Karşıyız”, 21 Mart 2011, <https://www.haberler.com/devlet-bahceli-libya-ya-mudahaleye-karsiyiz-2605964-haberi/>

¹⁵² MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin “Mısır Arap Cumhuriyeti'ndeki Askeri Müdahale” hakkında yaptıkları yazılı basın açıklaması, 4 Temmuz 2013, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/2903/index.html. Ayrıca

Haziran 2012'de Malatya'dan kalkan, Türk Hava Kuvvetlerine ait Fantom tipi bir uçağın Suriye tarafından düşürülmesi sonrasında yapılan Grup toplantısında Genel Başkan Bahçeli'nin yaptığı konuşma; hem Mısır, Libya, Yemen ve Tunus sahasındaki gelişmelere yaklaşımı bir kez daha ortaya koymuş, hem de Türk jetinin düşürülmesi bağlamında Türkiye'nin onuruna sahip çıkmıştır. Bahçeli, açıklamasında Dışişleri bilgilerini esas aldığını belirterek Suriye rejiminin adımını saldırı olarak gördüklerini beyan etmiş, NATO'nun 4. Maddesindeki hususları hatırlatmış, fırsattan istifade ederek hükümeti suçlayıcı bir tavır içine girmemiştir.¹⁵³

MHP, Irak'ta 2004 yılından itibaren başlayan Irak Türkmen siyasetçilerine yönelik saldırı, suikast vb. karanlık fiilleri takip etmiş ve bunlarla ilgili olarak hükümetten gerekli tedbirleri almasını istemiştir.¹⁵⁴ 2013 yılında Irak'ta Türkmen şehri Tuzhurmatı'ya ve burada Irak Türkmen Cephesi Başkan Yardımcısı Ali Haşim Muhtaroglu ve Selahaddin Vali Yardımcısı Ahmet Koca'ya yönelik saldırılar, MHP Genel Başkanı tarafından özel bir basın bildiriyle kınanmış, hem Türkiye hem Irak Hükümetleri sert biçimde uyarılmıştır. Açıklamalarda Başbakan'ın 2006 yılından itibaren Irak Türkmen Cephesi ile görüşmemesi, Barzani ile Türkmenler ve Irak merkezi hükümeti aleyhine kurulan bağlar da dile getirilmiştir.¹⁵⁵

2015 yılında Suriye'de Türkiye açısından yaşanan en önemli olay, uluslararası hukuka, Türkiye ve Suriye arasındaki antlaşmalara göre Türk toprağı olan Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu'nun terk edilmesidir. 2015 başından itibaren IŞİD'in bölgedeki hareketliliğinin artması ve alan hâkimiyetinde ilerleme sağlaması üzerine risk altına giren ve daha önce Rakka yolunda bulunan Caber Kalesinde olup sonradan Karakozak Köyüne taşınan Türbe ve buranın muhafazası için bulunan Türk askerî personelinin tahliyesi Türk siyasi tarihinin de

2014 yılında Ukrayna bağlamında yapılan ve kaos, kargaşa uyarısı yapan bir değerlendirme olarak Bkz. <https://www.dunyabulteni.net/politika/bahceliden-misir-tunus-ve-ukrayna-uyarisi-h292192.html>

¹⁵³ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 26 Haziran 2012, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/2120/mhp/Milliyetci_Hareket_Partisi_Genel_Baskani_Sayin_Devlet_BAHCELI_nin_TBMM_Grup_Toplantisinda_yapmis_olduklari_konusma_26_Hazira.html

¹⁵⁴ Bir örnek olarak Bkz. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=24670

¹⁵⁵ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Irak Türkmenlerine Yönelik Artan Şiddet ve Terör Saldırıları Nedeniyle yaptıkları yazılı basın açıklaması, 26 Haziran 2013, http://mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/2889/index.html

önemli tartışma konularından olacaktır. 21 Şubat 2015 tarihinde, gece saatlerinde adına “Şah Fırat Operasyonu” denilen ve medyaya bir başarı gibi takdim edilen tahliye, Türkiye’nin ileride hukuken sıkıntı yaşamaksızın yapabileceği müdahalelerin de kapısını kapatacak bir fiil olarak algılanmıştır. Bu, sahada başta Suriye Türkmenleri olmak üzere Türkiye’ye müzahir gruplar açısından da son derece olumsuz bir imaj oluşturmuştur. MHP lideri, fiilen toprak kaybı anlamına gelecek bu karar ve operasyon sonrasında Meclis Grubunda meselenin ağırlığıyla mütenasip sözlerle hükümetin kararını tenkit etmiş ve şunları belirtmiştir:

“AKP Hükümeti ‘Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu’nu tehdit ve şantajlara boyun eğerek arkasına bakmadan terk etmiştir. Korkaklar kafilesi, ürkekler koalisyonu vatanın bağrına hançeri saplamıştır. Kimse meraklanmasın, biz bu hançeri mutlaka çıkaracağız. 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması’nın 9. maddesiyle vatan toprağı olarak teyit edilen, muhafız bulundurma ve bayrak çekme hakkını elde ettiğimiz Süleyman Şah Türbesi 94 yıllık aradan sonra aniden yok sayılmıştır. Lozan’da vatanımızın bir parçası olarak sağlam esaslara bağlanan topraklardan gece yarısı apar topar kaçılmıştır. Süleyman Şah Türbesi 1931 tarihinde Gazi Mustafa Kemal’in bizzat emriyle elden geçirilmiş ve aynı zamanda karakol haline getirilmiştir. 1939 tarihinde eski türbenin tamiri imkânsız hale gelince belirlenen yeni yerine taşınmış ve nakil işlemi bu şekilde tamamlanmıştır. Suriye’yle 1956 tarihinde imzalanan Halep Protokolü, Süleyman Şah Türbesi’nin Türkiye’ye ait olduğu tekraren kayda almıştır. 1973 yılında Suriye’de yapımına başlanan Tabka Barajı’nın Caber Kalesi’ni sular altında bırakma riskine karşılık aziz ecdadımızın manevi mekanı 1975’de sınırlarımıza 37 km’lik mesafede bulunan Karakozak Köyü’ndeki 10 dönümlük bir araziye taşınmıştır. Bir kez daha söylüyorum, Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu vatan toprağıdır, Ankara’dan, Kayseri’den, Manisa’dan da hiçbir farkı yoktur.”

Dönemin Genelkurmay Başkanı Necdet Özel, MHP Genel Başkanının tepkisini ve eleştirilerini “kişiliğine ve fikirlerine yakıştıramadım” sözleriyle¹⁵⁶ cevaplarırken, 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de “Süleyman Şah operasyonu doğru bir karardır. Hükümetin kararı doğrudur. Suriye’de uzun süren kaos biteceği benzemiyor. Türbeyi

¹⁵⁶ Özel’den Bahçeli’ye Tepki: Kişiliğine ve Savunduğu Fikirlere Yakıştıramadım!” 24 Şubat 2015, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201502241014148687/>

korumanın zor olduğunu daha önce söylemiştim. Toprak kaybı söz konusu değil. Milli meselelerde ortak tavır sergilenmelidir. Gergin bir siyasi ortamda böyle bir uzlaşma maalesef ortaya çıkmıyor.”¹⁵⁷ sözleriyle harekâta sahip çıkmıştır.

2015 yılı, Suriye'nin Türkiye'ye bitişik bölgesinde IŞİD-OYD mücadelesine ve IŞİD'in yavaş yavaş alan hâkimiyetini PYD lehine kaybetmesi hatta bazı bölgelerde terk etmesi sürecine sahne olmuştur. Bu ortam içerisinde, yılın sonunda yaşanan bir olay ise Türk dış politikasını çok yönlü olarak etkilemiştir. 24 Kasım 2015 günü Hatay Yayladağ bölgesinde Türk Hava Sahası'nı ihlal eden Rusya Federasyonu'na ait SU-24 savaş uçağının düşürülmesi sonrasında Türkiye ve Rusya arasında yakın tarihimizin en önemli krizlerinden birisi yaşanmıştır. İki ülkenin ekonomi, enerji, Karadeniz ve güvenlik alanlarında 1990'lardan itibaren pek çok gerilime rağmen ivmesini yitirmeyen karşılıklı anlayış ve iş birliği ciddi bir buhran içine girmiştir. Türkiye ve Rusya'nın Suriye politikalarında o güne kadar tamamen farklı taraflarda buldukları ve kabaca tarif edecek olursak sahadaki unsurlar bakımından da birbiriyle savaşan tarafların arkasında yer alan iki ayrı devlet oldukları bilinmektedir. Buna rağmen mezkûr olaya kadar iki devletin doğrudan karşı karşıya geldiği bir örnek de yaşanmamıştı. Bu olay Soğuk Savaş sonrasında Moskova'nın askeri anlamda aldığı bir darbe, bir NATO üyesinin Rusya silahlı kuvvetlerine ilk defa askeri karşılık vermesi olarak yorumlandı. Rusya'dan Türkiye'ye yönelik ağır söz ve tehditler yanında kısa sürede icraata geçirilen bir takım yaptırımlar gelince, Türkiye'nin de bunlara mukabele etmesi söz konusu oldu.¹⁵⁸ MHP bu olayda, “her türlü eleştiri hakkı saklı kalmak kaydıyla” AKP hükümetine destek vereceğini açıklamıştır.¹⁵⁹ Konuya ilişkin yazılı bir basın açıklaması yapan Devlet Bahçeli; “Türkiye-Rusya Federasyonu arasında büyüyen, farklı alan ve çevrelere yayılan husumet ve bunalım döngüsünün hiç kimseye faydası olmayacağını, meselenin partiler üstü bir mesele olduğunu, Türkiye'nin korkutulması, taviz vermeye zorlanması,

¹⁵⁷ Gül: Şah Fırat Operasyonu Doğru Karar, 25 Şubat 2015, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201502251014167438/>

¹⁵⁸ Türkiye-Rusya Uçak Krizi 10 Günde Neler Yaşandı, 4 Aralık 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151204_rusya_krizin_10_gunu

¹⁵⁹ Devlet Bahçeli'den Düşürülen Rus Uçağına İlişkin Açıklama, 26 Kasım 2015, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/devletbahceliden-dusurulen-rus-ucagina-iliskin-aciklama,jHl8shRo4ECOzEhv1tX7qQ>

pısması ve meşru çizgisinden koparılmasının beyhude bir çaba olacağını” beyan etmiştir.¹⁶⁰

15 Temmuz İhaneti, Terör Koridorunun Kırılması ve MHP

15 Temmuz 2016’da gerçekleşen ve Türk milletinin birlik beraberliği ile bertaraf edilen kalkışmaya ilişkin MHP’nin tutumu Türkiye ve dünya kamuoyu tarafından bilinmektedir. Bu kalkışma sürerken başlayan milletle ve seçilmiş hükümetle birlikte dik duruş, daha sonra İstanbul Yenikapı’da yapılan mitingle tescillenmiş ve sürdürülmüştür. Bununla birlikte, Türkiye’nin içeride ve sınırlarının hemen ötesinde bilhassa Suriye içinde yaşadığı terör tehdidi varlığını sürdürmüştür. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, 15 Temmuz’dan çok önce, Suriye’nin kuzeyinde IŞİD ve PYD maşalarının kullanımıyla bir tür kuşatma projesinin hayata geçirildiğini beyan etmiş ve bunu “terör koridoru” olarak tanımlamıştır. Kastedilen, Suriye PKK’sı olduğu noktasında hiçbir şüphe bulunmayan PYD’nin IŞİD’ten doğan boşluğu kullanarak doğuda Kamışlı’dan başlayıp Tel Abyad, Aynül Arab, Cerablus, Azez ve Afrin üzerinden Hatay’ın güneyine doğru bir alanda hâkimiyet tesis etmesidir. Böylelikle, PKK denetiminde bir şerit devletçik kurulması, bunun Kuzey Irak’taki IKBY ile sınırdaş yapılması temin edilecek ve Akdeniz’den de denize çıkış alanı yaratılacaktır. Tüm bunlar Türkiye’nin sınır hattı boyunca gerçekleştirilmek üzere planlanmıştır.

15 Temmuz ile Türk Silahlı Kuvvetlerinde geniş bir ayıklama süreci yaşanması icap etmiş, bu da gerek içeride gerekse dışarıda Türk ordusunun gücünde bir gerileme algısına yol açmıştır. Bir taraftan da, Türkiye-Rusya arasındaki ilişkilerde bir iyileşme yaşanmış, Türkiye’nin FETÖ ve onun arkasında örgüt liderine himaye gösteren ABD’yi görmesi, Rusya’nın ise darbe girişimi sürecindeki tutumunun samimi bulunması ikili ilişkileri geliştirmiştir. Türkiye-Rusya ilişkilerinin gelişmesi, Suriye krizine doğrudan yansımış, önce 24 Ağustos 2016’da Suriye’nin Azez ve Cerablus şehirleri arasındaki yaklaşık 100 km.’lik alanın güneyine doğru bir Türk Silahlı Kuvvetleri harekâtı başlatılmış daha sonra da Halep’teki muhalif unsurların çekilmesi ve kontrolün Suriye rejimine geçmesini de kapsayan bir mutabakata varılmıştır. MHP’nin 15 Temmuz darbe kalkışmasından kısa süre sonra başlatılan Fırat Kalkanı Harekâtı ile ilgili olarak açık ve özverili bir destek verdiği,

¹⁶⁰ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin “Rusya Federasyonu’na Ait SU-24 Savaş Uçağının Düşürülmesi ve Yaşanan Gelişmeler” hakkında yaptıkları yazılı basın açıklaması, 26 Kasım 2015,

ayrıca harekâtın amaçları konusundaki beklentilerini de Genel Başkan Devlet Bahçeli seviyesinde paylaştığı basın açıklamasındaki şu hususlar şayan-ı dikkattir: “Milliyetçi Hareket Partisi Celabrus’a yönelik başlatılan askerî harekâtı çok olumlu bir gelişme olarak görmekte ve bütünüyle desteklemektedir. Siyasi iradenin kararlı ve tavizsiz tutumunun arkasında milletçe durduğumuzu bu vesileyle açık ve güçlü bir şekilde ifade etmek isterim. Bu harekâtın askeri-siyasi hedef ve amaçlarına ilişkin bu aşamadaki görüş ve düşüncelerimiz şu noktalarda toplanmaktadır:

1. *Bu bölgedeki Türkiye-Suriye sınırının güvenliğinin tam olarak sağlanması, IŞİD’in lojistik ve insan kaynakları ikmal yollarının kesilmesi ve sınırımızdan terörist sızmalarının önlenmesi en acil ihtiyaçtır.*
2. *Cerablus ve mücavir alanların IŞİD unsurlarından temizlenmesi, Türkiye’ye yönelik güvenlik tehdidinin bertaraf edilmesinde çok önemli bir adım olacaktır. Ancak IŞİD’ten arındırılacak bu bölgeye PKK/PYD terör unsurlarının yerleşmesinin önlenmesi, PKK’nın üç kantonunun birleştirilerek sınırımız boyunca bir Kürt koridoru oluşturulmasının önüne geçilmesi de hayati önem taşımaktadır.*
3. *PYD’nin Fırat’ın batısına geçmesinin önlenmesinin Türkiye’nin kırmızı çizgisi olduğu açıklanmıştı. Ancak PYD maalesef Fırat’ın batısına geçmiştir. PYD’nin omurgasını oluşturduğu Suriye Demokratik Güçleri Cerablus’un güneyindeki Menbic’e girmiştir. ABD bu konuda daha önce verdiği sözleri tutmamıştır. Şimdi PYD’nin Menbic’ten ayrılarak Fırat’ın doğusuna çekilmesinin sağlanması da büyük önem taşımaktadır.*
4. *Bir diğer husus da Halep’te yaşanan çatışmaların seyrine göre Türkiye’ye yönelik yeni bir göç dalgasının Suriye toprakları içinde tutulmasıdır.*
5. *Bunlar hiç kimsenin karşı çıkamayacağı meşru güvenlik ihtiyaçlarıdır.¹⁶¹*

Müteakip basın açıklamasında Bahçeli harekâtın seyri ile ilgili bilgi paylaştıktan sonra PYD’nin ABD tarafından beslenip şımartıldığı, ABD’nin şimdi ise PYD’nin Fırat’ın Doğusuna çekilmekte olduğunu belirttiğini açıklayıp “bu terör örgütü doğuda kalsa ne olacak, batıda

¹⁶¹ MHP Genel Başkanı Devlet BAHÇELİ’nin “Türk Silahlı Kuvvetleri’nin 24 Ağustos 2016 sabaha karşı Suriye’nin kuzeyinde başlattığı “Fırat Kalkanı” askeri operasyonu” hakkında yaptıkları basın açıklaması http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4125/index.html

bulunsa ne çıkacaktır?” demek suretiyle harekâtın Menbiç’in alınmasına kadar sürdürülmesi gerektiğini daha sonra Fırat’ın doğusunda da PYD varlığının ortadan kaldırılması gerektiğini beyan etmiştir.¹⁶²

Irak’ta Musul’un IŞİD’ten kurtarılması operasyonu başladığında konuyu 18 Ekim 2016 tarihli Grup toplantısında ele alan Bahçeli, Musul’un tarihte bir Türkmen şehri olduğunu, bugün de Türkmen nüfusu bulunduğunu, buranın terör örgütlerinden kurtarılması gerektiğini belirtmiş, ancak bazı hususlara dikkat çekmiştir. Bunlar arasında, Irak Başbakanı İbadi’nin Türkiye’ye yönelik sözleri, ABD, Peşmerge ve İran’ın yanı sıra PKK’nın da harekâta katılacağına dair istihbari bilgiler, Türkiye’nin Musul’dan uzak tutulma gayretleri, PKK’nın bu fırsattan istifade ederek Musul çevresinde yerleşme ihtimali gibi hususlar üzerinde dikkatle durmuştur.¹⁶³

Irak ve Suriye’deki askeri gelişmeler içinde, MHP kendi öncelik ve pozisyonunu Kasım 2016’da bir kez daha maddeler halinde şöyle açıklamıştır:

“Türkiye’nin Irak ve Suriye’de vazgeçemeyeceği milli güvenlik endişeleri ve çıkarları olduğu tartışmasız bir gerçektir. Irak’a ilişkin milli güvenlik mülahazalarımız ise şunlardır:

- *Kuzey Irak’ta bağımsız Kürt devleti kurulması yolunda somut adımlar atılması.*
- *Barzani’nin Kerkük ve Musul’u ele geçirmesi, bu şehirleri özerk bölgesinin sınırları içine katması.*
- *Musul, Telafer ve Tuzhurmatu başta olmak üzere Türkmenlerin tarihi yurtlarında Barzani’nin silahlı baskısı altına alınması ve Şii milislerce tehdit edilmesi.*

¹⁶² MHP Genel Başkanı Devlet BAHÇELİ’nin 29 Ağustos 2016 tarihli basın açıklaması http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4126/index.html. Açıklamada ayrıca 17 Ağustos günü Van’da, 18 Ağustos günü Elazığ ve Bitlis’de, 20 Ağustos günü Gaziantep’te, 23 Ağustos günü Şırnak’ta, 24 Ağustos günü Bingöl ve Diyarbakır’da, 26 Ağustos günü Cizre ve Hakkari’de yaşanan ağır ve insanlık dışı terör saldırılarının 15 Temmuz FETÖ kalkışmasının bir uzantısı, bir parçası, bir devamı olduğu değerlendirilmesi yapılmış ve terörizmle mücadelenin bir bütün olduğunun altı çizilmiştir.

¹⁶³ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 18 Ekim 2016, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4140/index.html Musul’un IŞİD’ten temizlenmesi isteği ile Türkmenlerin geleceğine yönelik endişeleri içeren bir diğer açıklama için Bkz: http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4143/index.html

- PKK'nın, Irak topraklarını Türkiye'ye karşı terör saldırıları için üs olarak kullanmayı sürdürmesi.

Suriye ile ilgili stratejimizin belirlenmesinde etkili olacak unsurlar da; Suriye kaynaklı terörle mücadele, Türkiye'ye düşman oluşumların önlenmesi ve Türkmen kardeşlerimizin güvenliği ve geleceğini teminat altına alınmasıdır. Bu kapsamda;

- Suriye'nin kuzeyinde bağımsız bir Kürt yönetim bölgesi ve "Terör Koridoru" oluşması.

- Suriyeli Türkmen kardeşlerimizin katliama uğraması, milli kimlikleri ve varlıklarının tehlikeye girmesi, Türkiye'nin sessiz ve tepkisiz kalamayacağı gelişmeler olacaktır.

Türkiye'nin; milli güvenliğini tehdit eden ve milli çıkarlarını hedef alan gelişmeler karşısında fiili askeri güç kullanımını da içeren etkili bir caydırıcılık politikası izlemesi kaçınılmazdır. Bu Türkiye için bir beka sorunu haline gelmiştir. Bunun için gerektiğinde askeri harekât yapılmalı ve sınır bölgemizde Irak ve Suriye topraklarında terörden arındırılmış güvenli bölge oluşturulmalıdır. Milliyetçi Hareket Partisi, hükümetin milli güvenliğimiz için alacağı etkili tedbirleri bütünüyle destekleyecektir."¹⁶⁴

Suriye krizi ve iç savaşı sürerken ve Türkiye'de ardı ardına çeşitli bombalı terör saldırılarının gerçekleştiği bir ortamda Moskova'da Rusya, Türkiye ve İran Dışişleri Bakanları bir araya gelmişlerdir. Burada üç devlet Suriye'de ateşkesin sağlanması, öncelikli meselenin rejim değişikliği olmadığı, Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunması gerektiğini, terörle mücadele edilmesi gerektiğini içeren bir mutabakata varıp deklarasyon ilan etmişlerdir. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli 24 Aralık 2016 tarihindeki bir konuşmasında sekiz maddelik bu mutabakat metnini olumlu bulduklarını açıklamıştır.¹⁶⁵

9 Şubat 2017 tarihinde Rusya hava kuvvetlerine ait uçakların Fırat Kalkınma Harekâtını icra eden Türk askerlerinin bulunduğu bir binayı vurup 4 askerinin şehadeti ve 10 askerinin yaralanması söz konusu olduğunda ise Rusya'dan gelen açıklamaların çelişen yönlerine dikkat

¹⁶⁴ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 8 Kasım 2016, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4148/index.html

¹⁶⁵ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Siyaset ve Liderlik Okulu'nun 13. Dönem Sertifika Töreninde yapmış oldukları konuşma, 24 Aralık 2016, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4190/index.html

çekmiş ve 24 Kasım 2015'te Rus uçağının düşürülmesi ile ortaya çıkan krizi hatırlatmıştır. Bu açıklamaların yanında Türkiye'nin angajman cephesinin Ege'de bir kriz çıkarılmak suretiyle genişletilmesi, yakın geçmişte fiili durum yaratılan Türk adalarında provokatif Yunan askerî faaliyetleri bulunduğuna da dikkat çekmiştir.¹⁶⁶ 21 Şubat'taki değerlendirmelerinde ise Bahçeli, yine Rusya ile mutabakata ve Rusya'nın Astana ve Cenevre taahhütlerini yerine getirmesinin titizlikle izlenmesi gerektiğine işaret etmiştir.¹⁶⁷

MHP, Sınır ötesindeki terör koridoru tehdidinin tamamen otadan kaldırılması konusunda ısrarcı ve takipçidir. Bunu Menbiç hususunda bir kez daha göstermiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı'nda El Bab şehrinin alınmasından sonra Türk birlikleri ve ÖSO unsurlarının Menbiç'e doğru yönelmesi üzerine bölgenin bir kısmını Esad rejimi ve Rusya bir kısmının ise ABD unsurlarınca korumaya alınması üzerine harekât o noktada durmuştu.¹⁶⁸ Bunun üzerine Devlet Bahçeli harekâtın hedeflerinden vazgeçilmemesi gerektiğini beyan etmiş ve Rusya ile ABD arasında Menbiç konusunda zımnî bir mutabakat olduğunu ihsas etmiştir. Bunun ardın da Fırat Kalkanı Harekâtının Türkiye için bir bekâ sorunu olduğunun altını çizmiştir.¹⁶⁹

MHP, Suudi Arabistan ve yanındaki diğer Körfez ülkeleri ile Katar arasında çıkan krizde de hükümetin adımlarını yerinde bulmuş ve oradaki askeri üssün eleştirilmesine şu ifadelerle karşı çıkmıştır: "Suudi Arabistan ve Mısır'ın başını çektiği Körfez ülkeleri Katar'ı siyasi ve ekonomik yaptırımlarla abluka altına almışlardı. Diplomatik ilişkilerini kesmekle birlikte kara, deniz ve hava sahalarını da Katar'a kapatmışlardı. Türkiye doğru bir hamleyle, Körfez'de yükselen tansiyonun diyalogla çözüme kavuşturulmasını istemiş, bu konuda yoğun bir diplomasi faaliyeti yürütmüştür. Bölgede her an sıcak bir çatışmaya dönme ihtimali taşıyan gerilim ateşinin konuşarak, uzlaşarak, kardeşlikte buluşarak söndürülmesi konusunda ülkemiz

¹⁶⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin MYK - MDK ve Milletvekilleri Ortak Toplantısı Sonunda Düzenlemiş Oldukları Basın Toplantısı Metni, 12 Şubat 2017, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4209/index.html

¹⁶⁷ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 21 Şubat 2017, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4211/index.html

¹⁶⁸ Münbiç'te Bayrak Savaşı: ABD, Rusya ve Türk Bayrakları, 5 Mart 2017, <http://www.milliyet.com.tr/munbic-te-bayrak-savasi-abd--dunya-2407761/>

¹⁶⁹ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 7 Mart 2017, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4224/index.html

azami emek sarfetmiştir. Bir yanda Körfez İşbirliği Konseyi'nin devreye girip derinleşen ihtilafa merhem olmaya çalışması; diğer yanda ise İslam İşbirliği Teşkilatı Zirve Başkanı olan Türkiye'nin sürece müdahil olarak şiddetlenen kutuplaşmayı hafifletme çabası elbette son derece yerinde ve kayda değerdir. Katarla tarihsel bağlarımız vardır. Bir zamanlar ecdadımızın atadığı kaymakamlar bu ülkeyi yönetmişlerdir. İki ülke arasında siyasi, ticari, ekonomik ilişkiler bilinmektedir ve bunun korunmasıyla ilgili hassasiyet gösterilmesi de doğal ve normaldir. Normal olmayan Katar konusunun kimi zaman abartılması kimi zaman da istismar edilmesidir. Katarla imzalanan anlaşmaların TBMM'de 8 Haziran günü rutin onayı, görülen odur ki, birden bire bazı çevreleri rahatsız etmiştir. Katar'da kurulacak Türk üssünün körfez ülkelerinin güvenlik ve istikrarına destek vermekten başka bir hedefi yok iken, durduk yere bir kaşık suda fırtınalar koparanları anlamak şüphesiz mümkün değildir. Dünya Doha'dadır. Yedi düvel komşu coğrafyalara demir atmıştır. Peki Türkiye, üstelik eski hakimiyet havzalarında niye olmayacaktır?"¹⁷⁰

Suriye gündemi içinde, Irak'ın gölgede kalmasını arzu etmeyen MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli 2017 yılında Anayasa referandumu sürecindeki mitinglerinde Irak'taki gelişmelere, Kerkük'e ve Türkmenlere ilişkin konulara sıkça değinmiş Irak Türkmenleri'nin Irak Türkmen Cephesi lideri Erşat Salihî etrafında kenetlenmiş olduklarını, Türkiye'nin desteğiyle Türkmenlere yönelik suçların hesaplarının sorulacağını, bu yönde kutlu bir irade olduğunu beyan etmiş ve vatandaştan destek istemiştir.¹⁷¹

Irak'ta ve Suriye'de özellikle 2014 yılında zirve yapan IŞİD yayılması sürecinde Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi adına Mesud Barzani birkaç defa ülkede fiili bir bölünme olduğunu, dönemin Irak Başbakanı Nuri El Maliki'nin ayrımcı politikalarından bezdiklerini ve 2014 yılı bitmeden referandumla bağımsızlık taleplerini hukukileştirmek istediklerini belirtmişti. Buna paralel olarak her iki ülkede de ilginç biçimde IŞİD'in geriletilmesi ve o örgütten boşalan yerlerin Suriye'de PYD, Irak'ta peşmerge tarafından doldurulması süreci başlamıştı. Hatta bölgede oluşan boşluktan yararlanarak

¹⁷⁰ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 13 Haziran 2017, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4270/index.html

¹⁷¹ MHP Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, Bu Ülke İçin Yeminimiz Var. Vazgeçilmez! Antalya Mitinginde Yapmış Oldukları Konuşma, 8 Nisan 2017, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4242/index.html

Kerkük ve çevresi de peşmerge tarafından, -Irak Anayasasının IKBY'ye vermediği alanlar dâhil- kontrol altına alınımıştı. 2014 Eylülünde Maliki'nin yerine Haydar el İbadi gelince referandum gündemini erteleyen ve ABD'nin talepleri doğrultusunda Irak güçleriyle birlikte Musul'un alınması için ortak harekât hazırlığına girişen IKBY, referandumun 2016 ABD Başkanlık seçimlerinden önce yapılacağını beyan ettiler.¹⁷²

Daha sonra milat olarak Musul'un IŞİD'ten kurtarılması öne sürüldü. 2017 Nisan'ına gelindiğinde Musul kurtulmakta iken, 2017 yılı içinde referandumun yapılacağı açıklandı. 7 Haziran'da ise Mesud Barzani, referandumun 25 Eylül 2017'de yapılacağını açıkladı. Yardımcısı Hemin Hevremi de, referandumun Kerkük, Sincar, Hanekin ve Mahmur'da da icra edileceğini beyan etti. Böylece IKYB Bölgesi dışında da bağımsızlık referandumu yapılarak bu bölgelerin sahipliği konusunda fiili durum hukukileştirilmeye gayret edilecekti. Bu süreçte Türkiye ile İran arasında kritik bir görüşme oldu. İran Genelkurmay Başkanı Türkiye'yi ziyaret edip hem Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar hem de Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüştü. Görüşmelerden, Irak'taki referanduma kuvvetli itiraz konusunda görüş birliği çıktı.¹⁷³ Bu mutabakat, Suriye konusunda devam eden görüşmeler, Katar krizi konusunda takınılan benzer tavır gibi son zamanlarda İran ve Türkiye'yi birbirine yaklaştıran bir diğer önemli konu başlığı oldu.

MHP bu süreçte, adeta erken uyarı sinyallerini veren merkez olmuştur. Genel Başkan Devlet Bahçeli aylar öncesinden bu konuda uyarılarda bulunmuş ve konu kendisinin talebiyle hukuksal ve siyasal boyutlarıyla TASAV'da düzenlenen çalıştayda Temmuz 2017'de masaya yatırılmıştır.¹⁷⁴

MHP bu kritik konuda, Irak'ta yapılan referanduma karşı Türk hükümetinin tavrını destekleyen, bu konuda bölge devletleri ile varılan mutabakattan memnun olunduğu anlaşılan açık bir politika takip etmiştir. Referandum günü yapılan basın açıklamasında Devlet Bahçeli, bu referandumu "korsan referandum" olarak tanımlamış, Barzani'nin çok ağır bedel ödeyeceği bir maceraya başladığını, Türkiye'nin Türkmen bölgelerinin bir oldubittiye getirilmesine sessiz

¹⁷² İraçî Kurdish Leader Calls For Nonbinding Vote on Independence, 3 Şubat 2016, <https://www.rferl.org/a/iraqi-kurdish-leader-barzani-calls-for-nonbinding-vote-independence/27529166.html>

¹⁷³ <https://www.rferl.org/a/turkey-iran-voice-opposition-kurdish-independence-vote-rare-visit-erdogan-bagheri-army-chief-of-staff/28681100.html>

¹⁷⁴ Bkz: <https://www.tasav.org/turk-akademisi-beyin-firtinasi-sonuc-bildirisi.html>

kalmayacağını” beyan etmiştir.¹⁷⁵ Bunun yanında aşağıdaki hususları içeren tedbirlerin alınmasını hükümete tavsiye etmiş ve peşinen destekleyeceğini beyan etmiştir:

“Türkiye, Kuzey Irak’taki Türk askeri unsurları ile Türkmen kardeşlerimizin güvenliğinin tehlikeye düşürülmesini, fiili askeri müdahaleyi meşru kılacak “Savaş ilanı” sayacağını açıkça ortaya koymalıdır. Bu amaçla izlenecek caydırıcılık stratejisinde, Türkiye’nin elinde askeri tedbirler dışında şu imkânlar bulunmaktadır.

- Barzani’nin bölgesel yönetimini tanımadığımız, bundan sonra Irak’taki yegâne muhatabımızın merkezi hükümet olduğunun ilan edilmesiyle yetinilmemeli, Erbil’deki diplomatik misyonumuz kapatılmalı, Türkiye’deki Barzani temsilcileri ülke dışına çıkarılmalıdır.

- Habur sınır kapısının Kuzey Irak’tan Türkiye’ye giriş yapacak Türk vatandaşları dışında, kapatılması.

- Kuzey Irak’a yapılan lojistik desteğin, gıda ve diğer malzeme akışının, müteahhitlik hizmetleri ve ticaretin, elektrik ve benzin ikmalinin durdurulması.

- Bölgede petrol arama işleri dâhil her alanda faaliyet gösteren Türk şirketleri ve girişimcilerinin bölgeden çekilmesi, kuzey Irak’a seyahat için uyarı yapılması.

- Kuzey Irak’ta faaliyet gösteren yabancı şirketlerin Türkiye üzerinden malzeme ve teçhizat ikmaline izin verilmemesi.

- Barzani yönetimin düzenlediği resmi evrak ve pasaportların tanınmaması, idari tasarruflarının geçerli sayılmayarak bunlar üzerinden işlem yapılmaması.

- Türk hava sahası üzerinden yapılan Kuzey Irak’a uçuşların durdurulması. Türk hava yolları ile diğer Türk hava taşıyıcılarının Erbil ve Süleymaniye seferlerinin askıya alınması.

- Barzani’nin peşmergelerinin eğitimi için Türkiye’nin sağladığı katkıya son verilmesi.

¹⁷⁵ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin 25 Eylül’de Kuzey Irak’ta yapılan sözde referandum hakkında yapmış oldukları yazılı basın açıklaması, 25 Eylül 2017, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4302/index.html Bu konuşmasında Bahçeli, Kerkük’e gitmek üzere en az 5000 ülkücü gönüllünün hazır olduğunu da beyan etmiştir.

- Barzani yönetimine Türkiye'nin tüm mali yardımları kesilmelidir.

Türkiye, yaptırım gücü olan bu imkânları, gelişmelerin seyrine göre uygulamaya sokacağını ilan etmeli ve bu konudaki kararlılığını göstermek için bazılarını bugünden hayata geçirmelidir.

Geldiğimiz bu günkü noktada; durum çok ciddidir, tehdit çok açıktır, tehlike çok yakındır. Bu konu Türkiye için hafife alınamayacak bir milli güvenlik sorunudur.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin, hükümetin bu amaçla kararlılıkla atacağı adımların ve alacağı tedbirlerin sonuna kadar yanında ve arkasında duracağını bu vesileyle bir kere daha ilan etmek istiyorum.”¹⁷⁶

Türkiye Cumhurbaşkanı dâhil en üst düzeyden Barzani'ye ve IKBY idaresine referandum kararından vazgeçilmesi çağrısında bulunsa da referandumun yapılması ve sonuçlarının açıklanması, Türkiye'nin daha açık bir karşı politika izlemesini beraberinde getirdi. Irak Meclisi 25 Eylül'de “Kerkük ve tartışmalı diğer bölgelerde vatandaşların güvenliğini korumak için hükümetin askeri güç bulundurması” kararını aldı. Buna uygun olarak Kerkük'e doğru hareket hazırlıkları yapıldı. Bu süreçte Türkiye'de Irak merkezi hükümetini destekledi. 15 Eylül 2017'de bağlayan hareketla kısa süre içinde Bağdat hükümetine bağlı askeri güçler Kerkük Havalimanı'nı, K1 Askeri Üssü'nü ve Kerkük Valiliği'ni ele geçirdiler. Kerkük'teki IKBY Bayrağı indirildi. Hatta bazı noktalarda Irak Türkmenlerinin de içinde olduğu Haşdi Şabi kuvvetlerinin desteğiyle ayyıldızlı mavi Türkmeneli bayrağı göndere çekildi.¹⁷⁷ Türk Dışişleri Bakanlığı bu gelişmeler üzerine, Irak merkezi hükümetine bağlı Irak ordusu güçlerinin, illegal IKBY referandumu sonrasında, yüzyıllarca Türkmenlerin anavatanı olmuş olan Kerkük'te anayasal egemenliği sağlamak üzere yaptığı harekâtı dikkatle takip ettiğini” ve “Irak Hükümeti'nin Kerkük'te PKK terör örgütü elemanlarına müsamaha gösterilmeyeceğine, bunların mobilize edilmesinin

¹⁷⁶ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 25 Eylül'de Kuzey Irak'ta yapılan sözde referandum hakkında yapmış oldukları yazılı basın açıklaması, 25 Eylül 2017, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4302/index.html

¹⁷⁷ Haşdi Şabi Desteğindeki Irak Ordusu Kerkük'te, 16 Ekim 2017, <https://www.amerikaninsesi.com/a/hasdi-sabi-destekli-irak-ordusu-kerkuk-te/4072258.html>

savaş ilanı telakki edileceğine ilişkin açıklamasını memnuniyetle karşıladıklarını” beyan eden bir açıklama yayınlamıştır.¹⁷⁸

20 Ocak 2018’de ise Türk Silahlı Kuvvetleri Hatay ilinin doğusunda ve Azez’in güneyinde yer alan Afrin ili ve çevresini PYD/YPG terör unsurlarından temizlemek üzere Zeytin Dalı Harekâtını başlatmıştır. Bu harekâtla, Afrin kent merkezi ve çevresindeki ilçe ve köylerin tamamen kontrol altına alınması hedeflenmiştir. TSK ve ÖSO kuvvetleri harekâtın başlangıcında önemli direnişle karşılaşsa da 2 ay gibi kısa bir sürede TSK resmi verilerine göre 4000’e yakın teröristi etkisiz hale getirmek suretiyle bölgeyi denetim altına almışlardır. Böylece PKK’nın Suriye kolunun Akdeniz-Amanoslar hattına erişimi engellenmiştir. Türkiye, en üst düzey açıklamalarla, Fırat nehrinin doğusundaki Suriye topraklarında da PKK fiili denetimini ortadan kaldırmaya kararlı olduğunu açıklamaktadır. BM Genel Kurulu’na hitabında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bu konuyu net bir biçimde ifade ettiği görülmüştür. MHP’nin Suriye’de gerçekleştirilen Zeytin Dalı Harekâtına desteği de tam olmuştur. Bu harekâtlara destek, MHP teşkilatları ve Ülkü Ocakları tarafından da muhtelif yollarla izhar edilmektedir.¹⁷⁹

Sonuç Yerine: Türkiye Öncelikli ve Dosdoğru 50 Yıl

CKMP ve MHP Genel Başkanlığı görevlerinde bulunmuş olan Milliyetçi-ülkücü Hareketin merhum ve unutulmaz lideri Alparslan Türkeş, dünya olaylarını tarihî temelleri üzerinde ancak günün koşulları çerçevesinde değerlendirebilmiş olması, geleceğe dönük projeksiyonlar ve tahminler dile getirebilmiş olması, dış politikanın uygulanması veya yürütülmesinde birtakım eksiklikleri tespit etmekle kalmayıp bunlara ilişkin önerilerde bulunması itibarıyla üstün vasıflı bir devlet ve siyaset adamı olarak Türk milletine hizmet

¹⁷⁸ No: 320, 16 Ekim 2017, Kerkük’teki Gelişmeler ve Irak Hükümeti’nin Tutumu Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-320_-kerkukteki-gelistmeler-ve-irak-hukümetinin-tutumu-hk.tr.mfa

¹⁷⁹ Yüzlerce açıklama ve kampanyadan bazı örnekler olarak Bkz: MHP Lideri Bahçeli: Zeytin Dalı Harekâtı Yerinde ve meşrudur, 4 Şubat 2018, <http://www.milliyet.com.tr/mhp-lideri-bahceli-zeytin-dali-siyaset-2603693/>, <https://www.haberler.com/zeytin-dali-harekati-na-bayrakli-destek-10525719-haberi/>, <https://www.aydinlik.com.tr/malatya-da-10-bin-kisiden-zeytin-dali-harekati-na-destek-yuruyusu-turkiye-mart-2018>, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/01/28/vaatandastan-zeytin-dali-harekatina-destek>, <http://www.yesilafsin.com/bolge-haberleri/mhp-ve-ulku-ocaklarindan-zeytin-dali-harekati-na-destek-h20819.html>, <http://www.hurriyet.com.tr/mhpliler-zeytin-dali-harekatina-destek-icin-40726124>

etmiştir. 1970’li yıllarda, Soğuk Savaşın bütün özellikleriyle diri olduğu bir dönemde dâhi, bu mücadelenin bir gün sonlanabileceğine ilişkin, ABD’nin Avrupalı müttefiklerinin ve hatta Japonya gibi Asya’daki müttefiklerinin güç merkezleri hâline gelme ihtimali üzerinde durmuş olması onun “ufkun ötesini görebilme” niteliğini ortaya koymuştur.

Milliyetçi siyasetçilerin salt jeopolitikçi ve klasik gerçekçi çerçevede tanımlandığı bir uluslararası ilişkiler yazınının varlığı göz önünde bulundurulduğunda, Türkeş’in adâlet ve hakkâniyet çağrısı, manevî değerler ve Türk milletinin insanlık âleminde yükselmesi istikâmetindeki beyanları, ahlâk arayışını reddeden bir klasik realist anlayışla özdeşleştirilemeyeceğini açıkça ortaya koyar. Bununla birlikte en kritik dönemlerde gerçek durumu tespit etmek ve buradan hareketle hedefe ulaşma yollarını tayin etmek onun rasyonel düşünüş ve eylem biçimini ortaya koyar. Siyasî hayatı da devlet yönetimindeki uygulamaları da bunun örnekleriyle doludur.

Alparslan Türkeş’in vefatından sonra da MHP, milliyetçi ülkücü fikrin siyasal partisi, Türk siyasetinde “Türk Dünyası” fikrinin ve Turan idealinin sahibi olmayı sürdürmüştür. 2019 yılı itibarıyla 50 yıla ulaşan hayatında MHP, oldukça kısa bir zaman hükümet etme imkânına sahip olmuş hiçbir zaman dış politikanın yürütülmesinden birinci derecede sorumlu olan Dışişleri Bakanlığı MHP’li bir bakanda olmamıştır. Buna rağmen, MHP’nin Türkiye’nin dış siyaseti ile ilgili önemli bir bilgi birikimi, konulara ilişkin özgün ve millî yaklaşımı olmuştur.

Bu birikim ve yaklaşım çerçevesinde MHP, küreselleşmeden Avrupa Birliği’ne, Kıbrıs sorunundan Batı Trakya meselesine, Kafkasya ve Türkistan’dan Irak ve Suriye’ye, enerjinin dış politikadaki yerinden, dünyadaki iktisadi ve sosyal adaletsizliklere dek pek çok konuda pozisyonunu net biçimde ortaya koymuştur. 1997’den beri MHP Genel Başkanlığı görevini sürdüren Devlet Bahçeli’nin TBMM grup konuşmaları, adeta temelini dış politika hususlarının tayin ettiği, oradan iç siyasal konulara yansıyan bütüncül bir bakış açısına sahiptir. MHP’nin neredeyse tüm seçim beyannameleri birbirini tamamlayan ancak ana siyasal hatları ve öncelikleri gözeten kapsamlı belgeler olarak Türk dış politikasına fazlaca yer ayırmaktadır.

Türkiye’nin jeopolitik güçlük ve avantajları, Türk siyasal hayatının fırtınalı ve acılarla dolu geçmişi, Türk milletine ve Türkiye’ye karşı tarihsel önyargı ve düşmanlıklarla hareket eden çok sayıda güçlü ve

güçsüz aktörün varlığı, Türk dış politikasını tabii olarak yürütülmesi zor bir sahaya dönüştürmektedir. Bununla birlikte, millî meselelerdeki duyarlılık düzeyi, dış politika konularında adeta otomatik bir teyakkuza sağlamaktadır. Bu hususiyeti MHP'nin tarihinde pek çok örnekte görmek mümkündür.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Türkiye'nin dünyadaki konumu için hedef tayin eden sıkça kullandığı bir kavramsallaştırma vardır. O da "Lider ülke Türkiye"dir. Parti Tüzüğünde yer alan "Barış, mutluluk ve adaletin hâkim olduğu bir dünya nizamının tesisinde ülkemizin söz sahibi olmasını sağlamak suretiyle milletimizi çağın kudretli, itibarlı ve önder toplumlarından biri yapmak ve tarih sahnesinde ebedi kılmaktır." İfadelerinde kendini bulmuştur.

MHP'nin 50 yılında, dış politika konularına ilişkin bir zık zak, Türkiye'yi dış dünyada itibardan edecek bir davranış veya açıklama, millî konularda güç ve/veya mevzi kaybına yol açmış bir fiil görmek mümkün değildir. Bu çerçevede MHP'nin Soğuk Savaş yıllarından günümüzün çalkantılı ve kaotik sistemine yarım asırlık bir dik duruşla taşındığı rahatlıkla belirtilebilir.

MİLLET, MİLLİYETÇİLİK, TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE MHP

Prof. Dr. M. Hanifi MACİT

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

Özet

Millet, çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ölkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulustur. Milliyetçilik, maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı, ulusçuluktur. Türkler ilk Türk devletlerinden bu güne kadar millet ve devlet anlayışına sahip olmuşlar, bu çerçeve de bir milliyetçilik düşüncesi geliştirmişlerdir. Ortaya konulan milliyetçilik düşüncesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne kadar içinde bulunulan çağın gereklerine göre değişerek gelmiştir. Günümüzde de aynı milliyetçi düşünce devam etmektedir. Bugün de Türkiye'de milliyetçi düşüncenin bir taşıyıcısı olarak Milliyetçi Hareket Partisi'nin siyasi doktrini kurucusu Alparslan Türkeş tarafından Dokuz Işık ilkesi çerçevesinde belirlenmiştir. Alparslan Türkeş'ten sonra Milliyetçi Hareket Partisi'nin genel başkanlık görevini yürüten Sayın Dr. Devlet Bahçeli'nin söylediği "Önce ülkem ve milletim, sonra partim ve sonra ben." ilkesi geçmişten günümüze gelen milliyetçi düşüncenin reel politikadaki yansımaları meydana getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Millet, Devlet, Milliyetçilik, Türk milliyetçiliği, Milliyetçi Hareket Partisi.

Abstract

The nation is a group of people mostly living on the same land and having language, history, emotion, ideal, tradition and custom union among them. Nationalism is the understanding of keeping the interests of nation and country above all else in material and spiritual terms. The Turks have had the understanding of nation

and nationalist from the first Turkish states to the present, and have developed a thought in this context. The idea of nationalism changed according to the requirements of the present age and reached to the Turkish Republic. The same nationalist thought continues today. As a carrier of the nationalist thought in Turkey today, the Nationalist Movement Party's political doctrine was determined in the framework of the principle of Nine Lights by its founder, Alparslan Türkeş. Serving as the chairman of the Nationalist Movement Party after Alparslan Türkeş, Dr. Devlet Bahçeli's "First of all my country and nation, then my party and me." principal created the reflection of nationalist thought from past to present in real politics. Keywords: Nation, State, Nationalism, Turkish Nationalism, Nationalist Movement Party.

Giriş

Millet ve milliyetçilik kavramları, siyasi literatüre dahil oldukları ilk günden itibaren üzerinde konuşulması en zor konulardan biri olagelmışlerdir. Bu açıdan ele alındığında genel geçer bir millet ve milliyetçilik tanımı yapmak güçtür. Söz konusu bu güçlüğü'nin sebebi millet ve milliyetçilik kavramlarının ifade ettikleri anlamların yere, zamana ve kişilere göre değişebilmesidir. Dünyanın farklı coğrafyalarında, aynı coğrafyanın farklı toplumlarında ve hatta aynı toplumun farklı gruplarında birbirinden değişik millet ve milliyetçilik tanımlarına rastlamak olasıdır.¹

Kısa bir ifade ile millet, çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulustur.² Bu terim, 18. yüzyılın sonlarına kadar fazla bir siyasi ton taşımamakla birlikte, 19. yüzyıla gelindiğinde, siyasi bir doktrin ya da harekete tekabül eder hale gelmiştir.³

¹ Murat Kılıç, "Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat" Türk Milliyetçiler Derneği (1951-1953), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 11.

² Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005, s. 1396.

³ Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev.: Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan, Adres Yayınları, Ankara, 2013, s. 161.

Milliyetçilik, maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı, ulusçuluktur.⁴ Millet anlayışı üzerine şekillenen milliyetçilik düşüncesinin modern anlamda gelişimi de aynı döneme rastlar. Milliyetçilik kavramı da modern manada siyasal bir ideoloji olarak 18. yüzyılın sonlarında gelişmeye başlamıştır.⁵ 20. yüzyıla gelindiğinde ise farklı milliyetçiliklerden söz edilmeye başlanmış ve bunların ortak karakterini belirlemek neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Bunun için milliyetçilik ideolojisinin anlaşılmasında, kökteş olan millet, milliyet, millî karakter ve millî çıkar kavramlarının ve dil, din, organik toplum, tarih ve kültür gibi milliyetçiliğin temel ilkelerinin anlaşılması önemlidir.⁶

Bir siyasal ideoloji olarak milliyetçiliğin bütün diğer ideolojiler gibi yekpare bir görüntüsü yoktur. Farklı milliyetçilikler söz konusu olmakla birlikte, bunların ana temalar olarak seçtikleri temel değerler de değişmektedir.⁷ Bu bağlamda ayrı ayrı milliyetçilik türlerinden söz edilebilir. Bunlar da şu şekilde sıralanabilir: Liberal milliyetçilik, muhafazakâr milliyetçilik, aşırı milliyetçilik.⁸

Milliyetçilik türlerine bakıldığında, modern anlamdaki milliyetçiliğin en eski biçimi 1789 Fransız Devrimi'ne dayandırılrsa da bu, söz konusu devrim öncesinde milliyetçiliğin olmadığı anlamına gelmez. Milliyetçiliğin kökeninin, tarihin çok daha derinliklerinde aranması gerekir.⁹ Toplumların çok daha eski zamanlarında milliyetçilik vurgusunun yapıldığı özgün milliyetçilik tutumlarına rastlanılabilir. Bu da milliyetçiliğin yalnızca Modern Dönem Batı kaynaklı bir ideoloji olmadığı, toplumların kendi özgün geçmişlerinde de örneklerinin var olduğu anlamına gelir.¹⁰

Modern dönemlere gelinceye kadar toplumların kendi özgün geçmişlerinde de milliyetçilik örneklerinin var olduğu düşüncesine

⁴ *Türkçe Sözlük*, s. 1397.

⁵ Anthony D. Smith, *Milliyetçilik Kuram-İdeoloji-Tarih*, Çeviren: Ümit Hüsrev Yolsal, Atıf Yayınları, Ankara, 2013, s. 15.

⁶ M. Hanifi Macit, Alper İplikçi, Mustafa Bingöl, *Siyaset Felsefesine Giriş*, Pegem Akademi, Ankara, 2018, s. 141-146.

⁷ Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, s. 21.

⁸ Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, s. 174-181.

⁹ Acar Sevim, *Halk Milliyetçiliğinin Öncüsü: Herder*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 22.

¹⁰ Macit, İplikçi, Bingöl, *Siyaset Felsefesine Giriş*, s. 147.

binaen bunu kadim milletlerde görmek mümkündür. Tarihsel olarak büyük milletler modern dönem öncesi çağlarda da milliyetçilik düşüncesine sahip olmuşlardır. Bu farklı milletler açısından değişik şekillerde örneklendirilebilir. Aslında böylesi durumda dikkat edilecek husus modern dönem milliyetçilik anlayışı ile milliyetçiliğin tarihsel kökenlerini ayrı ayrı ele almak ve değerlendirmektir.

Yakın Dönem Türk Milliyetçiliğine Genel Bir Bakış

Tarihin en eski milletlerinden olan Türkler, millet olarak ortaya çıkıp ilk devletlerini kurduklarından bu yana milliyetçilik düşüncesine sahip olmuşlardır. Türk milliyetçiliğinin en önemli özelliklerinden birisi bunun tarihte ilk defa görülmesi ve böylece beşer hayatının en ileri safında yer almasıdır. Batı'da milliyetçilik duygularının 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başladığı kabul edilir ve Türklere de oradan geldiği söylenir. Bu genel kanaatin eksik tarafları vardır. Milliyetçilikte Avrupa görüşünün batı dünyası bakımından doğruluğu belki mümkündür, fakat Türk tarihi açısından isabeti herhalde şüphe ile karşılanmalı ve hatta reddedilmelidir. Çünkü Türklere milliyetçiliğin bundan iki bin yıl öncesine ait izleri bizzat Avrupalı bilim adamları tarafından tespit edilmiştir.¹¹

Yakın dönemde Batı'da algılandığı şekilde Türk milliyetçiliği veya daha genel bir ifadeyle Türk ulusal kimliği düşüncesinin diğer milletlere göre daha geç ortaya çıkıp geliştiği, ancak modern anlamda olmasa dahi Türklere tarihin başlangıcından bu yana bir tür milliyet bilincinin var olduğu söylenebilir.¹² Türk milliyetçiliği ve Türk ulusal kimliği düşüncesinin modern dönemde Türklere arasında geç tezahür etmiş olmasının kendi içerisinde bir takım sebepleri vardır. Bunun en önemli sebebi Türklere kurmuş oldukları Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu bir yapıya sahip olması ve devletin asli sahibi olarak onun dağılmasını engellemek için çeşitli şekillerde çaba göstermeleridir. Burada Türklere milliyetçilik ve Türk ulusal kimliği geç gelişmiştir demek yerine devleti yaşatma, ayakta tutma arzusu daha önde gelmiştir demek daha doğru bir ifade şekli olacaktır. Osmanlı İmparatorluğu idaresindeki azınlıklar 19. yüzyılda milliyetçi

¹¹ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s. 19.

¹² Turgay Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ebabel Yayınları, Ankara, 2005, s. 123.

düşüncelerden etkilenerken ayrılıkçı politikalar takip ederlerken devlet bunun önüne geçebilmek için çeşitli çabalar göstermekteydi. Bu noktada Tanzimat ve Islahat Fermanları ilan edilmiş, devletin devamlılığını sağlayabilmek için meşruti idare sistemi yürürlüğe konulmuş, Osmanlılık ve İslamcılık fikir akımları uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak bunlardan bir sonuç alamayınca neticede de Türkler de Türkçülük düşüncesine yönelmişlerdir.

Batı'da siyasi bir akım şeklinde ortaya çıkan milliyetçiliğin modern zamanda Türk toplumu ile buluşması Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkçülük akımının doğuşu ile olmuştur.¹³ Ortaya çıkan Türkçülük, klasik ve gerçek anlamda milliyetçilik demektir.¹⁴ Türkçülüğün gelişimi özellikle 19. yüzyılda ilmi, edebi ve siyasi olmak üzere üç aşamada gerçekleşmiştir. İlk iki safhada birçok milliyetçilik akımında olduğu gibi Türkçülük kendini dil, edebiyat ve tarih alanındaki çalışmalarla göstermiştir. Türkçülüğün Türk milliyetçiliğine, yani siyasal bir ideolojiye dönüşmesi ve örgütlenmesi 20. yüzyılın başlarında, İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde olmuştur.¹⁵ Bu dönemde Türkçülük düşüncesinin savunucuları, çöken bir devlet karşısında yeni bir millî devletin kuruluşunu düşünmeyerek, yeni bir imparatorluk tezi işlemişlerdir. Bunun için de milliyetçilik akımını uzak Türkçülüğe ve Turancılığa dönüştürmüşlerdir.¹⁶

Ortaya konulan Türkçülük düşüncesi ile Türkçüler Osmanlı İmparatorluğu vatandaşlarına yeni bir hayat vadedyordular. Yeni hayat Osmanlı İmparatorluğu'nun kurtuluşu ile olabilecekti. Kurtuluş reçetesinin dayandığı fikir ve eylemin temeli Türk milliyetçiliğine dayanacaktı. Türkler önce Osmanlı İmparatorluğu'nda millî bir bilince sahip olacaklardı. İkinci aşamada da ülke dışındaki Türklerle birleşilecek ve Turan isimli büyük ülke kurulabilecekti. Türkçülük cereyanı Ziya Gökalp'in liderliğinde dönemin ünlü isimleri tarafından da geliştirildi. Bunlar arasında Yusuf Akçura, Ömer Seyfettin,

¹³ Murat Kılıç, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, Aralık 2007, s. 116.

¹⁴ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler Kanun-ı Esasî ve Meşrutiyet Dönemi (1876-1938)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 137.

¹⁵ Kılıç, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi", s. 116.

¹⁶ Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler Kanun-ı Esasî ve Meşrutiyet Dönemi (1876-1938)*, s. 137; Kılıç, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi", s. 117.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Mehmet Fuat Köprülü, Ahmet Ağaoğlu, Munis Tekinalp (M. Kohen), Kâzım Nami Duru gibi önde gelen aydınlar bulunuyordu.¹⁷

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ile Turancılık fikri de ortadan kalkmış daha doğrusu geçerliliğini yitirmiş gözükmekteydi.¹⁸ Osmanlı İmparatorluğu'nda düşünsel açıdan 19. yüzyılda ortaya çıkan, 20. yüzyılın başlarında siyasi ideolojiye dönüşen Türkçülük, hızlı bir gelişme göstermiş ve devletin yıkılışı döneminde zirve noktasına ulaşmıştı. Cumhuriyetle beraber milliyetçilik devletin temel ideolojisi ve değişik versiyonları ile her zaman varlığını hissettirmişti.¹⁹ Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ile Türkçülük / Turancılık fikri her ne kadar geçerliliğini yitirmiş ise de yerine yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti de aynı milliyetçi düşünce üzerine şekillenmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığını ortaya çıkaran temel düşünce yapısı Türk milliyetçiliğidir.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu istediğini elde edemeyip İtilaf Devletleri ile Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak savaştan çekildikten sonra ülkenin büyük bir kısmı fiilen işgal edildi. İşgaller karşısında Türk milleti bir özgürlük ve bağımsızlık savaşına girişti. Aslında bu dönemde Türk milletinin işgalci devletlere karşı giriştiği özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi Türk milletinin çağlar öncesinden gelen millet ve milliyetçilik anlayışının, devlet düşüncesinin, bağımsızlığa olan düşkünlüğünün en güzel göstergesidir. Türk öksüz kalır yurtsuz kalmaz ifadesinin dışı vurumudur.

Bu dönemde işgaller karşısında Anadolu'da millî direniş hareketleri ortaya çıktı. Millet topyekûn olarak kendini savunma azmini ortaya koydu. Fakat bu konuda başlangıçta tam bir bütüncül hareket söz konusu değildi. Düşünülen kurtuluş çareleri farklı farklı idi. Millî Mücadelenin lideri olarak Mustafa Kemal Atatürk bu durumu dile getirirken şöyle diyecekti:

¹⁷ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, Cilt 1 - İkinci Meşrutiyet Dönemi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 43.

¹⁸ Kılıç, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi", s. 117.

¹⁹ Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, s. 123.

“Bu durum ve şartlar karşısında düşünülen kurtuluş çareleri, birincisi İngiliz himayesini istemek, ikincisi Amerikan mandasını istemektir. Bu iki türlü karar sahipleri, Osmanlı İmparatorluğu’nun bir bütün halinde korunmasını düşünenlerdir. Osmanlı İmparatorluğu’nun çeşitli devletler arasında taksimi yerine, İmparatorluğu tek bir devletin koruyuculuğu altında bulundurmaya tercih edenlerdir. Üçüncü karar, bölgesel kurtuluş çarelerine başvurmaktır. Söz gelişi bazı bölgelere kendilerinin Osmanlı İmparatorluğu’ndan koparılacağı görüşüne karşı ondan ayrılma tedbirlerine başvuruyorlardı. Bazı bölgeler ise Osmanlı İmparatorluğu’nun ortadan kaldırılacağını ve Osmanlı ülkesinin teksim edileceğini oldubitti kabul ederek kendi başlarını kurtarmaya çalışıyorlardı. Ben bu kararların hiçbirinde isabet görmedim. Çünkü bu kararların dayandığı bütün deliller ve mantıklar çürüktü, temelsizdi. Gerçekte, içinde bulunduğumuz o tarihte, Osmanlı İmparatorluğu’nun temelleri çökmüş, ömrü tamamlanmıştı. Osmanlı memleketleri tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk’ün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Son mesele bunun da taksimini sağlamaya çalışmaktan ibaretti. O halde ciddi ve gerçek bir karar ne olabilir di? “Efendiler, bu durum karşısında tek bir karar vardı. O da millî hâkimiyete dayanan, kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak!”²⁰

Mustafa Kemal Atatürk, bu kararın dayandığı mantığı şu şekilde açıklıyordu:

“Temel ilke, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu ilke, ancak tam istiklale sahip olarak gerçekleştirilebilir. Ne kadar zengin ve bolluk içinde olursa olsun, istiklalden yoksun bir millet, medeni insanlık dünyası karşısında uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye layık görülemez.

Yabancı bir devletin koruyup kollayıcılığı kabul etmek, insanlık vasıflarından yoksunluğu, güçsüzlük ve miskinliği itiraftan başka bir şey değildir. Gerçekten de bu seviyesizliğe düşmemiş olanların, isteyerek başlarına bir yabancı getirmelerine asla ihtimal verilemez.

Halbuki, Türk’ün haysiyeti, gururu ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa yok olsun daha iyidir!...

O halde, ya istiklal ya ölüm!

²⁰ Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004, s.8-9.

İşte gerçek kurtuluş isteyenlerin parolası bu olacaktır. Bir an için bu kararın uygulanmasında başarısızlığa uğranacağını farz edelim. Ne olacaktır? Esirlik!

Peki efendim. Öteki kararlara boyun eğme durumunda sonuç bunun aynı değil miydi?"²¹

Mustafa Kemal Atatürk bu düşünce ile başlattığı ve ana hatlarının Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri kararları ile Misak-ı Milli'de belirlendiği Millî Mücadele hareketinde başarıya ulaştı. O'nun liderliğinde Türk milleti özgürlük ve bağımsızlığını kazanarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurdu. Yeni Türk Devleti'nin nitelikleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün devlet anlayışına hâkim olan millî devlet, tam bağımsızlık ve millî egemenlik ilkeleri ile O'nun bütün atılımlarına ve inkılaplarına yön vermiş olan çağdaşlaşma hedefinden ortaya çıktı.²² Ortaya konulan hedef ve gerçekleştirilen rasyonel etkinlikler üzerinden bakıldığında Mustafa Kemal Atatürk'ün millet ve milliyetçilik anlayışının, birleştirici, toplayıcı nitelikte olup, millet yararına somut adımlar ve millet ve devletin geleceğinin inşasına yönelik gerçekçi amaçlarla şekillendiği görülmektedir. Bu millet ve milliyetçilik anlayışının temeli, millî birlik, millî şuur, millî varlık esaslarına dayanır. İrkçılığı, her türlü mezhep ayrımcılığını, sınıf kavgasını reddeder. Saldırgan değil, barışçıl ve insancıldır. Demokrasiye yöneliktir. Çağdaşlaşmaya ve yeniliklere açıktır. Durağan değil aktiftir.²³

Türk Milliyetçiliğinin Siyasal Temsilcisi Olarak MHP ve Milliyetçilik Söylemi

Toplum ve onun millî kimlik oluşturmuş hâli olan millet, yalnızca tarihî akışın içinde sosyal ve kültürel bir beraberliğin adı değil, aynı zamanda bir arada yaşamayı istemiş olmanın gereği olarak, politik bir uzlaşmanın da eseridir. Bu uzlaşmanın yaşandığı devlet ise soysal, kültürel ve politik ittifakın resmîyet kazanmış kurumsal yapısını temsil

²¹ Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, s. 9-10.

²² Mehmet Kayıran - Mustafa Yahya Metintaş, "Atatürkçü Düşünce Sistemi: Atatürkçülük (Kemalizm)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 51, Bahar 2013, s. 586.

²³ Yücel Özkaya, "Altı İlke", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 8 (1991), s. 652-656.

etmektedir.²⁴ Türk milleti tarihsel olarak ilk Türk devletlerinden bugüne kadar millet ve devlet anlayışına sahip olmuş, bu çerçevede bir millet ve milliyetçilik düsturu ortaya koymuştur. Türklerde millet ve milliyetçilik anlayışı son Türk devleti Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar farklı süreçlerden geçip gelmiştir. Günümüz Türkiye'sinde de siyasi alanda milliyetçi düşüncenin ana temsilcisi Milliyetçi Hareket Partisi'dir. 9 Şubat 1969'da kurulup elli yıllık bir geçmişe sahip olan Milliyetçi Hareket Partisi'nin siyasi doktrini Alparslan Türkeş tarafından Dokuz Işık ilkesi çerçevesinde ortaya konulmuştur. Bunlar: Milliyetçilik, ülkücülük, ahlâkçılık, ilimcilik, toplumculuk, köycülük, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçiliktir.²⁵

Bugün Türk milliyetçiliği siyasal söylemini tarihsel arka planı çerçevesinde Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Dr. Devlet Bahçeli'nin "*Önce ülkem ve milletim, sonra partim ve sonra ben.*", ilkesi üzerine inşa etmiştir. Bu ifade geçmişten alınan mirasın reel politikte kazandığı pratiği dile getirmektedir.²⁶ Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Dr. Devlet Bahçeli'nin ortaya koyduğu bu ilke siyasette Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk milletinin varlığını bütünsel olarak ön plana alan düşüncenin ürünüdür. Bu düşünce her türlü siyasi mülahazanın, günübirlik siyasi çıkarım çok ötesinde devletçi ve milliyetçi anlayışın reel politikadaki ifade şeklidir.

Devlet Bahçeli'nin "*Önce ülkem ve milletim, sonra partim ve sonra ben.*" anlayışı, Milliyetçi Hareket Partisi'nin elli yıllık siyasal hayatında günlük siyasete alet olmamış, kalıcı ve sürekli hamleleri ve hedefleri savunan temel bir ilke, popülist siyasetin kirliliğinden hep uzak

²⁴ *Siyasete Türkçe Bakış, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni*, 26 Aralık 2009, s. 9; http://www.devletbahceli.com.tr/usr_img/kitap_pdf/siyasete_turkce_bakis.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2019).

²⁵ Alparslan Türkeş, *9 Işık*, Hilal Yıldız Ltd. Şti., İstanbul, 1994; Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, s. 310.

²⁶ M. Hanifi Macit, "Alparslan Türkeş'in 'Demokratik Millî Devlet' Projesi", *Doğumunun 100. Yıl Dönümünde Lider Türkiye İçin Alparslan Türkeş Vizyonu*, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, Ankara, 2017, s. 264.

durmayı hedefleyen siyasi bir norm durumundadır.²⁷ Bu temel itibarıyla Milliyetçi Hareket Partisi'nin Genel Başkanı Dr. Devlet Bahçeli'ye göre siyaset; *"Kısa vadeli ve ucuz kişisel çıkarların dirsek dirseğe yarıştığı bir koşu parkuru değildir. Fikrî tutarlılığının olmadığı, ilkelerinin ayaklar altında çiğnendiği, meselelere günübürlük bakanların toplanma yeri de değildir. Siyasi köklerini inkâr ederek yabancı çekim merkezlerine kapılmışların bekleme odası ise hiç değildir."*²⁸ Siyaset etkinliğinin bu meşruiyet zemininde tanımlanması ve Dr. Devlet Bahçeli'nin *"Biz siyaseti kendimiz için istemiyor, kendimiz için talep etmiyoruz. Bizim önce ülkem ve milletim, sonra partim ve sonra ben sözü ile ifade ettiğimiz de budur."*²⁹ beyanı politik duruşun en açık ifadesidir. Bunun doğru anlaşılması milliyetçi siyasetin tutarlı pratiğinin görünmesini de sağlayacaktır. Bu söz Milliyetçi Hareket Partisi'nin siyasetteki önceliğini açıkça ortaya koymaktadır. Sayın Dr. Devlet Bahçeli'ye göre, Genel Başkanlığı yapmaktaki olduğu Milliyetçi Hareket Partisi'nin günümüzde ortaya koyduğu bu siyasal etkinlik, günübürlük siyasi kaygıları bir tarafa bırakan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin önüne aydınlık ufuklar açacak olan ve tarihsel şüura, varoluş bilincine dayanan bir reel politik tavidir. Amaç, Türk milletini güvenli bir geleceğe taşıyacak kararlılığı göstermektedir.³⁰ Bu açıdan değerlendirildiğinde partiye ait milliyetçilik anlayışı, Türk milletinin tarih içerisinde yoğrulmuş olan millî değerleriyle, çağın birikimi olan gelişmeleri birlikte yaşatmayı millî ile evrensel, yerel ile küreseli birlikte değerlendirmeyi esas almaktır.³¹ Milliyetçi Hareket Partisi'nin geçen elli yıllık mazisine ve siyasi çizgisini bakıldığında da "devleti ve

²⁷ Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni, 26 Aralık 2009, s. 13-14.

²⁸ Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni, 26 Aralık 2009, s. 3.

²⁹ Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni, 26 Aralık 2009, s. 22.

³⁰ Milliyetçi Hareket Partisi 7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, Ankara, 3 Mayıs 2015, s. 5. https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/MHP_Secim_Beyannamesi_2015_tam.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2019).

³¹ Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni, 26 Aralık 2009, s. 19.

milleti önceleyen” anlayışın hiç bozulmadan devam ettirildiği yapılan değerlendirmelerden ve politik etkinlik üzerinden görülecektir.

Sonuç

Millet ve milliyetçilik kavramları üzerine çok çeşitli tanımlar yapılmış ve çeşitli açıklamalarda bulunulmuştur. Yapılan tanım ve açıklamaların bazılarında modern anlamda milliyetçiliğin başlangıcı olarak 18. yüzyılın sonu ve 1789 Fransız ihtilali ele alınmıştır. Ancak kadim bir millet olarak Türklerde milliyetçilik çağlar öncesi dönemde başlamış ve farklı şekillerde çağın gereklerine göre günümüze kadar gelmiştir. Yakın dönem Türk milliyetçiliği de 19. yüzyılın sonunda Türkçülük olarak ortaya çıkmıştır. Türkçülük anlayışı başlangıçta kendini dil ve edebiyat alanında göstermiş, 20. yüzyılın başında siyasal bir ideolojiye dönüşmüştür. Bununla birlikte Cumhuriyet döneminde daha modern halini almıştır. Başlangıcından bugüne kadar Türk milleti ve Türk devletlerinin varlığında, millet ve devlet felsefesinin, dilinin, kültürünün, medeniyetinin, örf ve adetlerinin, millî çıkar ve kavrayışlarının geleceğe aktarılmasında önemli bir fonksiyonu yerine getiren Türk milliyetçiliği bundan sonra da aynı şekilde varlığını sürdürmeye devam edecektir.

Bugün günümüz Türkiye’inde Türk milliyetçiliğinin siyasi açıdan temsilcisi olan Milliyetçi Hareket Partisi elli yıllık mazisi ile milliyetçilerin birleşme yeridir. Milliyetçi Hareket Partisi’nin kurucusu Alparslan Türkeş’in ortaya koyduğu Dokuz Işık doktrini milliyetçilerin ideolojik düşünce yapılarının oluşmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Dokuz Işık doktrini Türk milliyetçiliği düşüncesinin geçmiş ile gelecek arasında nasıl konumlanması gerektiğini gösteren düşünce yapısının bir ürünüdür.

20. ve 21. yüzyıllar dünya siyasi tarihi açısından çok önemli değişim ve dönüşümlerin olduğu bir çağlardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu çağlarda yaşanan değişim ve dönüşümleri iyi analiz ederek gelecek açısından pozisyonunu almalıdır. Türkiye gelecek açısından pozisyonunu alırken her zaman kendi millet ve devlet çıkarlarını ön planda tutmalı ona göre hareket etmelidir. Böyle bir hareket tarzı da ancak milliyetçi düşünce ile olacaktır. Bu düşünce tarzını Türkiye’de hali hazırda ana yapı olarak temsil eden temel siyasi hareket Milliyetçi Hareket Partisi gözükmektedir. Milliyetçi Hareket Partisi Genel

Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Önce ülkem ve milletim, sonra partim ve sonra ben." söylemi bunun bir ifade şeklidir.

"Önce ülkem ve milletim, sonra partim ve sonra ben." ifadesi alelade günü birlik siyasi söylemlerin ötesinde Türk devlet geleneğinin derinliklerinden gelen millet ve devleti önceleyen, millet ve devletin her daim yaşatılması gerektiğini ortaya koyan düşüncenin iz düşümüdür.

Kaynakça

- Atatürk, Kemal, *Nutuk 1919-1927*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004.
- Heywood, Andrew, *Siyasî İdeolojiler*, Çevirenler: Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akin, Buğra Kalkan, Adres Yayınları, Ankara, 2013.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.
- Kayıran, Mehmet - Metintaş, Mustafa Yahya, "Atatürkçü Düşünce Sistemi: Atatürkçülük (Kemalizm)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 51, Bahar 2013, ss. 579-615.
- Kılıç, Murat, "Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat" *Türk Milliyetçiler Derneği (1951-1953)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- Kılıç, Murat, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, Aralık 2007, ss. 113-140.
- Macit, M. Hanifi, "Alparslan TÜRKEŞ'in 'Demokratik Millî Devlet' Projesi", *Doğumunun 100. Yıl Dönümünde Lider Türkiye İçin Alparslan TÜRKEŞ Vizyonu*, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, Ankara, 2017.
- Macit, M. Hanifi - İplikci, Alper - Bingöl, Mustafa, *Siyaset Felsefesine Giriş*, Pegem Akademi, Ankara, 2018.
- Milliyetçi Hareket Partisi 7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi*, Ankara, 3 Mayıs 2015;
https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/MHP_Secim_Beyannamesi_2015_tam.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2019).

Özkaya, Yücel, "Altı İlke", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 8 (1991), ss. 647-674.

Sevim, Acar, *Halk Milliyetçiliğinin Öncüsü: Herder*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.

Siyasete Türkçe Bakış, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet BAHÇELİ'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni, 26 Aralık 2009; http://www.devletbahceli.com.tr/usr_img/kitap_pdf/siyasete_turkce_ba_kis.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2019).

Smith, Anthony D., *Milliyetçilik Kuram-İdeoloji-Tarih*, Çeviren: Ümit Hüsrev Yolsal, Atıf Yayınları, Ankara, 2013.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler Kanun-ı Esasî ve Meşrutiyet Dönemi (1876-1938)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, Cilt 1 - İkinci Meşrutiyet Dönemi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005.

Türkeş, Alparslan, *9 Işık*, Hilal Yıldız Ltd. Şti., İstanbul, 1994.

Uzun, Turgay, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ebabil Yayınları, Ankara, 2005.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ BAĞLAMINDA MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

Hüseyin KALEMLİ

*Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat
Fakültesi Tarih Bölümü*

Özet

Milliyetçilik düşüncesi modern dönem açısından 18. yüzyılın sonlarından itibaren ortaya çıkmış ve 19. yüzyılda gelişmiştir. Ortaya çıktığı dönemden itibaren milli devlet algısını güçlendirmiş ve çok uluslu imparatorlukların yıkılmasına sebep olmuştur. Milliyetçilik akımından çok uluslu bir imparatorluk olarak Osmanlı İmparatorluğu da etkilenmiş, İmparatorluğun idaresi altındaki farklı etnik unsurlar birer birer bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu da İmparatorluğun yıkılmasını hızlandırmıştır. Aynı dönemde Türkler İmparatorluğun dağılmasını engellemek için çeşitli çabalar göstermişlerse de bunda başarılı olamayınca milliyetçi bir düşünce olarak Türkçülük akımına yönelmişlerdir. Türkçülük akımı 20. yüzyılın başında siyasi bir ideoloji haline almış Pantürkizim/Turancılık idealine dönüşmüştür. Ancak Turancılık ideali de Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi ile geçerliliğini kaybetmiş, Milli Mücadele döneminde geniş manada bir Türkçülük akımı yerine Anadolu sınırları içerisinde Türk milliyetçiliği düşüncesi etkili olmuştur. Milli Mücadele dönemi sonrasında milliyetçilik anlayışı farklı süreçlerden geçerek günümüze gelmiştir. Türk milliyetçiliğinin hâkim kodları, Türklük ve İslâmlık olarak belirmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nde Milliyetçi Hareket Partisi ile ilk kez bu ikilinin siyasi düzlemde temsili gerçekleşmiştir. Bu temsil Milliyetçi Hareket Partisi'nin elli yıllık geçmişinde takip ettiği temel siyasi referansları olmuştur. Parti'nin doktrin ve ideolojisi kurucu lideri Alparslan Türkeş tarafından ortaya konulmuştur. Bugünde Dr. Devlet Bahçeli aynı doktrin ve ideoloji çerçevesinde genel başkanlığını yürütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Türk, Türk Milliyetçiliği, Milliyetçi Hareket Partisi

Abstract

The idea of nationalism, in terms of modern era, emerged from the end of the 18th century and developed in the 19th century. Since its emergence, it has strengthened the perception of national state and caused the collapse of multinational empires. As a multinational empire, the Ottoman Empire was influenced by the nationalist movement and different ethnic elements under the rule of the Empire declared their independence one by one. This accelerated the collapse of the Empire. During the same period, although the Turks made various efforts to prevent the collapse of the Empire, they turned to Turkism as a nationalist thought when they did not succeed in this. The Turkism movement turned into a political Pan-Turkism/Pan-Turanism ideology at the beginning of the 20th century. However, the ideal of Turanism lost its validity with the defeat of the Ottoman Empire in the First World War and the Turkish nationalist thought rather than a Turkism movement in broad terms was influential in national struggle period. After the national struggle period, the understanding of nationalism has reached modern day by different processes. In the Republic of Turkey where the dominant codes of Turkish nationalism have appeared as Turkishness and Islam, the binary representation of both on the political plane has occurred for the first time with the Nationalist Movement Party. This representation has been the main political reference that the Nationalist Movement Party has followed in its fifty-year history. The doctrine and ideology of the party was introduced by the founder leader Alparslan Türkeş. Today Dr. Devlet Bahçeli hold the presidency of the party with the same doctrine and ideology.

Keywords: Nationalism, Turkish, Turkish Nationalism, Nationalist Movement Party

Giriş

Genel bir tanımlama ile millet, tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak bir söylem ve tarihi belleğı, ortak bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan, gelecekte birlikte yaşama arzusu olan bir insan topluluğunun adı olarak tanımlanabilir.¹

¹ Anthony D. Smith, *Millî Kimlik*, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 32.

Milliyetçilik, maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışıdır.² Bu açıdan ele alındığında milliyetçilik, millete ait milli değerleri ön plana koymak bunların yükseltilip yüceltilmesi için çalışmaktır. Bir ideolojik hareket olarak da milliyetçilik, bazı üyelerin gerçek veya olası bir millet teşkil ettiğine inandığı bir nüfus adına özerklik, birlik ve kimlik kazanmak ve bunları sürdürmek şeklinde tanımlanabilir.³

Millet kelimesi terim olarak 18. yüzyılın sonlarına kadar fazla bir siyasi karakter taşımamış ve birey ya da grup olarak insanların milliyetçiler olarak tasnifine temel referans olmuştur.⁴ Yani aslında millet kavramı 18. yüzyılın sonlarından itibaren gelişmeye başlamış 19. yüzyılda siyasi bir mahiyete bürünmüştür. Milliyetçiliğin bilinen modern manada toplumsal ve siyasi anlamıyla kayıtlara geçmiş en eski kullanımı da 18. yüzyılın sonlarına rast gelir.⁵ Bu açıdan ideoloji ve hareket olarak milliyetçilik 18. yüzyılın sonunda ortaya çıkan bir olgudur.⁶ Milliyetçilik, 18. yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkmakla birlikte genel olarak 19. yüzyıla ait bir olgu olarak da düşünülmektedir.⁷

Yapılan açıklamalarla birlikte milliyetçiliğin ortaya çıkışı, kökeni, türleri ve modern bir kavram olup olmadığı konusunda tartışmalar, çok farklı argümanlar ve oldukça geniş bir literatür bulunmaktadır. Milliyetçilik, kendini çağlara, siyasal rejimlere, ekonomik ve toplumsal yapılara uyarlayabilen ve bu nedenle de yer ve zamana göre farklılaşabilen oldukça dayanıklı bir ideolojidir. Haliyle yapısal koşullara, yere ve zamana göre belirli olguları temel alarak varlığını büyük ölçüde sürdürmektedir.⁸ Bu noktada milliyetçilik rengini

² *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005, s. 1397.

³ Anthony Smith, *Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik*, Çeviri: Bilge Firuze Çallı, Alfa Araştırma, İstanbul, 2017, s. 87.

⁴ Andrew Heywood, *Siyasî İdeolojiler*, Çevirenler: Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan, Adres Yayınları, Ankara, 2013, s. 161.

⁵ Anthony D. Smith, *Milliyetçilik Kuram-İdeoloji-Tarih*, Çeviren: Ümit Hüsrev Yolsal, Atıf Yayınları, Ankara, 2013, s. 15.

⁶ Anthony D. Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, Çeviren: Sonay Bayramoğlu-Hülya Kendir, Dost Kitabevi, Ankara, 2002, s. 33.

⁷ Smith, *Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik*, 115.

⁸ Senem Sönmez Selçuk, "Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3, s. 118.

bağlamından alır ve sonsuz kere yönlendirilebilir. Şekil verilmeye fazlasıyla müsaittir.⁹

Milliyetçilik türlerine bakıldığında, modern anlamdaki milliyetçiliğin en eski biçimi 18. yüzyılın sonlarına, Fransız İhtilali'ne dayandırılrsa da bu, söz konusu devrim öncesinde milliyetçiliğin olmadığı anlamına gelmez. Milliyetçiliğin kökeninin, tarihin çok daha derinliklerinde aranması gerekir. Toplumların çok daha eski zamanlarında milliyetçilik vurgusunun yapıldığı özgün milliyetçilik tutumlarına rastlanılabilir. Bu da milliyetçiliğin yalnızca Modern Dönem Batı kaynaklı bir ideoloji olmadığı, toplumların kendi özgün geçmişlerinde de örneklerinin var olduğu anlamına gelir.¹⁰

Modern toplumların meydana gelmesinde belirleyici unsurlardan biri olmasına rağmen milliyetçiliğin anlaşılmasında hala zorluklar bulunmaktadır. Bunun en temel nedeni, milliyetçiliğin kültürel, ekonomik ve siyasal özelliklerinin yanında bir ideoloji olarak da tasarlanmış olmasıdır. İdeoloji olarak milliyetçilik düşüncesi, türleri açısından birbirine alternatif olacak düzeyde öylesine ciddi farklılıklar gösterir ki, çoğu zaman onu bir tek yaklaşımla açıklamak imkânsız hale gelmektedir. Bu durum onun değişken biçiminden kaynaklanmaktadır. Böylesi bir özelliğinden dolayı da milliyetçilikle ilgili birbirine karşıt fikirler ortaya çıkmaktadır.¹¹

Meşrulaştırdığı ulusal niteliklere ve eklemlendiği düşüncelere göre sağcı ya da solcu, ilerici ya da gerici, ılımlı ya da aşırı gibi milliyetçiliklerden söz edilmektedir.¹² Doğal olarak bu açıdan ele alındığında genel geçer bir milliyetçilik tanımı yapmak güçleşmektedir. Dünyanın farklı coğrafyalarında, aynı coğrafyanın farklı toplumlarında ve hatta aynı toplumun değişik gruplarında farklı millet ve milliyetçilik tanımlarına, görüşlerine rastlamak olası hale gelmektedir.¹³

⁹ Anthony D. Smith, *Millî Kimlik*, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 129.

¹⁰ M. Hanifi Macit, Alper İplikci, Mustafa Bingöl, *Siyaset Felsefesine Giriş*, Pegem Akademi, Ankara, 2018, s. 147.

¹¹ Mehmet Karakaş, "Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 38, Ağustos, Eylül, Ekim 2006, s. 58.

¹² Karakaş, "Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği", s. 59.

¹³ Murat Kılıç, "Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat" Türk Milliyetçiler Derneği (1951-1953), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 11.

Türk Milliyetçiliğinin Tarihsel Temelleri

Türkler, tarih öncesi dönemlerden itibaren çok geniş coğrafyalara yayılmak suretiyle varlıklarını devam ettirmişlerdir. Tarihi kayıtlarla birlikte onlar çeşitli isimlerle anılmışlardır. Ancak Türk adına ilk kez Gök Türk dönemine ait milli kaynaklarda rastlanılmaktadır.¹⁴ Bu dönemlerden başlayarak günümüze kadar gerek Orta Asya'da gerekse göç ettikleri diğer yerlerde birçok devlet kuran Türkler kendilerine ait bir kültür ve medeniyet oluşturarak dünya milletleri arasında yerlerini almışlardır. Oluşturdukları kültür ve medeniyet, tamamen kendisine özgü bir yapıya sahip Türk kültür ve medeniyetidir. Geçmişte tarihe mal olmuş on altı büyük Türk devleti bulunmaktadır. Bu devletler kuruldukları yerlere göre bölge veya dünya siyasetine yön vermiş devletlerdir.

Günümüzde millet ve milliyetçilik tanımları yapılırken modern anlamda ortaya çıkış ve siyasi literatüre geçişleri 18. yüzyılın sonu ve Fransız İhtilali'ne dayandırılmaktadır. Elbette ki millet ve milliyetçilik düşünceleri bu tarihten itibaren bir şekil almış ideolojik bir mahiyete bürünmüşlerdir. Ortaya çıkan yeni düşünce yapısı dünya siyasetine ciddi etkide bulunmuş, çok uluslu imparatorlukların yıkılmalarına sebep olmuş ve haritaları değiştirmiştir. Bu durumdan bir imparatorluk sahibi olan Türkler de etkilenmişlerdir. Meydana gelen milliyetçilik hareketlerinin çok uluslu bir yapıya sahip bulunan Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasında olumsuz tesirleri aşikârdır. Bazı değerlendirmelerde Osmanlı Türklerinin de bu dönemde 19. yüzyılda milliyetçilik düşüncesinden etkilendikleri Türkçülük düşüncesine yöneldikleri belirtilmektedir. Türklerin söz konusu süreçte yöneldikleri Türkçülük akımı klasik ve gerçek anlamda milliyetçilik demektir. Amaç Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Türkleri milletleştirmektir.¹⁵ Ortaya konulan bu düşüncenin doğru yanlarının olması ile birlikte şunu da dile getirmek gerekir. Türk milliyetçiliğinin önemli bir özelliği, tarihte ilk defa görülmesi ve böylece beşer hayatının en ileri safında yer almasıdır. Batı'da milliyetçilik duygularının 18. yüzyılın sonlarından itibaren başlayıp buradaki milli

¹⁴ İlhami Durmuş, "Türk Adının Ortaya Çıkışı, Anlamı ve Yayılışı", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 10, Sayı: 20, Yaz 2017, s. 38.

¹⁵ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler Kanun-ı Esasî ve Meşrutiyet Dönemi (1876-1938)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 137.

devletlerin oluşumunda başlıca rolü oynadığı kabul edilip Türklere de oradan geldiği söylene de bu genel kanaatin eksik tarafları bulunmaktadır. Milliyetçilik düşüncesinde Batı görüşünün kendi dünyaları açısından doğruluğu belki mümkündür. Ancak Türk tarihi açısından isabeti herhalde şüphe ile karşılanmalı ve hatta reddedilmelidir. Çünkü Türkler arasındaki milliyetçiliğin bundan iki bin yıl evveline ait izleri bizzat Avrupalı bilim adamları tarafından tespit edilmiştir.¹⁶

Milliyetçilik, maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutmak,¹⁷ millete ait milli değerleri ön plana koyup bunların yükseltilip yüceltilmesi için çalışmak ya da ideolojik olarak bazı üyelerin gerçek veya olası bir millet teşkil ettiğine inandığı bir nüfus adına özerklik, birlik ve kimlik kazanmak ve bunları sürdürmek çabası¹⁸ olarak tanımlandığına göre bu başlangıçtan itibaren başka büyük milletlerde olduğu gibi kendisine özgü bir biçimle Türklere de zaten vardı. Bunun örneklerini Türk tarihinde görmek mümkündür. 19. yüzyılda Türkler arasında gelişen Türkçülük farklı bir sürecin etkisidir veya Türkler bakımından milliyetçilik düşüncesinin yeni bir şekle evrilmesidir. Önceki dönemlerde Türklere zaten var olan milliyetçilik düşüncesi sonradan imparatorluk yapılanması ya da dinî etkilerle küllenmişti. Şimdi ise ortaya çıkan gelişmelerle tekrardan sosyal, kültürel ve siyasal yaşamda kendisini hissettirmeye başlıyordu.¹⁹

19. yüzyılın ortalarından itibaren ortaya çıkan ve sonrasında belirli bir süreklilik gösteren Türkçülük düşüncesi, zamanın koşullarına ve gelişmelerine paralel olarak çeşitli dönemlerde bazı değişikliklere uğrayarak farklı şekiller almıştır. Modern mahiyetteki bu milliyetçilik düşüncesi Türkler arasında iki ayrı coğrafya ve topluluk içerisinde öncelikle Türkçülük olarak ortaya çıkmıştır. Hem Orta Asya, hem de Osmanlı Türkleri 19. yüzyılın sonlarına doğru milliyetçilik cere-

¹⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s. 18-19.

¹⁷ *Türkçe Sözlük*, s. 1397.

¹⁸ Smith, *Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik*, s. 87.

¹⁹ Erol Turan, "Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği", *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçli Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 1, Mayıs 2011, s. 141.

yanından etkilenecek Türkçülük bağlamında milliyetçi nitelikler taşıyan anlayışlar geliştirmeye başlamışlardır. Ancak her iki toplumun Türkçülük deneyimleri farklı bağlamlarda gelişmiştir. Her şeyden önce Osmanlı, toplumlararası ilişkilerdeki egemenliğini yitirdiği için Türkçülüğü, yeni bir siyaset üretme imkânı olarak görmüştür. Orta Asya Türkleri ise yaşadıkları sorunların üstesinden gelebilmek için toplum temelinde Türkçülüğü, kimlik oluşturma ve varlığını ispat etme çabasıyla geliştirme gayretinde olmuşlardır.²⁰

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması sürecinde 19. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkan bir takım olaylar Türkçülük düşüncesinin gelişmesine zemin hazırlamışlardı. Bu olaylar, muhtar ve müstakil devletlerin kurulması, milliyet fikirlerinin Hristiyan tebaa arasında yayılması, Müslüman halkla meskûn eyaletlerin İmparatorluk'tan ayrılma temayülleri, Anadolu'ya ve Rumeli'ye İmparatorluğun diğer bölgelerinden Türklerin göç etmeleri, devlet adamlarının zihniyetlerindeki değişiklikler, Avrupa'nın Türkler üzerindeki baskısı, Türk gençlerinin Avrupa ile teması şeklinde idiler. Belirtilen sebeplerin tesiriyle 19. yüzyılın ilk yarısında Türkçülük istikametinde bir hareket oluşmuştur. Ardından da dil ve edebiyat alanında yapılmaya başlanılan çalışmalara paralel olarak genel Türk tarihi ile meşgul olunmuştur. Aydınlar arasında Türk dilinde ve edebiyatında, Türk tarihinde başlayıp gelişen çalışmalar milli şuurun uyanmasında büyük rol oynamıştır. Yavaş yavaş Türk ve Türklük kavramları iftihar kaynağı olarak algılanır hale gelmiştir.²¹

Yukarıda işaret edilen hususlar gösteriyordu ki, 19. yüzyılın ilk yarısında Türkçülük hareketi için elverişli bir zemin hazırlanmış ve bu hareket yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlamıştır. Milli bir coğrafya, milli bir dil ve tarih için yapılan araştırmalar bu hareketin ilmi ve hissi unsurlarını teşkil etmiştir. Türk kelimesinin itibar kazanması ve Türklük ile iftihar edilmesi Türkçülük hareketinin şuur cephesini, devlet adamlarının Türk unsurunu, İmparatorluğun temel

²⁰ Karakaş, "Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği", s. 62.

²¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003, s. 288-296.

unsuru olarak kabul etmeleri ve onu himaye etmek ihtiyacı duymaları da siyasi cephesini meydana çıkarmıştır.²²

Türklerde başlangıçta dil, edebiyat ve tarih alanında başlayan Türkçülük düşüncesi²³ daha sonra 20. yüzyılın başında yeni bir şekil almış, dönemin siyasi olayları ve yaşanan gelişmelerle farklı bir kimliğe bürünmüştür. İkinci Meşrutiyet devrinde Türkçülük fikri önemli bir değişim geçirmiştir. Daha önce kültürel temelleri atılan Türkçülük iç ve dış gelişmelere bağlı olarak siyasi bir çehre kazanarak İkinci Meşrutiyet döneminin en önemli fikir akımına dönüşmüştür.²⁴ Daha önce ırka dayalı bir milliyetçilik hareketi takip etmenin devletin dağılımını hızlandıracağı endişesi ile milli kültürü inşa itmeye öncelik verilmiş, Türkçülük siyasi bir akım haline getirilememiştir. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra²⁵ ise siyasi bir akım olmuştur.

Türkçülüğün siyasal bir ideoloji halini aldığı dönemde Türkçüler, yıkılan bir imparatorluk karşısında, milli bir devletin kurulmasını düşünmek yerine yeni bir imparatorluk tezini işlemişlerdi. Bunun içinde milliyetçilik düşüncesini uzak Türkçülüğe ve Turancılığa dönüştürmüşlerdi.²⁶ Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi ile Turancılık fikri de ortadan kalkmış daha doğrusu geçerliliğini yitirmiş gözükmekteydi.²⁷

Birinci Dünya Savaşı sürecinde yaşanan değişim, Türkçülüğün Türk milliyetçiliğine dönüşümünün de bir başlangıcıydı. Savaşın bitişine kadar Türkçülük, İmparatorluğu devam ettirme ve İmparatorluk politikalarına yön verme misyonuyla ideolojik bir işlev görürken, yeni dönemde sınırlı bir siyaset şeklinde geliştirilmeye başlanılmıştı. Artık İmparatorluğun korunması değil, Türklerin kendi varlıklarını korumaya yönelik ortaya çıkacak bir siyaset önem kazanmıştı. Gaye Anadolu Türklerinin devlet kurabilme çabası haline gelmişti. Bunun içinde Anadolu Türkleri arasında milli bir kimlik oluşturulmasına

²² Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt, s. 296.

²³ Yusuf Sarınoy, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötügen Yayınları, İstanbul, 2004, s. 73-83.

²⁴ Sarınoy, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, s. 84-92.

²⁵ Sarınoy, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, s. 103.

²⁶ Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler Kanun-ı Esasî ve Meşrutiyet Dönemi (1876-1938)*, s. 137.

²⁷ Murat Kılıç, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, Aralık 2007, s. 117.

ihtiyaç duyulmuştu. Bu düşünce geçmişten değişik olarak devlet ile milletin bütünlüğü ve ortaklığı üzerine kurulu yeni yeni bir dünya tasavvurunun ve tarih anlayışının gündeme gelmesine sebep olmuştu. Neticede de Milli Mücadele başladığında Türkçülük düşüncesi en ciddi değişimi geçirmişti. Bu dönemde büyük oranda Anadolu coğrafyasında Türk milliyetçiliği düşüncesi ortaya çıkmıştı. Ardından da Türk milliyetçiliği kavramına geçilmişti. Yaşanan değişim sürecinde Türkçülük, Pantürkizm ve Turancılık gibi kavramlar bırakılarak Türk milliyetçiliği kavramı kullanılmıştı.²⁸

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun mağlubiyeti ile topraklarının işgal edilmesi üzerine başlatılan ve Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Türk milliyetçiliği düşüncesi üzerinden yürütülen Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasının ardından Cumhuriyet döneminde yeni bir millet ve milliyetçilik tanımına gidilmişti. Yeni kurulan Türk Devleti artık milletler topluluğuna değil, sadece Türk unsuruna dayanan ulus devletti, milli devletti. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da, millet tanımı yapılırken Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür denilmişti. Tanımlamada hiçbir şekilde ırk, din ve mezhep ayrımı yapılmamıştı. Çünkü bu kişiler aynı dili konuşmakta, aynı kültürü paylaşmakta, aynı ülküyü taşımaktaydılar. Bu anlayış çerçevesinde her bir Türk ferdinin amacı, Türk milletinin mutluluğu, birlik ve beraberliği için çalışmak, bu yüce vatani daha güzel, daha iyi hale getirmekti. Bunun yolu da Türk milliyetçiliğinden ve Atatürk milliyetçiliğinden geçmekteydi. Irkçılığı reddeden Atatürk milliyetçiliği bütünleştirici, birleştirici, vatan yüzeyinde milli birliği sağlayıcı bir milliyetçilikti.²⁹ Bu açıdan Türk milliyetçiliği şu esaslara dayanıyordu: Türk milleti, Türk tarihi, Türk dili, Türk vatani, bağımsızlık, milli birlik ve beraberlik, yurttan ve dünyada barış.³⁰

Modern dönem Türk milliyetçiliğinin yakın tarihteki en önemli eseri Türkiye Cumhuriyeti Devleti'dir. Çünkü Türk milliyetçiliği, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisidir. Bunu, Türk milliyet-

²⁸ Karakaş, "Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği", s. 67-68.

²⁹ Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007, s. 91.

³⁰ Mustafa Keskin, *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s. 104-115.

çiliğinin bir siyasal program olarak ulus-devletin oluşturulma sürecinde devlet ve ulus yaşamının bütün alanlarını kapsayacak şekilde geliştirilme çabalarında görmek mümkündür.³¹

Türkiye’de Milliyetçilik Düşüncesinin Siyasal Olarak Temsili Noktasında Milliyetçi Hareket Partisi ve Düşünce Yapısı

Milliyetçilikle ilgili yapılan tanımlamalarda çok çeşitliliğin olduğu bir gerçekliktir. Tanımlamalardaki muğlaklık ve çeşitlilik konusunda dünyada hâkim olan mevcut durum, modern dönem milliyetçilik düşüncesiyle Batı’dan yaklaşık bir asır sonra tanışan Türkler için de geçerlidir. Günümüzde tek tip bir Türk milliyetçiliğinden bahsetmek, bu milliyetçiliği tanımlamak, siyasal ve düşünce tarihinde konumlandırmak oldukça zor, hatta imkânsız gibi görünmektedir. Türkler arasında modern dönem milliyetçilik düşüncesinin yaygınlaşmaya başlamasından itibaren değişik milliyetçilik tanımlarına ve yaklaşımlarına rastlamak mümkündür. Hatta, kendini Türk milliyetçisi olarak nitelendiren değişik grupları, sivil toplum örgütlerini, siyasal partileri tarihin belirli bir döneminde aynı anda görmek son derece olasıdır. Bu çetrefilli durumla birlikte özellikle 1960’ların ikinci yarısından sonra Türk milliyetçiliği için ana damar, baskın karakter veya omurga diye nitelendirilebilecek bir yapıdan söz edilebilir. Bu omurgayı oluşturan unsurlar, başka bir deyişle Türk milliyetçiliğinin hâkim kodları, Türklük ve İslâmlık olarak belirlemiştir ve Milliyetçi Hareket Partisi ile ilk kez bu ikilinin siyasal zeminde temsili gerçekleşmiştir.³²

Bir siyasal parti olarak Milliyetçi Hareket Partisi’nin resmi kuruluş tarihi 9 Şubat 1969 olsa da, Parti’nin tarihsel arka planı ve düşünsel olarak beslendiği kaynaklar 20. yüzyılın başındaki canlı fikir hareketleriyle ilişkilendirilebilir.³³ Hatta bu düşünceyi Türk tarihinin derinliklerine kadar götürmek daha doğru olur. Çünkü Milliyetçi Hareket Partisi ideolojisini Türk tarihinin geçmişinden almaktadır.

Milliyetçi Hareket Partisi’nin siyasal doktrini ya da ideolojisi kurucusu Alparslan Türkeş tarafından oluşturulmuş ve Dokuz Işık esasları

³¹ Karakaş, “Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği”, s. 60.

³² Kılıç, “Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat” Türk Milliyetçiler Derneği (1951-1953), s. 11-12.

³³ Hüseyin Kocabıyık, “12 Eylül’den 12 Haziran’a Siyasal Partiler Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)”, Seta Analiz, Mayıs 2011, s. 4; <http://file.setav.org/Files/Pdf/12-eylulden-12-hazirana-siyasal-partiler-mhp.pdf> (Erişim Tarihi: 14.01.2019)

çerçevesinde meydana getirilmiştir. Dokuz Işıkcılık, Türk milletine, tarih ve kültürüne dayanan bir doktrin olarak bağımsız son Türk devletini, Türkiye Cumhuriyeti'ni koruyabilmek için milli bir düşünce etrafında birleşmeyi zorunlu görür. Bu düşünce dokuz ana ilkeye dayanır ve ilkeler şu şekilde sıralanır: Milliyetçilik, ülkücülük, ahlakçılık, ilimcilik, toplumculuk, köycülük, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçilik.³⁴ Bu ilkeler doktriner ideolojik yapının temel unsurları olarak Milliyetçi Hareket Partisi ile özdeşleşmiş bulunmaktadır. Parti'nin siyasi söyleminde temel ideolojisini belirleyen milliyetçilik sonra ülkücülük ve toplumculuk ilkeleri diğer ilkelerden daha yoğun olarak yer almışlardır. Bunların üzerlerinde parti ideologları tarafından daha fazla durulmuştur.³⁵

Siyasi bir oluşum olarak kurulduğunda Milliyetçi Hareket Partisi'nin gayesi şu şekilde belirlenmiştir. Tarih boyunca özgürlük ve bağımsızlık içinde yaşamış, şerefi, vatani, milli bütünlüğü ve egemenliği için savaşmış büyük Türk milletini, ilim, irfan, ahlâk ve nizam şuurunu içerisinde, feragat, fedakârlık ve ilim zihniyeti ile dinamik milliyetçilik ve ülkücülük anlayışına dayanarak muasır medeniyet seviyesine ulaştırmak. İçtimai adaleti ve güvenliği teminat altına almak, imkân ve fırsat eşitliğini sağlamak, bütün kamu faaliyetlerini en ilmi ve akli metotlarla teçhiz etmek, sefalet ve cehaleti yenmek, kişinin ve toplumun refah ve huzurunu sağlamak. Bunun içinde, milliyetçilik, ülkücülük, ilimcilik, ahlâkçılık, gelişmecilik, hürriyetçilik, teknikçilik ve endüstricilik, köycülük, toplumculuk ve halkçılık prensiplerinden hareket ederek ve bunları vatandaşlara benimseterek, milli birlik ve beraberlik anlayışı içinde Türk Devleti'nin devamlılığına hizmet etmek.³⁶

Türk milliyetçiliği düşüncesi ile ortaya konulan bu fikirler gelecek için bir mücadeleyi gerektirmekteydi. Siyasi zeminde Milliyetçi Hareket Partisi öncülüğünde girişilecek bu mücadelenin amacı büyük Türk milleti için en iyi, en doğru ve en güzeli ne pahasına olursa olsun elde etmektir.³⁷ Bunun için yürütülecek temel dava, Türk milletinin varlığını yüceltmek ve ebediyen devam ettirmek davasıydı. Bu fikrin, bu davanın üstünde başka hiçbir fikir, başka hiçbir dava yer alamazdı.

³⁴ Alparslan Türkeş, *9 Işık*, Hilal Yıldız Ltd. Şti., İstanbul, 1994.

³⁵ Turgay Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ebabel Yayıncılık, Ankara, 2005, s.310-311.

³⁶ *Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğü*, Ankara, 1977, s. 3-4.

³⁷ Türkeş, *9 Işık*, s. 60.

Türk milleti için kendi varlığını korumak, yükseltmek ve onu sonsuza kadar devam ettirmek düşüncesine hizmet etmeyen, bu fikre uygun olmayan hiçbir davranış, hiçbir hareket meşru olamazdı.³⁸ Türk milletinin bu gayeyi gerçekleştirebilmesi her şeyden önce milliyetçilik şuuruna ve Türk milletini yeryüzünde en zengin, en güçlü, en medeni bir millet haline getirmek ülküsüne, ihtirasına sahip olmasıyla mümkün olabilirdi.³⁹ Türk milletinin kalkınması için her şeyden önce kendi milli benliğine, milli varlığına ve özüne dönmesi gerekirdi.⁴⁰

Milliyetçi Hareket Partisi elli yıl önce kurulduğunda ortaya koyduğu milliyetçi ideolojik düşüncüyü bugünde aynı şekilde devam ettirmektedir. Günümüzde Milliyetçi Hareket Partisi'nin kendi temel görüş ve ilkelerine bağlı kalarak, dünyadaki değişimleri ve gelişmeleri doğru okumak suretiyle Türk milletinin beklentilerini en üst seviyede karşılamak için program, hedef, politika ve projelerini Türk milleti ve insanlığın yararını gözeterek sürekli geliştiren dinamik bir parti olduğunu belirtmesi⁴¹ bunun açıklayıcı ifadesidir.

Günümüzde Milliyetçi Hareket Partisi sahip olduğu temel değer ve ilkeleri, misyon ve vizyonu ile halen milliyetçi düşüncenin temsilcisi olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Misyon, vizyon, temel değer ve ilkeleri ile ilgili yaptığı tanımında, milleti, ortak bir tarihin sunduğu zemin üzerinde birlikte yaşama arzu ve iradesini ortaya koyan, tarihî süreçte ortak bir kaderi paylaşma duygusunu ve gelecek ülküsünü taşıyan, milletler camiasında kendine has vasıf ve kimliğe sahip olduğuna inanan sosyal bir bütün olarak ifade etmektedir. Türk milletini, Türkiye'nin bağımsız, güçlü ve demokratik bir ülke olarak sonsuza kadar var olmasının sosyal ve kültürel temeli biçiminde değerlendirmektedir. Milliyetçiliği, millete mensubiyet bilincini geliştirmeyi hedefleyen ve onun ayırt edici vasıflarını, dünyayı ve olayları yorumlayışta temel referans kabul eden fikirler ve duyarlılıklar bütünü şeklinde saymaktadır. Milliyetçi düşünce sistematığının unsurları arasında milli kimlik, milli dil, milli kültür, milli hâkimiyet, milli devlet ve daya-

³⁸ Türkeş, 9 Işık, s. 89.

³⁹ Türkeş, 9 Işık, s. 90.

⁴⁰ Türkeş, 9 Işık, s. 92.

⁴¹ Devlet Bahçeli, *Milliyetçi Hareket Partisi Parti Programı "Geleceğe Doğru"*, Sunuş Kısmı, Ankara, 8 Kasım 2009; https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf (Erişim Tarihi: 14.01.2019).

nışma kavramlarını belirleyici bir öneme sahip görmektedir. Kendi milliyetçilik görüşünü Türk milletine olan derin bağlılığına ve sevgisine dayandırmakta, bu bağlılık ve sevginin verdiği ilham ve cesaretle milletin var oluşunu anlamlandırmayı, geleceğini garanti altına almayı temel hedef kabul edip bunun için her türlü çabayı gerekli bulmaktadır. Dünya ölçeğinde de, milletlerin eşitliğini ve iş birliğini öngörmekte, küresel hakkaniyetin varlığını ve geliştirilmesini zorunlu addetmektedir. Ayrıca, dünyada siyasi ve sosyal alanda uzlaşmacı kültürü destekleyerek, küreselleşme sürecinin ahlâkî ve insanî değerleri daha çok içermesine katkı sağlamayı, milliyetçilik ve insanlık anlayışının gereği diye düşünmektedir. Milletlerin ve kültürlerin varlığını, diyalogunu ve işbirliğini beşeriyetin ve küresel ahengin ön şartlarından biri olarak kabul etmektedir.⁴²

Bu düşüncelerle birlikte Milliyetçi Hareket Partisi Türkiye'nin mevcut sorunları ve bunların çözümleri ile ilgili takip etmiş olduğu siyasi yol haritasını, Milliyetçi Hareket Partisi'nin hem meselelere bakışında hem de çözüm önerilerinin temelinde Türk milletine milli, manevi ve insani açılardan seslenen, sevgiyi, adaleti, özgürlüğü, barışı ve güven içinde bir gelişimi amaçlayan Türk milliyetçiliği anlayışı bulunmaktadır diyerek ortaya koymaktadır.⁴³

Aslında bu konularda yapılabilecek çokça değerlendirme olmakla beraber bir bütün olarak ele alındığında Milliyetçi Hareket Partisi, takip etmekte olduğu siyasi anlayışın merkezine Türk milletini koyup, Türk milletinin ve bütün insanlığın barış ve mutluluk içinde insanca yaşayacağı dünya idealinin Türkiye merkezli yeni bir medeniyet inşasıyla mümkün olabileceğine inanmakta, bu doğrultuda siyaset yapmaktadır. Yine demokratik olgunluk ve uzlaş kültürünün egemen olduğu, dışlayıcı ve ötekileştirici söylem ve üslubun törpülediği, Türkiye'nin milli ve manevi değerlerinin ortak payda olarak kabul edildiği bir siyaset anlayışının hâkim kılınmasını önemli bulmaktadır. Gelenen noktada meselelere salt siyasi bir parti çerçevesinden değil

⁴² *Milliyetçi Hareket Partisi Parti Programı "Geleceğe Doğru"*, Ankara, 8 Kasım 2009, s. 18-19.

⁴³ *Milliyetçi Hareket Partisi 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesi Huzurlu ve Güvenli Gelecek, Sunuş Kısmı*, s. 6; https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/1kasimsecimleri/beyanname_1kasim2015.pdf (Erişim Tarihi: 14.01.2019).

politik duruş, ilke, amaç ve hedefte uzlaşma çerçevesinden bakılmasının mecburiyet halini aldığını ön plana çıkarmaktadır.⁴⁴

Millet oluşumunu ve millete şuurla bağlılığın tanımı olan milliyetçiliği ilke edinen siyasi bir hareket olarak⁴⁵ Milliyetçi Hareket Partisi, bu güne kadarki mazisinde günübürlük siyaset problemleri ile alakadar olmak yerine kalıcı ve uzun vadeli hedefleri ön plana koyup popülist politikadan uzak durmayı tercih etmektedir. Özellikle milli bekanın ağır tehditlere maruz kaldığı son yıllarda gösterdiği tavır, tarihi süreç içerisinde doğru okunursa bu durum daha iyi anlaşılacaktır.⁴⁶

Milliyetçi Hareket Partisi'nin elli yıllık geçmişinde takip etmiş olduğu milliyetçi çizgideki politika günümüz güncel siyasetinde ortaya koyduğu tavırla da hissedilmektedir. Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin "*Önce ülkem ve milletim, sonra partim ve sonra ben.*";⁴⁷ "*Benim aklım hep Türkiye'dir.*", "*Gelecek Türk asrı, geleceğin gücü Türkiye'dir.*"⁴⁸ sözleri de bu düşüncenin yansımalarıdır.

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin geçmişten bugüne bugünden geleceğe doğru seyreden süreçte partisi hakkında yapmış olduğu açıklamalar hareketin özünün görülmesi açısından oldukça dikkat çekicidirler. Devlet Bahçeli, 15 Ocak 2019 tarihli parti grup konuşmasında milliyetçi - ülkücü hareketin yarım asırlık geçmişini ve geçmişindeki düşünce yapısının tarihsel arka planını şu sözlerle dile getirmektedir: "*Milliyetçi Hareket Partisi büyük*

⁴⁴ Devlet Bahçeli, *Milliyetçi Hareket Partisi 7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi*, Sunuş Kısmı, Ankara, 3 Mayıs 2015, s. 7; https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/MHP_Secim_Beyannamesi_2015_tam.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

⁴⁵ *Siyasete Türkçe Bakış, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni*, 26 Aralık 2009, s. 10; http://www.devletbahceli.com.tr/usr_img/kitap_pdf/siyasete_turkce_bakis.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

⁴⁶ *Siyasete Türkçe Bakış, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni*, 26 Aralık 2009, s. 13-14.

⁴⁷ *Siyasete Türkçe Bakış, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni*, 26 Aralık 2009, s. 22.

⁴⁸ *Milliyetçi Hareket Partisi 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi Seçim Beyannamesi*; https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/vaatler_bolumu_web.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

bir fikrin, onurlu bir tarihin, eşsiz bir kaynaşma kültürünün tezahürüdür. Yarım asırdır hıyanetlere meydan okuduk. Yarım asırdır hezimetlere kafa tuttuk. Yarım asırdır Türk ve İslam'ın haysiyetini savunduk. Gün geldi bunaldık, gün geldi budandık. Gün geldi şehit, gün geldi şahit olduk. Ancak her dem taze, her dem var olmayı başardık. Gün oldu asırlara bedel olaylar yaşadık, gün oldu kükremiş sel gibi bendimizi çiğneyip aştık. Bazen bir paltoyu beş kişi giydik, bazen çileyi azık ettik, bazen bir simidi bölüştük yedik, bazen de bir şehit tabutunun altında göz pınarlarımızdan akan yaşlarla dertleştik. Yeri geldi Mete Han'da bulduk kendimizi, yeri geldik Alparslan'la cenge girer gibi bıçkınlaştırdık kavlimizi. Ötügen dediklerinde gönül tellerimiz titredi, Tanrı Dağı'nın eteklerinde ruhumuzun karları eridi. Issık Gölü'nün ümitleriyle feyizlenip durulandık, Orhun'un ilhamıyla filizlenip ülkülerimizin duvağını araladık. Cepheden cepheye koşan alpler, huduttan hududa at süren akıncılar, kıtadan kıtaya atılan ve atlayan kahramanlar, mazlumlara el uzatan müşfik ve mümin kalpler neyse biz de oyduk, velhasıl aynısıydık.”⁴⁹

Devlet Bahçeli Milliyetçi Hareket Partisi'nin mevcut durumunu ve siyasetteki konumunu ise şu şekilde ifade etmektedir: “*Şu yalın gerçeğin özellikle bilinmesini isterim ki, Milliyetçi Hareket Partisi; Türk siyasetinin marka değeri, ahlak seviyesi, inanç düzeyi, fedakârlık desibelini tartışmasız en üstün, en fazla, en müstesna görkemi ve iftiharındır. Milliyetçi Hareket Partisi Türklüğün beka ümididir. Milliyetçi Hareket Partisi mazlumların vefa burcudur. Milliyetçi Hareket Partisi Türk milletinin hâkimiyet ve hükümlerlik beratıdır. Davamız, şehit olup ölmeyenlerin, bayrak olup inmeyenlerin, Ülkücü olup dönmeyenlerin, adam olup kaçmayanların, ahlak olup satmayanların ebedi yuvası, ezeli yurdudur. Türkiye'yi sonu hüsrân olan küresel sarmaldan çekip çıkaracak güç biziz. Türk milletinin birlik, refah, huzur, kalkınma yolundaki güvencesi biziz. Bir başımıza da kalsak, tek başımıza da olsak dişe diş, kısasa kısas, kırana kırana zalimlere dünyayı zindan edecek inanmışlık, iddia ve irade bizdedir. Biz Milliyetçi Hareket Partisi'yiz. Kaynağımız bellidir, kiblemiz birdir, kaderimiz millettir, kavgamız ise zilletledir. Milliyetçi Hareket Partisi yalnızca Allah'ın huzurunda eğilir.*

⁴⁹ Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 15 Ocak 2019; http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4493/index.html (Erişim Tarihi: (16.01.2019).

Yalnızca milletten talimat alır, yalnızca millete hizmet eder. Yarım asırlık mazimizle Türkiye'nin geleceğine talibiz.”⁵⁰

Devlet Bahçeli'ye göre Milliyetçi Hareket Partisi'nin davası uzun ve mücadeleyi gerektiren bir davadır. Bu yolda: *“En uzun mesafeler için bir adım, en zorlu mücadeleler için imanla çarpan bir kalp gerekir. Büyük davalar ancak hedef ve heyecanları büyük olan insanlar sayesinde yaşayacaktır. Dava adamları için zorluk diye bir şey yoktur, olamayacaktır. Bir dava adamında teslim olmayan bir irade kuvveti, taviz vermeyen bir ifade kudreti olduktan sonra her mihnet yenilecek, her müşkülât eritilecektir. Türk tarihi bu konuda sayısız ve emsalsiz misallere sahiptir. Dava adamı korku nedir tanımaz, karamsarlık nedir bilmez, haklı ve meşru bir kavgadan da asla kaçınmaz. Dava adamı olmak için nefisten feragat, gerekirse de nefesten fedakârlık lazımdır. Milliyetçi-Ülkücü Hareket'in şerefli mensupları işte böyle bir dava ruhuna hak ederek, layık olarak, tarih ve milletin şهادetiyle ulaşmışlardır.”⁵¹*

Devlet Bahçeli gelecek ile ilgili düşüncelerini ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin bu yoldaki mücadele azmini de şu cümlelerle söylemektedir: *“Milliyetçi Hareket Partisi gücünü Türk milletinden almaktadır. Mücadelemiz büyük Turan Ülküsüne kadar sabırla, şevkle, şerefle, sebatla sürecektir. Rahmetle andığımız aziz ülkü şehitlerimizin yüzünü kara çıkarmayacağız. Gazilerimizin başını yere eğdirmeyeceğiz. Türk-İslam ülküsünün muzaffer ve muazzez bir mevkie gelebilmesi için çok çalışacağız, çok mücadele edeceğiz. Bizim yeteri kadar nedenimiz vardır, o halde başarmaktan başka seçeneğimiz de yoktur. Ülkümüzün başarı limitini inançlarımızın cesameti tayin edecektir. Ülkülerimizin büyüklüğü, inançlarımızın enginliği, heyecanlarımızın yüksekliği, görüş açımızın genişliği, sevgimizin meziyet ve menzili adım adım, aşama aşama bizi hedeflerimize ulaştıracaktır.”⁵²*

Nihayetinde bahsedilen temel noktalar açısından bir değerlendirme yapıldığında Milliyetçi Hareket Partisi'nin ideolojik açıdan dayandığı fikri temel “Türk Milliyetçiliği” veya “Türk-İslam Ülküsü” kavramlarıyla

⁵⁰ Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 15 Ocak 2019.

⁵¹ Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 15 Ocak 2019.

⁵² Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma, 15 Ocak 2019.

ifade edilen ortak değerler ve fikirler manzumesidir. Bu fikirler ve değerler manzumesi parti programının ve ideolojisinin çerçevesini belirler. Parti'nin ideolojisine dikkatli bir şekilde bakıldığı zaman üzerinde öncelikli olarak durulması gereken kavramların millet ve milliyetçilik olduğu görülür.⁵³

Sonuç

Özü itibari ile millete bağlılığın ve onu yüceltmenin bir ifadesi olan milliyetçilik, Türklerde tarihin başlangıcından itibaren kendine özgü bir şekilde var olan anlayıştır. Türkler bir millet olarak ortaya çıktıkları ilk zamanlardan bu yana milliyetçilik düşüncesine sahip olmuşlardır.

Modern dönemde Fransız İhtilali ile hem millet fikri hem de milliyetçilik fikri yeni bir hal almıştır. O dönemde Fransız İhtilali'nin etkisi ile yayılmaya başlayan milliyetçilik akımı diğer çok uluslu devletleri etkilediği gibi aynı yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nu da etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki farklı etnik gruplar milliyetçilik düşüncesinin etkisi ile bağımsızlıklarını elde etmeye başlayınca bu da İmparatorluğun yıkılmasını hızlandırmıştır. Bu dönemde İmparatorluğun kurucu unsuru olan Türkler dağılmayı engellemek için çeşitli şekillerde çaba göstermişlerse de süreci tersine döndüremeyince onlar arasında da Türkçülük akımı baş göstermiştir. Düşünce alanında başlayan Türkçülük akımı siyasi bir ideoloji haline almış Türkçülük/Turancılık idealine dönüşmüştür. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi ile Türkçülük düşüncesi de geçerliliğini yitirmiştir. Türkçülük düşüncesi Türk milliyetçiliğine dönüşmüş, Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu düşüncenin bir sonucu olarak kurulmuştur.

Türk milliyetçiliği fikirsel alt yapısını Türk tarihinin mazisinden almış, 19. ve 20. yüzyıllarda modern milliyetçilik anlayışı ile şekillenip Cumhuriyet döneminde çağın gerekliliğine göre biçimlenerek günümüze kadar gelmiştir. Şu anda da tek tür bir Türk milliyetçiliğinden bahsetmek, bunu tanımlamak, düşünce ve siyasi tarihte konumlandırmak zordur. Bu açıdan kendisini Türk milliyetçisi olarak nitelendirilen değişik gruplar, sivil toplum örgütleri, siyasi partiler

⁵³ *Türk Siyasetinde Yozlaşma ve Arayış Sürecinde Milliyetçi Hareket Partisi*, MHP Ar-Ge Merkezi, Nisan 2002, s. 35.

bulunmaktadır. Ancak Türk milliyetçiliği düşüncesinin siyasi zeminde temsili ilk kez 9 Şubat 1969'da kurulan Milliyetçi Hareket Partisi ile olmuştur. Milliyetçi Hareket Partisi'nin siyasi doktrin ve ideolojisi kurucusu Alparslan Türkeş tarafından Dokuz Işık ilkesi çerçevesinde oluşturulmuştur. Dokuz Işık Parti'nin tüzük ve programlarını çerçevesini oluşturmuştur.

Bugün Milliyetçi Hareket Partisi'nin Genel Başkanı olan Dr. Devlet Bahçeli Parti'nin ve milliyetçi hareketin lideri olarak aynı ideoloji ve görüş çerçevesinde temel değer ve esasları göz önüne alarak günü birlik siyasetten uzak millet ve devleti önceleyen bir politika takip etmektedir. Bunu Devlet Bahçeli'nin yukarıda belirtilen söylemlerinden okumak mümkündür. Bu çerçevede milliyetçi düşüncüyü esas alarak takip edilecek politika Türk milletinin bütün tarihsel değerleri ile geleceğe taşınmasında önemli bir rol oynayacaktır. Gelecek için Türk milletinin takip etmesi gereken yol milliyetçi düşünce olmalıdır.

Kaynakça

- Devlet Bahçeli, *Milliyetçi Hareket Partisi 7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi*, Sunuş Kısmı, Ankara, 3 Mayıs 2015, s. 7; https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/MHP_Secim_Beyannamesi_2015_tam.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2019).
- Devlet Bahçeli, *Milliyetçi Hareket Partisi Parti Programı "Geleceğe Doğru"*, Sunuş Kısmı, Ankara, 8 Kasım 2009; https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf (Erişim Tarihi: 14.01.2019).
- Durmuş, İlhami, "Türk Adının Ortaya Çıkışı, Anlamı ve Yayılışı", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 10, Sayı: 20, Yaz 2017, ss. 37-47.
- Heywood, Andrew, *Siyasî İdeolojiler*, Çevirenler: Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan, Adres Yayınları, Ankara, 2013.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.
- Karakas, Mehmet, "Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 38, Ağustos, Eylül, Ekim 2006, ss. 57-76.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003.

- Keskin, Mustafa, *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
- Kılıç, Murat, "Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat" Türk Milliyetçiler Derneği (1951-1953), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- Kılıç, Murat, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, Aralık 2007, ss. 113-140.
- Kocabıyık, Hüseyin, "12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)", Seta Analiz, Mayıs 2011; <http://file.setav.org/Files/Pdf/12-eylulden-12-hazirana-siyasal-partiler-mhp.pdf> (Erişim Tarihi: 14.01.2019)
- Kocatürk, Utkan, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007.
- Macit, M. Hanifi - İPLİKÇİ, Alper - BİNGÖL, Mustafa, *Siyaset Felsefesine Giriş*, Pegem Akademi, Ankara, 2018.
- Milliyetçi Hareket Partisi 1 Kasım 2015 Seçim Beyannameesi Huzurlu ve Güvenli Gelecek*, Sunuş Kısmı; https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/1kasimsecimleri/beyanname_1kasim2015.pdf (Erişim Tarihi: 14.01.2019).
- Milliyetçi Hareket Partisi 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi Seçim Beyannameesi*; https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/vaatler_bolumu_web.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2019).
- Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma*, 15 Ocak 2019; http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/4493/index.html (Erişim Tarihi: (16.01.2019).
- Sarınay, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2004.
- Siyasete Türkçe Bakış, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin "Siyaset ve Liderlik Okulu 1. Dönem Sertifika Töreni'nde" Yapmış Oldukları Konuşma Metni*, 26 Aralık 2009, s. 10; http://www.devletbahceli.com.tr/usr_img/kitap_pdf/siyasete_turkce_bakis.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2019).
- Smith, Anthony D., *Millî Kimlik*, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- Smith, Anthony D., *Millî Kimlik*, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- Smith, Anthony D., *Ulusların Etnik Kökeni*, Çeviren: Sonay Bayramoğlu-Hülya Kendir, Dost Kitabevi, Ankara, 2002.

- Smith, Anthony, *Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik*, Çeviri: Bilge Firuze Çallı, Alfa Araştırma, İstanbul, 2017.
- Sönmez Selçuk, Senem, "Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3, ss. 117-135.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler Kanun-ı Esasî ve Meşrutiyet Dönemi (1876-1938)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Turan, Erol, "Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği", *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İdil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 1, Mayıs 2011, ss. 135-147.
- Türk Siyasetinde Yozlaşma ve Arayış Sürecinde Milliyetçi Hareket Partisi*, MHP Ar-Ge Merkezi, Nisan 2002.
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005.
- Türkeş, Alparslan, *9 Işık*, Hilal Yıldız Ltd. Şti., İstanbul, 1994.
- Uzun, Turgay, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2005.

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ ÜZERİNE ODAKLANAN YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA TEZLERİ

Doç. Dr. Yasin ŞEHİTOĞLU

Yıldız Teknik Üniversitesi İşletme Bölümü

Özet

Türk siyasi ve sosyal hayatının en önemli yapıtaşlarından biri olan Milliyetçi Hareket Partisi bugüne değin birçok araştırmanın konusu ola gelmiştir. Bu çalışmanın amacı ise bahsi geçen araştırmalar içerisinde Milliyetçi Hareket Partisine odaklanan, yüksek lisans ve doktora tezlerini incelemektir. Bu çerçevede tespit edilen 46 tez ile ilgili bazı temel sayısal veriler ortaya konmuş ve sonrasında bu tezler ayrı ayrı incelenerek temel olarak ele aldıkları konular ve amaçları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçi Hareket Partisi, Türk siyaseti, üniversite, lisansüstü çalışma,

Giriş: Tezlerin Genel Görünümü

Çalışma kapsamında Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi içerisinde yapılan tarama ile doğrudan Milliyetçi Hareket Partisine odaklanan 46 adet tez tespit edilmiştir. Yapılan taramada “Milliyetçi Hareket Partisi – MHP – Alparslan Türkeş ve Devlet Bahçeli” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Yapılan taramada adı

geçen anahtar kelimelerin ortaya konan tezin adında geçmesine ve tezin odak noktası olarak ele alınmasına dikkat edilmiştir. Tezlerin 7'si Doktora düzeyinde iken, 39'u Yüksek Lisans düzeyindedir. Tespit edilen tezlerin ilki 1991 yılında gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla tezler 1991-2018 yılları arasındadır. Tez yazarları incelendiğinde yazarların 19'unun kadın, 27'sinin erkek olduğu görülmüştür.

Tablo 1: Milliyetçi Hareket Partisine Üzerine Odaklanan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Tez sayısı	Yıl	Tez sayısı	Yıl	Tez sayısı
1991	1	2001	5	2010	2
1992	0	2002	0	2011	0
1993	0	2003	1	2012	1
1994	0	2004	1	2013	3
1995	0	2005	1	2014	2
1996	1	2006	1	2015	3
1997	0	2007	1	2016	4
1999	2	2008	2	2017	6
2000	2	2009	3	2018	4

Tezlerin 40'ı Türkçe, 6'sı ise İngilizcedir. Bununla birlikte tezler 26 farklı üniversite bünyesinde gerçekleştirilmiş olup sadece 1'i yurt dışı diğerleri Türk üniversitelerinde tamamlanmıştır. Tezlerin yapıldığı üniversiteler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Milliyetçi Hareket Partisi Üzerine Odaklanan Yüksek Lisans - Doktora Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite Adı	Tez Sayısı	Üniversite Adı	Tez Sayısı	Üniversite Adı	Tez Sayısı	Üniversite Adı	Tez Sayısı
Gazi	5	Orta Doğu Teknik	2	Erciyes	1	Sabancı	1
Selçuk	4	Bilkent	2	Sakarya	1	Fırat	1
Hacettepe	3	Cumhuriyet	2	Harran	1	Eskişehir Osmangazi	1
Ankara	3	Atatürk	2	Yeni Yüzyıl	1	Beykent	1
Süleyman Demirel	3	Atılım	2	Bilgi	1	İstanbul	1

Dokuz Eylül	3	Muğla Sıtkı Koçman	1	Akdeniz	1	Southern Illinois University	1
Kocaeli	2	Marmara	1				

Tezlerin ilgili oldukları bilimsel alanlara bakıldığında genel olarak siyasal bilimlerin ve iletişim bilimlerinin ağırlıklı olduğu söylenebilir. Detaylı bir incelemede öne çıkan çalışma alanları ise şunlardır;

- Milliyetçi Hareket Partisi siyasi tarihi
- Milliyetçi Hareket Partisi siyasal düşüncesi
- Milliyetçilik – Milli kimlik
- Propaganda Teknikleri
- Alparslan Türkeş
- Devlet Bahçeli
- Avrupa Birliği
- Küreselleşme
- Merkez sağ

Bununla beraber ortaya koyulan tezlerin 25'inde¹ Milliyetçi Hareket Partisi çalışmanın esas öznesi iken 21'inde diğer partilerle mukayeseli olarak ele alınmıştır.

Tezlerin Konuları ve Amaçları Çerçevesinde İncelenmesi

Bu bölümde Milliyetçi Hareket Partisine odaklanan 46 tez, yazarları tarafından belirtilen konuları ve amaçları çerçevesinde tek tek incelenecektir. Tezlerin literatür, yöntem ve sonuçları bağlamında incelenmesi başka çalışmaların konusu olabilir. Ancak bu çalışmanın ana hedeflerinden biride okuyucuya yapılan lisansüstü çalışmalar çerçevesinde bilgi sunmaktır. Bu sayede okuyucu ilgisini çeken tez veya tezlere derinlemesine odaklanabilir. İkinci bir hedef olarak ise Milliyetçi Hareket Partisine odaklanan bu tezlerin ilgilendikleri ana konular belirlenmiş olacak ve ileride yapılacak yeni çalışmalar için araştırmacılara üzerinde henüz durulmamış konular hakkında da yardımcı olabilecektir.

¹ Bu tezlerden 3'ü Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden Milliyetçi Hareket Partisine siyasi tarih konulu tezlerdir.

Bazı tezler genellenebilir kavramlar üzerine odaklanırken bazı tezler belli zaman aralıkları üzerine odaklanmaktadır. Tarihsel seyir içerisinde olası değişimlerde göz alına alınarak tezler en eskiden günümüze yayınlanma tarihlerine göre incelenecektir. Bu çalışmanın ekinde her teze bir numara verilmiştir. Aşağıda tek tek yapılacak incelemelerde teze verilecek numara ekteki liste ile karşılaştırılabilir.

1. “Siyasi kültür ve sosyolojisinin bazı kavramları açısından Milliyetçi Hareket Partisi hareketinin kaynakları ve gelişimi” isimli 1991 yılında tamamlanan tez, siyasî kültür ve sosyolojinin bazı kavramları açısından MHP Hareketi’ni incelemeye çalışmıştır. MHP Hareketi beslediği tarihî, siyasî, ideolojik kaynakların ve gelişimine imkân veren sosyo-kültürel ve politik değişme süreçlerinin bir türevi olarak ele alınmıştır.

2. “Radikal milliyetçilik ve propaganda teknikleri: MHP örneği” isimli 1996 yılında tamamlanan tez, Türkiye’de gelişme kaydeden milliyetçilik akımının MHP örneğinde ivme kat edişinin toplumsal koşullarını ortaya koyarak, değişen koşullara uyarlanmada MHP’nin propagandasının nasıl etkilendiğini araştırmayı amaçlamıştır.

3. “Türk siyasi tarihinde Milliyetçi Hareket Partisi: Siyasi gelişimi, fikri kaynakları, teşkilatlanma modeli, 1965 – 1980” isimli 1999 yılında tamamlanan teze göre, Milliyetçilik kavramı Türk siyasi tarihine İttihat ve Terakki Partisi ile birlikte girmiş, milli mücadele döneminde aksiyon haline dönüşmüş, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda ise kurumlaşmıştır. Çalışma, Türk Siyasi Hayatında MHP’nin Tarihi Gelişimi, MHP’nin İdeolojisi ve Fikri Kaynakları ve 1965-1980 arası MHP’nin Teşkilat Yapısı çerçevesinde incelenmiştir.

4. “The Role and Influence of Nationalist Action Party in Turkish Political Life (Milliyetçi Hareket Partisi’nin Türk siyasal yaşamındaki rolü ve etkisi) isimli 1999 yılında tamamlanan tez, Milliyetçi Hareket Partisinin (MHP) Türk siyasal hayatındaki rolünü ve etkisini anlamayı ve açıklamayı amaçlamıştır. MHP’nin rolü ve etkisi onun köklerine, tarihine, stratejilerine ve ideolojisine göre ele alınmaktadır.

5. “Türk siyasal ve toplumsal yaşamında MHP’nin yeri ve kimliği” isimli 2000 yılında tamamlanan tez, Türk milliyetçiliğinin gelişim ve değişim sürecini teorik planda incelemeyi amaçlamaktadır. Değişim süreci boyunca Türk Milliyetçiliğinin ve ağırlıklı olarak MHP’nin kimliğini ortaya çıkarma gayretinde olan tez, konu ile ilgili kişilerle derinliğine mülakat yöntemi kullanırken ilgili, kitap, dergi, makale ve gazete yazılarını inceleyip yorumlanmaya çalışmaktadır.

6. “Bir siyasal ideoloji olarak milliyetçilik ve Türk siyasal hayatında kurumsallaşması: Milliyetçi Hareket Partisi örneği” isimli 2000 yılında tamamlanan tez, Türk Milliyetçiliğini tarihsel gelişme süreci içerisinde, toplumda ortak bir ulusal kimlik yaratılması yolunda önemli işlevi olan, değişik toplumsal yapılarda ulus-devletin kurulması ve yaşatılması noktasında geniş kitleleri etkileyen ve önemli siyasal sonuçların ortaya çıkmasına sebep olan bir ideoloji olarak görmektedir. Bu çerçevede de Türk Milliyetçiliği ve MHP'nin beraber ele alınarak çalışılması tezin temel amacıdır.

7. “MHP ve MHP'de Devlet Bahçeli Dönemi” isimli 2001 yılında tamamlanan tez, merhum Sn. Alparslan Türkeş'in vefatı sonrasında Genel Başkan olan Sn. Devlet Bahçeli'nin ilk yıllarını ve 1999 iktidarına giden yolda Türkiye ve MHP şartlarını kendi bakış açısıyla incelemektedir.

8. “Rethinking the Turkish center-right in 1990 s: Erosion or replacement? -The case of the nationalist action party” (1990'lı yıllarda Türk merkez sağını yeniden düşünmek: Erimemi yoksa kaymamı? - Milliyetçi Hareket Partisi'nin durumu-) isimli 2001 yılında tamamlanan tez, görece olarak 1990'lardaki seçim sonuçlarına göre Anavatan Partisi (ANAP) ve Doğruyol Partisi (DYP) gibi merkez sağ partilerin oylarında sürekli bir düşüş olduğunu, buna karşın Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Refah Partisi'nin (RP) oylarında bir artış olduğunu ve bu çerçevede de “Türk merkez sağ seçmeninin oylarının eridiğini mi veya kaydığını mı?” özellikle MHP üzerinde durarak açıklamaya çalışmaktadır.

9. “Cumhuriyet Dönemi Türk siyasi tarihinde Milliyetçi Hareket Partisi'nin yeri” isimli 2001 yılında tamamlanan tez, Millet Partisinin ve Cumhuriyetçi Millet Partisinin kuruluş aşamasını ele alarak çalışmaya başlamış, 1950 yılında Türkiye Köylü Partisi ile birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisine giden süreci, MHP'sine dönüşümü, 80 ihtilali sonrası MÇP ve MÇP'nin yeniden MHP adını almasını tarihsel olarak detayları incelemeye çalışmıştır.

10. “Türk milliyetçiliğinin kökenleri ve Milliyetçi Hareket Partisi” isimli 2001 yılında tamamlanan tez, MHP'nin ideolojisi, Türk siyasi hayatındaki yeri ve kurulduğu günden bu yana ideolojik görünümünün evrilmesini incelenmiştir. Tarihsel olarak Türk milliyetçiliği inceleyen ve Osmanlıdan Cumhuriyete dönüşümde Türk Milliyetçiliğinin etkisine odaklanan tez tedricen 1999 seçimlerine kadar MHP'yi incelemekte ve o dönemin bazı mecraları tarafından sık sık dile getirilen “MHP değişti

mi?” sorusuna cevap aramakta ve basılı parti kaynaklarından yapılan inceleme ile MHP'nin değişmediğini iddia etmektedir.

11. “Türk siyasal yaşamında milliyetçilik öğretisi ve MHP'nin son zamanlardaki yükselişinin nedenleri” isimli 2001 yılında tamamlanan ve 1999 seçimlerinde alınan başarının ardından kaleme alınan tez, Türk siyasal yaşamında Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin yükseliş koşullarını incelemektedir. Birinci kısımda milliyetçilik ile ilgili kavramlar, milliyetçilik kuramları, milliyetçiliğin tarihsel gelişimi incelenmiş ve ikinci kısımda da Türkiye'de milliyetçiliğe geçilmiştir. Bu bölümde ilk olarak, Türk milliyetçiliğinin doğuş koşulları anlatılmış, cumhuriyetin ilanına kadar gelinmiştir. Daha sonra, Türkiye'de milliyetçilik, 1923-1950, 1950-1990 ve 1990'dan günümüze kadar olmak üzere üç ayrı dönemde incelenmiştir. En son bölümde ise Türkiye'de milliyetçilik akımının özellikle MHP'nin yükseliş koşulları ve sebepleri anlatılmaya çalışılmıştır.

12. “Seçmenlerin motive edilmesinde siyasal afişlerin rolü: 1999 genel ve yerel seçimlerinde CHP ve MHP'nin kullanmış oldukları siyasal afişler örneği” isimli 2003 yılında tamamlanan tez, siyasal partilerin, seçim kampanyaları sırasında kullanmış oldukları siyasal afişlerdeki sloganlarında seçmenleri kendi lehine motive etmek amacıyla motivasyon kuramlarından yararlandığı teorik temelinden hareket ederek, bu bağlamda, çalışmayı üç ana bölümden oluşturmakta, birinci bölümünü, motivasyon kavramı ve kuramlarının incelenmesine, ikinci bölümünü, seçmen davranışlarına etki eden faktörler ve siyasal kampanyaların açıklanmasına, üçüncü bölümünü ise; MHP ve CHP'nin 18 Nisan 1999 Genel ve Yerel Seçimleri ile 3 Kasım 2002 Genel Seçimlerinde kullanmış oldukları siyasal afişlerin motivasyon kuramları çerçevesinde incelenmesine ayırmaktadır.

13. “The impacts of domestic and international dynamics on Turkish national identity: FP and MHP's approach to the European Union, 1999-2001 (Yerli ve uluslararası dinamiklerin Türk ulusal kimliği üzerindeki etkileri: FP ve MHP'nin Avrupa Birliği yaklaşımı, 1999-2001)” isimli 2004 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde tamamlanan tez, Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılma sürecindeki gelişiminin aşamalarını özellikle 1999'daki adaylık kabulünü ve 2001'deki ulusal programı MHP ve FP'nin bu sürece etkisi bağlamında araştırmıştır. Partilerin iskelet yapıları ve iskelet stratejileri kapsamındaki muhtemel değişiklikler analiz edilmiştir. Bu analiz için, içinde çağdaş siyaset sosyolojisi, sosyal hareketler ve çevre analizi teorileri barındıran toplumsal inşacı multi-paradigmatik yaklaşımdan

aydalanmıştır. Analizler için veriler partilerin resmi kaynaklarından (resmi programları, lider konuşmaları, medya demeçleri vb.) alınmıştır. MHP ve FP'nin bu yöndeki açıklamaları diğer siyasi partiler ve birbirleriyle olan çeşitli etkileşimleri kapsamında analiz edilmiştir. Çalışma AB üyeliği sürecinde bu iki politik faktörün (MHP ve FP) üyelik sürecinde destek olduğu ve olmadığı noktaları analiz etmek yapılmıştır. Bu analizler sonucunda MHP ve FP'nin stratejileri, partilerin Avrupa'ya entegre olma hususunda negatif tutum sergilediklerini açıklamaktadır.

14. "Dimensions of foreign policy change in Turkey: A comparative analysis of AKP Government and DSP-MHP-ANAP coalition (Türkiye'de dış politikanın boyutları: AKP Hükümeti ve DSP-MHP-ANAP koalisyonunun karşılaştırmalı analizi)" isimli 2005 yılında tamamlanan tez, Türk dış politikasının hassas konuları olarak nitelendirilen Ermeni meselesi, Kıbrıs sorunu, Türk-Yunan ilişkileri ve Avrupa Birliği ile ilişkiler gibi dış politika alanlarında son dönemlerde siyasi davranış değişikliklerinin söz konusu olduğu varsayımına dayanarak, Türk dış politikasındaki yeniden yapılandırma dinamiklerini incelemeye çalışmaktadır. Bu çerçevede 2005 yılı itibari ile AK Parti hükümeti ve bir önceki DSP-MHP-ANAP koalisyonunun dış politika aksiyonlarını karşılaştırmakta ve kıyaslamaktadır. Sonuç itibari ile de, muhalefetin ve kutuplaşmanın seviyesi ile karar alma sürecinin dış politika değişimi üzerinde hiç etki göstermediğini ve salt uluslararası faktörlerin dış politika değişimi için belirleyici olmadığını, ancak gelişmenin doğası ve aşamasına bağlı olarak anlamlı olabileceğini iddia etmektedir.

15. "The transformation of the nationalist ideology in Turkey: The Nationalist Action Party after the 1999 elections (Türkiye'de milliyetçi ideolojinin dönüşümü: 1999 seçimleri sonrasında Milliyetçi Hareket Partisi)" isimli 2006 yılında tamamlanan tez, 1999 ve 2002 seçimlerinde MHP'nin aldığı oy oranlarındaki değişimi milliyetçilik ideolojisi üzerinden anlamaya çalışmakta ve bu çerçevede milliyetçilik kavramını detayları ile inceleme iddiası taşımaktadır.

16. "1965-1969 yılları arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi" isimli 2007 yılında tamamlanan tez, seçim sırasında kullanılan argümanlar ve seçimlerin seyrinin, hem demokratik kültürün gelişmişlik düzeyi, hem partinin bağlı olduğu iddia edilen ideolojinin etkisi altında olduğunu iddia etmektedir. Bu durum Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) özelinde de ayırt edilebilmektedir. 1965 Kongresi öncesinde milliyetçi ideoloji ile ilgili

diğer partilerden farklı olmayan CKMP'de, Türkeş'in liderlik koltuğuna oturması ile milliyetçi ideoloji partinin temel belirleyici özelliği haline gelmiştir. CKMP'nin milliyetçi bir parti olma yolunda ilerlediği bu süreç aynı zamanda Türkiye'de hızlı büyümenin yarattığı sosyal dengesizliklerin ve buna bağlı olarak sınıfsal bilincin, ideolojik saflaşmanın belirginleşmeye başladığı bir dönemdir. Bu değişim sürecinde toplumun yaşadığı gerilimler siyasi mücadeleye yansıdığı ölçüde partilerin ideolojik anlayışına da etki etmiştir. Sonuç olarak ise CKMP değerlendirilirken kendine özgü tarihsel koşullar dikkate alınmalı ve MHP'ye geçiş süreci bir süreklilik olarak okunmalıdır.

17. "3 Kasım 2002 genel seçimlerinde DSP, MHP, ANAP, CHP ve GP'nin seçim kampanyalarında kullandığı gazete reklamlarının incelenmesi" isimli 2008 yılında tamamlanan tez de, seçim kampanyalarında önemli bir yere sahip olan siyasal reklamların Türkiye'deki tarihsel gelişimi ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın kapsamında, 3 Kasım 2002 Genel Seçimlerinde ANAP, MHP, CHP, DSP ve GP'nin Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Türkiye Gazetelerinde kullanılan siyasal reklamları incelenmektedir. Çalışmada siyasal partiler, seçim kampanyaları ve Türkiye'deki siyasal reklamcılığın gelişimi doğrultusunda, 3 Kasım 2002 Genel Seçimlerinde ANAP, MHP, CHP, DSP ve GP'nin kullandığı gazete reklamlardaki stratejiler ve seçmen kitlesine ulaştırmak istedikleri mesajlar belirlenerek, siyasal partiler arasındaki farkların ortaya konması amaçlanmaktadır.

18. "Turkey and its relation to the European Union from a radical nationalist perspective: The Nationalist Action Party from the early 1990's until the present (Radikal milliyetçi bir perspektiften Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri: 1990'lardan bugüne Milliyetçi Hareket Partisi)" isimli 2008 yılında tamamlanan tez, milliyetçi perspektifin, Türkiye-AB ilişkileri konusunda 1990'lardan bu yan söylemini çözümleme iddiasındadır. AB, küreselleşme sürecinin bir aktörü olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla çalışma daha geniş çerçevede Türkiye'deki milliyetçi perspektifin küreselleşme sürecindeki durumunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Çalışmada milliyetçiliğin siyasi temsilcisi olarak Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) seçilmiştir. Partinin AB ile ilişkilere yönelik resmi söylemine odaklanılmıştır. Bu çerçevede, Parti'nin AB'yi, Türkiye-AB ilişkilerini, bu ilişkilerde Türkiye'nin konumunu, kendini ve diğer aktörleri nasıl algıladığı çözümlenmiştir. Söyleminde hangi temaların ön plana çıktığı analiz edilmiştir.

19. “Türkiye’de milliyetçilik ve kalkınma: Alparslan Türkeş’in çalışmaları ve günümüze etkileri” isimli 2009 yılında tamamlanan tez, Alparslan Türkeş’le biçimlenen MHP hareketi, genel olarak bir kitle hareketi olarak değerlendirildiğini ve MHP’nin içinde bulunduğu toplumsal bütün ve ortaya koyduğu programın içeriğinin göz ardı edildiğini iddia etmektedir.

20. “Parti içi demokrasi; CHP, MHP ve AK Parti” isimli 2009 yılında tamamlanan tez, parti içi demokrasi geleneğinin mevcut sorun alanlarıyla incelenmesini; oligarşinin tunç kanununun siyasi parti içinde oluşmasının nedenlerinin araştırılmasını, sorunların ve çatışmaların, parti tüzük ve programları dikkate alınarak parlamentodaki üç parti; AK Parti, CHP ve MHP özelinde derinlemesine incelenmesini konu almaktadır.

21. “Türk seçmen davranışı ve AK Parti, CHP, MHP’nin seçmen tabanları” isimli 2009 yılında tamamlanan tez de, seçmen davranışlarını etkileyen etmenler, değişen siyasi yelpazenin seçmen davranışlarında ne gibi etkiler yarattığı ve siyasete 2002 genel seçimleriyle katılan iktidar partisinin Türkiye’deki seçmen tabanını nasıl etkilediği ayrıntılı olarak incelenmektedir. Aynı zamanda 2002 ve 2007 genel seçimleriyle değişen siyasi dengelerin hangi partilere olumlu yansıdığı, seçmen tabanındaki bu oynamanın sebepleri ve en önemlisi parti tabanı hemen hemen tahmin edilen CHP ve MHP yanı sıra Türk siyasi hayatına yeni giren ve parti tabanı tam olarak bilinmeyen AK Partinin bu oy oranına nasıl ulaştığı, bu süreçte hangi partilerin seçmeninden oy alarak o partinin siyaset arenasından uzaklaşmasına yol açtığı ve değişen siyasi dengeler de ayrıntılarıyla ele alınmaya çalışılmıştır.

22. “Milliyetçi Hareket Partisi’nin halkla ilişkiler faaliyetleri ve iletişim stratejileri” isimli 2010 yılında tamamlanan tez de, Milliyetçi Hareket Partisi örneği üzerinden gidilerek, tarihsel analiz yöntemiyle dünden bugüne Halkla İlişkiler ve Tanıtım Faaliyetleri - Etkinlik Alanları ile izlenen İletişim Stratejilerinde ki gelişimler, yönelimler ve değişimler analiz edilmiştir. Sonuç olarak, özellikle 2000’li yıllarla birlikte, değişen sosyal-siyasal koşulların ve ilerleyen iletişim teknolojilerinin Milliyetçi Hareket Partisi’nin, halkla ilişkiler faaliyetlerine ve örgütleniş biçimlerine katkıları, pozitif kazanımları öne çıkan etkilerdir. Diğer yandan, bireylerin, inançlarına, tutum ve algılarına yansımaların görüldüğü geçmişten gelen, geleneksel motiflerle inşa edilmiş duyularının ve bu duyulara seslenen ideolojik içeriklerin, iletişim stratejilerinin oluşturulmasında dolaylı

etkiler yarattığı, iletişim eğrisinin kriz alarmı verdiği noktada, yardımcı kuvvet olarak konumlandırıldığı görülmektedir.

23. “Bir kimlik olarak milliyetçiliğin medya üzerinden inşası (MHP-DSP örneği)” isimli 2010 yılında tamamlanan tez, milliyetçilik siyasi kimliğinin medya üzerinden bir söylem olarak inşa edilmesini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaca yönelik olarak iki siyasi partinin milliyetçilik söylemi karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve medyada bu söylemlerin yer alma içeriği ve biçimi çözümlenmeye çalışılmıştır. 1999 ve 2002 genel seçimlerinde DSP ve MHP'nin kullandıkları milliyetçi söylemler söylem analizi yolu ile incelenmeye çalışılmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

24. “2011 genel seçimlerindeki siyasi iletişim faaliyetleri: AKP, CHP, MHP örneği” isimli 2012 yılında tamamlanan tez, örnek olarak belirlenen siyasi partilerin, niteliklerini ve farklı yönlerini, seçim kampanyalarına hangi mesaj stratejileri ile hangi araçları kullanarak aktardığını tespit etme amaçındadır. Seçim kampanyalarındaki siyasi reklam faaliyetleri çalışmanın sınırlarını belirlemektedir. Siyaset felsefesi, siyasi iletişim ve Türk siyasi hayatı, analizlerin arka planını oluşturmakta ve kuramsal çerçeveyi çizmektedir. Çalışma, seçim kampanyası dönemindeki reklamları, betimleyici bir anlatımla aktarırken, içinde yaşanan zamanın karakteristiklerinin de analiz edilebildiği sonucuna varmıştır. Siyasette marka olmak ve kalıcı başarılar edinmek isteyenlerin, toplumu ve siyasetçileri birbirinden ayırmadan, bir bütün halinde değerlendirmesi, anlaması gerektiği düşünülmektedir.

25. “Siyasal iletişim aracı olarak seçim kampanyaları: Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisinin 2011 yılı genel seçim kampanyalarının gazete reklamları üzerinden analizi” isimli 2013 yılında tamamlanan tez, iktidar ve muhalefet partilerinin seçim kampanyaları ile seçim başarıları arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Tezin yöntemi karşılaştırmalı içerik analizidir. 2011 genel seçimlerinde AK Parti, CHP, MHP'nin kullandığı gazete reklamları incelenmiştir. Sonuç olarak kampanya gücü ile seçim başarısı arasındaki ilişkinin doğru orantılı olduğu iddia edilmektedir.

26. “Siyasal imaj oluşturmada fotoğraf: AK Parti, CHP ve MHP liderleri örneğinde” isimli 2013 yılında tamamlanan tez, siyasi seçimlerde etkili olan lider fotoğraflarının imaj oluşturma işlevini ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmada, siyasi iletişim süreci içinde lider imajlarının önem kazanmasına değinilerek, reklamın bileşenleri ve fotoğraf konusuna ayrıntılı olarak yer verilmektedir. Uygulama

bölümünde ise 2011 Genel Seçimlerinde AK Parti, CHP ve MHP'nin kullandığı lider fotoğraflı basın ilanları gösterge-bilimsel yöntemle çözümlenmiştir. Çözümleme sonuçlarına göre görsel kültürün vazgeçilmez bir unsuru olan fotoğraf, imaj oluşturmada etkili bir faktör olmaktadır. Bununla birlikte seçmen tercihlerini etkilemeye yönelik hazırlanan siyasal kampanyalarda da lider imajlarının oluşturulmasında ve pekiştirilmesinde fotoğrafın oldukça etkili bir faktör olduğu görülmüştür.

27. "Türkiye'de oy verme davranışı: MHP örneği" isimli 2013 yılında tamamlanan tez de, Milliyetçi Hareket Partisi'ne oy verme eğiliminde olan seçmenlerin oy verme davranışlarıyla ilgili bir model ortaya konulmuştur. Model, Sosyo-Ekonomik Faktörler, İdeoloji Dindarlık, İslamcılık, Muhafazakârlık, Milliyetçilik, Medya Takibi ve Sorunlar değişkenlerine bağlı olarak tasarlanmıştır. Çalışma kapsamında teorik arka planda bahsedilen konularla, modelin analizlerinden sonra ortaya çıkan sonuçların uyum içerisinde olduğu iddia edilmektedir.

28. "Siyasal iletişimde milliyetçilik MHP ve BDP'nin çözüm sürecine ilişkin söylemlerinin yazılı basında sunumu" isimli 2014 yılında tamamlanan tez, siyaset, iletişim, milliyetçilik üçgeninde (yazarın ifadelendirmesi ile) Kürt sorununun çözüme kavuşturulması noktasında öne sürülen fikirleri değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

29. "Küreselleşme sürecine Türkiye'deki sağ siyasi partilerin uyumu: AK Parti ve MHP örnekleri" isimli 2014 yılında tamamlanan tezin temel konusu, küreselleşmenin Türkiye'deki sağ siyasi partilere etkileri olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, tez de, Türkiye'deki sağ siyasi partilerin 1980'lerden sonra küreselleşme ile birlikte yaşadıkları ya da tam olarak yaşayamadıkları dönüşüm sürecinin küresel siyasi sistemle uyumlu olup olmama durumunun değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın Türkiye'nin sağ siyaseti temsil eden, seçim barajını (%10) geçerek mecliste yer alan ve birçok açıdan benzer tabana sahip iki siyasi partisi olan AK Parti ve MHP örnekleri üzerinden yapılmasıyla, bu iki partinin küresel siyasi sistemle uyum süreçlerinin, siyasi partilerin tabanları ile olan uyum süreçlerinin birbirlerini yansıtıp yansıtmadıklarının görülmesi hedeflenmiştir.

30. "Türkiye'de kadınların kurumsal siyasete katılımı: Siyasi tarihinde geldiğimiz noktaya CHP ve MHP penceresinden bakış" isimli 2015 yılında tamamlanan tez, Türkiye'de kadınların kurumsal ya da parlamenter siyaset alanında geldiği noktayı ortaya koyabilmek için Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi üst düzey

yöneticilerinin bakış açılarını irdelemiştir. Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi içinde karar organlarında yer alan üyelerin; kadın kollarına, kadınların siyasette yeterince yer alamamasına, kadın kotasına, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan engellere bakış açıları ile bu sorunlara ilişkin değerlendirmeleri incelenmiştir.

31. “Türkiye’de siyasi partilerin milli kimlik algısı: AKP, CHP, MHP örneği” isimli 2015 yılında tamamlanan teze göre, son dönem Türk politikasının baskın karakterleri olan AK Parti, CHP ve MHP de iktidar ve egemenlik mücadelelerinde, söylemlerinde, seçim propagandalarında, politika bağlamında izledikleri yol haritalarında milli kimlik ve inşa araçlarına öncelikli yer vermektedirler. Çalışmada bu strateji ve araçların neler olduğu saptandıktan sonra, söz konusu üç siyasi parti kapsamında nasıl kullanıldığına dair örnekler sunulmuş ve tarihsel süreçte partilerin Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar milli kimlik adına izlediği yol haritası oluşturulmaya çalışılmıştır. Küreselleşme olgusunun değiştirmeye başladığı koşullar karşısında ulus devlet ve milli kimliğin akıbetinin ne olacağı tartışılan önemli konulardan biri olmuştur. Bu çalışmada, milli kimliğin etkisini yitireceği hatta ortadan kalkacağına yönelik düşüncelerin aksine, hayatımızın her alanına nüfuz etmiş olan milli kimliğin ve ulus devletin varlığını, belki yeniden yapılanarak ve yeni roller üstlenerek fakat her zaman devam ettireceği yönündeki düşünce desteklenmiştir.

32. “Siyasal iletişim ve TV reklamları: 30 Mart 2014 Yerel Seçimlerinde AKP, CHP ve MHP’nin televizyon reklamlarının içerik analizi” isimli 2015 yılında tamamlanan teze göre, kitle iletişim araçlarının, sosyal toplumu oluşturan bireyler üzerinde, özellikle seçmen/izleyici kararlarına yönelik güçlü etkilere sahip olduğu gerçeğinin fark edilmesiyle birlikte; etkin ve etkili olması açısından özellikle televizyon siyasal kampanyaların vazgeçilmezi olmuştur. AK Parti’nin siyaset sahnesine girişiyle birlikte televizyon reklamları Türk siyasetinde daha sık kullanılan bir seçim kampanyası aracı olmaya başlamıştır. Bu bağlamda çalışmada, siyasal iletişimin genel hatları irdelenmiş ve iletişim kavramları genel hatlarıyla açıklanmış, kitle iletişim araçlarında reklam olgusu ve televizyon reklamcılığı ön plana çıkartılarak bu alanın siyasetle olan ilişkisi anlatılmaya çalışılmıştır. Ek olarak siyasi partilerin genel performansları ele alınmış, dünyada ve Türkiye’deki siyasi ortam genel hatlarıyla incelenmiştir. Ayrıca AK Partinin ortaya çıkış yılı olan 2002 genel seçimlerinden sonra gerçekleştirilen 2004, 2009 ve 2014 yerel seçim sonuçları karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmı ise AK Parti, CHP ve MHP’nin

televizyon reklamlarının izleyici üzerindeki etkilerini alımlama tekniğiyle ölçme ve reklamların içerik analizinin yapılmasından oluşmaktadır.

33. “Ülkücü harekette bölünme: Milliyetçi Hareket Partisi ve Büyük Birlik Partisi” isimli 2016 yılında tamamlanan tez, Ülkücü Harekette 1992 yılında yaşanan bölünmeyi derinlemesine araştırarak nedenlerini ve sonuçlarını incelemektedir. İlk bölümde, milletlerin ve milliyetçilik ideolojisinin doğuşu ele alınmış, bu bağlamda ulusların doğum tarihine yönelik yaklaşımlar incelenmiştir. Daha sonra, milliyetçi hareketlerin sınıflandırılması yapılmış ve Türk milliyetçiliğinin hangi kategoriye dâhil edilebileceği tartışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türk milliyetçiliğinin doğuşu araştırılmış, Osmanlı döneminde ortaya çıkan Türkçülük hareketlerinin zamanla Ülkücü Harekete dönüşü incelenmiştir. Üçüncü bölümde, 12 Eylül Darbesinin Ülkücü Harekete etkileri tartışılmıştır. Üçüncü bölümde, Ülkücü Harekette yaşanan iç tartışmalar, bölünme süreci ve Büyük Birlik Partisi’nin (BBP) kuruluşu araştırılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise BBP ile Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) arasındaki farklar incelenmiş, BBP’nin sandıktaki performansı ele alınmış ayrıca BBP’nin kullandığı farklı söylemin hayata geçip geçmediği tartışılmıştır.

34. “Siyasal iletişim sürecinde propaganda ve siyasal reklam: 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde Milliyetçi Hareket Partisi gazete reklamlarının analizi” isimli 2016 yılında tamamlanan tez de, siyasal iletişim bağlamında siyasal seçim sürecinde propaganda ve siyasal reklamın etkinliği ele alınmış, siyasal reklam ve propaganda kavramları kapsamında Milliyetçi Hareket Partisi’nin 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde kullanmış olduğu ve ulusal gazetelerde yayınlanan reklam afişleri analiz edilmiştir. Çalışmada reklam afişleri incelenerek seçmene verilmek istenen mesajlar analiz edilmiş ve reklam afişlerinin bir önceki ve bir sonraki genel seçimlerde kullanılan reklam afişleri ile arasındaki anlamsal farklılık belirlenerek, MHP’nin 7 Haziran seçimlerinde almış olduğu oy oranı ile seçim kampanyaları kapsamındaki reklam afişleri ilişkilendirilmiştir.

35. “Türkiye’de seçim dönemlerinde siyasi reklamlar: 2011-2014 seçimlerinde televizyonlarda yayınlanan AK Parti, CHP, MHP ve HDP siyasi reklamları analizi” isimli 2016 yılında tamamlanan tez de, mecliste grubu bulunan AK Parti, CHP, MHP ve HDP’nin 2011 genel seçimlerinde ve 2014 yerel seçimlerinde televizyonlarda yayınlanan siyasi reklamları gösterge-bilim yöntemiyle analiz edilmiştir.

36. “Batı'nın Türkiye üzerindeki siyasi etkisine yönelik iki söylem örneği: bir MHP-BDP/HDP karşılaştırması” isimli 2016 yılında tamamlanan tez de, Batı'yı temsil ettiği varsayılan ABD ve AB esas dış aktörler olarak kabul edilmiş ve bu aktörlerden gelen görüşlere, politika girdilerine karşı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yer alan MHP ve BDP/HDP'nin tepkileri, yaklaşımları analiz edilmeye çalışılmıştır. Tarafların tepkilerini, hem daha güncel hem de daha evrensel değerler içerisinde inceleyebilmek için Türkiye'nin iç ve dış politikasında öne çıkmaları sebebiyle önemli görülen ve gündemde daha çok yer işgal eden konulara ağırlık verilmiştir. Tarafların AB ve ABD'yi model olarak kabul edip etmedikleri, böyle bir model ya da kanaat önderliği mevcut ise bunun hangi alanları kapsadığı, hangi noktalarda ve ne derece Batı'dan destek beklendiği, sorunların çözümü için tarafların önerilerinin neleri kapsadığı, bu doğrultudaki ortak ve farklı yönlerinin neler olduğu, Batı'nın evrensel kriterlerinin çözümlerde ne kadar etkili olabileceği ve tarafların bu kriterlere olan güveni, bağlılıkları, çözüme dair görülen engeller sorgulanmaya çalışılmıştır.

37. “Türkiye'de siyasal parti liderlerinin “Twitter” kullanma biçimleri üzerine bir inceleme: AKP-CHP-MHP-HDP örnekleri” isimli 2017 yılında tamamlanan tez, Türkiye'de siyasal parti liderlerinin sosyal medya “twitter” kullanma biçimleri üzerine bir inceleme, AKP, CHP, MHP ve HDP örnekleri araştırması kapsamında kullanılan nicel incelemeler üzerine bir değerlendirme içermektedir. Çalışmada, sosyal medya ortamlarından Twitter da Türkiye'de siyasi parti liderlerinin 7 Haziran ve 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde Twitter kullanma biçimleri incelenmektedir. Bu amaçla Twitter da resmi hesaplar incelenmek üzere nicel içerik çözümlemesi yapılmıştır. 7 Haziran ve 1 Kasım 2015 genel seçimleri ele alınmış AKP, CHP, MHP ve HDP liderlerinin seçim süresinde Twitter paylaşımları incelenmiştir.

38. “Parti ideolojisi ve sosyolojisi temelinde Milliyetçi Hareket Partisi” isimli 2017 yılında tamamlanan teze göre, Cumhuriyet'in ilk yıllarında devlet eliyle yapılan milliyetçilik çalışmaları, çok partili döneme geçiş ile sivil toplum örgütleri ve nihayet siyasi partiler aracılığıyla temsil edilmeye başlamıştır. Siyasi partiler sürecinde ise 1969 yılında kurulan MHP, kuruluşundan günümüze siyasetteki etkin partilerden biri olmuştur ve Türkiye Cumhuriyeti'nde ki en önemli milliyetçi parti konumundadır. Bu partinin kuruluşundan günümüze geçirdiği gelişim ve dönüşüm sürecinin incelendiği çalışmada, partinin dinamiklerini ve son olarak MHP'de aktif siyaset yapan siyasetçilerin,

tercihlerini etkileyen etmenler, belirlenen gözlem gurubu ile yapılan söyleşiler aracılığıyla tahlil edilmeye çalışılmıştır.

39. “Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden Milliyetçi Hareket Partisine tarihsel süreç, ideoloji ve politika (1960-1969)” isimli 2017 yılında tamamlanan tez, 1960-1969 yılları arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden Milliyetçi Hareket Partisine giden süreci tüm tarihi hadiseleri ayrıntıları ile inceleyerek aktarmıştır.

40. “Milliyetçi Hareket Partisi'nin 2017 Anayasa Referandumu süresi boyunca sosyal medyada kullanmış olduğu iletişim dilinin incelenmesi” isimli 2017 yılında tamamlanan tez, iletişim kavramı, siyasal iletişim kavramı, sosyal medya, sosyal medya ve siyasal iletişim birlikteliğinin önemi, sosyal medya ve siyasal iletişim örnekleri, referandum kavramı, Türkiye'de ve Dünya'da referandum örnekleri Milliyetçi Hareket Partisi'nin tarihçesi, Milliyetçi Hareket Partisi'nin siyasi bir parti olarak referandum sürecince ki önemi, MHP'nin referandum öncesi, referandum süreci ve referandum sonrası sosyal medyada kullanmış olduğu iletişim dili modelini söylem analizi yöntemi ile incelerken; aynı süreçte Milliyetçi Hareket Partisi Genel Merkezi ve Milliyetçi Hareket Partisi İstanbul İl Başkanlığı'nda gözlem sonucu, tarihsel ve kuramsal çerçevede Milliyetçi Hareket Partisi'nin anayasa referandumuna neden "EVET" dediğini izleyici etnografik çalışma yöntemini kullanarak ele almaya çalışmaktadır.

41. “1970'lerden günümüze Türk milliyetçiliğinin İslam'la bütünleşme sürecinde milliyetçi hareket partisi” isimli 2017 yılında tamamlanan tez, Türk Milliyetçiliğinin İslam ile bütünleşmesi ve MHP'nin bu süreci nasıl şekillendirdiğini inceleme iddiasındadır.

42. “1999-2002 DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti ile 2002-2007 arası AK Parti hükümetlerinin AB politikalarının Kopenhag Kriterleri çerçevesinde incelenmesi” isimli 2017 yılında tamamlanan tez de, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1950'li yılların sonlarından günümüze kadar içerisinde bulunduğu Avrupa Birliği üyelik sürecinin en önemli iki kritik döneminde Kopenhag Kriterleri çerçevesinde kat edilen mesafe incelenmiştir. Çalışmaya konu edilen iki dönem içerisinde Avrupa Birliği yolunda yapılan uygulamalara bakıldığında birbirlerine benzer yönlerin olduğu gibi farklı yönlerin de olduğu tespit edilmiştir.

43. “Siyasal sosyalleşmeyi etkileyen faktörler (Konya ili CHP-MHP-AK Parti üyeleri örneği)” isimli 2018 yılında tamamlanan tez de, Konya ilinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) üyelerinin, siyasal sosyalleşmelerinde kurumsal ve çevresel faktörler dikkate alınarak

birbirleri ile benzeyen ve farklılaşan yönlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Çalışmanın sonunda aile kurumunun, her üç parti üyesi bireylerin siyasal sosyalleşmelerinde önemli bir etkiye sahip olduğu; ancak eğitim, din, arkadaş grubu ve çevre ile kitle iletişim araçlarının etkisinin farklı parti üyelerine göre çeşitli etkilere neden olduğu ortaya çıkarılmıştır.

44. "Siyasi partilerin halkla ilişkileri: AK Parti, CHP, MHP örneği" isimli 2018 yılında tamamlanan tez de kavram olarak "Siyasi Partiler" ve "Halkla İlişkiler" üzerinde durulmuş ve siyasi partilerin bu alanda neler yaptığı üç parti üzerinden değerlendirilmiştir. Partiler bağlamında partilerin hangi kuruluşlarla halkla ilişkilere hizmet ettiği saptanmıştır. Bu kuruluşların yerel yöneticileri ile görüşmeler de yapılmıştır. Partilerin seçtikleri halkla ilişkiler modeli üzerinde durulmuş ve eksiklikleri belirtilmiştir.

45. "Doktrin ve lider ekseninde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin Milliyetçi Hareket Partisine dönüşümü" isimli 2018 yılında tamamlanan tezin ana konusu, Türk siyasal yaşamında son derece önemli bir noktayı teşkil eden Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin Milliyetçi Hareket Partisine dönüşümüdür. İki siyasal parti arasındaki dönüşüm; doktrin ve liderin merkez alındığı bir bakış açısıyla incelenmiştir. Bu açıdan karşılaştırmalı bir analiz yöntemi de benimsenmiştir. Tezin konusu ve içeriği, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi ile sınırlıdır. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin Milliyetçi Hareket Partisine dönüşümü ise doğrudan lider ve doktrin ekseninde değerlendirilmiştir. Tezin temel sorusu, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin Milliyetçi Hareket Partisine dönüşümünde liderin ve doktrinin ne kadar etkili olduğudur. Çalışmada siyasal söylemler, parti programları ve özellikle gazetelerde yer alan haberler değerlendirilerek, bu sürecin nasıl gerçekleştiği ve gerçekleşmesinde hangi faktörlerin baskın olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

46. "Siyasal liderlik ve 1965 - 1980 döneminde Alparslan Türkeş" isimli 2018 yılında tamamlanan tez, Alparslan Türkeş'in siyasal hayatta 1965-1980 yılları arasındaki faaliyetlerini siyasal liderlik teorik çerçevesi etrafında incelenmeye çalışmıştır. Türkeş'in siyasal liderlik özelliklerini değerlendirebilmek adına 1965-1980 yılları arasındaki Türk siyasal hayatının önemli konularına temas edilerek o günlerin siyaset ortamı doğrultusunda analizler yapılmıştır. Türkeş farklı liderlik yaklaşımlarının özelliklerini taşıyan bir lider olsa da;

"karizmatik, otoriter, paternalist" özelliklerin daha baskın olduğu bir "siyasal lider" algısıyla takipçilerde yer edinmiştir.

Sonuç

Milliyetçi Hareket Partisi üzerine odaklanan toplam 47 tezin ilgili olduğu temel disiplinler siyaset ve iletişim bilimleridir. Bir siyasi parti ile ilgili yapılmış bilimsel araştırmaların bu iki temel disipline yönelik olması beklenen bir durumdur. Bununla beraber siyaset bilimi çerçevesinde yapılan araştırmalarda uluslararası ilişkiler ve tarih disiplinlerinin de etkisi görülmektedir. Yapılan bu çalışmanın sonucu olarak araştırmacılara öncelikli olarak şu disiplinlere yönelmeleri veya yüksek lisans/doktora öğrencilerini yönlendirmeleri tavsiye edilebilir.

- Milliyetçi Hareket Partisinin ekonomik görüşü
- Milliyetçi Hareket Partisinin sağlık, eğitim ve diğer sosyo kültürel sorunlara ilişkin politikaları
- Milliyetçi Hareket Partisinin gençlik politikaları vb.
- Milliyetçi Hareket Partisine oy veren seçmenlerin tutum ve davranışlarını sosyal psikoloji disiplini ile incelenmesi.

Bununla birlikte ortaya konan bazı çalışmaların mukayeseli olarak yapılması olumlu bir gelişmedir. AK Parti ve CHP ile mukayeselenen çalışmalar bir perspektif sunmakla birlikte gelecekteki çalışmaların Batı ve Doğu ülkelerinin önemli partileri ile de mukayese edilmesi faydalı olacaktır.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN CİHANŞUMUL KODLARI, ÜLKÜCÜ HAREKET VE MHP

Dr. Öğr. Üyesi, Gökberk YÜCEL

Yozgat Bozok Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul KORKMAZ

Aksaray Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Özet

Milliyetçi Hareket Partisi'nin yarım asırlık geçmişiyle Türk milliyetçiliği ad ve namına ortaya koymuş olduğu temsil ve siyaset, Türk tarihinin kültürel ve coğrafi kodlarını içeren, Türklük davasının taşıyıcılığını üstlenen bir konumu ihtiva etmektedir. Bu bağlamda, MHP'nin gerek düşünce olarak gerekse de siyaset etme şekli bağlamında iki unsur ön plana çıkmaktadır: "Devlet-i ebed müddet davası" ve "Cihanşümül devlet tasavvuru". Bu çalışmada kısaca Türk milliyetçiliğinin tarihsel gelişimi ortaya konulduktan sonra MHP'nin kuruluşuna değinilecektir. Kökenleri Türkistan'a dayanan kadim devlet geleneği çerçevesinde şekillenen bu ideolojinin ana esaslarının neler olduğu ve nasıl bir tarih, kültür ve coğrafya tahayyülü ortaya koyduğu yine çalışma bağlamında cevabı aranan sorular içerisinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Milliyetçiliği, MHP, Türkçülük, Dokuz Işık Doktrini

Abstract

Although Turkish nationalism constitutes one of the modern-period movements, it has a distinctive nature from other types of nationalism on the basis of its ontological ground, epistemological framework and terminological memory. The role and position of

the Nationalist Movement and the Nationalist Movement Party (MHP), which overturn half a century in politics, are important in the emergence of this distinctive character of Turkish nationalism. In this study, with the hypothesis that the Nationalist Movement - which is the projection of the broad Turkish memory, of Turkish mind and of the intellectual coordinates of the ancient Turkish state tradition- is based on the definition and explanation of the nationalism, the perspective of the Nationalist Movement and MHP will be examined comparatively with the historical process of the idea of Turkish nationalism. However, the question that what kind of envisagement for the history, geography, culture and civilization has been propounded by Nationalist Movement is also among the questions that are asked in the context of the study.

Keywords: Nationalism, “Ülkücü” Movement and Nationalist Movement Party

Giriş

Milli Mücadele döneminde, diğer fikir akımlarına galebe çalarak, Cumhuriyetin kurucu felsefesini teşkil eden Türk Milliyetçiliğinin, siyasal ve sistematik bir düşünce olarak ortaya çıkması, dünyayla paralel olarak 19. yüzyıl sonlarında olmuştur. Başlangıçta entelektüel bir çerçevede, dil ve kültür hareketi olarak gelişen Türk milliyetçiliği fikri, tarihsel olarak yaşanan bir dizi olumsuz gelişmenin de oluşturduğu reflekslerle birlikte hızla gelişerek kiteselleşmiştir. Türk milliyetçiliği fikrinin ilk bağlamı, devlet-i ebed müddet telakkisiyle, Devlet-i Âliye’yi içinde bulunduğu buhranlı dönemden kurtarmak olmuştur. Bu noktada, “âli devlet” düşüncesine matuf olarak, devletin gerek dünya siyasetinde yeniden söz sahibi olması gerekse de coğrafi ve tarihi hinterlandında egemenliğini yeniden tesis etmesi bakımından Türk milliyetçiliği fikrinin ülküsü Turancılık olmuştur. Turancılık, Atayurt Türkistan’daki tarihi ve kültürel hafızanın, fikri ve hissi izdüşümü olarak küçülmeyi reddeden ya da küçülmeyi yok olmakla eşdeğer gören Osmanlı neslinin son büyük hamlesi olmuştur.

Devlet-i Âliyye’nin dağılmasıyla birlikte dünya konjonktürüne paralel olarak devlette yaşanan dönüşüm neticesinde, cumhuriyet Türkiye’sinin siyasal ve kurumsal yönelimi “ulus devlet” tercihi üzerine olmuştur. Bu bağlamda Türk milliyetçiliği, devleti yeniden yapılandırıcı ve dönüştürücü geniş bir alana sahip olmuştur. Fakat ulus devletin

kurulması ve kurumsallaşmasının ardından, özellikle Gazi Mustafa Kemal Atatürk sonrasında, dünyada ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler Türk milliyetçiliğini bir anlamda siyasal alanın dışına itmiştir. Tam da bu noktada, 1969’da Türk milliyetçiliği fikri zemininde Milliyetçi Hareket Partisi’nin kurulması, Türk milliyetçiliğinin siyasal alanda yeniden canlanması olarak görülebilir.

Bu çalışma, Türk Milliyetçiliğinin ve onun Türkiye’deki siyasal temsilcisi olan MHP’nin milliyetçilik teorisi ve siyasal anlamda iddialarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda kısaca Türk milliyetçiliğinin tarihsel gelişimi ortaya konulduktan sonra MHP’nin kuruluşuna değinilecektir. Kökenleri Türkistan’a dayanan kadim devlet geleneği çerçevesinde şekillenen bu ideolojinin ana esaslarının neler olduğu ve nasıl bir tarih, kültür ve coğrafya tahayyülü ortaya koyduğu yine çalışma bağlamında cevabı aranan sorular içerisinde olacaktır.

Resmi Milliyetçilik ile Çatallaşan Yollar: 3 Mayıs 1944

Türk Milliyetçiliği fikri, cumhuriyetin kuruluş felsefesini teşkil etmiştir. Lakin, erken cumhuriyet dönemi, Türk fikir tarihinde aynı zamanda bir paradigma değişimine tekabül etmiştir. Paradigma değişimi, Batı medeniyet dairesine intibakı ihtiva etmesi babında siyasi, içtimai ve iktisadi olarak devletin yeniden yapılandırılması, milli hafızanın, kimliğin ve coğrafyanın inşasında Batılı normların referans olarak alınması prensibini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, “ulus devlet”, cumhuriyetin kurucu zihinsel ve yapısal zeminini oluşturmuştur. Eşit milletler düzeni düsturunca Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlıcılık, İslamcılık ve Turancılığı, devleti ve milleti tehlikelere sürükleyen, zararlı yayılmacı fikir hareketleri olarak konumlandırırken, Osmanlı ve Türkistan hinterlandındaki politik iddialarından vazgeçmiştir.

Erken cumhuriyet dönemi Türk modernleşmesi tedrici bir değişimden ziyade kökten bir değişimi öngörmüştür. Bu doğrultuda, milli tarih yazımı ve coğrafya tasavvuru, “ulus devlet” formunu merkeze alarak yeniden şekillenmiştir. Özellikle 1930lardan itibaren başlayan köklü ve radikal değişim süreci, Türk milliyetçiliğinde de yol ayrımlarını oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda, Türkçüler, resmi milliyetçiliğin tarih okumasına ve milliyet tanımına ilişkin bir takım itirazlar ortaya koymuşlardır. Bunlar; tarih yazımı ve coğrafya telakkisi, batılılaşma reaksiyonu olarak iki başlıkta incelenebilir.

Tarih yazımı, bir milletin sosyal hafızasının anımsama ve unutmaya ritüelleriyle yeniden şekillendirildiği alanı ihtiva etmektedir. Erken cumhuriyet dönemi, tarih yazımı bu bağlamda, “medeni Türk tipinin”

inşası ve bilimsel olarak ispatı üzerinden şekillenmiştir. Özellikle 1932 yılında gerçekleşen Türk Tarih Kongresinde, Türklerin uzak mekân Türkistan ile bağlantıları kurulmuş ve miladi devirler öncesinde başlayan kitlesel göç dalgasıyla ön Asya ve Anadolu'da Sümer ve Hitit uygarlıklarının Türkler tarafından bina edildiği varsayımı güçlü bir şekilde savunulmuştur (İnan, 1932: 18-40). Buna mukabil; Türklüğün medeni vasıfları ile Anadolu uygarlıkları arasında bağlantı kurulmuş, pozitif geleceğin inşası amacıyla negatif tarih olarak Osmanlı dönemi görülmüş bu da özellikle Osmanlı döneminin ihmaliyle neticelenmiştir. Türk tarihi yazımının bu yeni formu, Türk milliyetçiliğinin resmi kanadını da ortaya çıkarmıştır.

Resmi milliyetçilik tarafından, milli tarihin bütünsel ve geniş bir hafızanın penceresinden okunması noktasında Türkçülerin itirazı, iki milliyetçiliğin arasındaki mesafenin artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu bağlamda, İslami devirler öncesinin milli hafızanın dışında tutulduğu gerekçesiyle Anadoluçuluk; Türk tarihinin Selçuklu ve Osmanlı devirlerine dair körleşme yaşandığı için de resmi milliyetçilik, Türkçüler tarafından eleştiriye tabi tutmuştur. Bu noktada, Türkçülüğün sembol isimlerinden Hüseyin Nihal Atsız, 16 Türk Devleti tezini reddederek, Türk tarihinin miladından bu zamana ayrı ayrı devletler halinde değil, bir bütün halinde ve birbirinin berdevamı niteliğinde anlatılması ve yazılması gerekliliği üzerinde durmuştur (Atsız, 1997a: 326). Keza, Atsız Türk devletlerini, Doğu Türkeli ve Batı Türkeli olarak iki kısımda incelemiş, değişimin ise yöneten hanedanlıklar ilgili olduğunu ifade etmiştir (Atsız, 1997a: 401 – 403). Buna göre, Doğu Türkeli tarihi; Şu ve İskit Türkleriyle başlar (M.Ö. 12. - 3. yy) Aksak Temir ve Özbekler çağıyla (1370-1920) bugünlere ulaşır. Batı Türkeli tarihi ise; Selçuklar çağıyla başlar Cumhuriyet devriyle devam eder (Atsız, 1992: 13-14).

Türk tarihindeki devamlılığı vurgulamak mahiyetinde Atsız'ın ortaya koyduğu önem arz eden diğer bir unsur ise, Osmanlı'ya bakış açısıdır. "Kökü mazide olan atiyiz" deyişiyle sonlandırdığı ve Osmanlı Padişahlarını anlattığı makalesinde, özellikle son dönem padişahlarından Sultan II. Abdülhamid ve Sultan Vahideddin hakkında ifade ettikleri dikkat çekicidir. Zira Atsız, Sultan II. Abdülhamid'e "gök sultan" diyerek, O'nun keskin zekâsını ve ferasetini vurgularken (Atsız, 1992: 86); Sultan Vahideddin'i Milli Mücadele rol oynamış, talihsiz bir vatansever olarak nitelendirmiştir (Atsız, 1997a: 112).

Milliyetçiliğin gerek Anadolu terkihi gerekse de resmi kanadı, farklı iddiaları barındırsalar da siyasal ve kültürel coğrafya olarak

Anadolu coğrafyasını üzerinden bir kimlik terkihi ortaya koymuştur. Türkçülerin, tarihi ve kültürel coğrafyanın varisi olmak bakımından milli ülkü olarak telakki ettiği Turancılık, erken cumhuriyet döneminin Anadolu merkezli coğrafya okumasının karşısında konumlanmıştır. Özellikle Atsız'ın ortaya koyduğu tarih anlayışı, Türklerin yaşadığı coğrafyanın da bir bütün olarak görülmesi bakımından Turancılık ülküsünü yeniden gündeme taşımıştır. Nitekim milliyet prensibini, Türkiye'de yaşayan Türklerin yanı sıra, Sovyetler Birliği'nde, Çin'de, İran'da, Suriye ve Irak'ta, Balkanlarda ve Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri de kapsayacak şekilde coğrafya üzerinden şekillendirmiştir (Atsız, 1997a: 326). Turancılık aynı zamanda, tarih şuurunun gelişmesinde ve Türklük hissiyatının kökleşmesinde toplumu motive edici, Sovyet tehdidine karşı ise uyarıcı bir unsur olarak telakki edilmiştir.

Türkçülüğün bir diğer itiraz noktası ise, batılılaşma sürecine ilişkin reaksiyon olmuştur. Mamafih, batılılaşmanın Türk ahlakını ve folklorunu erozyona uğratması sebebiyle, milliyetçilikte daha gelenekçi bir çizgi ortaya çıkmıştır. Bu noktada, milli şuurun temeline ahlaki yerleştiren Atsız (1997b: 159-160), batılılaşma üzerine düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Sözün kıyası: Kendimize dönelim. Ahlak, edebiyat, musiki, giyim, zevk, yemek, eğlence, hukuk, aile, âdet, ananede ve her şeyde milli olalım.balo denilen Amerika kepezeliği kalksa, hele şu tercüme kanunlar yerine milli örf ve ahlakımızdan alınmış kanunlar yapılsa, yani tastamam milli olsak, ne olur biliyor musunuz? Yine dünyanın birinci milleti oluruz.”

Gazi Mustafa Kemal Atatürk riyasetindeki Türkiye Cumhuriyeti'nin belirleyici ideolojisi olan Türk milliyetçiliği, özellikle Atatürk'ün ölümünden sonra, 1938-1946 yılları arasında eski hararetini kaybetmiştir. II. Cihan Harbi'nin sonuna doğru, harbin Sovyetler Birliği lehine dönmesi, Türkiye'nin iç politikasında da bir takım değişikliklere sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda, Türk milliyetçiliğindeki yol ayrımının somut olarak belirginleştiği tarih 3 Mayıs 1944 Türkçülük Turancılık davası olmuştur. Sovyetler Birliği üstünlüğüyle sona eren savaş sonrasında, Türkiye içerisinde de komünizm sempatanlığı ve faaliyetleri baş göstermeye başlamıştır. Bu noktada milli eğitim politikalarında milliyetçilik düşüncesinin soyutladığı gerekçeleriyle, Hüseyin Nihal Atsız, Orhun dergisinin 1 Mart 1944 tarihindeki sayısında Başvekil Şükrü Saraçoğlu'na açık mektup yazmıştır. Mektupta, Sabahattin Ali şahsından Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in eğitim alanında komünist faaliyetlere müsamahakâr

davrandığı ve kimi zaman hümanizm kimi zaman bilimselcilik adı altında komünizmin beslendiği ifade edilmiştir (Atsız, 1997a, s. 9-31). Atsız'ın kaleme aldığı açık mektuplar üzerine Sabahattin Ali, Atsız'dan şikâyetçi olmuştur ve 26 Nisan 1944 tarihinde açılan davanın ilk duruşması Ankara'da gerçekleşmiştir. Dava iki kişinin karşılıklı husumet davası olmaktan çıkarak, Atsız ile beraber Alparslan Türkeş, Remzi Oğuz Arık, Zeki Velidi Togan, Nejdet Sançar, Reha Oğuz Türkkkan, Fethi Tevetoğlu, Orhan Şaik Gökyay, Hüseyin Namık Orkun, Sait Bilgiç, Hasan Ferit Cansever, Zeki Sofuoğlu, İsmet Tümtürk, Hikmet Tanyu gibi Türkçülerin ırkçılık ve Turancılıkla suçlandığı bir dava mahiyetine bürünmüştür. Mamafih, dönemin Reis-i Cumhuru İsmet İnönü, 1944 yılının 19 Mayıs kutlamalarında yaptığı konuşmada, Türkçülüğü ırkçı, Turancılığı ise tehlikeli bir fikir olarak nitelendirerek, Savaş sonrası Türkiye'nin yeni siyaset kodlarını belirlemiştir. Devlet idaresinin bu tavrı, Türkçüleri bir taraftan Özleyiş, Toprak, Altın Işık, Milli Birlik, Ergenekon, Türkeli, Kürşad gibi dergiler etrafında toplarken diğer taraftan da Türk Kültür Ocağı, Türk Gençlik Teşkilatı, Türk Kültür Çalışmaları Derneği dernekleri çatısında bilinçli bir şekilde örgütlenmeye itmiştir.

Tarihi Mirasın Işığında Türk Milliyetçiliğinin Cihanşümül Kodları

Atatürk'ün ölümü, II. Dünya Savaşı neticesinde değişen dünya konjonktürü ve İsmet İnönü cumhurbaşkanlığında dönüşen devlet paradigmasıyla birlikte özellikle 1944'te somutlaşan resmi milliyetçilik ve Türkçülük kopuşu, Türk milliyetçiliği fikrinin siyasal alanda temsilini bir süre geciktiren dinamikler olarak görülebilir. Türk milliyetçiliğinin yaklaşık 20 yıl süren bu sessizliği, 27 Mayıs 1960 darbesi sonucu yaşanan fikir ayrılıkları nedeniyle tasfiye edilerek bir nevi sürgüne gönderilen, Merhum (Başbuğ) Alparslan Türkeş'in 1963'te Türkiye dönmesiyle son buldu. Yine aynı yıl Türkiye Huzur ve Yükselme Derneği'ni kurarak Türk milliyetçilerini bir araya getirmeye ve organize etmeye çalışan Türkeş, 1965'te bir grup arkadaşıyla birlikte Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi kadrolarına katılarak aynı partinin Ankara milletvekili olarak parlamentoya girdi. Bu hiç kuşkusuz yalnızca başbuğun siyasi kariyerinin başlangıcı değil aynı zamanda Atatürk sonrası siyasal anlamda temsil edilemeyen Türk Milliyetçiliği fikrinin siyasallaşmasında da önemli bir kilometre taşı oluşturmaktaydı.

Siyasi Temsil: Milliyetçi Hareket Partisi ve Dokuz Işık Doktrini

Türk Milliyetçiliğinin geleneksel kodları, 8 Şubat 1969 tarihinde yapılan Adana Kongresi'nde, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP) Milliyetçi Hareket Partisi'ne (MHP) dönüşmesiyle Türk siyasi hayatında temsil edilmiştir. Merhum (Başbuğ) Alparslan Türkeş liderliğinde Türk siyasetinde yerini alan MHP'nin amblemi kırmızı zemin üzerine üç hilal olarak belirlenmiştir. Amblemin üç hilal olarak tercih edilmesi tarihsel duyarlılığı ve Osmanlı mirasına ilişkin sahiplenmeyi ihtiva etmektedir. Bununla beraber gençlik örgütlenmesi olan Ülkü Ocakları'nın ambleminin de hilal içerisinde bozkurt olarak seçilmesi, köklü Türk tarihinde İslami vurgunun göstergesi olarak dikkat çekmektedir. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin 8. Büyük Kurultayı'nda doktrin olarak kabul edilen Dokuz Işık, MHP'nin hem düşünce hem de siyaset pratiği bağlamında doktrin olarak kabul edilmiştir (Turhan, 2016: 18).

Dokuz Işık Doktrini, güçlü devlet geleneğini merkeze alan Türk Milliyetçiliği çerçevesinde içerisinde Türk milletinin tarih, kültür, fikir ve ülkü birliğini esas alan, bu yönüyle sınıfsal çatışmaları reddeden, kalkınmacı devlet modeline müstenit bir düşünce ve siyaset sistematiğini ihtiva etmektedir. Milliyetçilik, Ülkücülük, Ahlakçılık, Toplumculuk, İlimcilik, Köycülük, Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik, Gelişmecilik, Endüstri ve Teknikçilikten oluşan Dokuz Işık ilkeleri, geniş Türk hafızasının ve devlet geleneğinin birikimleriyle dış politikadan iktisadi, içtimai ve kültürel meselelere, Türkiye'nin acil çözüm bekleyen sorunlarına ilişkin reçete sunmaktadır. Milliyetçilik ilkesi, ırkçı ve şovenist söylemleri reddederek, milli kültür ve milli şuur prensiplerine bağlı bir milliyet aidiyeti ortaya koymuştur. Milliyetçilik ilkesini bu bağlamda, ahlakçılık ve ülkücülük ilkesiyle sıkı sıkıya bağlı olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada, milliyet; bedeni, ahlak; ruhu, ülkü de bu ruh ve beden bütünleşmesinin güzergâhını tayin etmiştir. Türk toplum yapısını parçalayıcı ve çözücü unsur olan sınıfsal çatışma ise, toplumculuk ilkesiyle bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Köycülük ilkesiyle bir taraftan; köy üniteleri oluşturularak, tarım reformunun yapılması diğer taraftan köylü sınıfın kalkınması ve gelişmesi hedeflenmiştir. Bu anlamda, toplumculuğu ve köycülüğü, endüstri ve teknikçilik, gelişmecilik tamamlamaktadır. Toplumun her katmanında mutabakatın sağlanması için, işçinin, memurun, çiftçinin meslekleriyle beraber kutsal sayıldığı gibi, bu grupların hür ve şahsiyetli bir hayat sürmesi ve hakça yaşaması, hürriyetçiliğin ve şahsiyetçiliğin ilke gereği olarak ortaya çıkmıştır (Türkeş, 1997).

MHP'nin tüzel kişiliğinin oluşmasıyla birlikte Türk Milliyetçiliği, artık teorik veya duygusal bir akım olmanın ötesinde toplumsal, siyasal ve ekonomik alanlardaki sorunlara halkta karşılığı olan pratik çözümler üreten, siyasal alanda temsil kabiliyetine erişmiştir. Siyasal partilerin doğuş teorileri anlamında ele alındığında MHP'nin ortaya çıkışı katılma bunalımı neticesinde doğan partilere en iyi örneklerden biridir. Zira Türk milliyetçiliği fikrinin 1938 sonrasında siyaseten temsil edilememiş olması Alparslan Türkeş ve arkadaşları için zemin oluşturmuş ve bu da 1969'un 8 Şubat'ında MHP'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

Devlet-i Ebed Müddet Telakkisi

Türklerde devlet-i ebed müddet telakkisi, Türklüğün ontolojik güvenliğinin devlet ile özdeşleştirildiği bir düşünceyi ifade eder. Bu düşünce, Orhun Abidelerinde *"Üstte mavi gök çökmedikçe, altta yağız yer delinmedikçe, Ey Türk Budun, senin ilini ve töreni kim bozabilir (Ergin, 2003)."* ibaresiyle rafine bir şekilde ifade edilmiştir. Bu noktada, coğrafi ve tarihi tecrübenin bir ürünü olarak disiplinli, teşkilatlı ve güvenli bir şekilde yaşamak için devletli olmak Türk milletinin olmazsa olmaz şartı olarak süregelmiştir. Mamafih, devleti korumak ve devlet çatısı altında birliği sağlamak, hem kültürel hem ekonomik istiklal ve istikbalin teminatı olmuştur.

Milliyetçilik anlayışının temel paradigmasını geniş Türk hafızasının teşkil ettiği Ülkücü Hareket için de devletin varlığı ve bekası, ontolojik bir güvenlik meselesi olarak addedilmiştir. Diğer bir tabirle, Türk devletine yönelik içeriden ve dışarıdan tehditlere karşı teyakkuzda olmak ve bu tehditleri bertaraf etmek ivedilik arz eden bir husus olarak telakki edilmiştir (Taşer, 1975: 330). Devletin ilelebet payidar ve güçlü olması, Türk milletinin milli ve manevi hususiyetlerinin muhafaza edilmesi düşüncesi bağlamında Komünizmle mücadele, Ülkücü Hareket'in devlet-i ebed müddet telakkisinin ana omurgasını teşkil etmiştir (Türkeş, 1997: 68).

Özellikle, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Sovyetler Birliğinin 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması'yla çizilen Türk-Sovyet sınırının kendi lehine değiştirilmesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin statüsünün yeniden belirlenmesi talebi, Türkiye'nin komünizme yönelik tehdit algılamasını daha da derinleştirmiştir. Bu hususu, MHP'nin kurucu isimlerinden Dündar Taşer (1975: 32), şu şekilde ifade etmiştir:

"Bugün Rusya 19. asırda kullandığı Hıristiyanlık ve Ortodoksluk sloganları yerine Marksizm ve Leninizm sloganlarını kullanmakta,

yurdumuz içinde de o günkü gayrı Müslimlerin vazifesini solcu – komünistler yapmaktadır. Hatta bir iki kelime değişikliği ile iddialar bile 19. asırdakinin aynıdır.”

Bununla birlikte, Türk milli varlığının bütün kültürel ve sosyal unsurlarla korunması, komünizmle mücadelenin diğer bir sac ayağını teşkil etmiştir. Nitekim komünizm, Türk toplumunun ahlaki ve milli yapısına zarar verecek büyük bir tehlike olarak görülmüştür. Millet ve dinin toplumu uyuşturucu bir rol üstlendiği varsayımına dayanan Marksist/komünist düşünceye karşı fikri ve aksiyoner mücadele, Türk milliyetçileri tarafından devlet varlığının müdafaa ve muhafaza edilmesi şeklinde kabul görmüş, devlet-i ebed müddet refleksinin yeni bir merhalesi olarak telakki edilmiştir.

Tarihi Mirasın Işığında Cihan Devleti Esası

Devlet-i ebed müddet telakkisinden sonra Türk devlet geleneğinin bir diğer unsuru, cihanşumul devlet ideali olmuştur. Cihanşumul devlet ideali, Göktürk Kağanlığından Devlet-i Aliyye'ye kadar, bütün insanlığın adaletle ve nizam üzerine yönetilmesi ve müreffeh bir yaşama kavuşturulması mahiyetini ihtiva etmektedir. Diğer bir tabirle Gök Tanrı inancının Türklere misyon olarak yüklediği cihan hâkimiyeti rolünün, İslam'ın kabul edilmesiyle birlikte cihanşumul bir renge bürünmesi, cihana hükmetme ve adalet tesis etme gayesi, Göktürkler'den Osmanlı'ya uzanan bir ülkü mirasını teşkil etmektedir. Orhun abidelerinde *“Üstte mavi gök, altta yağız yer kıldında, ikisi arasında insanoğlu kılınmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini töresini tutu vermiş* (Ergin, 1993).” şeklinde ifade edilen bu düstur, hiçbir farklılık ayırt etmeksizin bütün insanlığının korunması ve mazlum olana yardım elinin uzatılması bağlarını da devlet kodlarına taşımıştır. Bu noktada, Ülkücü Hareket milliyetçilik anlayışında, Türk cihan hakimiyeti mefkûresinin tarihi mirasına sahip çıkmayı ve yaşatmayı, kendisine ilke olarak kabul etmiştir. Nitekim, MHP'nin Genel Başkanı Devlet Bahçeli (2010: 17) bu hususu şu şekilde ifade etmiştir:

“Asırlarca, hocaların, lalaların, müderrislerin vicdanında saklanmış ve cihan devletinin esasını bu suur oluşturmıştır. Bu itibarla, eğer insanlığın kurtuluşu için bir arayış içine gireceksek, Türk milleti ve mazlum toplumlar için bir yol önereceksek, sadece siyasette değil; kültürde, ekonomide, teknolojiye, sanatta, sporda kısacası bir medeniyet için ihtiyaç olan her alanda çareyi temsil edeceksek, Türk milleti merkezli ve Türkiye eksenli bir gelecek projesinin sahibi olacaksak ve bu iddialarımız gerçekleşecekse bu,

ancak şuura dönmüş Ülkücülüğün yaşatılması, şuurlu Ülkücülerin yetişmesiyle olacaktır.”

Ülkücü Hareket'in cihan hâkimiyeti gayesinin idealleşmiş ve somutlaşmış merhalesini ise Turancılık oluşturmuştur. Bu noktada, Rus egemenliği altında bulunan Türklere ilişkin “serf determinasyon” ilkesinin işletilmesi, Türkistanlıların siyasi iradelerini, kendileri tayin etmesi gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Türklüğün beka ve vahdetinin mütemmim cüzü olarak kabul edilen Türkistan coğrafyasının özgürlüğü, Türk milliyetçiliğinin ana esasları içerisinde yer almıştır. Dolayısıyla, Türk kamuoyunda bir suç ve zararlı görüş gibi lanse edilen Turancılık fikri, MHP tarafından sahiplenilmiştir. Mamafih, Turancılığa ilişkin olumsuz algının oluşmasının müsebbipleri olarak komünist fikre sahip olanlar görülmüştür (Türkeş, 1997, s. 106). Alparslan Türkeş (1997, s. 107) bu hususu şu şekilde ifade etmiştir:

“Yunanlar için Enosis neyse, Ruslar için Panslavizm neyse, Almanlar için Alman birliği neyse, Araplar için Arap Birliği neyse, Türkler için de Turancılık odur. Ruslar için suç ve kusur olmayan, Almanlar için suç ve kusur kabul edilmeyen kendi milletinden olan insanların kölelikten kurtulması ve yakın kültür birliği içinde, yakın işbirliği içinde bir varlık haline gelmesi düşüncesi, ülküsü neden kötü gösteriliyor? Neden bir suçmuş gibi Türk kamuoyuna takdim ediliyor? (bunun müsebbipleri), yabancı kölelik rejimlerinin içimize sokulmuş kölelik tellallarıdır ki, bunların başında komünistler gelmektedir.”

Alparslan Türkeş (1996, s. 20), Türkiye dışında yaşayan Türklerin kaderini, Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olarak görürken, Türk Birliğini; yeryüzündeki bütün Türklerin bir millet ve bir devlet halinde tek bayrak altında toplanması olarak tanımlamıştır. Türk Birliğine giden süreçte ise, yol haritasını şu şekilde ortaya koymuştur: evvela “SSCB hegemonyasında her türlü insanlık haklarından mahrum şekilde yaşayan Türklerin neşriyat ve propaganda yoluyla haklarının korunması” gerekliliğini ortaya koyulmalı. İkinci olarak, diplomasi yoluyla esir Türklere her çeşit yardımın sağlanmalı. Üçüncü olarak, imkân ölçüsünde Türk dünyasıyla kültürel iletişim kurulmalı ve ilişkiler ivedi olarak kuvvetlendirilmeli. Dördüncü olarak, esir halde bulunan Türk yurtlarının, istiklallerini kazanarak, hür milletler topluluğu içerisinde yaşamaları için çaba sarf edilmeli. Son olarak, esir Türk illerinden gelen mülteci ve muhacirlerle yakinen alakadar olunmalı ve her türlü ihtiyaçları karşılanmalı (Türkeş, 1996, s. 21).

Gelenekçi ve Birleştirici Milliyet Esası

Ülkücü düşüncenin millet tanımında, etnik bir temelden ziyade, tarihi/kültürel hafızanın ışığında kapsayıcı ve birleştirici bir temel ve üslup ortaya koyulmuştur. Bu noktada, millet, nesep asabiyetinden ziyade, etnik kökenleri ne olursa olsun Türk devletine, kültürüne ve değerlerine sahip, müşterek hafıza ve mukadderatın şuuruna erişmiş sebep asabiyetinin ürünü olarak tanımlanmıştır. Diğer bir tabirle, kalbinde başka bir milletin gururunu taşımayan ve kendisini Türk hisseden, Türkçe konuşan ve düşünen herkes Türk olarak kabul edilmiştir (Türkeş, 1997: 108). Dolayısıyla Türklük tayininde, mezhepçilik, ırkçılık, bölgecilik reddedilerek, milli şuur ve kültürel birliktelik esasına müstenit bir tanım yapılmıştır (Türkeş, 1996: 82). Bununla beraber, sosyal sınıflar arasındaki rekabeti ön gören sistemler, ayrılıkçı ve bölücü olarak kabul edilerek, millet denilen vücudun parçalanmasına sebep olacağı belirtilmiştir (Türkeş, 1997: 92-93). Bu bağlamda, komünizmin halk kavramı üzerinden yaptığı sınıf ayrımına karşı, halkın sınıf kavgası adı altında bir taraf olamayacağı gibi aile, aşiret gibi herhangi bir sosyolojik kategoride de yer almayacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte, halk mefhumunun siyasi ya da kültürel standartlar üzerine oturmadığı ve sosyal bir tabakalaşmaya tekabül etmediği vurgulanmıştır. Bu yönüyle ülkenin bütün insanların yekûnunu kapsayan halk tanımının milli bir renk ve ton içerdiği savunulmuştur (Güngör, 1980, s. 25).

Ülkücü Hareket'in milliyet esasında hassasiyetle vurgulanan diğer bir nokta ise ortaya koymuş olduğu medeniyet perspektifidir. Derin tarih şuru ve mekân üzerinden okunan Türk biyografisinin mütakâmil ruh ve beden uyumu ve insicamı, kültür ve medeniyet birlikteliği olarak görülmüştür. Bu bağlamda, Erol Güngör (1980: 113), kültür – medeniyet ilişkisinde milli kültürü, medeniyetin kaynağı olarak görmüş, Türkiye’de batılılaşma sürecinin hafıza ve mekân uyumundan uzaklaştığını ifade etmiştir. Güngör’e göre, Türk kültürü ile Batı medeniyeti ile arasındaki uyumsuz ilişki, milli kültürün de yozlaşmasına ve bozulmasına sebebiyet vermiştir. Türk kültürü, medeniyeti belirleyen ve ona yön veren bir güzergâhtan çıkarak, belirlenen ve edilgen bir konuma itilmiştir. Bu bağlamda, milli hafızayla bağlantısını yitirmiş bir kültür hareketi, fail/fiil ilişkisinin bütünsel olarak yansımadığı bir biyografik dilemmaya sebebiyet vermiştir. Fail ile fiilin birbirleriyle olan uyum ve birlikteliğinin bozulması neticesinde ortaya çıkan kültürel dilemma, yabancı bir turistin Sultan Ahmet Camii’ni gezerken ya da Itri bestesini dinlerken verdiği tepki gibi Türk toplumunun kendi öz değerlerine uzaklaşmasına yol açmıştır. Dolayısıyla,

Türk folklorunun, sanatının, mimarisinin ve edebiyatının aynı zamanda güçlü medeniyet telakkisinin ürünü olduğu, Güngör tarafından ifade edilmiştir (Güngör, 1980: 126-129).

Bu noktada, medeniyet perspektifinin merkezinde ise, Türk milli kültürünün bütün numuneleriyle birlikte mütakâmil bir surete bürünmesinde büyük bir rol üstlenen İslamiyet yer almıştır. Türklüğün İslam telakkisi, kültürel sahada birbirinden ayrılmayacak derecede özdeşleşmiş bir kimlik terkiibini ve uyumunu ortaya koymuştur. Kimlik terkiibi, Türk tarihinde her bir dönemin birbirinin mütemmim cüzi olarak görüldüğü tarihi devamlılık ve sorumluluk anlayışının bir ürünü olarak görülmüştür. Bu bağlamda, milliyetçilik, Türk kimliğinin, Türk kültürünün ve Türk medeniyetinin tarihi, coğrafi ve misyonik taşıyıcısı olma ve bu düstura matuf olarak düşünme, üretme, eyleme geçme olarak tanımlanmıştır (Güngör, 1980: 18).

Sonuç

Milliyetçi Hareket Partisi'nin yarım asırlık geçmişiyle Türk milliyetçiliği ad ve namına ortaya koymuş olduğu temsil ve siyaset, Türk tarihinin kültürel ve coğrafi kodlarını içeren, Türklük davasının taşıyıcılığını üstlenen bir konumu ihtiva etmektedir. Bu bağlamda, MHP'nin gerek düşünce olarak gerekse de siyaset etme şekli bağlamında iki unsur ön plana çıkmaktadır: "Devlet-i ebed müddet davası" ve "Cihanşümül devlet tasavvuru"

Devlet-i ebed müddet davası, Türk devletinin kurduğu düzen ve töre ile kıyamete değin var olacağı inanç ve gayesine müstenittir. Bu noktada, Türk devletine yönelik tehdit sadece fiziki sınırlar ve siyasal egemenlik haklarına mütecaviz bir düşünce ve eylem pratiğiyle sınırlı değildir. Devletin merkezi bir konuma sahip olmasının diğer bir ciheti ise Türk varlığının bütün inanç ve değer sistemiyle devlette tecessüm etmesi ve temsil bulmasıdır. Bu bağlamda, devletli olmak aynı zamanda kimlikli olmak, töreli olmak, nizamlı olmak, talihli olmak, saadetli olmak ve güçlü olmak anlamına gelmektedir. Devletin varlığına ve bekasına yönelik herhangi bir tehdit, Türklüğün, tarihi birikim ve kazanımlarının, inanç ve değerlerinin de tehlike altında olduğu gerçeği ortaya koymaktadır. Bu sebeptendir ki Ülkücü Hareket'in milliyetçi fikir sistematigi içerisinde devlet başat unsur olmuştur.

Cihanşümül devlet tasavvuru ise, cihan devleti mirasının yeni bir formatta Türk milliyetçiliği fikir sisteminde yerini almasıdır. Bu cihetle, Ülkücü Hareket ve MHP siyaseti, Türkiye Cumhuriyeti'nin imparatorluklara alternatif olarak ortaya çıkan ulus devlet kalıbından farklı bir

devlet yapısına ve geleneğine sahip olduğuna inanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, âli devlet ruhunun modern devlet elbisesi giymiş yüzü olarak milli bir devlet olarak telakki edilmiştir (Demir, 2017, s. 221). Bu noktada, Türklüğün dünya siyasetinde yeniden yönlendirici, belirleyici ve tayin edici bir konuma erişmesi için sadece ülkesel ya da bölgesel değil; cihanın bütününe bakmayı esas alan bir siyaset modeli, MHP'nin politik vizyonunu teşkil etmektedir. Bu vizyonun birinci halkasını; güçlü ve müreffeh Türkiye, ikinci halkasını; bağımsız Türk devletlerinin siyasal, iktisadi, içtimai, hukuki, askeri ve kültürel olarak entegrasyonunu içeren Türk Birliği teşkil etmektedir. Oğuz Kağan'dan Fatih Sultan Mehmet Han'a güneşin bayrak, göğün çadır, yerin ise vatan olduğu Kızılelma ülküsünden mülhem güçlü Türkiye'nin merkezinde olduğu Türk Birliği ile cihanda beklenen adaleti ve nizamı tesis etmek gayesi, bu vizyonun üçüncü halkasını oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Atsız, H. N. (1992). *Türk Tarihinde Meseleler*. İstanbul: Baysan Yayınları.
- Atsız, H. N. (1997a). *Makaleler III*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Atsız, H. N. (1997b). *Makaleler IV*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Bahçeli, D. (2010). *Ülkü ve Şuur*. İstanbul Ülkü Ocakları 2023 Gençlik Eğitimi Sertifika Töreni Konuşma Metni. (İnternet Adresi: https://www.mhp.org.tr/htmldocs/medya/mhp_yayinlari/mhp_yayinlar.html)
- Demir, H. (2017). Başbuğ ve Maneviyata Dönüş. Y. Sarıkaya ve İ. F. Aksu (der), *Lider Türkiye İçin Alparslan Türkeş Vizyonu* kitabı içinde (s. 219-226). Ankara: Tasav Yayınları.
- Ergin, M. (2003). *Orhun Abideleri (Kırkdokuzuncu Baskı)*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Güngör, E. (1980). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- İnan, A. (1932). *Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde. Birinci Türk Tarih Kongresi Konferans Müzakere Zabıtları içinde (s. 18-41)*. (İkinci Baskı). Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Turhan, M. (2016). *Alparslan Türkeş (1963-1980)*. Ankara: Panama yayınları.
- Taşer, D. (1975). *Mesele*, Ankara: Töre Devlet Yayınları.
- Türkeş, A. (1996). *Gönül Seferberliğine*. İstanbul: Hamle Yayınları.
- Türkeş, A. (2007). *9 Işık*. İstanbul: Kamer Yayınları.

BİR MİLLİYETÇİLİK KURAMI OLARAK ETNO-SEMBOLİZM VE MODERN TÜRK MİLLETİNİN TARİHİ ARKAPLANI ÜZERİNE NOTLAR

Arş. Gör. Hasan Bozkurt ÇELİK

Gümüşhane Üniversitesi

Özet

Millet ve milliyetçilik olguları; milliyetçilik araştırmalarının inkişaf etmeye başladığı 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle önemli tartışma başlıkları olmuştur. Araştırmaların ilk dönemlerinde milletlerin, tarihin ilk çağlarından beri varlığını sürdürdüğünü savunan ilkeçi görüş, ilerleyen dönemlerinde ise milletlerin modern gerçeklikler olduğunu ve çoğu zaman bir inşa ya da icat sürecinin unsuru olduklarını savunan modernist bakış açısı hâkim konumda olmuştur. Daha sonra ortaya çıkan ve 21. yüzyıldaki haliyle milletlerin ve milliyetçiliğin modern gerçeklikler olduğunu kabul etmekle birlikte, toplulukların etnik geçmişlerinin, bilhassa da bu etnik geçmişteki mit, sembol ve anıların, modern milletlerin oluşumunda baş etmenler olduğunu savunan etno-sembolist bakış açısı, 20. yüzyılın son dönemleri itibariyle milletler ve milliyetçilik araştırmalarında ön plana çıkmıştır. Etno-sembolist kuramın vurguladığı etnik geçmiş, mit, sembol ve anılar açısından Türk tarihi oldukça net örnekler barındırması hasebiyle bilhassa dikkat çekicidir. Orhun Yazıtları başta olmak üzere pek çok örnek, kadim Türk topluluklarının bir milli kimlik sahibi olduklarını ve milliyetçiliğin söz konusu dönemlerdeki tezahürü olarak görülebilecek bir milli hissiyat taşıdıklarını göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında çalışma; modern milletlerin oluşumunda etnik geçmişin önemine eğilen etno-sembolizm bağlamında Türk milliyetçiliği ve Türk milleti gerçekliklerini analiz etmeye çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Millet, Milliyetçilik, Etnosembolizm, Türk

Abstract

Concepts of nation and nationalism; has become one of the important topics for discussion as of the second half of the 20th century. While the primordialist view which asserts that nations dates back to early ages dominated the discussions in the early periods of the research, the modernist view which advocated that the nations are modern facts and that they are often elements of a construction or invention process became dominant view in the later periods. The ethno-symbolist point of view which argues that the ethnic backgrounds of communities, especially the myths, symbols and memories in this ethnic past are the chief factors in the formation of modern nations while acknowledges that nations and nationalism in the twenty-first century are modern realities, came to forefront in nationalism researches in the late 20th century. Turkish history is quite remarkable because it provides very clear examples of what ethnic-symbolist theory emphasizes, such as ethnic background, myths, symbols and memories. Many examples, especially the Orhun inscriptions, show that the Turks have a national identity and that they carry a national feeling that can be seen as the manifestation of the nationalism even in those periods. From this point of view; in the context of ethno-symbolism, which deals with the importance of ethnic background in the formation of modern nations, Turkish nationalism and Turkish nation are trying to analyze their reality.

Keywords: Nation, Nationalism, Ethnosymbolism, Turk

Giriş

Milletlerin tarih sahnesine çıkışı, ciddi bir tartışma konusu olarak milliyetçilik teorisyenlerinin ilgi alanına girmektedir. Yine milletlerin doğal mı yoksa bir inşa veya icat sürecinin sonucu mu ortaya çıktıkları da bir başka ana tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca insanları bir millet gerçekliği altında birleştiren argümanların ne olduğu da ciddi bir araştırma alanıdır. Çalışmanın içeriğinde de detaylıca görüleceği üzere bu ve bunun gibi pek çok soru, milliyetçilik çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı da, Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışı, tarihi arka planı ve siyasi bir ideoloji veya

bir bilinç olarak Türk toplumuna nüfuz ediş sürecini hâkim milliyetçilik teorilerinden etno-sembolizm bağlamında açıklamaya çalışmaktır. 21. yüzyılın en etkin gerçekliklerinden biri olarak karşımıza çıkan milliyetçilik, sebep ve sonuçları itibariyle Türk toplumu açısından irdelenmesi elzem konulardan biridir. Zira Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de bir ulus-devlet olarak kurulduğu dikkate alındığında Türkiye'nin yakın tarihini etkileyen en önemli alanlardan biri olarak milliyetçilik olgusunu kabul etmek gerekmektedir. Çalışma sosyal bilimlerde daha çok tercih edilen yorumlayıcı paradigma –veya perspektif- ekseninde kaleme alınmıştır. Kullanılacak araştırma tekniklerinden biri ise söylem analizi olacaktır. Konu ile ilgili temel atf kaynakları olan pek çok akademisyenin ve araştırmacının yorum ve tespitleri değerlendirilecek, bazen diğer görüşler ile mukayese edilerek, bazen de doğrudan atf yapılarak veya eleştirilerek yoruma tabi tutulacaktır. Son olarak, çalışmanın pek çok yerde tarihi olay, durum ve topluluklara atıfta bulunarak yorumlar çıkarmaya çalışacağını göz önünde bulundurduğumuzda tarihi araştırma hüviyetinin de yer yer görüleceği söylenebilir.

1. Milliyetçilik Kuramlarının Tarihçesi

Milliyetçilik bir sosyal bilim olarak –bilimsel yöntemlerin kullanılmaya başlanması hasebiyle- ancak 1920 ve 1930'lu yıllarda ele alınmaya başlanmıştır. Bu yıllarda milliyetçiliği bir dine benzeterek açıklayan Carleton Hayes'in, 1940'lı yıllarda da Hans Kohn'un çalışmaları ile milliyetçilik akademi camiasının ilgi alanına girmeye başlamıştır diyebiliriz. Söz konusu isimler ve çalışmalarını, kendilerinden önceki "milliyetçi" çalışmalardan ayıran ve bilimsel kılan onların belirli bir ülkenin milliyetçiliğine katkıda bulunmaktan çok üzerine eğildikleri konuyu detaylı bir biçimde irdelemeleri ve karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirmelerde bulunmalarıydı (Özkırımlı, 1999: 10). Daha sonra milliyetçilik araştırmalarında modernistler olarak kategorize edilecek olan isimler bu anlayış temelinde görüşlerini şekillendirmişlerdir. Elie Kedourie (1926-1992)'nin Nationalism (1960) adlı eseri milletlerin doğal yapılar olduğu düşüncesine karşı modernist perspektifi milliyetçilik araştırmalarının merkezine yerleştirdi. 1960'lı ve 1970'li yıllar ile birlikte modernist bakış açısı genelgeçer bir öğreti halini almaya başlanmıştır. Neredeyse tüm

çalışmalarda milliyetçiliğin ve milletlerin modern dünyaya ait konu ve kavramlar oldukları bir gerçeklik olarak değerlendiriliyordu. Öyle ki; bu bakış açısına karşı çıkmak, sorgulayan araştırmacıyı modernlik öncesine modern milliyetçi bakış açısıyla bakma suçlamasıyla karşı karşıya bırakıyordu (Smith, 2017: 17). 1980'li yıllar ise milliyetçilik araştırmaları için tıpkı modernist bakış açısının zirve yaptığı 60'lı yıllar gibi yeni bir dönüm noktası olmuştur. Söz konusu yıllarda John Armstrong (1922-2010) ve Anthony Smith başta olmak üzere milletlerin kökenlerini ethnîe kavramı etrafında arayan ve ilerleyen dönemde etno-sembolcüler olarak adlandırılan kuramcılarının görüşleri ön plana çıkmaya başlamıştır (Özkırımlı, 1999: 61).

2. Milliyetçilik Kuramlarının Genel Çerçevesi

Milletlerin oluşumu ve milliyetçiliğe yaklaşımları bakımından birbirinden oldukça uzak olarak nitelendirebileceğimiz dört yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz. Bunların ilki milletlerin doğal varlıklar olduğunu ve tarihin ilk dönemlerinden beri var olduklarını iddia eden primordializm, ikincisi milletlerin eskiliğini onaylayan fakat onların doğal değil tarihi ve mantıksal olduğunu savunan perennalizm, üçüncüsü ilk iki görüşün tam aksine milletlerin tamamen modern gerçeklikler olduğunu savunan modernizm ve dördüncüsü de günümüzdeki anlamıyla milletlerin modernliğini kabul etmekle birlikte onların kayda değer bir etnik geçmişi olduğunu ve kökenlerinin o etnik geçmişte yattığını savunan etno-sembolizmdir (Smith, 2013: 67).

Milliyetçilik araştırmalarında hem tarihi en eskiye dayanan- her ne kadar modernistler bu çalışmalarını bilimsel kabul etmese de- hem de milletler ve milliyetçilik olgusunun tarihi en eskiye dayandıran bakış açısı primordializm veya ilkçilik olarak adlandırılmaktadır. İlkçilere göre milletler formları veya tipolojileri değişse de tarihin her döneminde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Onların modern dönemde ortaya çıktığını iddia etmek modernite öncesinde tarih sahnesinde bulunan toplulukların kimliğini yok saymaktadır.

Milletlerin tarihinin modernistlerin söylediğinden çok daha eski olduğunu vurgulayan kuramlardan bir diğeri de perennalizmdir. Türkçe'ye kadimcilik olarak da çevrilebilecek olan perennialist bakış açısına göre günümüzdeki milletler yüzyıllardır var olan bir beraberliğin güncel versiyonlarıdır. Ortaçağ ve hatta Antik dönemde

dahi milletlere rastlamak mümkündür. Büründükleri biçim değişmekle birlikte toplulukların milli özü aynı kalmaktadır. Teknoloji farklılaşp gelişse de milletin temel özellikleri değişmeyecektir. Her millet gerileme dönemi yaşayabilir fakat bu durum milleti yok etmez. Yalnızca milli özün yeniden canlanacağı güne kadar durağan bir döneme sokabilir. Minogue söz konusu durumu anlatmak için milleti uyuyan bir prensese, milliyetçileri ise öpücüğüyle onu uyandıracak olan bir prens benzettir (Smith, 2002b: 53).

Milletleri doğal veya kadim gören bu iki görüşün ardından genel anlamda milliyetçilik araştırmalarında en uzun süre hâkim olmuş, hatta bu hâkimiyetin 21. yüzyılda da devam ettiği ifade edilebilir, modernist kuram göz önünde bulundurulmalıdır. Modernistlere göre millet ve milliyetçilik kavramları sanayileşme, merkezi devletlerin kurulması, sekülerleşme, kapitalizmin yükselişi ve kentleşme gibi modern süreçlerle birlikte veya bu süreçlerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Zira eski çağlarda milliyetçiliğin oluşmasını sağlayacak siyasal, toplumsal ya da ekonomik şartların varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu koşullar modernite ile birlikte oluşmaya başlamıştır. Tabiri caizse modern çağ veya milliyetçilik çağı ile birlikte milletler sosyolojik bir gereklilik olmuştur. Kısacası milletleri yaratan milliyetçiliktir; milletler milliyetçiliği yaratmamaktadır. Bu ortak müşterekte buluşmakla birlikte modernistlerin, milletlerin doğuşu hususunda atfettikleri tarihlerin de farklı olduğunu ifade edebiliriz. Yani farklı kuramcılar milletler ve milliyetçiliğin doğuşunu modern dönemin farklı evrelerinde aramaktadırlar (Özkırmılı, 1999: 98).

Çalışmanın asıl odak odası ise kendisinden önceki tüm kuramlara, bilhassa da modernist yaklaşıma, bir eleştiri olarak ortaya çıkan etno-sembolcü kuramdır.

2.1. Milliyetçilik Kuramlarında “Yeni” Bir Soluk: Etno-Sembolizm

Milliyetçilik kuramları arasında bilhassa yirmi birinci yüzyılda oldukça rağbet görmeye başlayan ve dönemin gerçeklikleri itibarıyla de diğer kuramlara yönelttiği eleştirilerle araştırmalarda kendine ciddi bir yer açan etno-sembolist yaklaşım öncelikle terimin muhtevası itibarıyla ele alınabilir. Etno-sembolizm terimi millet ve milliyetçilik araştırmalarında etnik geçmiş ve kültürün önemine dikkat çeken kuramcılarını nitelemektedir. İlkçiliği reddeden ve modernist yaklaşımları da

yetersiz bulan Anthony Smith, John Armstrong ve John Hutchinson gibi kuramcılar iki yaklaşımın da eksik buldukları yönlerini eleştirerek yeni bir bakış açısı ortaya koymuşlardır (Özkırmılı, 1999: 194). Smith, modernist yaklaşımın tarihsel anlayışının cevap veremediği sorulardan yola çıkarak yeni bir perspektif oluşturmuştur. Bunu “modernist paradigmanın kusurlu doğası” olarak ifade eden Smith, başlangıçta modernist yaklaşımın eksiklerini gidermek ve bir anlamda onu güçlendirmek için eksik yönler üzerine yoğunlaşsa da bu durum daha sonra yeni bir kuramın ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur (Smith, 1998: 46).

Smith’in de açıkça ifade ettiği gibi etno-sembolizm, modernist yaklaşımların tamamıyla yapısalcı ve millet ve milliyetçiliklerin oluşum sürecinde kültürel değerler ve sembollerin önemini yok sayan anlayışının tatminsizliğinden ortaya çıkmıştır. Etno-sembolizm yaklaşım hem modernistlerin hem de daimicilerin ve ilkçilerin değinmediği noktaları irdeleyerek ve her üç yaklaşımın da sorunlu bulunan alanlarından kaçınarak bir “orta yol” sunmaktadır. Böylece etno-sembolizmin temel amacı milletler ve milliyetçilik araştırmalarını etnik kökenlere de inerek genişletmek olarak değerlendirilmektedir (Smith, 2017: 188)

Etno-sembolizme göre etnik köken ve millet kavramları arasında dönemsellik ve gelişmişlik düzeyleri açısından farklılıklar mevcuttur fakat modern dönemdeki milletler modern öncesi dönemin etnik topluluklarının bir devamı olarak kabul edilmelidir. İki gerçeğin ciddi farklılıklarını kabul etmekle birlikte muhtevalarının benzerliği de etno-sembolcülerin dikkatini çekmektedir. Zira onlara göre modern milletler, kadim etnik kültürlerin “gölgesi altında şekillenmektedir” (Özkırmılı, 1999: 195-196).

Millet ve milliyetçilik araştırmalarında yeni bir bakış açısı ortaya koyan ve literatüre ciddi katkılar sunan etno-sembolizmin sacayağı olarak kabul edilebilecek, kuramın genel perspektifini belirleyen tema ve motifleri vardır. Bu ana unsurlardan ilki, Fransızca “La Longue Duree” olarak da kavramsallaştırılan, milletlerin tarihi arka planını önceleyen, olayların ve durumların incelenmesinde uzun dönem geçmişi önceleyen bir anlayıştır. Etno-sembolizmin tarihselliğe atfettiği önem ve “la longue duree” metodolojisi temel bir veridir. Kuramın ikinci ana teması, Smith’in milli geçmiş, bugün ve gelecek olarak üç

başlık altında topladığı; milletlerin etnik temellere dayanarak tarih sahnesinde yeniden nüksetmesi, belirli bir süreklilik inancının vuku bulması ve en nihayetinde geçmişteki etnik bağlar, haldeki millet yapısı ve gelecekte tasavvur edilen yapı arasında bir yeniden bölümlenimin yapılmasıdır. Burada Smith'in anlatmak istediği temel mesele bireylerin, milletlerinin kadimliğine ve geleceğine duydukları inancın rolüdür. Etno-sembolist bakış açısının üçüncü sacayağı olarak, kuramcılar tarafından her fırsatta ifade edilen milletlerin etnik geçmişleri gösterilir. Etno-sembolist kuramcılar modern milletlerin kökenlerini etnik geçmişte görmekte ve görüşlerini bu temel üzerine oturtturarak etnik tarih araştırmasına yönelmektedirler. Dördüncüsü ise, etniklerin kültürel bileşenlerinin irdelenmesidir. Milliyetçilik araştırmalarına Fransızca "ethnie" kavramını kazandıran (veya zaten var olan bu kavramın millet ve milliyetçilik incelemelerinde ön plana çıkmasını sağlayan) Anthony Smith söz konusu kavrama kültürel bir anlam atfetmiş ve kültür esaslı bu kavramın bünyesindeki kültürel bileşenlerin incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Kuramın esas aldığı temel motiflerden beşincisi, mitler ve sembollerdir. Etnik tarih bünyesinde milletlerin temel kültürel kodlarının en önemli argümanlarından olan mitler ve semboller, milletlerin tanımlanmasında ve milliyetçiliklerin anlamlandırılmasında önemli argümanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Etno-sembolist kuramcılar mit ve sembollerden yola çıkarak modern milletlerin kökenlerini ve muhtevalarını ortaya çıkarmaya çalışmaktadırlar. Milletlerin kimliklerinin oluşumunda söz konusu mitlere ve sembollere büyük önem atfetmektedirler. Etno-sembolizmin temel taşlarından bir diğeri, etno-tarih anlayışıdır. Etno-tarih anlayışı, milletlerin oluşum sürecini etnik tarih perspektifi ile incelemek ve modern milletlerin kökenlerini bulmaya çalışmak esaslı bir anlayıştır. Söz konusu metot "La longue duree" ve diğer temalarla oldukça yakın ve uyumludur. Yine bu metot ile uyumlu olan bir diğer temel motif de etno-sembolizm bünyesinde milliyete giden yollar ve süreçlerin incelenmesidir. Yine tarih, etnik geçmiş ve mitlerle oldukça yakın olarak değerlendirilebilecek bu süreç de etnik geçmişten modern millete geçiş sürecine eğilmektedir. Smith'in, etno-sembolizmin temel motif ve sacayakları arasında saydığı sekizinci ve son unsur milliyetçiliğin uzun ömürlülüğüdür. Fakat buradaki uzun ömürden kasıt milliyetçiliğin tarihsel süreçteki

kadimliği değildir. Zira Smith millet mefhumunun aksine pek çok kaynakta milliyetçiliğin modernliğini kabul etmektedir. Burada söz konusu olan uzun ömürden kasıt milletler ve milliyetçiliklerin dünyanın geleceğini belirleyecek gerçeklikler olduğudur. Milliyetçilik, Smith'e göre modern bir ideolojik hareket olsa dahi dünya siyasetinin geleceğini belirleyecek olan küresel kültür veya modernist açıklamalar değil, bizzatı milliyetçilik ve onun etkisinde gittikçe güçlenen milletler gerçekliğidir (Smith, 1999: 10-19).

Etno-sembolizmin bu konu ve kavramlarına John Armstrong tarafından dile getirilen din etkisi de eklenebilir. Armstrong'a göre etnik kimliğin mevcudiyetinde dini bağlılıkların ve etno-dini bilincin de önemi vardır. Üstelik Armstrong'a göre diğer pek çok unsurun rolü olsa da din ve meşrulaştırılmış mitler, etnik kimlik ve aidiyetin oluşumunda başrodedir (Armstrong, 1982: 201).

2.1.1. Etno-Sembolist Kuramcılara Göre Mit ve Sembollerin Önemi

Bir topluluğu algılayabilmek için kesinlikle mitleri algılamak gerekmektedir. Zira mitler grup algısında veya bizzat bireylerin şahsı üzerinde iz bırakmaktadır (Smith, 1998: 191). Mitlerin en büyük anlatılarından biri topluluk üyelerinin "ortak kadere" müzahir olduklarına dair yoğun bir bilinci canlandırmaya yöneliktir. Bu ister tarihi bir temele dayansın ister Armstrong'un tabiriyle "purely mythical" olsun; etnik topluluk açısından düşmanlara karşı kuvvetli bir dayanışma duygusu sağlamaktadır (Armstrong, 1982: 9).

Etnilerin tarihinin incelenmesi ve bu tarihteki unsurların modern milletlerin oluşum süreçleri içerisindeki yeri ve önemi etno-sembolist bakış açısının temel taşı oluşturmaktadır. Bu unsurların da başlıcaları olan mit, sembol ve anılar, etno-sembolist kuramcılar tarafından sıklıkla örneklendirilmişlerdir. Bu örneklerin en dikkat çekicilerinden biri medeniyetin en eski dönemlerinden biri olan Sümerlere aittir. Üstelik Sümerlerde kendi arasında tabir-i caizse bir altın çağ yaratarak etnik birlikteliği sağlama durumu söz konusudur. Milattan önce üçüncü bin yılın sonlarında Kral Uruk'un öncülüğünde Sümerler, Guti'lere karşı bölgesel bir direniş hareketi gerçekleştirmiş ve bu direniş daha sonra geniş bir Yeni-Sümer kültürel hareketi haline almıştır. Üstelik Üçüncü Ur Hanedanı döneminde (M.Ö 2113-2006) bu kültürel hareket bir Pan-Sümer rönesansı haline gelmiştir. Ur-Nammu

kurucu hanedan devrinde (M.Ö 2113-2096) ticaret ve tarım canlandırıldı, kanallar kazıldı, şehir duvarları tekrar inşa edildi ve Ur, Uruk, Erida ve Nippur kentlerinde Sümer'lerin ihtişamını sergileyen ziguratlar inşa edildi. Ur-Nammu'dan sonraki yönetimlerde de orta Dicle bölgesine yayılan Sümerlerin kültürleri bereketli hilal boyunca yayıldı. Bu dönemlerde Sümer mit ve ayinleri yeniden incelenmiş ve Pan-Sümerci hissiyatın üst kademelere nüfuz etmesi söz konusu olmuştur (Smith, 2002a: 84).

Mitlerin etnik bilincin kuvvetlenmesi ve birlikteliğin sağlanmasındaki etkisine önemli örneklerden biri de Yahudi topluluklardaki etkisidir. Yahudi topluluklar, kökenlerini Hz. İbrahim'e, bağımsızlıklarını Eski Ahid'e, kuruluş beratlarını Sina Dağı'na ve altın çağlarını da Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın krallığına ya da geç dönem İkinci Tapınak ve ardından gelen azizler çağına dayandırmaktadırlar. Bu unsurların tümü Smith tarafından mit olarak ifade edilmekte ve modern dönemde de dini açıdan önemlerini korudukları ifade edilmektedir. Fakat söz konusu önem yalnızca dini değildir, bu unsurlar seküler Yahudiler için dahi etnik kimliklerinin beratı olarak görülmektedir (Smith, 2016: 59-60).

Görüldüğü üzere gerek Sümerlerin dünya sahnesinde var oldukları Antik dönemde, gerekse de 19. Yüzyılda ve sonrasında pek çok millet, tarihini mitler oluşturmakta; kolektif aidiyet duygusu ile bu mitlere sıkı sıkıya sarılmakta ve söz konusu mitleri çoğu zaman politik hedeflerde araçsallaştırabilmektedir.

Bu etkiyi sağlayan bir diğer kadim unsur da sembollerdir. Zira etno-sembolist kuram mitlerle birlikte, modern milletlerin oluşumunda etnik sembollerin de kilit rol oynadığını ve kitlenin çoğu zaman semboller etrafında toplanabildiğini savunmaktadır. Bu semboller mimari bir eser, başka tür bir sanat eseri, bir tamga veya bir yer bile olabilir. Bu sembollerin, semboller arasında etkileşim kurulmasının ya da insanların bu sembolleri anlamlandırmasının temelinde kelimeler yatmaktadır. Armstrong'un deyişiyle sembolik bağ mekanizmalarının, yani etnik grupları birbirinden ayıran temel mekanizmaların, başında kelimeler gelmektedir. Kelimeler başta olmak üzere bu semboller aracılığıyla grup içi veya gruplar arası işaretler iletilmektedir. Bu sembolik etkileşim aynı zamanda önemli bir iletişim türüdür. Ayrıca etnik kimliklere aidiyet duygusu ve milletlerin oluşum süreçlerinde

sembollerin devamlılığı, tarihteki çıkış noktalarından daha önemlidir (Armstrong, 1982: 8).

Bu sembollere pek çok örnek verilebilir. Nitekim Smith'in meçhul asker anıtlarına; hem milletin birliği hem de bireysel manada insanlara ölümsüzlüğü sağlayarak seküler bir ülkü vermesi açısından atfettiği öneme değinilmişti. Buna benzeyen bir diğer sembol de "isimsiz kahramanlar"dır. Sadri Maksudi Arsal bu hususta bir milletin asıl kahramanlarının, tarihçiler tarafından yazılan meşhur simaları değil; milletlerin hayatında, herhangi bir sahada, herhangi bir biçimde kilit rol oynamış fakat adı tarihe geçmemiş kahramanlar olduğunu ifade etmektedir. Zira milli karakterlerin oluşumunda ve gelişiminde bu isimsiz kahramanların rolü çok büyüktür (Arsal, 1979: 89).

Söz konusu sembollere örnek olarak modernist bir kuramcı olmasına karşın Benedict Anderson'ın milletlerin oluşumda ısrarla önemini vurguladığı haritalar ve müzeler de verilebilir. Zira milliyetçiler haritalar sayesinde hiç görmedikleri yerler ile aralarında bağ kurabilmekte, bu bağı bazı hayaller ile geliştirebilmekte ve hatta bu yerler için savaşıp ölmeyi göze alabilmektedirler. Benzer bir diğer sembol de müzelerdir. Çünkü müzeler ve müzeleştirilen hayal gücü köklü bir biçimde siyasaldır. Burada Anderson'ın dikkat çektiği "müzeleştirilen hayal gücü" tabiri son derece dikkat çekicidir. Zira bu tabir, etnik topluluğu veya milleti oluşturan bireylerin, mensubu oldukları topluluğun genel özelliklerini, tarihsel rollerini ve kültürel normlarını öğrenmelerinde veya Anderson'ın tabiriyle "hayal etmelerinde" müzelerin önemine dikkat çekmektedir (Anderson, 2015: 197-198).

Tüm bu örneklerin de desteklediği üzere mitler, semboller ve hatıralar toplulukların etnik bilinç kazanması ve modern anlamda birer millet haline gelmelerinde önemli işlevlere sahiptir. Bu mit, sembol ve anıların tarihsel geçerliliklerinden çok topluluk mensuplarındaki, söz konusu unsurların gerçekliğine dair inanç önem kazanmaktadır. Etnik öncelikli tarih veya başka bir deyişle etno-tarih, bu mit, sembol ve anıların araştırılmasında etkin bir perspektif sunmaktadır. Etno-sembolist kuram genel itibariyle, milletlerin oluşumunda etnik döneme dikkat çekmekte; söz konusu etnik dönemi de mit, sembol ve anılar çerçevesinde ele almak gerektiğini savunmaktadır.

2.1.2. Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik

Bazı bilim insanları, bilhassa da modernist kuramcılar, milliyetçiliği ya politik hedefler için araç olarak görmekte, ya da bir kültürel homojenizasyon aracı olarak görmektedirler. Fakat Smith başta olmak üzere etno-sembolist kuramcılara göre milliyetçilik nesnel bir kültürel homojenlikten ziyade; kişisel bilincin ve hislerin, toplumsal ve kültürel olarak birlik olmasını amaçlamaktadır. Milliyetçiler, bireylerin benzer olmalarını değil, yoğun bir dayanışma hissi içinde olmalarını ve milli hususlarda birlik olmalarını istemektedirler (Smith, 2013: 45).

Smith iki temel biçim olarak politik ve kültürel milliyetçiliklerden söz etmektedir. Politik milliyetçilik daha çok gelişen akılcı medeniyet dünyasına eşit bir mensup, bir temsilci olarak katılabilmek için milletlerin yüceltilmesi gereğini ülkü edinen milliyetçilik türüdür. Kültürel milliyetçilik ise daha çok, milletin kendine ait tarih, kültür ve coğrafi profili ile ilgilenmektedir. Önemli olan, milletin söz konusu argümanlara dayalı olan ruhudur. Politik kurum ve hedefler daha arka plandadır. Kültürel milliyetçilikte millet, aile gibi doğal bir dayanışmanın ürünü olarak görülmektedir (Smith, 1998: 177-178).

Smith'e göre milliyetçilik net bir biçimde demokratik veya liberal bir hareket olmamasına rağmen, milliyetçiliğin temel ilkeleri göz ardı edildiği takdirde insan hakları ve demokrasinin gelişimi de engellenmiş olacaktır. Ayrıca yine ona göre yirminci yüzyılın sonları itibarıyla milletlerin çoğul düzeni ve milliyetçiliğin kalıcı olacağına dair üç önemli argüman vardır. Bunların ilki, milliyetçiliğin siyasal olarak gerekli oluşudur. 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali sonrasında dünya siyasetinde hâkim konuma gelen ulus-devlet formu, devletlerarası sistemi temellendirmiş, genişletmiş ve Smith'in tabiriyle insancillaştırmıştır. Fakat Smith devrim öncesindeki dünyada tarihsel kültür-toplulukların bulunduğunu ve mevcut sistemin bu topluluk yapılarının üzerine kurulduğunu ifade etmektedir. Bu tarihsel kültür-cemaatlerin kültür ve gelenekleri, onların amaçlarını dışa vurmaktadır. Milliyetçilik de dünyadaki güç dağılımı içerisinde söz konusu topluluklara veya toplulukların kültür ve geleneklerine bir yer edindirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle milletler ve milliyetçilikler siyasal açıdan işlevselliklerini korumaktadırlar. Zira sadece onlar devletlerarası nizamı halk hakimiyeti ve halk iradesi mefhumları üzerine oturtmaktadırlar. Milletler ve milli devletler halihazırda

emperyal tiranlıklara karşı tek koruyucu unsur durumundadırlar (Smith, 2002b: 175-176). İkinci argüman ise, milli kimliğin sosyal açıdan işlevsel oluşudur. Diğer kolektif türler haricinde milli kimlik modern çağın sosyal grupları ve bireylerinin pek çok ihtiyacını karşılamaktadır. Modern toplumlardaki heterojen ve değişik amaçlara sahip sosyal ve etnik bileşiminde milliyetçiliğin mit, sembol ve anıları oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Bireylerin kendilerini ait hissedecekleri anavatan unsuru etrafında gerçekleşen birleşme sıklıkla tekrarlanan “kardeşlik ayinlerini” beraberinde getirir ve yurttaşlar arasında güçlü bir kolektif kimlik ve yakınlık hissi sağlar. Bu durum da beraberinde bir “öz farkındalık ve toplumsal düşünümSELLİK” sunar. Bu hisler de her kuşakta milleti yüceltmede kullanılacak ritüel, merasim, gelenek, görenek ve sembollerin doğmasına neden olur. Bu unsurların ortak emeli milli bilinci artırmak ve ortak bir milli irade yaratmaktır. Milli kimliğin sağladığı birlik duygusu, diğer kolektif kimliklerle karşılaştırılmayacak ölçüde toplumsal açıdan işlevseldir (Smith, 2002b: 176-178).

Üçüncü ve son argüman da milletin tarihsel olarak yerleşik oluşudur. Milletler, kendilerinden önceki etnilerin modern varisleri ve dönüşmüş halleridir. Bu nedenle de etnisitelerin mit ve sembollerinin tamamını kendinde toplamıştır. Milliyetçilikler de bu etnik bağ ve duyguları halk egemenliği ve kitle kültürünün gücü ile birleştirmiştir. Yine milliyetçilik, kahramanlıkları ve destanları da kendine mal edebilmiştir. Kitlelerin destanlara, mitlere veya sembollere bağlılıklarının derecesi bir yerde milliyetçiliklerin de başarı derecesini göstermektedir (Smith, 2002b: 179-180)

2.1.3. Etno-Sembolizme Yöneltilen Temel Eleştiriler

Millet ve milliyetçilik gerçekliklerine dair modernist, ilkçi ve kadimci bakış açılarına bir eleştiri olarak ortaya çıkan ve bu araştırmalarda ilk kez etnik geçmişe odaklanarak, etnik topluluklar ile modern milletler arasındaki ortak noktalara odaklanan etno-sembolist kuramcılar, diğer bakış açılarını benimseyen araştırmacılar tarafından pek çok konuda eleştirilmişlerdir.

Bu eleştirilerden en çok dile getirileni etno-sembolizmin “öznel” değerlendirmelerden oluştuğu ve soyut kavramlar üzerinden bir kuram oluşturmaya çalıştığıdır. Özellikle modernist kuramcılar etno-

sembolizmi sıklıkla öznel yaklaşım olarak tarif etmekte, nesnel faktörleri hariç tutup, bireylerin hislerine odaklanan yaklaşım olarak tanımlamakta ve bunu da milletler ve milliyetçilikleri açıklamada yetersiz bulmaktadırlar. Smith, bu nitelemenin gerçeklerden çok uzak olduğunu savunmaktadır. Ona göre öznel ve nesnel unsurlar arasındaki karşıtlık açıklayıcı değildir. Zira pek çok unsur iki sıfatın da özelliklerini barındırmaktadır. Smith bu noktada, “örneğin “gelenekler” nesnel kategoride mi, yoksa öznel kategoride mi ele alınmalıdır?” sorusunu sormaktadır. Cevap olarak da etno-sembolik bakış açısının her halükarda, öznel ve nesnel boyut arasındaki “keyfi” çizgiyi aştığını ifade etmektedir. Etno-sembolist bakış açısının kullandığı kavramlar ona göre eş zamanlı olarak öznel veya nesnel olarak görülebilir. Etno-sembolistlere göre millet ve milliyetçilik araştırmalarında esas alınması gereken nokta hisler değil kültürdür (Smith, 2017: 40-41). Ayrıca bir milletin oluşumunda bireylerin hislerinin, pek çok gerçeklikten ön planda olduğunu savunan Walker Connor’ın modernist bir teorisyen oluşu da bu eleştiri açısından dikkat çekici bir unsurdur. Her ne kadar Connor, milliyetçi duyguların modern olduğunu savunsa da eğildiği temel nokta soyut mefhumlar olan duygulardır.

Etno-sembolist kuramcılara yöneltilen bir diğer eleştiri; kavramları birbirine karıştırdıkları yönündedir. Brendan O’Leary (1958-) etno-sembolcülerin millet ve milliyetçilik kavramlarına fazlasıyla geniş bir anlam yüklediklerini ve bu geniş anlam dolayısıyla milliyetçiliğin tarihinin oldukça eskiye götürülebildiğini ifade etmektedir. O’Leary’e göre milliyetçiliklerden önce de milletlerin var olduğunu savunanlar, esasen milletlerin doğuşuna zemin hazırlayan kültürel malzemelerden söz etmektedirler ve bu malzeme de milliyetçilerin elinde yoğrulup şekil değiştirecektir (Özkırmı, 1999: 212-213). Öncelikle bu eleştirilerin etno-sembolcülerini mahkum edici bir yönü olmadığı söylenebilir. Zira etno-sembolizmin kurucusu olarak kabul edilen Anthony Smith, milliyetçiliğin modern olduğunu, kadim olanın ise etnik bağlar olduğunu ifade etmektedir. Etnik bağlar ile modern milliyetçiliğin mukayesesi ise millet ve milliyetçilik araştırmaları açısından kayda değer sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bir diğer husus da milletlerin doğuşunda önemli olan kültürel malzemelerle ilgilidir. Etno-sembolist kuramcılar zaten modern milletlerin oluşumunda geçmişteki etnik toplulukların önemine eğilmektedir. Milliyetçilerin bu

malzemeyi nasıl kullandıkları bir yana, söz konusu unsurların incelenmesi yine kadim etnik topluluklar ile modern milletler arasındaki benzerlikleri ortaya koyabilmektedir.

Tam da bu nokta, etno-sembolizme yöneltilen bir diğer eleştiri, etno-sembolist kuramcıların etnik topluluklar ile modern milletler arasındaki ciddi “farklılıkları” yeterince dikkate almadıklarına yöneliktir. Modernist kuramcılar temel olarak bu iki topluluk türü arasında grup bilinci, modern milletlerde kurumsallığın varlığı ve daha pek çok açıdan farklılıklar olduğunu ve etno-sembolcülerin, iki topluluk türü arasındaki benzerliklere odaklanırken böylesi temel farklılıkları göz ardı ettiklerini savunmaktadırlar. Etno-sembolizmin temelinin modern milletlerin oluşumunda etnik geçmişlerinin rolü olduğu düşünüldüğünde bu eleştiri normalleşmektedir. Zira Smith, iki topluluk türü arasında büyük benzerlikler olduğunu ısrarla savunmaktadır (Özkırımlı, 1999: 213-216).

Bir diğer eleştiri de etno-sembolistlerin, etnik kimliklerin değişken yapılarını göz ardı ederek, onların kalıcılığını abarttıklarına yöneliktir. Zira geleneklerin kalıcılığı için, her nesilde yeniden üretilmeleri ve günün şartlarına uymaları gerekmektedir. Dolayısıyla her değişiklikte birlikte taşıdıkları anlamda da ciddi değişimler oluşacaktır. Ayrıca öykülerden çıkarılan ders nasıl her anlatılıştaki değişirse, değer yargıları ve ahlak anlayışı da yaşanan çağa göre değişmektedir. Bu değişkenlik etno-sembolcüler tarafından gözden kaçırılmaktadır (Özkırımlı, 1999: 216-217).

3. Türk Milletinin Tarihi Arka Planı

Türk milli kimliği, modernist milliyetçilik teorisyenlerinin savlarının aksine Fransız İhtilali sonucu oluşmamıştır ve bir yüksek kültürün ürünü değildir. Aksine asırlar öncesine dayanan yazılı veya görsel pek çok kanıt yüzyıllar önce Türk adı ve kimliğinin var olduğunu ve insanların kendilerini bu kimliğin bir parçası hissederek, kendilerini Türk olarak tanımladıklarını söylemek mümkündür.

Türk milletinin tarihi arka planının ortaya çıkmasında en önemli rolü oynayan Orhun Yazıtları'nın ortaya çıkması ve çevirisinin yapılması olmuştur. Moğolistan'ın Orhun nehri kıyısında bulunan yazıtlar, tarihte ilk kez 13. Asırda bir Moğol tarihçi tarafından dile getirilmiş; farklı dönemlerde farklı bilim adamlarının ilgi alanına girse

de en nihayetinde 25 Kasım 1893'te Danimarkalı Vilhelm Thomsen (1842-1927) tarafından okunmuştur (Kushner, 1979: 199). Yazıtların okunması Türk milli kimliğinin yüzyıllarca öncesinde de var olduğunun somut kanıtlarından biri olmuştur. Üstelik yazıtlardaki dil, yazıtların dikilmesinden bir iki asır öncesine de dayanmakta, hatta köklerinin miladın ilk asırlarında ortaya çıkmış olabileceği tahmin edilebilir. Kesin olan ise 5. Asırla 9. Asır arasında Yenisey, Orhun ve diğer kitabelerde Orhun yazısının kullanılmış olmasıdır (Ergin, 2000: 28).

3.1. Eski Türk Tarihinde Milliyet Unsurları

Tarihteki Türk topluluklarının; topluluk içerisinde birbirlerine bağlılıkları, mevcut bir Türk kimliği etrafında bir şuur oluşturmaları ve bunu devlet yapılanmaları içerisinde olduğu kadar daha sıradan kitle üzerinde de karşılık bulması, modern Türk milletinin ortaya çıkışında etnik bağların ve antik dönemin etkisini göz önüne sermektedir.

Bu iddiayı somut delillere dayandırmadan önce Türk tabirinin muhtevasına eğilmekte fayda vardır. Bu hususta farklı yorumlar olmakla birlikte Gökalp'e göre Türk töreli anlamına gelmektedir. Töre ifadesi de kelime anlamı olarak teamül ve adet anlamlarına gelmektedir (Gökalp, 2015: 45). İslamiyet öncesi dönemde kendisini Türk olarak tanımlayan toplulukların, kendilerini diğer topluluklardan ayırmalarında temel argüman dil olmuştur. Türkler lisan açısından kendilerine benzemeyen topluluklara "sumlım" adını vermektedir. Bir diğer ayırt edici argüman olan din açısından kendilerine benzemeyen topluluklara ise "tat" adını vermektedirler (Gökalp, 2014: 96, 97). Söz konusu iki tabir millet ve milliyetçilik çalışmalarında tarihi toplumlarda, toplulukların kendilerini diğer topluluklardan ayırmaları ve aile, klan, kabile vb. birlikteliklerin kendilerine has bir şuura sahip olmalarının Türk topluluklarındaki örneğidir. Lakin Türk toplulukları bir devlet bünyesinde yaşadıkları için aile veya kabile gibi bir tabir bu topluluklar için uygun değildir. Zira sumlım veya tat gibi kelimeler aileler arası farklılıklara değil, doğrudan Türk olmayan herkese verilen sıfatlardır ve kapsamı çok daha geniştir. Bu da, Türklerin Türk kimliği bünyesinde bir aidiyet şuru geliştirdiklerini göstermektedir.

Söz konusu milli kimliğin - o dönem açısından farklılık şuru olarak da tanımlanabilir- açık bir örneği Göktürk Hakanı İşbara Han'ın (582-

587 yılları arasında hüküm sürmüştür) yardım istediği Çin imparatorunun kendisinden kültürlerine yönelik değişimler istemesi üzerine yazdığı mektupta görülmektedir. Mektupta İşbara Han Çin imparatoruna her yıl semavi menşeli atlar hediye edip, daima bağlılık bildireceğini ifade etmekte; fakat elbiselerinin önünü açmaya, dalgalanan saçlarını çözmeye, dilini, örf ve adetlerini değiştirmeye veya Çin kanunlarını kabul etmeye cesaret edemeyeceğini zira tüm milletin de aynı hissiyata sahip olduğunu söylemektedir (Turan'dan akt. Kösoğlu, 2013b: 117, 118).

Türk milli kimliğinin tarihin eski dönemlerindeki varlığına Orhun Yazıtları'ndan pek çok örnek verilebilir. Fakat öncelikle bu milli kimliğin alt kimliklerine değinilmelidir. Antik dönem Türk yönetimlerinde en büyük siyasi topluluk "il" idi. Modern dönemdeki devlet ile eşdeğer görülebilecek olan il, "öz"lerden yani büyük aileler – bir başka tabirle aşiretler" den oluşmakta idi. Özler "boy"lardan boylar da "sop"lardan meydana gelmekte idi (Gökalp, 2015: 176).

Milli kimliğin varlığı ve kitlenin Türk kimliğine bağlılığı ve aidiyet şuuru Orhun Yazıtları'ndaki şu ifadelerde karşılığını net bir biçimde bulmaktadır (Ergin, 2000: 35, 37) :

"Ondan sonra küçük kardeşi kağan olmuş tabii, oğulları kağan olmuş tabii. Ondan sonra küçük kardeşi büyük kardeşi gibi kılınmamış olacak, oğlu babası gibi kılınmamış olacak. Bilgisiz kağan oturmuştur, kötü kağan oturmuştur. Buyruku da bilgisizmiş tabii, kötü imiş tabii. Beyleri, milleti ahenksiz olduğu için, aldatıcı olduğu için, Çin milleti hilekar ve sahte olduğu için, küçük kardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için bey ve milleti karşılıklı çekiştirttiği için Türk milleti il yaptığı ilini elden çıkarmış, kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş. (...) Türk halk kitlesi şöyle demiş: İlli millet idim, ilim şimdi hani, kime ili kazanıyorum der imiş. Kağanlı millet idim, kağanım hani, ne kağana işi gücü veriyorum der imiş."

Yazıtların bu bölümlerinde ilk dikkat çeken şey aslında yazıtların genelinde geçen ve Ergin'in millet şeklinde tercüme ettiği Türk Budunu tabirinin sıklıkla kullanılmasıdır. Zira Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat'i Türk adlı önemli eserinde de budun kelimesinin karşılığı halk, millet, kavim olarak verilmektedir. Büyük Türkçe sözlükteki budun tanımı da ortak töre, dil ve kültüre vurgu yapmakta ve nihayetinde

budunu ulus, millet olarak tanımlamaktadır (TDK, 2005: 318). Türk olduğunun bilincinde olan insan topluluğu olarak budun, modern anlamda olup olmadığı tartışılır olmakla birlikte millet tabirinin karşılığı olarak değerlendirilebilir.

Bir diğer dikkat çekici nokta, ili il yapanın ve kağanı kağan yapanın Türk budunu olduğuna dair ifadelerdir. Elbette söz konusu dönem Türk topluluklarında demokrasi veya demokratik bir anlayış söz konusu değildir, lakin kitlenin etkisi yazıtlardaki bu ifadeden de anlaşıldığı üzere barizdir.

Söz konusu dönemde, kaydedilmesi gereken en önemli durumlardan birisinin de ferdi anlamda kölelik müessesinin olmaması olduğu göz önüne alındığında- zira yalnızca savaş esirleri çoban olarak kullanılmakta, alınıp satılmaları ise söz konusu olmamakta idi (Kösoğlu, 2013: 117)- halk kitlesinin belirli bir etkinliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu etno-sembolist bakış açısıyla Anthony Smith'in dikey etni olarak tanımladığı halk kitlesine de örnek olarak verilebilir. Elbette bunun tam tersi örnekler de mevcuttur.

Örneğin, antik dönem Türk tarihinde görülen potlaç geleneği ekonomik anlamda aristokratik bir anlayışın tezahürüdür. Karşı tarafı karşılık vermekten aciz bırakacak şekilde israflı ve meydan okuyucu bir ziyafet olan potlaç aynı zamanda dönem dönem şölen olarak da adlandırılmış israflı bir ziyafettir (Gökalp, 2015: 211). Bu tip faaliyetler de topluluğun ekonomik olarak üst düzeyde bulunan kesiminin bir yatay etni özelliği taşıdığına göstergesi olarak kabul edilebilir.

Anthony Smith'in bahsettiği iki etni türünün de antik dönem Türk tarihinde görülmesi ve halk kitlesinin yönetim hakkına sahip olmasa da kendisini yönetim erki ile bir ve beraber görmesi Türk milli kimliğinin, modernist milliyetçilik kuramcılarının söylediği gibi bir entelektüel icadı veya inşası olmadığını, ayrıca Orhun yazıtları dönemin kağanı tarafından yazdırılmış olsa da halk kitlesinin etkinliğini gösteren ifadelerle bunun basit bir -döneme göre entelektüel- metin olmadığını göstergesidir.

Türklerin milli kimlikleri ile birlikte sahip oldukları topraklara bağlılıkları da oldukça üst düzeydedir. Bunun en bilinen örneklerinden biri de Hun imparatoru Mete Han ile Tatar Hakanı arasında geçtiği savunulan bir gelişmedir. Zira tarihi hikayeye göre Mete, halkını

savaşta uzak tutmak ve sulh sağlamak için bir atını Tatar hakanına göndermiştir. Fakat Tatar hakanı harp istediği için bunu ciddiye almamıştır. Ardından Mete yine sulh için Tatar hakanına eşini göndermek gibi bir fedakarlığı dahi gerçekleştirmiştir. Bunun üzerine Tatar hakanı Mete'den; Hun ülkesinden hiçbir verimliliği olmayan bir araziye istemiştir. Daha önce eşini göndermemesi, savaş yapılması hususunda fikir belirten kurultayın; bu kez bu faydasız toprağın verilmesi yönünde telkinine rağmen Mete *"Vatan bizim mülkümüz değildir, mezarda yatan atalarımızın ve kıyamete kadar doğacak torunlarımızın bu mübarek toprak üzerinde hakları vardır. Vatandan velev ki bir karış olsun yer vermeğe hiç kimsenin yetkisi yoktur. Bundan dolayı harp edeceğiz"* demiştir (Gökalp, 2014: 168, 169). Bu cevap net bir biçimde Türklerin toprağa verdikleri değeri ortaya koymaktadır. Her ne kadar vatan kavramı modern bir kavram olarak telakki edilse de, muhtevası itibarıyla Türklerin bu kavramın içerdiği değer yargılarına çok eski dönemlerde sahip olduğu söylenebilir.

Türklerin toprağa bağlılıkları Orhun Yazıtları'nın bazı kısımlarında da belirgin biçimde görülmektedir (Ergin, 2000: 57, 59) :

"Bunca yere kadar yürüttüm, Ötüken ormanından iyisi hiç yokmuş. İl tutacak yer Ötüken ormanı imiş."

"Ötüken ormanında oturursan ebediyen il tutarak oturacaksın."

Yazıtlardaki bu ifadeler sıradan bir şekilde devlet kurmak için bir arazinin beğenilmesi ve uygun bulunmasından çok Ötüken'in Türklerin yurdu olması ve Türklerin "ebediyen" bu yurttan oturmayı hedeflediklerini ifade etmektedir. Bir toprağın ebediyen sahiplenilmesi Türklerin toprağa atfettiği değer ve sahip çıkmak için göze alacakları felaketler hakkında fikir vermektedir.

Türk milletinin tarihi arka planında milli kimliğe bağlılık, vatan sevgisi gibi unsurların muhtevasının yanı sıra doğrudan milli his ve hatta milliyetçiliğin bünyesinde barındırdığı duygu olarak da değerlendirilebilecek olan unsurlar vardır. Her ne kadar modernist kuramcılar ısrarla milletleri milliyetçiliklerin yarattığını savunsa ve hatta Türk milliyetçiliği için "yeni", Türk milleti için kadim tabirini kullanan Türk düşünce adamları (Arık, 1981: 6) da olsa –gerçi burada kast edilen modern milliyetçiliktir- Türk tarihinde milliyetçilik olarak değerlendirilebilecek argümanlar mevcuttur. Üstelik Gökalp'e göre bu,

yalnızca kadim Türklere özgü bir durum da değildir. Kolektif tasavvurlar eski toplumlarda yer yer milli hususlarda da tezahür etmiştir. Bütün eski milletler “haberleri olmadan” milliyetperest idiler (Gökalp, 2015: 46). Buradaki “haberi olmadan” vurgusu son derece önemlidir. Zira milletlerin geçmişteki varlığı hususunda da Gökalp’ın benzer görüşlere sahip olduğu belirtilmişti. Milliyetçilik hususunda da bu hissiyatın eskiden beri var olduğunu fakat sistematik bir hale gelişi veya milliyetçilik olarak adlandırılışının yeni olduğunu savunmaktadır. Bir başka ifadeyle adına millet veya ulus denilmiyor diye, yazıtlarda karşılığını bulan Türk budununa millet değildir demek tartışmaya hayli açık bir husustur. Aynı şekilde ismi milliyetçilik konulmadı diye Orhun Yazıtlarındaki “*Türk milletinin adı ve sanı yok olmasın diye*” tabiri veya yine yazıtlardaki “*Türk Oğuz Beyleri milleti işit Üstte gök basmasa altta yer delinmese Türk milleti ilini töreni kim bozabilecekti?*” (Ergin, 2000: 41) ifadelerindeki il ve töre bağlılığının bir milliyetçilik tezahürü olarak yorumlanıp yorumlanamayacağı da modernist kuramcılar açısından cevap verilmesi gereken bir sorudur. Ayrıca yine antik dönem Türk tarihinde Türklüğe dair pek çok mit ve sembol milliyetçilik unsurları olarak yorumlanabilir.

Türk milliyetinin kadim tarihinde dikkat çekici bir unsur da İşbara Han’ın yazdığı mektupta görülen milli kimliğe bağlılığın kültürel öğeler açısından da ele alınabileceği gerçeğidir. Zira Türkler yaşam tarzlarında yer alan unsurlar, gelenekleri, örfleri kısacası tüm kültürel öğelerine oldukça bağlı idiler. Hatta Gökalp bu bağlılığı kültür-medeniyet ayrımı açısından ele almış ve kültüre sahip çıkıp diğer topluluklardaki gelişmelerden de faydalanma yönteminin antik dönem Türkleri’nde de yer aldığını Orhun Yazıtları’ndaki şu ifadelere dayandırmıştır:

“Ey Türk milleti, eğer o ülkeye gidersen öleceksin. Fakat içinde ne zenginlik ne de keder bulunmayan Ötüken ülkesinde kalarak, kervanlar ve kafiler gönderirsen, ebedi bir saltanatı muhafaza edeceksin.”

Gökalp’e göre yazıtların bu kısmında anlatılmak istenen Türklerin Çin ülkesine giderlerse harslarını kaybedecekleri; bunun yerine ülkelerinde kalıp ora ile ticaret yaparak Çin medeniyetinden faydalanabilecekleridir (Gökalp, 2014: 100). Elbette Gökalp’ın çıkarımları yoruma açık olmakla birlikte burada asıl dikkat edilmesi

gereken; yazıtlarda seslenen kağanın sık sık Türk budununu Çinlilerin “güzel sözleri ve ipekli kumaşlarına” karşı uyarıyor olmasıdır. Bu uyarının altında elbette Türklerin kendi kimliklerini ve varlıklarını koruma güdüsü yatmaktadır. Bu güdünün modern halinin de milliyetçilik olduğu söylenebilir.

3.2. Türk Milliyetçiliğinde Mit, Sembol ve Anılar

Gerek tarihi süreçte Türk milli kimliği ve kültürünün gelişiminde, gerekse de modern Türk milliyetçiliğinin inkişafında, antik dönem başta olmak üzere kadim Türk tarihinin pek çok dönemine ait mit, sembol ve toplumsal hafızada yer alan anılar önemli rol oynamışlardır. Bu nedenle kavmiyat ve halkiyat alimlerine oldukça önem veren Gökalp, tarih öncesi devirlere ait medeniyet dairelerine ait önemli eserleri meydana çıkaran arkeoloji bilimi ile, yine antik dönemlere ait masallar, menkıbeler, mitler ve atasözlerinin meydana çıkarılmasında önemli rol oynayan halkiyat çalışmalarına önem atfetmektedir (Gökalp, 2014: 69).

Gökalp mitleri ilahlara ait olan maceralar olarak tanımlamakta; milli kahramanlara ait olan tarihi hikaye ve maceraları da menkıbeler – veya bir başka deyişle efsaneler- olarak tanımlamaktadır. Etno-sembolizm açısından düşünüldüğünde efsanelerin anılara tekabül ettiği kabul edilebilir. Gökalp, mitlerin de efsanelerin de iki önemli toplumsal rolü olduğunu ifade etmektedir. Bunların ilki, törenlerdeki rolleridir. Mitler veya menkıbeler bir toplanma esnasında manzum veya mensur şeklinde, müzik eşliğinde ve belki de raksla birlikte okuduklarında topluluk üzerinde büyüleyici bir etkiye sahip olabilirler. Mitler ve menkıbelerin ikinci toplumsal rolü ise, inançlar ile ilgilidir. Menkıbe, konusu itibariyle topluluğun veya topluluğa ait bir müessesenin ne zaman oluştuğu hakkında açıklayıcı olabilir (Gökalp, 2015: 115). Bu açıdan bakıldığında mitler veya menkıbeler, topluluğu oluşturan kişilerin topluluk veya topluluğa ait kurumlara aidiyet şuurunu açısından oldukça önemli bir rol oynayabilir.

Bu hususta pek çok örnek verilmesi mümkündür. Farzımuhal Gökalp, Türk bayrağındaki ay ve kırmızı rengin dini herhangi bir çağrışımı olmadığını, fakat Türk toplumunda uyandırdıkları coşkunluk hissiyatı ile mukaddes bir sembol halini aldıklarını ifade etmektedir. Sembollerin de dini bir coşkunluk meydana getirenlerini mukaddes,

ahlaki bir coşkunluk doğuranlarını iyi, estetik bir coşkunluk oluşturanlarını ise güzel sıfatları ile ifade etmiştir (Gökalp, 1973: 284).

Gökalp'in söz konusu örneği, kendisinin kaleme aldığı dönemden sonra daha da belirgin bir biçimde hem Türk siyasal hayatında kullanılan hem de halk arasında önemli bir yere sahip olan bir sembol olmuştur. Hilal, İslam ile iyiden iyiye özdeşleşmiş – ki zaten bunun da tarihi bir arka planı söz konusudur fakat kitleselleşmesi Türklerin kullanımı ile olmuştur- ve kitlesel bir sembol olmuştur.

Yalnızca Türk milliyetçiliği değil, pek çok modern milliyetçiliğin gelişimi ve kitleselleşmesinde önemli olan unsurlardan biri de doğadır. Bir başka deyişle doğaya ait unsurların sembolleşmesi, milletler ve milliyetçilik açısından oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Doğa ve dönüştürüldüğü “şiişsel mekan” özel bir alandır. Söz konusu şiişsel mekanlar halkın kadim anılarının kutsal alanlarını ifade etmektedir. Bu anlamda yurt olarak da adlandırılabilir alanlar, Smith'in tabiriyle yalnızca milli dramının sergilendiği bir dekor değil, doğrudan tarihi önem taşıyan ve başrolde olan sembollerdir (Smith, 2016: 107, 108).

Smith'in bu tanımlamalarına dair Türk tarihi, kültürü ve kimliği açısından, Türk milliyetçiliği için argüman olmuş pek çok örnek mevcuttur. Örneğin antik dönem Türk tarihine referansla, Orta Asya'da yer alan Tanrı Dağları, Türk milliyetçileri açısından anayurdun önemli sembollerinden biri olmuş ve modern dönem Türk milliyetçilerinin de sıkça önem atfettiği, edebi eserlerde yer verdiği ve milli hissiyatın kitleselleşmesinde “kullandığı” önemli bir sembol olmuştur. Benzer bir durum Ötüken kenti için de geçerlidir. Zira antik dönemde dahi Orhun yazıtlarında görüldüğü üzere – bir önceki başlıkta verilen örneklerde- Ötüken kentine bir kutsiyet atfedilmiştir. Bu kutsiyet modern dönemde sembolleştirilmiş ve modern dönem Türk milliyetçilerinin en çok kullandığı unsurlardan biri olmuştur.

Orhun Yazıtlarında karşılaşılan bir diğer sembol de “kurt” sembolüdür. Antik dönem Türk tarihindeki çoğu destanlarda “bozkurt”, Türk topluluklarının sembolü olarak yer almıştır. Yazıtlarda da (Ergin, 2000: 13) *“Tanrı kuvvet verdiği için babam kağanın askeri kurt gibi imiş”* ifadesi net bir biçimde kurt metaforunun görüldüğünü göstermektedir. Türk tarihinde çoğu zaman kurt, gerek devlet nazarında gerekse de halk kitleleri açısından bir sembol olarak

görülmüş; Osmanlı'nın son dönemiyle birlikte modern Türk milliyetçilerinin de bu sembolü kullanmaya başladığı cumhuriyetin ilk yılları ve sonrasında da oldukça yaygınlaştığı görülmektedir. 1912'de kurulan Türk Ocakları'nın amblemi kurt başı şeklinde tasarlanmış; bu durum daha sonra kurulan pek çok milliyetçi kuruluşta da görülmüştür.

Osmanlı başta olmak üzere Türk tarihinin pek çok kesitinde karşılaşılan sembollerin kaynağı olması itibarıyla Antik dönem Türk tarihi, modern Türk milliyetçiliğinin de faydalandığı ciddi bir alandır. Örneğin; 21. Yüzyılda da devam etmek üzere Türk dünyasının pek çok yerinde kutlanan Nevruz'un kökleri antik dönem Türk tarihindeki bir mitten kaynaklanan Demir Bayramı'na dayanmaktadır. Ergenekon'dan çıkan Oğuz Türkleri bu olayı her yıl demir bayramında kutlamışlardır. Ateşte ısıtılan bir demir parçası hakan tarafından altın örs üzerinde yine altın bir çekiçle dövülmektedir. Daha sonra da sevinçli oyunlar ve koşular gerçekleştirilmekte idi (Gökalp, 2015: 122). Modern dönemde gerçekleştirilen Nevruz Bayramı kutlamaları da oldukça benzer biçimde gerçekleştirilmektedir.

Sosyal hayata dair süreklilik arz eden bir diğer örnek de bünyesinde yine pek çok mit ögesi ve sembol barındıran cenaze merasimleridir (Gökalp, 2015: 121). Eski Türklerde ağıt yakmaya karşılık gelen yağ töreni veya mezar taşına tekabül eden balbal kültürü aradaki sürekliliğin en önemli iki göstergesidir. Sosyal yaşantının özel kesitlerinde karşılaşılan kadim semboller, modern Türklerde de yaşatılmakta ve "anıların" önemli bir parçası olmaktadır.

Toplumsal yaşamda Nevruz'un kökleri gibi dil anlamında birçok tabirin de kökeni antik dönem Türk mitlerine dayanmaktadır. Örneğin eski Türk mitlerinde güneş kadın, ay erkek olarak tabir edilmektedir. Tarihi süreç içerisinde ve hatta 21. Yüzyılda da çocukların kullandığı "Ay dede" tabirinin kökleri bu hususa dayanmaktadır (Gökalp, 2015: 96, 97). Dil anlamında yine yedi sayısının pek çok mitte mukaddes anlamda kullanılması modern dönem Türkçesinde kullanılan tabirlere yansımıştır. Eski Garp Türklerinde devlet yönetiminde altı bölük ve merkezi içine alan yedi birim bulunmakta idi. Ayrıca her ferdin yedinci atasına kadar geçmişini bilmesi icap ederdi (Gökalp, 2015: 156). Modern Türk dilinde ve yine 21. Yüzyılda da kullanılan "yedi kat eller" tabiri bu kökene dayanmaktadır. Zira bu durum aynı zamanda

Türklerin soya ve tarihe verdikleri öneme de bir örnektir. Yine yerin yedi veya dokuz kat altının, kötülüğü, cehennemi veya karanlık bir memleketi tasvir etmesi de 21. Yüzyılda sıklıkla kullanılan “Yerin yedi kat dibine geçmek” tabirinin kökenini oluşturmaktadır.

Antik dönemdeki mit veya sembollere dayanmakta olup modern Türkçede kullanılmaya devam eden ifadelere bir diğeri örnek de kutlu kelimesidir. Gündelik hayatta pek çok kişinin sıklıkla kullandığı kutlu tabiri eski Türklerde kut sahibi anlamındadır ve mukaddestir. Eski Türkler daha çok kutlu dağ veya kutlu kent (Hokand) gibi tabirlerle kullansa da (Gökalp, 2015: 93) modern Türkçede kutlu çok kullanılan bir tabir olarak yerleşmiştir.

En nihayetinde gerek dil, gerek sosyal yaşam, gerek devlet yönetimi anlamında pek çok alanda Antik Türklerde görülen mit ve sembollerin modern Türk kimliğinin gelişiminde etkin rol oynadığı ve bir sürekliliği gözler önüne serdiği görülmektedir.

Sonuç

Kökenleri 20. Yüzyılın ilk yarısında olmakla birlikte millet ve milliyetçiliklere dair ilk görüşler iki gerçekliğin de tarihin her döneminde var olduğu ve insanlığın ilk çağlarından beri topluluklar halinde yaşayan insanların birer millet olarak görülebileceğini savunan primordialist (ilkçi) kuramı oluşturmuştur. İlkçi kuramcılara göre milletler, tarihin farklı dönemlerinde formları ve tipolojileri değişse de özleri itibarıyla daima var olmuşlardır. Fakat ilk milliyetçilik araştırmaları olan primordialist kuramcılarının savları net bir millet tanımı içermemekte, üstelik tarihin farklı dönemlerindeki topluluk tiplerini millet olarak ifade ederek milletlere ait temel özellikler ifade etmemektedir.

1960'lı yıllarla birlikte ilkçi perspektif tamamen reddedilmeye başlanmış, milletlerin doğal birer gerçeklik değil aksine birer inşa veya icat ürünü oldukları savları farklı kuramcılar tarafından ifade edilmeye başlanmıştır. Zira bu yeni kuramcılara göre meşruiyet kaynağı olarak millet, siyasi alanda kendine yer edinmek isteyen bir devlet için zorunlu bir unsur halini almış ve araçsal bir unsur olarak inşa veya icat edilmiş ya da bir yüksek kültür dairesi etrafında şekillenmiştir. 1960'larda itibaren farklı türleri olmakla birlikte artık milletler ve milliyetçiliklerin temelde doğal değil yapay olduğunu savunan

kuramcılar modernist milliyetçilik kuramının kurucuları olmuştur. Modernist kuramcıların bir kısmı milletlerin bir elit tabaka tarafından dil, gelenek, görenek gibi kültürel unsurların modern millet formu haline getirilerek topluluğa empoze edilmesi ile inşa edildiğini savunmaktadır. Bir başka modernist görüş söz konusu unsurların dahi entelektüeller tarafından icat edildiğini ve bu icatlar ile birlikte yeni bir topluluk türü olarak milletlerin de birer icat ürünü olduklarını savunmaktadır. Modernist kuramcılar farklı tasniflerle pek çok değişik şekilde kategorize edilebilir. Fakat hepsinin ortak noktası milletlerin entelektüel bir kitle tarafından ya inşa ya da icat edildiği görüşüdür. Ayrıca çoğu modernist için milletler, söz konusu entelektüel kitleler tarafından topluluğa aşılana milliyetçi görüşler sonucu ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle milletler, yaratılan milliyetçilik vasıtasıyla icat veya inşa edilmişler. Bu görüş temel olarak milliyetçiliğin öncelikle yaratılan bir görüş olduğunu daha sonra kitleler bazında bir hissiyata dönüştüğünü savunmaktadır.

John Armstrong tarafından aynı yıllarda yayınlanan ve modernist kuramcılardan farklı bir bakış açısına sahip olan “Milliyetçilikten Önce Milletler” adlı eser ise daha sonraki yıllarda hem ilköğretilere hem de modernizme ciddi eleştiriler getirmek suretiyle zamanla bir kuram halini alan etno-sembolizmin çıkış noktası olmuştur. Özellikle Anthony Smith’in çalışmaları ekseninde millet ve milliyetçilik araştırmalarında yerini alan etno-sembolizm, 21. Yüzyıldaki haliyle milletlerin modern olgular olduğunu kabul etmekle birlikte, köklerinin etnik dönemde olduğunu ve etnik döneme ait mit, sembol ve anıların modern milletlerin inkişafında etkin rol oynadıklarını savunmaktadır. Milliyetçilik araştırmalarında var olan iki kurama eleştiri olarak gelişen etno-sembolist bakış açısı milletlerin tarihin her döneminde var olduğu – bir başka deyişle doğal olduğu- iddiasını reddetmekle birlikte, yine milletlerin inşa, icat veya bir iktidar aracı olarak görüldüğü modernist açıklamaları da kabul etmemektedir.

Genel anlamda millet ve milliyetçilik araştırmalarında en çok karşılaşılan “hata”lardan biri dünya üzerindeki milletlerin ortaya çıkış süreçleri ve milliyetçiliklerinin tek bir metotla açıklanmaya çalışılmasıdır. Yani, Amerika kıtasındaki bir millet ile Kafkasya’daki bir milletin inkişafı aynı unsurların etkisi ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Etno-sembolizm de evrensel bir milliyetçilik kuramı olarak elbette bir

takım hususlarda genellemeler yapmaktadır. Fakat etno-sembolist yaklaşımın genelleme yaptığı noktalar kahir ekseriyetle milliyetçilik araştırmasının metotları ile ilgili hususlardır. En nihayetinde dünyanın farklı yerlerindeki insan topluluklarının bir millet haline gelmesindeki temel etmenler birbirinden oldukça farklıdır. Bazı bölgelerde yaşam tarzıyla yakından ilgili kültürel öğeler, toplulukları birbirinden ayıran temel unsur olarak ön plana çıkarken, bir başka bölgede mitolojik ve dini unsurlar aynı işlevi görebilmektedir. Bazı milletlerin oluşumunda gerçekten entelektüellerin dil veya kültür gibi unsurlar çerçevesindeki geçmişe yönelik araştırmaları ve kitleselleştirme çabaları etkin rol oynarken, bir başka millet aktörsüz bir siyasi devrim ile doğrudan kitlelerin girişimiyle tarih sahnesine çıkabilmektedir. Bu izafi durum aynı zamanda milliyetçilik araştırmalarının temel sınırlılıklarından biri olarak da görülebilir.

Pek çok farklı açıdan değerlendirildiğinde etno-sembolizmin diğer milliyetçilik kuramlarına nazaran, modern Türk milliyetçiliğinin inkişafını en iyi açıklayan bakış açısı olduğu söylenebilir. Bunun en net göstergelerinden biri dünyadaki pek çok milletin aksine Türk milletinin adı başta olmak üzere milli kimliğinin varlığına dair pek çok kanıtın modern öncesi dönemlerde oldukça eskiye gidiyor olmasıdır. Bu hususta ilk olarak değerlendirilebilecek eser 8. Yüzyılda Vezir Tonyukuk, Kül Tigin ve Bilge Kağan adlarına diktirilen kadim Orhun Kitabeleridir. Orhun yazıtları evvela doğrudan Türk adının geçiyor olması hasebiyle önemlidir. Çünkü modernist kuramcılar milletlerin birer icat veya inşa sürecinin ürünü olduklarını iddia ederken aynı zamanda modern milletlerin milli kimliklerinin de geçmiş çağlarda bulunmadığını savunmaktadırlar. Fakat modernist milliyetçilik araştırmacılarının iddia ettiklerinin çok öncesinde, henüz 8. yüzyılda Türk adının kitabelerde geçiyor olması dikkat çekicidir.

Ayrıca söz konusu kitabelerde Türk adı alelade bir biçimde geçmemekte, pek çok kez Türk budunu tabiri kullanılarak bir topluluğa, bir kitleye atıf yapılmaktadır. Modern dönemde budun ifadesi sözlüklerde halk, ulus, millet, kavim gibi farklı tabirlerle karşılanırsa da tüm açıklamalar Türk kimliğinin bir topluluk kimliği ve bir aidiyet unsuru olarak modernistlerin milletlerin doğuşu için ifade ettikleri yıllardan oldukça eski bir zamanda, 8. Yüzyılda, var olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Türk budunu tabirinin bir kitleye atf yapıyor olması bir yandan modernist teoriler açısından ciddi bir eleştiri noktası sunarken, tabirin işaret ettiği kitlenin özelliklerinin modern dönem Türk milletinden farklı olması primordialist teoriler açısından da bir handicap oluşturmaktadır. Zira budun kelimesinin muhtevası halk, millet veya kavim olarak yorumlanabilmektedir. Bu üç kavramın da birbirinden farklı olması 8. Yüzyılda adı geçen Türk budununun modern anlamda, dil, kültürel öğeler ve siyasi açıdan birlikteliğe dayanan bir millet olup olmadığını tartışmaya açık kılmaktadır. Dönem Türklerine ait kültürel öğeler, siyasi anlamda yönetim usulleri ve dil gibi unsurlar detaylı biçimde incelenip söz konusu tartışma derinleştirilebilir.

Net bir biçimde ifade edilebilecek gerçeklik, 8. yüzyılda adı bir kitleye atf yapacak şekilde kitabelere kazanmış olan bir Türk kimliğinin olduğu ve bu kimliğin tabi olarak modern Türk milli kimliğinin arka planı olduğudur. Smith'in ısrarla üzerinde durduğu etnik geçmiş, Türk toplulukları örneğinde karşılığını bulmaktadır.

Yine antik dönem Türk tarihinde etno-sembolizm bağlamında ele alınabilecek en önemli unsurlardan biri de mitler ve sembollerdir. Bu tezde daha çok semboller üzerinde durulmuş ve eski Türklerden modern döneme değin önemini koruyan sembollerin modern Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışı ve gelişimindeki önemi vurgulanmıştır. Tanrı Dağları ve Ötüken kentinin sembolleşmesi bunun coğrafya temelli net örneklerinden biridir. Orhun Yazıtlarında net bir biçimde görüldüğü üzere kutsal bir yerleşim yeri olarak görülen Ötüken kenti, modern Türk milliyetçileri tarafından da önemsenmiş, bir sembol olarak milliyetçi hissiyata dokunan önemli bir unsur halini almıştır.

Kurt da aynı hususta verilebilecek örneklerden biridir. Zira Türklerin pek çok farklı hayvanı kendilerine sembol olarak belirledikleri aşikârsa da, kurt tüm semboller içerisinde ayrı bir öneme sahip olmuş, üstelik bu durum Orhun Yazıtlarına da yansımıştır. Özellikle Orta Asya steplerinde görülen Bozkurt, modern dönem Türk milliyetçiliğinde de en çok karşılaşılan sembollerden biri olmuştur. Türk Ocakları ve Ülkü Ocakları (1968-) başta olmak üzere pek çok Türk milliyetçisi kuruluş kendisine sembol olarak Bozkurt'u seçmiştir.

En nihayetinde kadim Türk Milleti, dünyadaki diğer pek çok millet içerisinde, modernistlerin iddia ettiklerinden çok daha eski tarihlere

ait, milli seciye ve kültürel görüngülere sahip olduğunu gösteren “yazılı” metinlere sahip ender topluluklardan biridir. Bu yönüyle modern millet ve milliyetçilik kuramları içerisinde Türk milletinin inkişaf sürecini değerlendirme noktasında en işlevsel kuram olarak etno-sembolizm değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Anderson, B. (2015). *Hayali Cemaatler*. (Çev. İskender Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.
- Armstrong, J. (1982). *Nations before Nationalism*. (First Edition). Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Arık, R.O. (1981). *Türk İnkılabı ve Milliyetçiliğimiz*. (Birinci Baskı). Ankara: Eroğlu Matbaacılık Sanayi.
- Arsal, S.M. (1979). *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Ergin, M. (2000). *Orhun Abideleri*. (Yirmi beşinci Basım). İstanbul: Boğaziçi Yayınları
- Gökalp, Z. (1973). *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I*. (Birinci Basım). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gökalp, Z. (2014). *Türkçülüğün Esasları*. (Birinci Basım). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gökalp, Z. (2015). *Türk Medeniyeti Tarihi*. (Birinci Basım). İstanbul: Ötüken Yayınları
- Kösoğlu, N. (2013). *Türk Olmak ya da Olmamak Milli Kültür, Mozaik Kültür ve Etnisite*. (Üçüncü Basım). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kushner, D. (1979). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*. (Çev. Şevket Serdar Türet, Rekin Erdem ve Fahri Erdem). İstanbul: Kervan Yayınları.
- Özkırımlı, U. (1999). *Milliyetçilik Kuramları*. (Birinci Baskı). İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Smith, A.D. (1998). *Nationalism and Modernism*. (First Edition). London: Routledge
- Smith, A.D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. (First Edition). New York: Oxford University Press
- Smith A.D. (2002a). *Ulusların Etnik Kökeni*. (Çev. Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

- Smith, A.D. (2002b). *Küreselleşme Çağında Milletler ve Milliyetçilik*. (Çev. Derya Kömürcü). İstanbul: Everest Yayınları.
- Smith, A.D. (2013). *Milliyetçilik*. (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal). Ankara: Atıf Yayınları.
- Smith, A.D. (2016). *Milli Kimlik*. (Çev. Bahadır Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A.D. (2017). *Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik*. (Çev. Bilge Firuze Çallı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası.

Düşünce Dünyasında
Türkiz
ULUSAL HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Yayın Şartları

Dergiye gönderilecek yazılar, işlediği konuya yeni bir boyut getirecek şekilde özgün ve daha önce hiçbir yayın organında yayınlanmamış olmalıdır.

Makaleler, dipnotlar dâhil 6.000-10.000 kelime; kitap tahlilleri ise 1500-2000 kelime arasında olmalıdır. Makaleler Microsoft Word programında Times New Roman karakterinde ve 1,15 satır aralığıyla yazılmalı; metin için 12 punto, dipnotlar için ise 10 punto kullanılmalıdır.

Dergiye gönderilen bir makalenin yayımlanması Yayın Kurulu tarafından uygun görüldüğü takdirde sözkonusu yazı ivedilikle değerlendirilmek üzere iki hakeme gönderilir. Hakemlere yazar adı, yazarlara ise hakem adı bildirilmez. Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması hâlinde, üçüncü bir hakeme gönderilir ve bu sonuca göre Yayın Kurulu tarafından yazıların yayımlanması hususunda karar verilir.

Dergide yayınlanan yazıların tüm telif hakları, TASAV tarafından belirlenecek telif ücretinin yazara ödenmesiyle birlikte TASAV'a geçmiştir. Yazının tamamının başka bir yayın organında yayınlanması TASAV'ın iznine tâbidir.

Makalelerde, kullanılan kaynakların alfabetik olarak sıralandığı kaynakçanın, dipnotların ve diğer şekil şartlarının aşağıdaki yazım kurallarına uygun şekilde hazırlanması gerekmektedir.

Yazım Kuralları ve Biçimsel Şartlar

1. İmla: Dergiye gönderilen yazılar, Türk Dil Kurumu'nun Yazım Kılavuzu'na (kısaltmalar dâhil) uymak zorundadır. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.

2. Başlık: Başlık, içerikle uyumlu olarak en çok 10-15 sözcükten ibaret tamamen büyük harfle, koyu (bold) ve 12 punto olmalıdır. Ara başlıklar, bölüm başlıklar ve alt başlıklar sadece ilk harfleri büyük olacak şekilde, 11 punto ile koyu yazılmalıdır.

3. Yazar adı ve adresi: Makale yazarı, ad ve soyadı ile unvanını yazı başlığının altına (*) işaretini belirterek yazılmalıdır. Bu işaret, dipnotta gösterilecek, makale yazarının kurumu ve unvanı yazılacaktır. Herhangi bir kurumda görev yapmayan yazarlar, konumuna uygun sıfatları kullanmalıdır: Araştırmacı, yazar vb.

4. Özet ve anahtar sözcükler: Makalelere Türkçe özet ve anahtar kelimeler ile İngilizce özet (*abstract*) ve İngilizce anahtar kelimeler (*keywords*) eklenmelidir. Özetler 100 kelimeyi aşmamalı, anahtar kelimeler beş adetle sınırlandırılmalıdır.

5. Ana metin: Yazılar, Times New Roman tipi ile 12 punto büyüklüğünde ve 1,15 satır aralığıyla yazılmalıdır. Alıntılar italik harflerle ve tırnak içinde verilmeli; beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan birer santimetre içeride, blok hâlinde ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır.

6. Sayfa Numarası: Yazılara sayfanın sonunda düz sayılarla (1,2...) numara verilmelidir.

7. Kaynak gösterme: Metin içinde yapılan göndermeler soyadı, basım yılı, gerektiğinde sayfa numarası parantez içinde belirtilmelidir: (Özbay 2010), (Özbay 2010: 163). Yazarın aynı yıl yayımlanmış birden çok eserine gönderme yapılmışsa (Altın 2010a Altın 2010b); birden çok kaynağa gönderme yapılmışsa (Erkin 2008, Canbel 2009) şeklinde belirtilmelidir. Birden çok yazar adı yazılmalı ve "vd" kısaltması kullanılmalıdır: (Koçak vd. 2005) Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılmalı, sayfa altında ve numaralandırılarak gösterilmelidir. Herhangi bir internet adresine yapılan göndermelerde bu adresler kaynaklar arasında verilmeli ve indirme tarihi belirtilmelidir:

8. Kaynakça: Yararlanılan kaynaklar, yazının sonunda "Kaynakça" bölümünde, APA 6.0 stili kullanılarak 10 punto alfabetik sıra ile verilmelidir. Örnek olarak:

Tek yazarlı kitap:

Gökalp, Z. (1997). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Çeviri kitap:

Hoy, W. K. ve Miskel, C. G. (2010). *Eğitim Yönetimi*. (çev. S. Turan), Ankara: Nobel.

İki yazarlı kitap:

Kıran, Z. ve Kıran, E. (2001). *Dil Bilimine Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Üç yazarlı kitap:

Andıç, F., Andıç, S. ve Koçak, M. (2010). *İbn Haldun: Hayatı ve Eserleri Üzerine Düşünceleri*. Ankara: Kadim Yayınları.

Üçten çok yazarlı kitap:

Korkmaz, Zeynel vd. (2001). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Yargı Yayınları.

Derleme kitap içinde bölüm:

Altan, S. (2013). "Osmanlı'ya Doğudan Bakmak: 20. Yüzyıl Dönümünde Çin'de Osmanlı Algısı ve Milliyetçilik". *Türkiye'de Çin'i Düşünmek*. S. Esenbel, İ. Togan ve A. Atlı (Der.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 90-115.

Birden çok baskısı olan kitap

Hacıb, Y. H. (2017). *Kutadgu Bilig*. (çev. A. Çakan), 3. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Birden çok ciltli kitap:

Ögel, B. (1971). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Cilt 2. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tek yazarlı makale:

Sarıkaya, Y. (2014). Ağustos 2008 Savaşı Sonrasında Gürcistan Dış Politikası. *Karadeniz Araştırmaları*, 31(31): 1-16.

Yayımlanmamış tez:

Aydın, G. (2008). *Orhan Türkoğan'ın Devlet Anlayışı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Elektronik kaynak:

Duman, B. (2017). ABD Irak'ı İran'a kaptırmak istemiyor. *Al Jazeera Türkiye*, 9 Mart 2017, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/abd-iraki-irana-kaptirmak-istemiyor> (erişim: 10.04.2017).